

Last of lust ?

Zeventig jaar Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden

“... vlogen zes vogels de vrijheid tegemoet ...”

Last of lust?

Zeventig jaar Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden

Het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden bestaat op 15 december 2024 zeventig jaar. Of dat het vieren waard is, is niet vanzelfsprekend: is de 'Grondwet' van het Koninkrijk een relikwie uit een voorbij verleden of zit er, ondanks alle valse noten tussen de regeringen in Den Haag, Willemstad, Oranjestad en Philipsburg, toch nog toekomstmuziek in?

Alle parlementariërs in het Koninkrijk – ook de Nederlandse – zweren bij het afleggen van de eed trouw aan het Statuut. Net als het staatshoofd bij zijn of haar inhuldiging. Sterker nog: het Statuut staat boven de Grondwet en de Staatsregelingen van de afzonderlijke landen.

'Last of lust?' bestaat uit opiniërende bijdragen waarin gastschrijvers uit alle delen van het Koninkrijk hun visie geven op de krasse, al dan niet op de laatste benen strompelende bejaarde. Met elkaar vormen deze de neerslag van zeventig jaar vallen en weer opstaan van een Koninkrijk dat door het Statuut bijeen wordt gehouden. De hamvraag: voor hoe lang nog?

Samenstelling en redactie: René Zwart en Glenn Thodé

Uitgave

ADCaribbean

ISBN 9789083466507

Last of lust?

Zeventig jaar Statuut voor het
Koninkrijk der Nederlanden

Samenstelling: René Zwart en Glenn Thodé

Colofon

Uitgave: ADCaribbean BV
Vormgeving: Berend Veldwijk
Drukwerk: Printweb
Foto's: Nationale Archieven van
Aruba, Curaçao en Nederland

1 december 2024

Copyright©2024 - Bijdragen in deze uitgave mogen niet worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, e-boek, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteurs.

Alle rechten voorbehouden

'Last of lust?' is als e-boek gratis te downloaden via: www.dossierkoninkrijksrelaties.nl.
Ten behoeve van de medewerkers en relaties is deze bundel ook in een beperkte oplage in druk uitgebracht.

ISBN: 9789083466507

Het Statuut met pensioen

Zeventig jaar geleden
vlogen zes vogels
de vrijheid tegemoet.

Twintig jaar geleden
was de Gouden Eeuw
van Curaçao vervlogen.

Armoede bonkt nu
op ramen en deuren.
Dof dreunen tegenslagen.

Nederlandse politiek
is dit koninkrijksdeel
eerder kwijt dan rijk.

Gaat Nederland het
daarom van de hand doen,
net als indertijd Manhattan?

En gaat het Statuut
dan genieten
van een welverdiend pensioen?

Walter Palm

Inhoud

Ter inleiding – <i>Een veelkleurig palet</i>	7
Voorwoord – <i>Het Statuut wordt zeventig jaar</i>	9
Waarmee het in 1942 begon	11
Een winterdag vol praal en pracht	13
Niet in beton gegoten	20
Bejaard of begeistert – <i>Thom de Graaf</i>	22
Van gelijkwaardigheid is geen sprake – <i>Suzy Camelia-Römer</i>	28
Belemmering voor goed bestuur – <i>Oberon Nauta</i>	31
Wijziging is noodzakelijk – <i>Candelario Wever/Raymond Hernandez</i>	38
Verleg de focus naar het onbenutte potentieel – <i>Etienne Ys</i>	40
Grondrechten: een blinde vlek in het Koninkrijk – <i>Gohar Karapetian</i>	46
Niet rommelen aan een ruimhartige constructie – <i>Miguel Mansur</i>	53
Koninkrijk van vrijheid en verantwoordelijkheid – <i>Ronald van Raak</i>	56
Time to do away – <i>Rhoda Arrindell</i>	62
Hulp en bijstand: een lust voor het Koninkrijk – <i>Roald Lapperre,</i> <i>Willem Knigge en Ties Ketelaars</i>	69
Een schatkist, maar niet voor burgers – <i>Carel de Haseth</i>	74
Uit balans? Het effect van schaalverschillen – <i>Wouter Veenendaal</i>	76
Onterecht, onbekend en onbemind – <i>Glenn Thodé</i>	84
Een regeling van een rechtsorde zonder betekenis – <i>Reinier van Zutphen</i>	90
Tweederangs of volwaardig – <i>Burney el Hage</i>	92
Het maatwerk is uitgebleven – <i>Koos Sneek</i>	95
More than words on paper – <i>Jonathan Johnson</i>	97
Statuut: Plot to take Antilles from UN list? – <i>James Finies</i>	99
Van de regen in de drup – <i>Een gesprek met Ed Nijpels</i>	104
Beleave... – <i>Jorien Wuite</i>	108
30 The best of both worlds – <i>Mike Willemse</i>	111
Een levenslang wurgcontract – <i>Peter van Haasen</i>	113
Inspirerende opdracht uit het verleden – <i>Aart G. Broek</i>	118
A seventy year old fata morgana – <i>Grisha Heyliger-Marten</i>	125
Het Gemeenschappelijk Goed – <i>Henny Eman en Mike Eman</i>	127
Een vooruitstrevende hinderpaal – <i>Een gesprek met Jan Pronk</i>	133
Een korte gouden tijd – <i>Cynthia McLeod</i>	140
Kinderrechten: gedeelde verantwoordelijkheid – <i>Suzanne Laszlo</i>	146
Het Statuut staat nog steeds als een huis – <i>In gesprek met</i> <i>Maria Liberia-Peters</i>	153
Een effectief vangnet voor deugdelijk bestuur – <i>Aubrich Bakhuis</i>	158
Gemenebest in plaats van ‘cafetariamodel’ – <i>André Bosman</i>	168

Beter omgaan met de ruimte die het Statuut biedt – <i>Een gesprek met Don Martina en Steven Martina</i>	174
De eisen van het EU-recht aan het Statuut – <i>Wessel Geursen</i>	180
Autonomie niet ‘sexy’ genoeg – <i>Omayra Leeftang</i>	192
De vergeten geest – <i>René Zwart</i>	194
Het onzichtbare potentieel – <i>Renske Pin</i>	200
Yui di afo – <i>Luc Alofs</i>	207
Een nieuwe generatie – <i>Jop van der Pijl, Esmeralda van Kalmthout en Daisy Assman</i>	211
Wat vindt ChatGPT ervan?	220
Epiloog - Minder vechten, meer samenwerken – <i>Gert Oostindie</i>	223
Over de samenstellers	230

Ter inleiding

Een veelkleurig mozaïek

Wat valt er na alles wat al geschreven is nog – zonder voortdurend in herhaling te vallen - te zeggen over het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden? Dat hebben wij ons als samenstellers van deze bundel uiteraard ook afgevraagd. Toch hebben we besloten de krasse jubilaris in de vorm van dit kloeki boek een eerbetoon te brengen. Het Statuut is immers nog even relevant - en anno nu misschien nog wel relevanter - dan bij de totstandkoming zeventig jaar geleden.

Al was het maar omdat het sinds de laatste ingrijpende aanpassing in 2010 meer dan al die jaren daarvoor een onuitputtelijke bron van animositeit tussen Nederland en de Caribische landen is. Althans, tussen bestuurders en politici en gelukkig maar nauwelijks tussen nationale instituten, maatschappelijke en culturele organisaties, bedrijfs- en verenigingsleven en de bevolkingen.

Of deze wat dikker dan we voor ogen hadden uitgevallen uitgave iets toevoegt, laten we graag aan het oordeel van u als lezer over. Ons streven was het Statuut breder dan vanuit een louter wetenschappelijk/staatsrechtelijk perspectief te belichten en daarom ook ‘ervaringsdeskundigen’ en de nieuwe generatie volgers van de koninkrijksrelaties het woord te geven. De uiteenlopende achtergronden van de auteurs en de daaruit voortvloeiende variatie in invalshoeken en overtuigingen heeft een kleurrijk mozaïek aan beschouwingen opgeleverd, uiteenlopend van juridisch doorwrocht tot lichtvoetig, van opiniërend tot ronduit activistisch, van nuchter tot hartstochtelijk en alles wat daar tussenin zit.

Wij zijn diegenen die een bijdrage hebben geleverd bijzonder erkentelijk. Onze dank gaat eveneens uit naar mee-lezer emeritus hoogleraar koloniale en postkoloniale geschiedenis Gert Oostindie die we graag – voor wat betreft deze uitgave - het laatste woord toevertrouwen. Daar waar thema’s onderbelicht zijn gebleven – en dat is ongetwijfeld het geval - valt dat zeker niet de gastauteurs aan te rekenen, maar ons als samenstellers. Dan is ons ‘uitnodigingenbeleid’ toch niet breed genoeg geweest. Wellicht dat we dat bij het 75-jarig jubileum kunnen rechtzetten...

Niet onbelangrijk: iedereen die een bijdrage heeft geleverd, heeft dat onbaatzuchtig gedaan. Om deze bundel voor alle in het Koninkrijk geïnteresseerden beschikbaar te maken, konden wij de medewerkers immers geen loon naar werken in het vooruitzicht stellen. Dat dit niemand ervan heeft weerhouden zonder aarzeling zijn/haar medewerking te

verlenen, zegt veel van hun oprechte betrokkenheid bij de koninkrijksrelaties.

Wij hopen dat u deze bundel – los van de vraag of u het wel of niet met de strekking van (sommige) bijdragen eens bent - met even veel plezier leest, als wij er aan hebben gewerkt. Hoewel wij beiden de koninkrijksrelaties al decennia op de voet volgen, hebben wij het verzamelen en lezen van alle bijdragen als een buitengewoon boeiende en afwisselende reis ervaren, met vergezichten, verrassende doorkijkjes en plotselinge afslagen.

Tot slot. De vraag of het Statuut een last of lust is, levert – zo zal blijken na lezing van de veelkleurige bijdragen – een potpourri aan antwoorden op. Als er al een rode draad valt te ontwarren, is dat de constatering dat het Statuut verbindt en tegelijkertijd verdeelt. Maar ook dat de ‘Grondwet van het Koninkrijk’ ondanks zeventig jaar praktiseren – of, zo u wilt, worstelen – springlevend is.

René Zwart - Glenn Thodé

Voorwoord

Het Statuut wordt zeventig jaar

Het Statuut voor het Koninkrijk viert op 15 december 2024 zijn zeventigste verjaardag.

Het Statuut is na de Tweede Wereldoorlog tot stand gekomen, omdat men in de oorlogsjaren anders is gaan denken over het hebben en behouden van koloniën. Vrijheid en democratie voor Europa zou toch ook gevolgd moeten worden door vrijheid en democratie elders?

Deze stroming vormde de aanleiding in ons land voor de totstandkoming van het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden in 1954. Het Statuut beoogde een regeling te treffen voor nieuwe verhoudingen tussen Nederland, Suriname en de zes Nederlandse Antillen.

Deze onafhankelijkheid op termijn werd indertijd door Indonesië niet afgewacht. Nederland besloot in de jaren zeventig van de vorige eeuw om Suriname onafhankelijk te laten worden. Een besluit overigens dat niet door de gehele Surinaamse bevolking werd gedeeld.

Eind jaren tachtig ging men zich echter ook internationaal weer terughoudender opstellen ten opzichte van de volkenrechtelijke onafhankelijkheid van kleinere landen, omdat immers bij dergelijke landen vanwege de kleinschaligheid in de praktijk géén sprake kan zijn van totale onafhankelijkheid.

Aruba vroeg Nederland in de jaren tachtig van de vorige eeuw om een status aparte te verkrijgen. Nederland stemde hiermee in en zag dit verzoek als een voorbereiding op onafhankelijkheid van Aruba op termijn. Aruba stond echter alleen voor ogen om de banden met Curaçao te verbreken en geenszins die met Nederland.

Om deze reden besloot Nederland rond 1990 géén stappen meer te zetten in het realiseren van onafhankelijkheid voor de zes met Nederland verbonden Caribische eilanden (Curaçao, Aruba, Sint Maarten, Bonaire, Sint Eustatius en Saba). Een besluit waarmee de eilanden zich graag konden verenigen.

Het Comité Koninkrijksrelaties, waarvan ik indertijd de voorzitter mocht zijn, vond het onjuist en spijtig dat men toen – rond 1990 – niet veel duidelijker is geweest over hoe aan dat gezamenlijk doorgaan concreet inhoud zou moeten worden gegeven en wat dat Koninkrijk voor de burgers feitelijk zou gaan betekenen.

Na veel overleg besloot men om op 10 oktober 2010 te komen tot een nieuw (staatkundig) elan. In dat nieuw elan werden drie eilanden Bonaire,

Saba en Sint Eustatius staatkundig gezien een deel van Nederland en gingen de overige drie eilanden Aruba, Sint Maarten en Curaçao met Nederland als gelijkwaardige partners deel uitmaken van het Koninkrijk.

De tekst van het Statuut werd met deze wijziging aangepast, maar de strekking bleef identiek aan de woorden uit 1954, waarbij vrijwilligheid, gelijkwaardigheid en de autonomie van de landen bepalend waren.

Ingrijpend was de beslissing dat drie eilanden staatkundig gezien deel van het land Nederland zouden gaan uitmaken en de nieuwe onderlinge verhoudingen tussen de vier gelijkwaardige partners in het koninkrijksverband Nederland, Curaçao, Aruba en Sint Maarten waren wel gespannen.

Maar zoals de Raad van State onlangs schreef in zijn onverwachts “spontaan advies” zijn verbeteringen mogelijk zonder het huidig Statuut te wijzigen, maar dan is het wel noodzakelijk om het zeventigjarig Statuut met een hedendaagse bril te lezen.

Van groot belang is nu dat onderlinge afspraken worden gemaakt en ook worden nageleefd.

Ik hoop oprecht dat het Koninkrijk, gestimuleerd door het “spontaan advies over zeventig jaar Statuut voor het Koninkrijk” van de Raad van State, een geslaagde en zinvolle toekomst tegemoet zal gaan.

Professor mr. em. Pieter van Vollenhoven

Waarmee het begon

“Steunend op eigen kracht, doch met den wil elkander bij te staan.” Het zijn deze woorden die worden beschouwd als de aanzet tot de herinrichting van het Koninkrijk der Nederlanden en daarmee het (formele) einde van de koloniale verhoudingen tussen Nederland, Suriname en de toen nog als Curacao aangeduide Nederlandse Antillen. Ze werden op 6 december 1942 via Radio Oranje uitgesproken door koningin Wilhelmina, die vanwege de bezetting was uitgeweken naar Londen.

In de rede was er slechts marginale aandacht voor Suriname en de Nederlandse Antillen. De inzet van het kabinet, bij monde van het staatshoofd, was vooral ingegeven door de wens de band met toenmalig Nederlands-Indië te behouden. Dat was voor Nederland immers van aanzienlijk groter economisch en geopolitiek belang dan de twee Caribische koloniën. De koningin kondigde aan na de bevrijding “de gelegenheid te scheppen om gezamenlijk te overleggen over een voor de veranderde omstandigheden passenden bouw van het Koninkrijk en zijn deelen.”

“Ik ben overtuigd dat het Rijk na den oorlog zal kunnen worden opgebouwd op den hechten grondslag van volledige deelgenootschap, die de

voltooiing zal beteekenen van hetgeen zich in het verleden reeds heeft ontwikkeld. Ik weet, dat geen politieke eenheid en verbondenheid op den duur kunnen blijven bestaan, die niet gedragen worden door de vrijwillige aanvaarding en de trouw van de overgrootte meerderheid der burgerij. Ik weet, dat Nederland dieper dan ooit zijn verantwoordelijkheid gevoelt voor den krachtigen groei der overzeesche gewesten.

Ik stel mij, voor, zonder vooruit te loopen op de adviezen der rijksconferentie, dat zij zich richten zullen op een Rijksverband, waarin Nederland, Indonesië, Suriname en Curacao tezamen deel zullen hebben, terwijl zij ieder op zichzelf de eigen, inwendige aangelegenheden in zelfstandigheid en steunend op eigen kracht, doch met den wil elkander bij te staan, zullen behartigen.

Ik meen, dat zulk een zelfstandigheid en samenwerking aan het Rijk en zijn deelen de kracht kunnen geven om hun verantwoordelijkheid naar binnen en naar buiten ten volle te dragen. Daarbij zal voor verschil van behandeling op grond van ras of landaard geen plaats zijn, doch zullen slechts de persoonlijke bekwaamheid der burgers en de behoeften van de verschillende bevolkingsgroepen den doorslag geven voor het beleid der regeering. Vernieuwing in den staatkundigen bouw van het Rijk is noodig om te bouwen aan een betere en gelukkiger toekomst”, aldus koningin Wilhelmina.

De woorden *steunend op eigen kracht, doch met den wil elkander bij te staan* hebben een plaats gekregen op het autonomiemonument in Willemstad, dat op 19 oktober 1955 door koningin Juliana werd onthuld. En ook worden zij al zeventig jaar geregeld aangehaald in discussies die betrekking hebben op de koninkrijksrelaties.

Koningin Juliana bij de onthulling van het autonomiemonument in Willemstad (foto Willem van den Poll).

Een winterdag vol praal en pracht

“Statuut-plechtigheid overtreft praal en pracht van Prinsjesdag”, kopte de Amigoe di Curaçao op de voorpagina van de editie van 15 december 1954 boven het verslag van de ondertekening van het Statuut. Koningin Juliana en prins Bernhard werden per gouden koets (met het toen nog onomstreden paneel ‘Hulde der Koloniën’) naar de feestelijk met o.a. palmen aangeklede Ridderzaal gereden, toegejuicht door duizenden Oranjefans die zich ondanks het chagrijnige Hollandse winterweer langs de route hadden geposteed.

Na plaats te hebben genomen op de troon sprak koningin Juliana de delegaties van de drie landen toe:

“Nederland, Suriname en de Nederlandse Antillen mogen zich gelukkig prijzen, dat een lange evolutie – ongeveer met onze eeuw begonnen – heden haar bekroning vindt in de bevestiging van het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden. Dit is het resultaat van de ontwikkeling, die voerde tot het definitief opheffen der koloniale verhoudingen.

De drie landen mogen met voldoening de wereld in dat Statuut een monument te aanschouwen geven van de macht, die geestkracht, zelfbeheersing en wijsheid kunnen opleveren te midden van de woelingen van deze critieke tijd.

In het huidige stadium, waarin wij verkeren, is het onbestaanbaar, dat een overeenkomst als deze, anders dan op basis van volledige vrijwilligheid gegrond zou zijn. Is een regeling eenmaal definitief gedrukt, ondertekend en afgekondigd, zo rechtvaardigt dat op zichzelf nog geen vreugde over haar totstandkoming. Zij is er pas, als zij er in wezen is, als zij leeft. De letter is de neerslag van de geest, en de groeikracht van de geest van onze nieuwe verhouding moge het huidige geslacht en de daarop volgende ten zegen zijn.

De groei van onze verhouding is als die van een gewas, welks samengestelde levensbehoeften voeding van een gezonde kwaliteit eisen, want anders zou het niet kunnen groeien en bloeien, maar zou het verworpen. Duidelijk is de levensvatbaarheid van deze plant gebleken bij het voortdurend samenwerken van de wederzijdse zorg er voor.

De storm der tijden heeft aangetoond, dat ze stevig geworteld was. Graaft men diep, dan zal men zien hoe, door de veelzijdigheid dier goede zorgen, de hoofdwortel gestadig wordt gevoed en hoe die deze steeds levenskrachtiger verwerkt.

Wat Nederland betreft, het voelt zich, zowel met Suriname als met de Antillen ieder afzonderlijk met recht verbonden in een tweeledige eenheid.

Onze drieledige saamhorigheid tegenover de buitenwereld kan men niet genoeg als houvast waarden, voor wanneer de stormen van buitenaf soms al te ruw zouden komen opzetten. Wat onze drie landen, gelegen in hun grillige geografische driehoek, ook moge scheiden en onderscheiden, al wat ons verbindt kan voeren tot een vruchtbaar samenwerken in het belang van het samenstel der drie: het veelvoud, in het besef dat het heil daarvan altijd uitgaat boven dat der afzonderlijke landen: het enkelvoud.

Zinvol is deze verbondenheid der drie landen door de wederzijdse aanvulling, die zij elkander geven, en die elk hunner ten goede komt. Moge onze nieuwe samenwerking Gods zegen waardig kunnen zijn.”

Vervolgens voerde de minister-presidenten het woord. Als eerste namens Nederland premier Willem Drees:

“De nieuwe regeling van de verhoudingen tussen Nederland, Suriname en de Nederlandse Antillen, die hedenmiddag zal worden bevestigd, heeft een lange voorgeschiedenis. Vooruitziende politiek eist een ontwikkeling van koloniale regering in de richting van zelfstandigheid te bevorderen. Deze gedachte is reeds vele jaren geleden door de Nederlandse regering uitgesproken.

Ten aanzien van Suriname en de Nederlandse Antillen heeft zij een gelukkige verwerkelijking gevonden. Geleidelijk aan, étappesgewijs, verkregen deze landen door herzieningen van Grondwet en staatsregelingen meer zelfstandigheid in eigen en medezeggenschap in gemeenschappelijke aangelegenheden. Het Statuut is op deze evolutionnaire ontwikkelingsgang het sluitstuk. Het sluitstuk met dien verstande, dat een staatsrechtelijke regeling nooit voltooid is; kenmerk van een organisch-gezond en harmonisch geheel is juist, dat het steeds in staat is mogelijkheden voor aanpassing bij gewijzigde omstandigheden te ontwikkelen en te benutten.

Dat het van Nederlandse zijde beoogde en door Suriname en de Nederlandse Antillen begeerde doel heeft geleid tot zelfstandigheid binnen één Koninkrijk, onder het constitutionele bewind van het Oranje-huis, waarmede de drie Rijksdelen zich zo sterk verbonden gevoelen, schenkt grote voldoening. De behandeling van het wetsontwerp tot aanvaarding van het Statuut in de Staten-Generaal en de vaststelling van de wet op 28 October jl., waardoor de bevestiging van het Statuut voor het Koninkrijk door Uwe Majesteit voor wat betreft Nederland thans mogelijk is geworden, strekken ten bewijs, dat de nieuwe rechtsorde door Nederland vrijwillig is aanvaard. Misschien is er grond voor kritiek op de juridische vormgeving en systematiek. Daar moge ik tegenover stellen, dat een wet in technisch opzicht gebreken kan vertonen, en desondanks goed kan zijn, omdat zij van wijs beleid getuigt.

Belangrijker dan de tekst van het Statuut zal zijn de geest, waarin de beginselen, waarvan het uitgaat, worden beleefd. In het bijzonder de wijze, waarop de partners elkaar zullen weten bij te staan en te steunen zal de Koninkrijksgedachte kunnen verdiepen. Indien de drie Rijksdelen hun betrekkingen onderhouden in de geest, welke aan het Statuut ten grondslag ligt, dan zal het Koninkrijk een hecht verband blijken, dat recht doet aan de verscheidenheid en dat de eenheid van de landen en van het Koninkrijk in zijn geheel versterkt.

Moge deze nieuwe rechtsorde strekken tot heil van alle volkeren van het Koninkrijk!”

Namens Suriname sprak minister-president Archibald Currie:

“Door de Staten van Suriname is het Statuut bij hun besluit van 9 september 1954 No 4 aanvaard, waardoor de bevestiging door Uwe Majesteit voor zoveel betreft Suriname zal kunnen plaats vinden.

Met de afkondiging van het Statuut op 29 December e.k. in Nederland, Suriname en de Nederlandse Antillen zal, na een lange periode van gemeenschappelijk voorbereidend overleg, de Koninklijke belofte van 6 december 1942 zijn vervuld en het doel bereikt, waarnaar door deze drie

landen zo verlangend werd uitgezien, t.w. het vestigen van een nieuwe rechtsorde in het Koninkrijk der Nederlanden. Ondanks het feit, dat deze drie landen in velerlei opzicht belangrijk verschillen, zijn de samenstellers van het Statuut erin geslaagd daarin een grondslag te leggen, die tot nauwere samenwerking tussen de Rijksdelen zal kunnen leiden.

Er is zowel in als buiten de volksvertegenwoordigingen der drie landen reeds zoveel gezegd en geschreven over het Statuut, dat, zonder gevaar te lopen in herhaling te treden, praktisch gezien niets meer naar voren zou kunnen worden gebracht. Deze plaats zou ook niet de meest geëigende zijn om daaromtrent in beschouwing te treden.

Niettemin acht ik het niet ondienstig te constateren, dat door de nieuwe rechtsorde Nederland, Suriname en de Nederlandse Antillen binnen het Koninkrijk zelfstandig eigen belangen zullen behartigen en op voet van gelijkwaardigheid verbonden zullen zijn tot het verzorgen van de gemeenschappelijke belangen, en tot wederkerige bijstand.

Verder, dat, door de wijze van aanvaarding van het Statuut, nl. uit vrije wil der drie landen en door de grondbeginselen van zelfstandigheid en gelijkwaardigheid waarop het steunt, vanaf 29 December a.s. aan elke koloniale verhouding tussen Nederland enerzijds en Suriname en de Nederlandse Antillen anderzijds volledig een einde zal zijn gekomen. De te dezen aanzien in het Nederlandse Parlement naar voren gekomen mening bij de behandeling van het ontwerp van wet tot aanvaarding van het Statuut, t.w. dat om een koloniale verhouding te beëindigen een onafhankelijkheids-status zonder binding aan anderen niet altijd nodig is, doch dat de eenzijdige oppermacht van het moederland dient te worden doorbroken, en dat dit in het Statuut op overtuigende wijze is geschied, is ongetwijfeld volkomen juist.

Een van de grondslagen van het Statuut is, dat de drie landen elkaar hulp en bijstand verlenen. Gelijk de Minister-President van Nederland zo juist in zijn rede zeer terecht opmerkte, zal de wijze, waarop de partners elkaar zullen weten bij te staan en te steunen, de Koninkrijksgedachte kunnen verdiepen.

Het Statuut zal, evenals elk ander mensenwerk, zijn onvolkomenheden hebben. Moge echter aan ons en aan hen, die na ons zullen komen, de wijsheid worden gegeven om het naar de geest, die bij het tot stand brengen daarvan voorgezeten heeft, te hanteren, opdat het, onder de bezielende leiding van het Huis van Oranje, waaraan ook de Surinamers zo zijn verknocht, de gehele bevolking van het Koninkrijk ten zegen zij."

Daarna was het woord aan minister-president Efraïm Jonckheer van de Nederlandse Antillen.

Minister-president van de Nederlandse Antillen Efraïm Jonckheer tijdens zijn toespraak op 15 december 1954 met (rechts van hem zittend) Dòktor Moises Da Costa Gomez.

“Het is mij een voorrecht namens de Regering van de Nederlandse Antillen te mogen verklaren, dat het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden met algemene stemmen door de Staten van de Nederlandse Antillen is aanvaard. Hiermede heeft het vertegenwoordigend college zich unaniem uitgesproken voor de toetreding tot de in gezamenlijk overleg tot stand gebrachte nieuwe rechtsorde.

De gebeurtenis van heden, welke in de politieke en staatsrechtelijke ontwikkeling van het Koninkrijk der Nederlanden als een mijlpaal kan worden beschouwd, moge blijvend symbool zijn van samenwerking in Koninkrijksverband onder de bezielende leiding van het Huis van Oranje.

Wij mogen vaststellen, dat de deur thans geopend is voor een politieke evolutie op gelijkwaardige basis van de drie landen, die voortaan in het verband van een nieuw Koninkrijk zullen samengaan.

De bevestiging van het Statuut betekent de bekroning van een staatkundige ontwikkeling, die Nederland in de beide Amerikaanse landen

van het Koninkrijk heeft tot stand gebracht. Nederland heeft hiermede in de moderne wereld een plaats ingenomen in de voorhoede der volkeren, die niet aarzelen, te handelen overeenkomstig de hoge beginselen van vrijheidsliefde en zelfbeschikkingsrecht.

De Nederlandse Antillen zullen voortaan leven in het besef, dat de oude banden thans plaats hebben gemaakt voor nieuwe vrijwillig aanvaarde grondslagen van samenwerking tot wederzijds welzijn. Zij zullen zich dan ook, zoveel als de omstandigheden dat toelaten, meer dan ooit op eigen krachten kunnen ontplooien.

Zij zullen zich daarbij geruggesteund weten door de rechtsbeginselen, die voor het gehele Koninkrijk geldingskracht zullen bezitten. Zij zullen daarbij geen ogenblik nalaten te beseffen, dat door de plicht tot wederzijdse hulp en bijstand tussen de landen van het Koninkrijk de stellige zekerheid wordt geschonken, dat, in onderlinge samenwerking en met handhaving van de rechtsprincipen, waarover ik zojuist mocht spreken, voor de Nederlandse Antillen zal kunnen worden verwezenlijkt hetgeen in de harten van de Antillianen besloten ligt, sedert Hare Majesteit Koningin Wilhelmina in 1942 Haar Koninklijke rede heeft uitgesproken. Vandaar dan ook dat onze dank mede uitgaat naar de toenmalige Vorstin uit het Huis van Oranje.

Door Haar daad werd het mogelijk, dat door overleg, na voorzichtig afwegen der belangen, de nieuwe rechtsorde thans kan worden verwezenlijkt. Ook U, Majesteit, zijn wij eerbiedig onze dank verschuldigd voor hetgeen door Uzelve, Uw Ministers en het Nederlandse Parlement voor de nieuwe rechtsontwikkeling is verricht. Moge het gegeven zijn, dat tot heil van de volkeren van het Koninkrijk, dit Statuut uitgroeit tot levend recht.

Slechts dan zal het zijn waarde voor het Koninkrijk der Nederlanden in het algemeen en voor de Nederlandse Antillen in het bijzonder kunnen opbrengen. Onder Uw hoge leiding zullen de Nederlandse Antillen hun beste krachten aan de totstandkoming daarvan wijden. Moge Gods zegen rusten op het werk van de in het Koninkrijk participerende landen.”

Daarna vond de voorlezing van de “acte van bevestiging” plaats die vervolgens werd ondertekend door koningin Juliana en medeondertekend door de drie minister-presidenten Drees, Currie en Jonckheer en minister van Overzeese Rijksdelen Kernkamp. De bevestiging eindigde met het “bevel” dat het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden op 29 december 1954 zal worden “afgekondigd”.

Het verslag die dag in de Amigoe getuigde van groot optimisme. *“Historische gebeurtenis in Ridderzaal luidt era van vrijheid en welvaart voor Overzeese Rijksdelen in”* klonk een andere kop op de voorpagina bijna euforisch. Op de komende pagina’s zal duidelijk worden in hoeverre de hoopvolle verwachtingen van zeventig jaar geleden zijn uitgekomen.

Amigoe di Curaçao

DAGBLAD VOOR DE NEDERLANDSE ANTILLEN

Abonnementen: A. G. Drukker, Curacao; Circulatie: 25-30, Telefoon: 24-25, 26-27, 28-29, 30-31, 32-33, 34-35, 36-37, 38-39, 40-41, 42-43, 44-45, 46-47, 48-49, 50-51, 52-53, 54-55, 56-57, 58-59, 60-61, 62-63, 64-65, 66-67, 68-69, 70-71, 72-73, 74-75, 76-77, 78-79, 80-81, 82-83, 84-85, 86-87, 88-89, 90-91, 92-93, 94-95, 96-97, 98-99, 100-101, 102-103, 104-105, 106-107, 108-109, 110-111, 112-113, 114-115, 116-117, 118-119, 120-121, 122-123, 124-125, 126-127, 128-129, 130-131, 132-133, 134-135, 136-137, 138-139, 140-141, 142-143, 144-145, 146-147, 148-149, 150-151, 152-153, 154-155, 156-157, 158-159, 160-161, 162-163, 164-165, 166-167, 168-169, 170-171, 172-173, 174-175, 176-177, 178-179, 180-181, 182-183, 184-185, 186-187, 188-189, 190-191, 192-193, 194-195, 196-197, 198-199, 200-201, 202-203, 204-205, 206-207, 208-209, 210-211, 212-213, 214-215, 216-217, 218-219, 220-221, 222-223, 224-225, 226-227, 228-229, 230-231, 232-233, 234-235, 236-237, 238-239, 240-241, 242-243, 244-245, 246-247, 248-249, 250-251, 252-253, 254-255, 256-257, 258-259, 260-261, 262-263, 264-265, 266-267, 268-269, 270-271, 272-273, 274-275, 276-277, 278-279, 280-281, 282-283, 284-285, 286-287, 288-289, 290-291, 292-293, 294-295, 296-297, 298-299, 300-301, 302-303, 304-305, 306-307, 308-309, 310-311, 312-313, 314-315, 316-317, 318-319, 320-321, 322-323, 324-325, 326-327, 328-329, 330-331, 332-333, 334-335, 336-337, 338-339, 340-341, 342-343, 344-345, 346-347, 348-349, 350-351, 352-353, 354-355, 356-357, 358-359, 360-361, 362-363, 364-365, 366-367, 368-369, 370-371, 372-373, 374-375, 376-377, 378-379, 380-381, 382-383, 384-385, 386-387, 388-389, 390-391, 392-393, 394-395, 396-397, 398-399, 400-401, 402-403, 404-405, 406-407, 408-409, 410-411, 412-413, 414-415, 416-417, 418-419, 420-421, 422-423, 424-425, 426-427, 428-429, 430-431, 432-433, 434-435, 436-437, 438-439, 440-441, 442-443, 444-445, 446-447, 448-449, 450-451, 452-453, 454-455, 456-457, 458-459, 460-461, 462-463, 464-465, 466-467, 468-469, 470-471, 472-473, 474-475, 476-477, 478-479, 480-481, 482-483, 484-485, 486-487, 488-489, 490-491, 492-493, 494-495, 496-497, 498-499, 500-501, 502-503, 504-505, 506-507, 508-509, 510-511, 512-513, 514-515, 516-517, 518-519, 520-521, 522-523, 524-525, 526-527, 528-529, 530-531, 532-533, 534-535, 536-537, 538-539, 540-541, 542-543, 544-545, 546-547, 548-549, 550-551, 552-553, 554-555, 556-557, 558-559, 560-561, 562-563, 564-565, 566-567, 568-569, 570-571, 572-573, 574-575, 576-577, 578-579, 580-581, 582-583, 584-585, 586-587, 588-589, 590-591, 592-593, 594-595, 596-597, 598-599, 600-601, 602-603, 604-605, 606-607, 608-609, 610-611, 612-613, 614-615, 616-617, 618-619, 620-621, 622-623, 624-625, 626-627, 628-629, 630-631, 632-633, 634-635, 636-637, 638-639, 640-641, 642-643, 644-645, 646-647, 648-649, 650-651, 652-653, 654-655, 656-657, 658-659, 660-661, 662-663, 664-665, 666-667, 668-669, 670-671, 672-673, 674-675, 676-677, 678-679, 680-681, 682-683, 684-685, 686-687, 688-689, 690-691, 692-693, 694-695, 696-697, 698-699, 700-701, 702-703, 704-705, 706-707, 708-709, 710-711, 712-713, 714-715, 716-717, 718-719, 720-721, 722-723, 724-725, 726-727, 728-729, 730-731, 732-733, 734-735, 736-737, 738-739, 740-741, 742-743, 744-745, 746-747, 748-749, 750-751, 752-753, 754-755, 756-757, 758-759, 760-761, 762-763, 764-765, 766-767, 768-769, 770-771, 772-773, 774-775, 776-777, 778-779, 780-781, 782-783, 784-785, 786-787, 788-789, 790-791, 792-793, 794-795, 796-797, 798-799, 800-801, 802-803, 804-805, 806-807, 808-809, 810-811, 812-813, 814-815, 816-817, 818-819, 820-821, 822-823, 824-825, 826-827, 828-829, 830-831, 832-833, 834-835, 836-837, 838-839, 840-841, 842-843, 844-845, 846-847, 848-849, 850-851, 852-853, 854-855, 856-857, 858-859, 860-861, 862-863, 864-865, 866-867, 868-869, 870-871, 872-873, 874-875, 876-877, 878-879, 880-881, 882-883, 884-885, 886-887, 888-889, 890-891, 892-893, 894-895, 896-897, 898-899, 900-901, 902-903, 904-905, 906-907, 908-909, 910-911, 912-913, 914-915, 916-917, 918-919, 920-921, 922-923, 924-925, 926-927, 928-929, 930-931, 932-933, 934-935, 936-937, 938-939, 940-941, 942-943, 944-945, 946-947, 948-949, 950-951, 952-953, 954-955, 956-957, 958-959, 960-961, 962-963, 964-965, 966-967, 968-969, 970-971, 972-973, 974-975, 976-977, 978-979, 980-981, 982-983, 984-985, 986-987, 988-989, 990-991, 992-993, 994-995, 996-997, 998-999, 1000-1001, 1002-1003, 1004-1005, 1006-1007, 1008-1009, 1010-1011, 1012-1013, 1014-1015, 1016-1017, 1018-1019, 1020-1021, 1022-1023, 1024-1025, 1026-1027, 1028-1029, 1030-1031, 1032-1033, 1034-1035, 1036-1037, 1038-1039, 1040-1041, 1042-1043, 1044-1045, 1046-1047, 1048-1049, 1050-1051, 1052-1053, 1054-1055, 1056-1057, 1058-1059, 1060-1061, 1062-1063, 1064-1065, 1066-1067, 1068-1069, 1070-1071, 1072-1073, 1074-1075, 1076-1077, 1078-1079, 1080-1081, 1082-1083, 1084-1085, 1086-1087, 1088-1089, 1090-1091, 1092-1093, 1094-1095, 1096-1097, 1098-1099, 1100-1101, 1102-1103, 1104-1105, 1106-1107, 1108-1109, 1110-1111, 1112-1113, 1114-1115, 1116-1117, 1118-1119, 1120-1121, 1122-1123, 1124-1125, 1126-1127, 1128-1129, 1130-1131, 1132-1133, 1134-1135, 1136-1137, 1138-1139, 1140-1141, 1142-1143, 1144-1145, 1146-1147, 1148-1149, 1150-1151, 1152-1153, 1154-1155, 1156-1157, 1158-1159, 1160-1161, 1162-1163, 1164-1165, 1166-1167, 1168-1169, 1170-1171, 1172-1173, 1174-1175, 1176-1177, 1178-1179, 1180-1181, 1182-1183, 1184-1185, 1186-1187, 1188-1189, 1190-1191, 1192-1193, 1194-1195, 1196-1197, 1198-1199, 1200-1201, 1202-1203, 1204-1205, 1206-1207, 1208-1209, 1210-1211, 1212-1213, 1214-1215, 1216-1217, 1218-1219, 1220-1221, 1222-1223, 1224-1225, 1226-1227, 1228-1229, 1230-1231, 1232-1233, 1234-1235, 1236-1237, 1238-1239, 1240-1241, 1242-1243, 1244-1245, 1246-1247, 1248-1249, 1250-1251, 1252-1253, 1254-1255, 1256-1257, 1258-1259, 1260-1261, 1262-1263, 1264-1265, 1266-1267, 1268-1269, 1270-1271, 1272-1273, 1274-1275, 1276-1277, 1278-1279, 1280-1281, 1282-1283, 1284-1285, 1286-1287, 1288-1289, 1290-1291, 1292-1293, 1294-1295, 1296-1297, 1298-1299, 1300-1301, 1302-1303, 1304-1305, 1306-1307, 1308-1309, 1310-1311, 1312-1313, 1314-1315, 1316-1317, 1318-1319, 1320-1321, 1322-1323, 1324-1325, 1326-1327, 1328-1329, 1330-1331, 1332-1333, 1334-1335, 1336-1337, 1338-1339, 1340-1341, 1342-1343, 1344-1345, 1346-1347, 1348-1349, 1350-1351, 1352-1353, 1354-1355, 1356-1357, 1358-1359, 1360-1361, 1362-1363, 1364-1365, 1366-1367, 1368-1369, 1370-1371, 1372-1373, 1374-1375, 1376-1377, 1378-1379, 1380-1381, 1382-1383, 1384-1385, 1386-1387, 1388-1389, 1390-1391, 1392-1393, 1394-1395, 1396-1397, 1398-1399, 1400-1401, 1402-1403, 1404-1405, 1406-1407, 1408-1409, 1410-1411, 1412-1413, 1414-1415, 1416-1417, 1418-1419, 1420-1421, 1422-1423, 1424-1425, 1426-1427, 1428-1429, 1430-1431, 1432-1433, 1434-1435, 1436-1437, 1438-1439, 1440-1441, 1442-1443, 1444-1445, 1446-1447, 1448-1449, 1450-1451, 1452-1453, 1454-1455, 1456-1457, 1458-1459, 1460-1461, 1462-1463, 1464-1465, 1466-1467, 1468-1469, 1470-1471, 1472-1473, 1474-1475, 1476-1477, 1478-1479, 1480-1481, 1482-1483, 1484-1485, 1486-1487, 1488-1489, 1490-1491, 1492-1493, 1494-1495, 1496-1497, 1498-1499, 1500-1501, 1502-1503, 1504-1505, 1506-1507, 1508-1509, 1510-1511, 1512-1513, 1514-1515, 1516-1517, 1518-1519, 1520-1521, 1522-1523, 1524-1525, 1526-1527, 1528-1529, 1530-1531, 1532-1533, 1534-1535, 1536-1537, 1538-1539, 1540-1541, 1542-1543, 1544-1545, 1546-1547, 1548-1549, 1550-1551, 1552-1553, 1554-1555, 1556-1557, 1558-1559, 1560-1561, 1562-1563, 1564-1565, 1566-1567, 1568-1569, 1570-1571, 1572-1573, 1574-1575, 1576-1577, 1578-1579, 1580-1581, 1582-1583, 1584-1585, 1586-1587, 1588-1589, 1590-1591, 1592-1593, 1594-1595, 1596-1597, 1598-1599, 1600-1601, 1602-1603, 1604-1605, 1606-1607, 1608-1609, 1610-1611, 1612-1613, 1614-1615, 1616-1617, 1618-1619, 1620-1621, 1622-1623, 1624-1625, 1626-1627, 1628-1629, 1630-1631, 1632-1633, 1634-1635, 1636-1637, 1638-1639, 1640-1641, 1642-1643, 1644-1645, 1646-1647, 1648-1649, 1650-1651, 1652-1653, 1654-1655, 1656-1657, 1658-1659, 1660-1661, 1662-1663, 1664-1665, 1666-1667, 1668-1669, 1670-1671, 1672-1673, 1674-1675, 1676-1677, 1678-1679, 1680-1681, 1682-1683, 1684-1685, 1686-1687, 1688-1689, 1690-1691, 1692-1693, 1694-1695, 1696-1697, 1698-1699, 1700-1701, 1702-1703, 1704-1705, 1706-1707, 1708-1709, 1710-1711, 1712-1713, 1714-1715, 1716-1717, 1718-1719, 1720-1721, 1722-1723, 1724-1725, 1726-1727, 1728-1729, 1730-1731, 1732-1733, 1734-1735, 1736-1737, 1738-1739, 1740-1741, 1742-1743, 1744-1745, 1746-1747, 1748-1749, 1750-1751, 1752-1753, 1754-1755, 1756-1757, 1758-1759, 1760-1761, 1762-1763, 1764-1765, 1766-1767, 1768-1769, 1770-1771, 1772-1773, 1774-1775, 1776-1777, 1778-1779, 1780-1781, 1782-1783, 1784-1785, 1786-1787, 1788-1789, 1790-1791, 1792-1793, 1794-1795, 1796-1797, 1798-1799, 1800-1801, 1802-1803, 1804-1805, 1806-1807, 1808-1809, 1810-1811, 1812-1813, 1814-1815, 1816-1817, 1818-1819, 1820-1821, 1822-1823, 1824-1825, 1826-1827, 1828-1829, 1830-1831, 1832-1833, 1834-1835, 1836-1837, 1838-1839, 1840-1841, 1842-1843, 1844-1845, 1846-1847, 1848-1849, 1850-1851, 1852-1853, 1854-1855, 1856-1857, 1858-1859, 1860-1861, 1862-1863, 1864-1865, 1866-1867, 1868-1869, 1870-1871, 1872-1873, 1874-1875, 1876-1877, 1878-1879, 1880-1881, 1882-1883, 1884-1885, 1886-1887, 1888-1889, 1890-1891, 1892-1893, 1894-1895, 1896-1897, 1898-1899, 1900-1901, 1902-1903, 1904-1905, 1906-1907, 1908-1909, 1910-1911, 1912-1913, 1914-1915, 1916-1917, 1918-1919, 1920-1921, 1922-1923, 1924-1925, 1926-1927, 1928-1929, 1930-1931, 1932-1933, 1934-1935, 1936-1937, 1938-1939, 1940-1941, 1942-1943, 1944-1945, 1946-1947, 1948-1949, 1950-1951, 1952-1953, 1954-1955, 1956-1957, 1958-1959, 1960-1961, 1962-1963, 1964-1965, 1966-1967, 1968-1969, 1970-1971, 1972-1973, 1974-1975, 1976-1977, 1978-1979, 1980-1981, 1982-1983, 1984-1985, 1986-1987, 1988-1989, 1990-1991, 1992-1993, 1994-1995, 1996-1997, 1998-1999, 2000-2001, 2002-2003, 2004-2005, 2006-2007, 2008-2009, 2010-2011, 2012-2013, 2014-2015, 2016-2017, 2018-2019, 2020-2021, 2022-2023, 2024-2025, 2026-2027, 2028-2029, 2030-2031, 2032-2033, 2034-2035, 2036-2037, 2038-2039, 2040-2041, 2042-2043, 2044-2045, 2046-2047, 2048-2049, 2050-2051, 2052-2053, 2054-2055, 2056-2057, 2058-2059, 2060-2061, 2062-2063, 2064-2065, 2066-2067, 2068-2069, 2070-2071, 2072-2073, 2074-2075, 2076-2077, 2078-2079, 2080-2081, 2082-2083, 2084-2085, 2086-2087, 2088-2089, 2090-2091, 2092-2093, 2094-2095, 2096-2097, 2098-2099, 2100-2101, 2102-2103, 2104-2105, 2106-2107, 2108-2109, 2110-2111, 2112-2113, 2114-2115, 2116-2117, 2118-2119, 2120-2121, 2122-2123, 2124-2125, 2126-2127, 2128-2129, 2130-2131, 2132-2133, 2134-2135, 2136-2137, 2138-2139, 2140-2141, 2142-2143, 2144-2145, 2146-2147, 2148-2149, 2150-2151, 2152-2153, 2154-2155, 2156-2157, 2158-2159, 2160-2161, 2162-2163, 2164-2165, 2166-2167, 2168-2169, 2170-2171, 2172-2173, 2174-2175, 2176-2177, 2178-2179, 2180-2181, 2182-2183, 2184-2185, 2186-2187, 2188-2189, 2190-2191, 2192-2193, 2194-2195, 2196-2197, 2198-2199, 2200-2201, 2202-2203, 2204-2205, 2206-2207, 2208-2209, 2210-2211, 2212-2213, 2214-2215, 2216-2217, 2218-2219, 2220-2221, 2222-2223, 2224-2225, 2226-2227, 2228-2229, 2230-2231, 2232-2233, 2234-2235, 2236-2237, 2238-2239, 2240-2241, 2242-2243, 2244-2245, 2246-2247, 2248-2249, 2250-2251, 2252-2253, 2254-2255, 2256-2257, 2258-2259, 2260-2261, 2262-2263, 2264-2265, 2266-2267, 2268-2269, 2270-2271, 2272-2273, 2274-2275, 2276-2277, 2278-2279, 2280-2281, 2282-2283, 2284-2285, 2286-2287, 2288-2289, 2290-2291, 2292-2293, 2294-2295, 2296-2297, 2298-2299, 2300-2301, 2302-2303, 2304-2305, 2306-2307, 2308-2309, 2310-2311, 2312-2313, 2314-2315, 2316-2317, 2318-2319, 2320-2321, 2322-2323, 2324-2325, 2326-2327, 2328-2329, 2330-2331, 2332-2333, 2334-2335, 2336-2337, 2338-2339, 2340-2341, 2342-2343, 2344-2345, 2346-2347, 2348-2349, 2350-2351, 2352-2353, 2354-2355, 2356-2357, 2358-2359, 2360-2361, 2362-2363, 2364-2365, 2366-2367, 2368-2369, 2370-2371, 2372-2373

Niet in beton gegoten

“Het Statuut is niet in beton gegoten”, klinkt regelmatig in politieke kring en dan vooral aan de koude kant van het Koninkrijk. Maar de afgelopen zevenzig jaar maken duidelijk dat wijziging van het Statuut geen simpel klusje is. Slechts drie keer was sprake van een ingrijpende aanpassing: in 1975 bij het onafhankelijk worden van Suriname, in 1986 om Aruba de status aparte te verlenen en in 2010 bij de ontmanteling van het land Nederlandse Antillen.

Belangrijke data

15 december 1954	Bevestiging/ondertekening van het Statuut.
29 december 1954	Afkondiging van het Statuut.
25 november 1975	Suriname wordt onafhankelijk.
1 januari 1986	Aruba verkrijgt de status aparte onder de voorwaarde binnen tien jaar onafhankelijk te worden.
15 december 1994	Het artikel dat Aruba verplicht uiterlijk in 1996 uit het Koninkrijk te treden wordt geschrapt.
10 oktober 2010	Het land Nederlandse Antillen wordt ontbonden. Curaçao en Sint Maarten krijgen de status van autonoom land binnen het Koninkrijk. Bonaire, Sint Eustatius en Saba worden als openbaar lichaam in het Nederlandse staatsbestel opgenomen.
17 november 2017	Bonaire, Sint Eustatius en Saba worden opgenomen in de Nederlandse Grondwet.

Er zijn meer pogingen gedaan het Statuut op de schop te nemen. De PVV heeft er sinds haar aantreden in de Tweede Kamer in 2006 bij herhaling voor gepleit de koninkrijksbanden te verbreken. Zo is het voorstel gedaan onderzoek te doen naar de mogelijkheden artikel 73 in het VN Handvest aan te passen, zodat Nederland net als Aruba, Curaçao en Sint Maarten het recht krijgt het Koninkrijk te verlaten. PVV-moties om eenzijdig de band met de Caribische delen te beëindigen hebben het nooit gehaald. Nu de partij deel uitmaakt van het kabinet, lijkt het erop dat (ook) dit onderwerp in de ijskast is geparkeerd. Huidig woordvoerder koninkrijksrelaties Peter van Haasen:

“Als regeringspartij hebben we afspraken gemaakt dat het Caribische deel van ons Koninkrijk waardevol is. Wij hebben ook geen mogelijkheden om eenzijdig afscheid te nemen van de andere landen binnen ons Koninkrijk.”

In 2013 presenteerden de Tweede Kamerleden André Bosman (VVD) en Ronald van Raak (SP) een initiatiefnota om het Koninkrijk om te vormen tot een gemenebest. Zij betoogden dat het Statuut ‘echte autonomie’ van de CAS-landen in de weg staat. Ook voerden zij aan dat Nederland op cruciale terreinen (waaronder deugdelijk bestuur) eindverantwoordelijk is, terwijl het weinig invloed heeft op de interne ontwikkelingen. De Raad van State van het Koninkrijk reageerde niet enthousiast. Na het vertrek van de initiatiefnemers uit de politiek ligt de nota te verstoffen.

Dezelfde Bosman diende in 2019 een initiatiefrijkswetsvoorstel in om voor Aruba, Curaçao en Sint Maarten de drempel naar de uitgang van het Koninkrijk te verlagen door de uittredingsvoorwaarden die in artikel 58 van het Statuut worden genoemd te verlichten. De landen zouden niet langer verplicht zijn eerst een volksraadpleging te houden. Daarnaast zou een enkelvoudige (en geen twee derde) meerderheid in de Staten volstaan om het Koninkrijk te verlaten. Na het vertrek van Bosman uit de Kamer heeft Roelien Kamminga het wetsvoorstel onder haar hoede genomen. De VVD laat weten dat Aukje de Vries, die onlangs het woordvoerderschap koninkrijksrelaties heeft overgenomen, zich aan het inlezen is en doorwerkt aan het initiatiefwetsvoorstel.

Bejaard of begeesterd?

Door Thom de Graaf

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd er door de Nederlandse regering in Londen nagedacht over de toekomstige staatkundige verhoudingen tussen Nederland en de toenmalige overzeese koloniën in Oost en West. Mede door kritische en heldere signalen uit Washington was het duidelijk dat na een geallieerde overwinning op de As-mogendheden geen sprake meer zou kunnen zijn van het voortbestaan van koloniale onvrijheid in grote delen van de wereld.

Nationalistische Indonesische leiders riepen in augustus 1945, direct na de capitulatie van Japan al de onafhankelijkheid van het toenmalige Nederlands-Indië uit. Dit leidde na enkele jaren bloedige strijd tot de officiële soevereiniteitsoverdracht. De Nederlandse gedachten aan een soort federale unie met de voormalige kolonisator was niet aan de grote Indonesische archipel besteed. De grondgedachte van autonome verhoudingen binnen een gezamenlijk koninkrijksverband werd echter eind jaren veertig, begin jaren vijftig wel uitgewerkt voor Suriname en de zes Caribische eilanden, die destijds samen de Nederlandse Antillen vormden. Dit leidde in 1954 tot het Statuut voor het Koninkrijk.

Het Statuut was niet beoogd als ‘een eeuwig edict’ en bood de partners ruimte in de toekomst andere staatkundige keuzes te maken. Suriname deed dat in 1975 en koos, met de nodige aanmoediging vanuit Den Haag, voor volledige onafhankelijkheid. De zes Caribische eilanden, stuk voor stuk en ook gezamenlijk aanmerkelijk kleiner in omvang en inwonertal dan Suriname, hebben die afslag niet willen nemen. Aruba wilde wel een eigenstandige positie binnen het Koninkrijk (met name los van Curaçao) en kreeg die in 1986: de status aparte. De Haagse voorwaarde na tien jaar status aparte in 1996 wel geheel onafhankelijk te worden, werd in 1992 op Arubaans verzoek definitief uit het Statuut geschrapt. De resterende ‘Antillen van vijf’ verloren in de jaren negentig steeds meer glans. Aan het begin van de nieuwe eeuw werd aan beide kanten van de oceaan nagedacht over nieuwe structuren, hetgeen in oktober 2010 leidde tot het Koninkrijk in zijn huidige vorm: de landen Nederland (inclusief de bijzondere openbare lichamen Bonaire, Saba en Sint Eustatius), Aruba, Curaçao en Sint Maarten.

Bij de discussie over de staatkundige herstructurering na het vertrek van Suriname was het op den duur uiteenvallen van het Antilliaanse staatsverband (als bijvoorbeeld Aruba zou vertrekken) overigens midden

jaren zeventig al voorspeld door de Nederlands-Antilliaanse minister-president Juancho Evertsz, die het mathematisch kort en bondig uitdrukte: $6 - 1 = 0$.

Al deze staatkundige veranderingen lieten de inhoudelijke kern van het Statuut echter onveranderd: ruime autonomie voor de landen om eigen interne aangelegenheden te regelen, een beperkt aantal koninkrijkszaken (zoals defensie en buitenlands beleid) en de mogelijkheid om gestructureerd samen te werken daar waar dat nuttig of nodig wordt geacht.

Het Statuut heeft na zeventig jaar nog steeds relevantie. Niettemin moet altijd worden bedacht dat het Koninkrijk veel meer is dan de optelsom van de staatkundige relaties. Het Koninkrijk wordt primair gevormd door mensen, hun organisaties en hun ondernemingen. Mensen – allemaal Nederlander – die binnen het Koninkrijk studeren, werken, wonen, verliefd worden, kinderen krijgen et cetera. Die mensen vormen organisaties, van sportverenigingen en orkesten tot de scouting en musea. En die mensen verdienen hun brood met ondernemingen, waarvan er veel koninkrijksbreed opereren: reisorganisaties, hotels, winkels, accountants, advocaten enzovoort. Veel in het Koninkrijk functioneert naar tevredenheid van de meeste betrokkenen. En als er in dat Koninkrijk desondanks problemen zijn, dan zijn er onafhankelijke rechters die tot een finale oplossing komen en onafhankelijke journalisten die daar dan weer over kunnen berichten. Precies zoals het hoort in een rechtsstatelijk samenlevingsverband.

Het politiek-bestuurlijke Koninkrijk, het domein van het Statuut en de andere staatkundige regelingen, zorgt daarentegen vaak voor hoofdpijn bij politici, bestuurders en ambtenaren. Gert Oostindie noemt het “ongemak” en in politiek Den Haag spreken sommigen van een hoofdpijndossier. Op de bestuurskantoren op de eilanden wordt veelvuldig gemopperd op ‘lompe Hollanders’ of ‘arrogant Dutch’. Ligt dat aan het Statuut of wellicht aan de mensen die met het Statuut moeten werken?

In de afgelopen decennia heeft de Raad van State als orgaan van het hele Koninkrijk in meerdere adviezen en voorlichtingen gesproken over het Statuut. Een paar noties komen daarbij steeds terug. Ik loop ze even kort na.

Belangrijkste notie is nog steeds dat de mogelijkheden die het Statuut biedt structureel onvoldoende worden benut. Dat geldt voor de mogelijkheden die er zijn om constructief samen te werken bij de aanpak van prangende maatschappelijke vraagstukken, maar ook als de noodzaak wordt gevoeld met een gerichte ingreep een maatschappelijke misstand aan te pakken.

Een andere belangrijke notie vloeit daar logischerwijs uit voort: omdat er binnen de huidige statutaire kaders veel meer mogelijk is dan nu gebeurt, is een substantiële inhoudelijke aanpassing van het Statuut niet per se nodig. Daarbij komt dat een dergelijke aanpassing politiek nagenoeg onhaalbaar is

en in elk geval zeer tijdrovend zou zijn. Alle vier de landen moeten immers met voorgestelde statutaire wijzigingen instemmen. Nog daargelaten dat de kans daartoe klein is, zorgt een poging om het Statuut fundamenteel te herzien vooral voor jarenlange discussies en frustraties, die afleiden van de maatschappelijke problemen die dienen te worden aangepakt.

Beter is het te beginnen met de zaken die nu al gedaan kunnen worden met gebruik van bestaande instrumenten. Gebruik eerst alle potten en pannen die al in de keuken staan en staar je niet blind op nieuwe! Dat die bestaande potten en pannen niet altijd worden gebruikt, kent veelal geen juridische oorzaak, maar draait vaak om politieke en bestuurlijke onwil. Aan beide zijden van de oceaan, welteverstaan.

Net als bij de vijftigste verjaardag van het Statuut in 2004 heeft de Raad van State ook bij deze zeventigste verjaardag een spontaan advies uitgebracht. Bovenstaande noties worden daarin herhaald, maar we hebben ook willen erkennen dat de wereld van 2024 nauwelijks meer lijkt op die van 1954. Dat kan niet anders dan betekenen dat kernelementen van het Statuut nu anders kunnen en moeten worden geïnterpreteerd dan destijds.

Realiseren wij ons voldoende hoezeer die veranderingen gevolgen hebben voor ons staatkundig samenzijn in koninkrijksverband? In de jaren vijftig gingen verbindingen veelal per schip en waren bijvoorbeeld brieven en mensen makkelijk enkele weken tot een maand onderweg. Het contact was dan ook minimaal. Nu kan ik elke ochtend in Nederland de Caribische kranten online vaak eerder lezen dan de mensen op de eilanden; voor hen geldt het omgekeerd voor het Europese nieuws. Voor overleg en conferenties hoeven we niet meer noodzakelijkerwijs duizenden kilometers te reizen (al doen we dat nog steeds graag), want vergaderen kan ook online. Het Koninkrijk is bij wijze van spreken dichterbij dan ooit.

In de jaren vijftig en zestig kenden de Caribische delen van het Koninkrijk welvarende tijden, mede dankzij de florerende olieraffinage op Aruba en Curaçao. Dat leidde in Nederland tot een zekere gemakzucht, wellicht zelfs onverschilligheid. Als 'Den Haag' niet hoefde te betalen, was er ook geen directe aanleiding om mee te bepalen. Onbekend was niet zozeer onbemand, maar onbekend was domweg onbekend. Het ging niet slecht op de zes eilanden en Nederland was na de oorlog lange tijd vooral met de eigen wederopbouw bezig.

Internationale samenwerking stond daarbij nog in de kinderschoenen, net als het internationaal en Europees recht. De Verenigde Naties (1945), de Raad van Europa (1949) en de Europese Unie (voorloper EGKS opgericht in 1958) stonden nog maar aan het begin van hun ontwikkeling en dat gold zeker ook voor mensenrechtenverdragen of de internationale consensus over wat deugdelijk bestuur is en welke normen daarbij in acht moeten worden genomen.

Het Statuut was, zoals aangegeven, niet bedoeld als eeuwig edict en evenmin als spoorboekje om de relaties tussen de landen minutieus en gedetailleerd vast te leggen. Wel beoogt het Statuut een duidelijke scheiding aan te brengen tussen de koloniale verhoudingen van voorheen en de gelijkwaardige en vrijwillige relaties sedertdien. Dat alleen al is het waard om herdacht en gevierd te worden.

Daarnaast zijn er binnen het statutaire koninkrijksverband successen te noemen die we soms over het hoofd zien. Het belang van de gezamenlijke defensie in een onveilige regio is een voorbeeld. Of de rechtszekerheid waaraan het Gemeenschappelijk Hof van Justitie zo belangrijk bijdraagt. Veiligheid en rechtszekerheid dragen ook zeker bij aan de welvaart van de eilanden, die beduidend hoger is dan gemiddeld in de Caribische regio. Het ongedeelde Nederlandschap maakt het voor ons allen mogelijk ons bijna ongehinderd over de wereld te verplaatsen voor vakantie, studie, werk of liefde. De paraplu van het Koninkrijk der Nederlanden en de kustwacht zorgen er daarnaast voor dat toeristen van heinde en ver zich op de eilanden veilig voelen.

Tegelijk moeten we niet naïef zijn. Feit is ook dat de politiek-bestuurlijke koninkrijksrelaties in belangrijke mate worden beheerst door wantrouwen en ongemak. De Caribische landen verwijten Nederland vaak een gebrek aan belangstelling en slechts povere kennis van de lokale omstandigheden, hetgeen in hun ogen al snel leidt tot een harde autoritaire opstelling en onvoldoende respect. Andersom krijgen de Caribische landen vaak ongezoeten kritiek op hun onvermogen om prangende maatschappelijke vraagstukken serieus aan te pakken. Daarbij gaat het om armoede, criminaliteit en schooluitval, maar ook om riantie publieke topinkomens en pensioenen, een inadequaar belastingstelsel en een fors te groot en ineffectief ambtelijk apparaat. De vermoede combinatie van onkunde en onwil is fnuikend voor het vertrouwen.

Het wringt in het Koninkrijk en niet iedereen vindt zeventig jaar Statuut een reden tot feest. In het recente spontane advies gaat de Afdeling advisering van de Raad van State van het Koninkrijk dieper in op de oorzaken. De structuur van het Koninkrijk, waarin Europees Nederland ontegenzeggelijk het overwicht heeft, maakt spanning in zekere zin onvermijdelijk. Vergelijkbare spanningen zien we ook binnen Nederland in de relaties tussen gemeenten en het Rijk of binnen de Europese Unie tussen de lidstaten en 'Brussel'. Spanningen zijn een kenmerk van elk divers staatkundig verband, maar binnen het Koninkrijk valt op dat de spanningen te vaak niet of slechts heel langzaam worden opgelost.

Een tweede oorzaak van de soms moeilijke relaties is het gegeven dat de afhankelijkheid van de eilanden van Nederland de afgelopen decennia sterk is toegenomen. Overheidstaken zijn in omvang en zwaarte sinds 1954

uitgebreid, mede door internationale ontwikkelingen. Door hun kleinschaligheid wordt het voor de Caribische partners lastig die taken volledig op eigen kracht te vervullen. Overigens geldt datzelfde ook voor Nederland in een veel groter Europa: vandaar het Nederlandse belang van samenwerking in de Europese Unie.

Vrij recent is pas breed erkend dat er ook cultureel-historische oorzaken zijn die de relaties kunnen verstoren. Daarbij wijst de Raad van State in genoemd advies opnieuw op het koloniale en het slavernijverleden, dat mede aan de basis ligt van hardnekkige achterstanden en racisme van nu. Op dit punt mag hoop worden geput uit de excuses voor dat verleden door de koning, de Nederlandse minister-president, meerdere gemeenten en publieke instellingen als De Nederlandsche Bank. Deze excuses en de trajecten die daarop volgen, laten zien dat we op een andere – meer volwassen – manier omgaan met ons gedeelde verleden, waardoor kansen ontstaan om de toekomst gezamenlijk constructiever tegemoet te treden. Dit geldt allereerst binnen de landen, maar naar ik hoop ook in de relaties tussen de landen.

Bij dit alles blijft het Statuut relevant. Kernbegrippen als autonomie, deugdelijk bestuur, samenwerking, wederzijdse bijstand, mensenrechten en de waarborgfunctie hebben hun waarde behouden en zullen dat blijven doen, mits we met enige flexibiliteit openstaan voor veranderende internationale inzichten. Metaforen hebben altijd hun beperkingen, maar ik moet denken aan een hoge toren die zo is ontworpen dat de constructie bij harde wind een klein beetje moet kunnen meebewegen, juist om overeind te kunnen blijven staan.

Statuut, Grondwet en Staatsregelingen hoeven niet per se ingrijpend te worden gewijzigd om over dertig jaar te vieren dat het Statuut honderd jaar bestaat. Het helpt daarbij wel als we over en weer de politiek-bestuurlijke verhoudingen minder ongemakkelijk en stroef bezien. In het laatste advies benadrukt de Raad van State van het Koninkrijk dat uitgangspunten moeten zijn constructieve samenwerking, onderlinge bijstand, gelijkwaardigheid en wederzijds begrip.

Die vier algemene uitgangspunten worden door de Raad op een aantal onderdelen nader uitgewerkt en voorzien van concrete aanbevelingen. Het gaat daarbij om onderwerpen die in de bestuurlijke praktijk van ons Koninkrijk al te lang bronnen van ongemakkelijke spanningen zijn en die hoognodig moeten worden aangepakt. En dat kan dus zonder verandering van het Statuut.

Allereerst gaat het om het waarborgen van mensenrechten en deugdelijk bestuur, een opdracht die het Statuut aan alle landen en aan het Koninkrijk geeft. Vervolgens gaat het om de totstandkoming van (consensus)rijkswetten en andere onderlinge regelingen ten behoeve van de samenwerking. Dan gaat de Raad in op de huidige en concrete mogelijkheden om het vaak genoemde

democratisch deficit te verminderen, waarna de Raad tot slot ingaat op een aanhoudende bron van spanning: de algemene geschillenregeling, die er volgens het Statuut moet komen. De Raad komt met suggesties in de hoop de totstandkoming van een dergelijke regeling dichterbij te brengen.

Ik hoop dat dit advies zal helpen het unieke trans-Atlantische Koninkrijk nog mooier en duurzamer te maken dan het nu al in zoveel opzichten is. Zes plus één is immers zoveel meer dan zeven!

Thom de Graaf is vicepresident van de Raad van State van het Koninkrijk. Met dank aan Ron van der Veer, raadsadviseur in algemene dienst bij de Raad van State, voor zijn bijdrage aan de totstandkoming van bovenstaande reflectie.

Van gelijkwaardigheid is geen sprake

Door Suzy Camelia-Römer

Het Statuut regelt de verhoudingen tussen het Koninkrijk en de landen, waarbij de preambule van het Statuut uitgaat van gelijkwaardigheid bij het verzorgen van de gemeenschappelijke - dat zijn koninkrijks - belangen. In strijd met dit uitgangspunt is de koloniale machtsstructuur van ongelijkwaardigheid nota bene in het Statuut verankerd. Dit artikel beperkt zich vanwege de beschikbare ruimte tot een betoog op hoofdlijnen.

De koloniale machtsstructuur is onder meer te illustreren met behulp van het begrip ‘democratisch deficit’, welke door de Raad van State van het Koninkrijk omschreven wordt als het “ontbreken van volledig gelijkwaardige democratische representatie van de bevolking van het Koninkrijk bij besluitvorming op koninkrijksniveau”. Dit gebrek in vertegenwoordiging bij besluitvorming treft in feite het individuele gelijkheidsbeginsel van de burger in het Caribische deel van het Koninkrijk.

Op parlementair niveau is er geen gelijkwaardigheid: er is immers geen koninkrijksparlement. De Nederlandse Staten-Generaal fungeert als zodanig (art 15 t/m 18). De volksvertegenwoordigingen van de Caribische landen, de Staten, hebben geen stemrecht, terwijl de regelingen ook in hun land zullen gelden. Dit is een voortzetting van de koloniale machtsstructuur waarbij het ene land over het andere land en zijn bevolking beslist. De Staten van de Caribische landen kunnen slechts vóór de openbare behandeling van een ontwerprijkswet in de Tweede Kamer een schriftelijk verslag uitbrengen.

De gevolmachtigde minister, dan wel bijzondere gedelegeerden uit de Staten van het land waarin de regeling zal gelden, kunnen de mondelinge behandeling van het ontwerp van rijkswet bijwonen en het woord voeren. Indien de gevolmachtigde minister of gedelegeerde zich voor de eindstemming tegen het wetsontwerp uitspreekt, kan hij de Tweede Kamer verzoeken de stemming tot de volgende vergadering aan te houden. In dat geval kan de Kamer het voorstel slechts met drie vijfde van het aantal uitgebrachte stemmen aannemen, anders wordt de vergadering geschorst en vindt nader overleg omtrent het voorstel plaats in de raad van ministers van het Koninkrijk, de rijksministerraad (RMR). De Staten kan dus ‘overruled’ worden.

Ook op regeringsniveau is geen sprake van gelijkwaardigheid. De RMR is samengesteld uit de Nederlandse ministerraad aangevuld met de

gevolmachtigde ministers van de Caribische landen (art.7 Statuut). Indien bij een of meer van de Caribische landen ernstig bezwaar bestaat tegen een aanvankelijk oordeel van de RMR, kunnen zij ‘voortgezet overleg’ (art 12 Statuut) vragen. Dit overleg geschiedt tussen de gevolmachtigde ministers, een even groot aantal ministers van de landen en de minister-president van Nederland. Als er geen overeenstemming bereikt wordt, heeft die laatste (lees: Nederland) de doorslaggevende stem. De RMR moet zich vervolgens aan dat besluit houden. Ook hier is sprake van een voortzetting van de koloniale machtsstructuur waar de Nederlandse minister-president de beslissende stem heeft in een zaak die de Caribische landen treft en daar gelding zal hebben.

Het initiatiefvoorstel Van Oven (voormalig Tweede Kamerlid; red) inzake de Rijkswet tot wijziging van de artikelen 14 en 38 van het Statuut heeft de mogelijkheid voor de RMR beperkt om zonder wettelijke grondslag een algemene maatregel van rijksbestuur uit te vaardigen. Echter, zoals de Raad van State in zijn advies stelt: “Bij de totstandkoming van rijkswetten hebben de Staten van de Nederlandse Antillen en de Staten van Aruba weliswaar inspraak, maar geen medebeslissingsrecht. Het wetsvoorstel leidt dus wel tot een wezenlijke versterking van de positie van het Nederlandse parlement, maar niet van de positie van de Staten van de Nederlandse Antillen en van Aruba.” De koloniale machtsstructuur is derhalve in stand gehouden.

Het Koninkrijk voldoet daarmee niet aan de democratische eis dat de volksvertegenwoordiging alwaar een regeling geldt, de wetgevende macht is. En voldoet het Koninkrijk ook niet aan de rechtsstatelijke eis dat er een onpartijdige, onafhankelijke rechter moet zijn om over geschillen te oordelen. Het is in veertien jaar niet gelukt om op grond van artikel 12a Statuut een voorziening voor juridische geschillen tussen het Koninkrijk en de landen te treffen. Europees Nederland meent steeds dat het, verhuuld in de kleren van koninkrijksministerraad, doorzettingsmacht moet hebben bij het bepalen van welke maatregelen in de Caribische landen dienen te gelden.

De vraag rijst wat mogelijke oplossingen zijn voor het beslechten van geschillen tussen het Koninkrijk en de Caribische landen. Staatsrechtelijk is een mogelijke oplossing in geval van juridische geschillen gelegen in het invoeren van een Constitutioneel Koninkrijkshof. Gelijk Nederland een Constitutioneel Hof voor de eigen jurisdictie gaat invoeren (zie het regeerprogramma van het kabinet Schoof) zou een Constitutioneel Koninkrijkshof op koninkrijksniveau kunnen worden ingevoerd ter uitvoering van artikel 12a Statuut. In het Constitutioneel Koninkrijkshof zou een lid van de Hoge Raad als voorzitter, en als leden, een lid van elk van de Raden van Advies van de Caribische landen en een lid van de afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State kunnen plaatsnemen. Ook andere samenstellingen zijn denkbaar.

Verder zou in de interim-periode naar een Constitutioneel Koninkrijkshof toe, in een onderlinge regeling (art.38 Statuut) een afspraak gemaakt kunnen worden vergelijkbaar met die tussen het Koninkrijk van Denemarken en de Faeröer Eilanden geldende regeling, waarbij een geschil wordt verwezen naar een commissie bestaande uit twee leden benoemd door de regering van de Faeröer Eilanden en twee benoemd door regering van Denemarken, samen met drie leden van het Hooggerechtshof, van wie er één tot voorzitter wordt benoemd. Indien er overeenstemming bestaat tussen de vier door de Faeröer Eilanden en Denemarken benoemde leden, wordt de zaak als definitief beslist beschouwd. Anders wordt de zaak beslist door drie rechters van het Hooggerechtshof.

In het geval van ons Koninkrijk kan elk land een commissielid benoemen, en daaraan worden drie rechters toegevoegd, twee van het gemeenschappelijk Hof van Aruba, Curaçao en Sint Maarten en Bonaire, Sint Eustatius Saba en als voorzitter een lid van de Hoge Raad. De deelname van de rechters, die immers op afstand staan van de politieke waan van de dag, kan zorgen voor gebalanceerde besluitvorming. En als de landen er niet uit komen, kunnen de rechters een oordeel vellen.

Ook volkenrechtelijk zijn er mogelijke oplossingen te vinden voor het bewerkstelligen van gelijkwaardigheid tussen de landen. Gedacht kan worden aan een unie van onafhankelijke landen van het Koninkrijk, waarbinnen de landen soeverein zijn en een eigen volkenrechtelijke persoonlijkheid bezitten, doch op bepaalde terreinen zoals defensie, buitenlands beleid, Nederlanderschap en justitie nauw met elkaar samenwerken. Deze gedachte is niet nieuw, getuige de Nederlandse Grondwet van 1948 die een Nederlands-Indonesische Unie mogelijk maakte, die om bekende redenen niet van de grond is gekomen. Ook in latere debatten in de Tweede Kamer vinden we de gedachtewisseling over een gemenebeststructuur, met de koning als staatshoofd, vergelijkbaar met het gemenebest van het Verenigd Koninkrijk waarin de landen van het Koninkrijk der Nederlanden als onafhankelijke landen participeren, en op bepaalde gebieden met elkaar samenwerken; een mogelijkheid die ik al in 2011 heb geopperd. Ook de Europese Unie is een voorbeeld van een dergelijke volkenrechtelijke samenwerking.

Het is nu aan Curaçao om een staatscommissie in te stellen om te onderzoeken of zij met voorstellen voor wijzigingen binnen het staatsrechtelijk kader van het Statuut wenst te komen of dat zij met oplossingen de volkenrechtelijke kant op wil. Uiteindelijk zal de bevolking zich in een referendum moeten uitspreken.

Suzy Camelia-Römer is o.a. voormalig minister-president van de Nederlandse Antillen.

Belemmering voor goed bestuur

Door Oberon Nauta

Het Statuut heeft in 1954 een rechtsorde gecreëerd die geen recht deed en doet aan de feitelijke verhoudingen binnen het Koninkrijk en de bestuurskracht van Aruba, Curaçao en Sint Maarten. Als gevolg van hun kleinschaligheid zijn de CAS-landen geen gelijkwaardige partners. Hun sociaaleconomische kenmerken maakt dat ze voorlopig nog een beroep moeten blijven doen op Nederland. Omdat de waarborgfunctie voor goed bestuur aan Nederland toebedeeld is, maar op inmenging in de lokale autonomie een taboe rust, wringen de spelregels van het Statuut. De CAS-landen hebben daarmee begrijpelijkerwijze nooit veel moeite gehad. Maar Nederland ook steeds minder door buiten het Statuut een instrumentarium te bouwen waarmee Den Haag steeds beter in staat is goed bestuur in de Caribische delen van het Koninkrijk te borgen.

Wel verantwoordelijk, maar niet bevoegd

Het Statuut creëert sinds 1954 de rechtsorde van ons Koninkrijk. Hoewel de deelnemers van deze orde tussentijds meerdere keren veranderd zijn, geldt dat niet voor de spelregels. Al zeventig jaar bepaalt het document op nagenoeg dezelfde wijze wie waarvoor verantwoordelijk is, hoe samengewerkt wordt en op welke wijze besluiten tot stand komen. Mag uit deze onveranderlijkheid van de spelregels worden afgeleid dat het tijd is voor een jubileumfeestje? Het feit dat we na al die jaren nog steeds samen zijn en de Caribische (ei)landen van het Koninkrijk het in regionaal perspectief goed doen, rechtvaardigt een viering. Tegelijkertijd brengt de rechtsorde al vanaf het prille begin flinke uitdagingen met zich mee, die overigens voor Nederland anders zijn dan voor de CAS-landen.

Om met de Caribische uitdaging te beginnen: autonomie. Op grond van het Statuut behartigen de landen zelfstandig hun eigen aangelegenheden. En dat zijn - met uitzondering van defensie en buitenlandse zaken - nagenoeg alle taken en verantwoordelijkheden die doorgaans tot het takenpakket van een moderne staat gerekend worden. De CAS-landen hebben ten opzichte van Nederland echter zeer kleine bevolkingen. Wereldwijd zien overheden van landen met dergelijke geringe inwonersaantallen zich vaak voor stevige opgaven geplaatst.

Wat de minimale bevolkingsomvang van een land moet zijn wil het openbaar bestuur de gewenste output en kwaliteit van een moderne staat kunnen leveren, valt in algemene zin niet te zeggen. Daarbij spelen namelijk ook zaken als welvaart, opleidingsniveau en de maatschappelijk verankerde gedragsnormen een rol. Wanneer de gemeenten 's-Hertogenbosch (meer inwoners dan Curaçao), Alkmaar (meer inwoners dan Aruba) of Zevenaar (meer inwoners dan Sint Maarten) zouden besluiten als autonoom land verder te gaan, zullen maar weinig deskundigen ten aanzien van de levensvatbaarheid enthousiast worden.

De Caribische koninkrijkspartners moeten met minder mensen nagenoeg evenveel taken uitvoeren als Nederland, wat ertoe leidt dat ambtenaren en bestuurders vaak relatief veel dossiers onder hun hoede hebben. Deze zogenaamde bevoegdhedenconcentratie brengt met zich mee dat aan de Caribische ambtsdragers feitelijk hogere kwalificatie-eisen gesteld moeten worden. Maar vanwege de geringe bevolkingsomvang is het potentieel aantal geschikte kandidaten op de eilanden juist veel beperkter, waardoor statusincongruentie optreedt: personen worden op functies benoemd waarvoor ze in Nederland - gelet op hun competenties en vaardigheden – nooit in aanmerking zouden komen. Dit gegeven trekt een wissel op de publieke dienstverlening.

De kleinschaligheid zorgt er verder voor dat tussen ambtsdragers, burgers en bedrijfsleven hechte netwerken bestaan waarbinnen professionele en sociale rollen regelmatig overlappen. Netwerksamenlevingen hebben als positief effect dat persoonlijke betrokkenheid en de zorg voor elkaar vaak beter geborgd is dan in grootschalige anonieme gemeenschappen. Maar het brengt in de CAS-landen ook met zich mee dat politieke patronage optreedt: bestuurders wenden hun bevoegdheden regelmatig oneigenlijk aan om relaties voor te trekken of te begunstigen. Dat tast niet alleen de kwaliteit van de overheidsdienstverlening aan, maar ondermijnt goed bestuur.

Aan de Europese kant van het Koninkrijk zijn de uitdagingen wezenlijk anders. Ze hangen samen met een aantal verplichtingen in het Statuut. Artikel 36 draagt de landen van het Koninkrijk op elkaar in moeilijke tijden bij te staan. Maar het is natuurlijk meer dan logisch dat - vanwege de enorme verschillen in draagkracht – de bijstand vooral vanuit Nederland wordt verleend. De geografische ligging in orkaangebied en de kwetsbare en eenzijdig op toerisme gerichte economieën maken dat regelmatig een beroep op Nederland wordt gedaan, zoals na orkaan Irma en tijdens de coronacrisis.

Crisis is echter niet de enige reden waarom steun verleend wordt. Nederland springt ook steeds vaker bij omdat het openbaar bestuur in de CAS-landen niet in staat blijkt de uitdagingen die autonomie met zich meebrengt, het hoofd te bieden. Soms betreft het (structurele) ondersteuning op thema's als rechtshandhaving of sociaaleconomische ontwikkeling, maar vaak gaat het ook gewoon om (her)financiering van staatsschulden.

Niet alle Nederlandse inzet wordt op verzoek van de CAS-landen verleend. Ingevolge artikel 43 lid twee van het Statuut is formeel het Koninkrijk, maar in de praktijk Nederland namelijk de aangewezen partij om “de menselijke rechten en vrijheden, de rechtszekerheid en de deugdelijkheid van het bestuur” te waarborgen. En exact dat gegeven brengt met zich mee dat Nederland zich meer dan eens geroepen voelde op te treden bij misstanden die niet door de eilanden zelf waren aangekaart. Zo heeft Amnesty International meerdere keren met succes mensenrechtenschendingen in de detentiecentra en de vreemdelingenbewaring in de CAS-landen aangekaart. En was Amerikaanse druk mede aanleiding om vanaf de jaren negentig structureel de rechtshandavingsketen in de CAS-landen te versterken. Maar vaker waren de aanleiding van dergelijk niet-gevraagde inzet signalen dat op de eilanden de deugdelijkheid van bestuur onder druk stond vanwege wanbeleid of regelrechte integriteitsschendingen. En juist voor het waarborgen van de deugdelijkheid van bestuur biedt het Statuut een weinig passend instrumentarium.

Weliswaar is Nederland op grond van artikel 51 van het Statuut bevoegd zich met de lokale autonomie van de CAS-landen te bemoeien wanneer geen ‘redres van een ontoelaatbare toestand mogelijk is’, maar deze bevoegdheid is sinds het Statuut bestaat slechts heel beperkt ingezet. Artikel 51 is dan ook een explosieve noodrem waarvan de toepassing de relaties binnen het Koninkrijk ernstig onder druk zet. Nederland weet dit en vermijdt daarom het gebruik tot het uiterste. In plaats daarvan maakt het, bij het invullen van zijn plichten met betrekking tot artikel 43 tweede lid, vaak gebruik van een onderlinge regeling, andere vormen van samenwerking, óf doet het niets. Waarbij het niets doen soms verdere escalatie tot gevolg heeft.

Zoals bijvoorbeeld in 2010 toen de gouverneur van Curaçao niet gesteund werd door de Nederlandse minister van Binnenlandse Zaken. De kroonvertegenwoordiger was door de Landelijke Veiligheidsdienst gewaarschuwd dat aan premierskandidaat Gerrit Schotte majeure integriteitsrisico's kleefden waardoor hij niet ministeriabel geacht kon worden. De gouverneur was daarom voornemens de benoeming tot premier tegen te houden. De Nederlandse bewindspersoon besloot echter – om de relatie met Curaçao niet te verstoren – dit niet te steunen. Schotte werd vervolgens de eerste minister-president van het nieuwe land Curaçao. Later zou blijken dat de waarschuwingen van de gouverneur niet ongegrond waren. Schotte werd in 2016 tot drie jaar gevangenisstraf veroordeeld vanwege corruptie. Het kwaad was echter al geschied, want op diverse sleutelfuncties binnen de overheid van het land Curaçao waren vertrouwelingen van de premier benoemd waardoor het niets doen van Nederland nog jaren invloed heeft gehad op de kwaliteit van de publieke dienstverlening in Curaçao.

Met deze werkwijze blijft de autonomie van de CAS-landen intact, maar vanuit Nederlands perspectief is deze gang van zaken zeer onbevredigend. Het Statuut verplicht Nederland namelijk bij te staan waar gevraagd en te waarborgen waar nodig, maar het biedt geen instrumentarium waarmee op een effectieve manier invulling gegeven kan worden aan die plichten. Vroegtijdig bijsturen is daardoor geen optie. Dat zou namelijk directe inmenging in de autonomie betekenen hetgeen alleen kan op basis van zeer zwaarwegende redenen. Pas als zaken echt uit de hand zijn gelopen en lokaal geen oplossing meer gevonden kan worden, wordt hulp ingeroepen dan wel wordt in Nederland het besluit genomen dat bemoeienis noodzakelijk is. Maar dan zijn de problemen al veel complexer en vaak veel lastiger op te lossen dan wanneer Den Haag eerder bij de problematiek betrokken zou zijn geweest. Dat roept twee vragen op: waarom heeft Nederland zich in 1954 überhaupt aan deze formule in het Statuut gecommitteerd? En waarom is de formule naderhand nooit aangepast?

Gedane zaken nemen geen keer...

Voor het antwoord op de eerste vraag is het onvermijdelijk kort stil te staan bij de totstandkoming van het Statuut en de politieke dynamiek van toen. De Tweede Wereldoorlog bleek in Nederlands-Indië – net als elders in de wereld - een katalysator voor de onafhankelijkheidsbeweging. Voor Nederland was onafhankelijkheid geen optie, omdat verondersteld werd dat de Oost - anders dan de rijkssdelen in de West - van cruciaal belang was voor de welvaart van het moederland. Tegelijkertijd begreep de Nederlandse regering dat de koloniale relaties - gelet op de aspiraties in Nederlands-Indië en de veranderende houding van Amerika op het koloniale vraagstuk - onhoudbaar waren geworden. Op 6 december 1942 hield daarom koningin Wilhelmina op aangeven van de Nederlandse regering in ballingschap vanuit Londen een radiorede, waarin zij de contouren schetste van de naoorlogse relatie tussen Nederland en de overzeese gebiedsdelen. De initiële schets had overduidelijk elementen van een federatie, waarbij bovendien sterk werd ingezet op gelijkwaardigheid. Met dit - vanuit Nederlands perspectief - ruimhartige voorstel was de hoop dat de onafhankelijkheidsaspiraties in Nederlands-Indië zouden luwen. Zoals bekend nam de geschiedenis een andere loop. Ondanks meerdere onderhandelingsronden en uiteindelijk een bloedige onafhankelijkheidsoorlog kwam er in Nederlands-Indië op 27 december 1949 een einde aan het Nederlandse koloniale bewind. Nederland had niet alleen een koloniale oorlog verloren, maar internationaal zijn reputatie volledig verspeeld.

Gedurende de periode 1945-1949 - toen Nederland nog verwoed poogde Nederlands-Indië te behouden - waren ook de bestuurlijke eenheden Suriname en wat aanvankelijk nog gebiedsdeel Curacao heette (en in 1945

hernoemd werd tot Nederlandse Antillen) onderdeel geweest van de besprekingen over de toekomstige staatkundige verhoudingen binnen het Koninkrijk. Toen de kans op een federatie met Nederlands-Indië verkeken was, waren de besprekingen over de opzet van het Statuut met de overige rijkssdelen al zo ver gevorderd dat er geen weg terug meer was. Bovendien was het Nederland er veel aangelegen zijn geschonden imago te herstellen. Een vlekkeloos dekolonisatieproces in de West zou daaraan kunnen bijdragen, zo was de gedachte. Het terug onderhandelen van bepaalde toezeggingen in eerdere concepten van het Statuut zou niet bijdragen aan het vurig verlangde reputatieherstel. Hoewel in de uiteindelijke formulering van het Statuut een aantal echte federale voorzieningen geschrapt werd, bleven meerdere cruciale bepalingen overeind. Bepalingen die onmiskenbaar waren ingegeven om de relatie tussen Nederland en het economisch en demografisch grote Nederlands-Indië vorm te geven. De gelijkwaardigheidsbepalingen in de preambule en het feit dat het Statuut alleen gewijzigd kan worden wanneer de parlementen van alle landen van het Koninkrijk hebben ingestemd (artikel 55 lid 2) zijn misschien wel de meest in het oog springende daarvan. En die laatste bepaling geeft ook antwoord op de tweede vraag waarom ondanks de onvrede van Nederland de spelregels in het Statuut nooit noemenswaardig veranderd zijn.

Never waste a good crisis

Maar hoe erg is het dat het Statuut tot op de dag van vandaag op slot zit? Van de zijde van de CAS-landen wordt af en toe wel gewezen op het democratisch tekort dat het Statuut met zich meebrengt. Maar overall biedt de huidige situatie hun de garantie dat Nederland zich niet al te veel bemoeit met lokale aangelegenheden. Caribische politici hebben deze garantie daarom ook altijd als een groot goed beschouwd en wijzen erop dat daarmee het nationale recht op zelfbeschikking wordt geborgd.

Tegelijkertijd is daarmee wel de situatie ontstaan dat de verwezenlijking van de overige mensenrechten (waaronder de sociale rechten) een landsaangelegenheid zijn gebleven waarvoor de bevolking in de CAS-landen een hoge prijs betaalt. Op nagenoeg alle sociaaleconomische parameters - van gezondheidszorg, onderwijs, rechtshandhaving en sociale zekerheid - doen de Caribische partners het namelijk slechter dan Nederland.

Nederland lijkt, vooral in de laatste twee decennia, de beperkingen van het Statuut minder als een last te ervaren. Vooral omdat het bij het invullen van de waarborgfunctie steeds vaker een instrumentarium inzet dat buiten het Statuut om gecreëerd wordt. Maar waar komt dat instrumentarium vandaan? Onder het motto van 'voor wat, hoort wat' is Den Haag voorwaarden gaan stellen aan te verlenen steun. En deze voorwaarden hebben steeds vaker betrekking op de waarborgfunctie.

In dat kader moet het College financieel toezicht (Cft) worden genoemd. Toen in 2010 Nederland instemde met de ontmanteling van de Nederlandse Antillen en bereid was een groot deel van de schulden van Curaçao en Sint Maarten over te nemen, werd de eis gesteld dat beide landen hun overheidsfinanciën structureel zouden verbeteren. Daarvoor dienden ze in te stemmen met onafhankelijk financieel toezicht door het Cft. Bovendien kreeg de Nederlandse minister van BZK (namens de rijksministerraad) diverse bevoegdheden waarmee hij consequenties kon verbinden aan eventuele door het Cft geconstateerde financiële malversaties. Aan Aruba kon in dat jaar nog geen financieel toezicht worden opgelegd, omdat dat land geen partij was in de onderhandelingen. Maar dat veranderde toen het in 2015 als gevolg van de internationale kredietcrisis in financieel zwaar weer geraakte. Nederland bood hulp. Maar in ruil daarvoor moest Aruba alsnog instemmen met een vorm van financieel toezicht. Sint Maarten dat naast financiële problemen van de drie CAS-landen misschien wel het meest geplaagd werd door integriteitsschendingen, was in 2017 aan de beurt voor aanvullende voorzieningen in het kader van de waarborgfunctie. Nadat Den Haag overspoeld werd met signalen van slecht bestuur in het nieuwe land (en onafhankelijke onderzoeken de signalen objectiverden) eiste Nederland van Sint Maarten dat het een *Integrity Chamber* zou instellen. Sint Maarten bleek daartoe niet genegen. Maar dat veranderde toen Nederland noodsteun aanbod voor de wederopbouw na orkaan Irma onder voorwaarde dat het land de *Integrity Chamber* alsnog zou instellen. Of de integriteitskamer in staat is een effectieve bijdrage te leveren in het tegengaan van integriteitsschendingen is overigens niet gezegd. Het helpt bijvoorbeeld niet dat het instituut door de Staten van Sint Maarten recent nog flink gekort is op zijn budget.

Tot slot

Door de acceptatie van bestuurlijke toezichtvoorzieningen als voorwaarde te stellen bij het verlenen van steun repareert Nederland geleidelijk aan het systeem van checks-and-balances in het Statuut dat aanvankelijk niet voldoende equipeerde om goed bestuur te waarborgen. Daarmee is overigens niet gezegd dat alle Nederlandse steun voorwaardelijk is. Of dat het Nederland erom te doen is de autonomie van de CAS-landen bij hun gewone taakuitoefeningen in te perken. Sterker nog, bij de bestedingen van de Nederlandse steun voor de gewone taken wordt in de regel nauw samengewerkt en treden de landen als gelijkwaardige partners op binnen de uitvoering van projecten. Die situatie zal vermoedelijk ook niet snel veranderen. Maar door het opbouwen van een instrumentarium buiten het Statuut om waarmee toezicht ontstaat op een aantal kritieke (financiële)

processen binnen de overheden van de Caribische koninkrijkspartners wordt het voor Den Haag steeds eenvoudiger echt invulling te geven aan de waarborgfunctie.

Wat dat betreft knellen ook vanuit Nederlands perspectief de koninkrijksbanden steeds minder en is het met recht tijd voor een jubileumfeestje...

COHO-debacle

Overigens is Nederland niet altijd succesvol in het benutten van crisissituaties. De meest recente poging om het waarborginstrumentarium voor goed bestuur buiten het Statuut om te versterken, strandde toen de ontwerp-Rijkswet Caribisch Orgaan voor Hervorming en Ontwikkeling (COHO) na drie jaar van onderhandelen door de CAS-landen in 2023 naar de prullenbak werd verwezen. De rijkswet, die als voorwaarde was gesteld bij het verstrekken van coronasteun en coronaleningen had niet alleen tot doel op Aruba, Curaçao en Sint Maarten gezonde overheidsfinanciën te borgen, de rechtsstaat te versterken en duurzame sociaaleconomische ontwikkelingen te stimuleren, maar zou tevens de minister van BZK de bevoegdheid hebben gegeven het COHO aanwijzingen te geven voor de uitvoering van de projecten, programma's en maatregelen die vanuit het orgaan zouden worden uitgevoerd. Daarnaast zou de minister onder de nieuwe wet verscherpt financieel toezicht kunnen instellen wanneer hij daartoe aanleiding zag. Terecht constateerden de CAS-landen dat met dit instrument de autonomie zou worden ingeperkt. De toenmalige premier van Sint Maarten, Silveria Jacobs, was dan ook opgetogen toen Nederland uiteindelijk afzag van de rijkswet: "Vandaag kunnen we spreken van een overwinning voor het Koninkrijk. Vandaag is ook de start van toekomstige afspraken op basis van gelijkheid en gelijkwaardigheid. We kunnen nu gesprekken aangaan zonder dat er sprake is van oude koloniale gevoelens."

Oberon Nauta is partner/senior onderzoeker bij de DSP Groep voor onderzoek en advies op onderwerpen openbaar bestuur, integriteit, rechtshandhaving en veiligheid.

Wijziging is noodzakelijk

Door Candelario Wever en Raymond Hernandez

Na zeventig jaar ervaring met het Statuut is het belangrijk te evalueren of het een lust of een last is geweest voor de Caribische landen van het Koninkrijk. Heeft Nederland als kolonisator voldaan aan de internationale regels, zoals werd verwacht tijdens de dekolonisatiegolf na de Tweede Wereldoorlog? Zou het Statuut anno 2024 nog op dezelfde manier worden opgesteld als in de jaren vijftig?

Het Statuut is een document waaruit geen van de betrokken partijen iets kan afdwingen. Het hangt af van de signatuur van de zittende Nederlandse regering hoe het Statuut naar eigen inzicht wordt geïnterpreteerd. Er is geen onpartijdig orgaan dat een bindende uitspraak kan doen over de interpretatie van enig artikel in het Statuut. Al meer dan dertig jaar wordt er vanuit de Caribische landen geprobeerd het democratisch deficit aan te pakken, onder andere door een orgaan in te stellen dat bij onenigheid een uitspraak kan doen over de interpretatie van bepalingen in het Statuut.

Een orgaan dat hiervoor zou kunnen dienen is de Hoge Raad, die een constitutionele afdeling zou kunnen hebben om bindende uitspraken te doen. Dit voorstel wordt echter niet serieus genomen, omdat de Nederlandse politici hun macht niet willen inperken. Vaak wordt nu advies gevraagd aan de Raad van State van het Koninkrijk, maar die kan slechts een niet-bindend advies geven.

Nu zijn het de politici in de rijksministerraad die onderhandelen over de interpretatie van een artikel en dat is zeker niet juist. Een voorbeeld hiervan is het ‘Witte Donderdag-akkoord’, waarbij Nederland Aruba in 2015 dwong Nederland direct te betrekken bij buitenlandse leningen. Voorheen was weliswaar goedkeuring door de rijksministerraad nodig, maar dat was uitsluitend om te controleren of Aruba geen geld leende van vijandige instanties of regeringen.

We kunnen ook kijken naar hoe de Nederlandse regering de Covid-situatie heeft misbruikt om de zogeheten ‘Landspakketten’ op te leggen, wat indruist tegen de geest van het Statuut, dat vanaf het begin bedoeld was als een overgangsdokument.

Resolutie 1514 van de Verenigde Naties, die het onvervreemdbare recht van elk land op zelfbeschikking regelt en de basis vormt voor het Statuut, stelt heel duidelijk dat het koloniserende land de verplichting heeft de voormalige koloniën te helpen bij het opbouwen van hun autonomie. De

recente overeenkomsten tonen echter duidelijk aan dat Nederland bezig is met het 'herkoloniseren' van de landen die deel uitmaken van het Koninkrijk, wat in strijd is met deze resolutie.

Het Statuut moet in de context van deze tijd worden geplaatst, daar bestaat geen twijfel over. Elke vorm van samenwerking moet vrijwillig zijn en gebaseerd op artikel 38, met een einddatum. Niet zoals nu, waarbij een situatie wordt misbruikt om iets op te leggen door de koloniserende macht.

Wij moeten onszelf de vraag stellen of Nederland zich heeft gehouden aan de afspraken die in 1954 zijn gemaakt, op de dag dat de Algemene Vergadering van de VN het Statuut aanvaardde, waarbij tevens werd overeengekomen dat Nederland geen verantwoording hoefde af te leggen aan de dekolonisatiecommissie van de VN. Nederland heeft met de laatste overeenkomsten met de partners binnen het Koninkrijk onbetwistbaar niet voldaan aan de gemaakte afspraken.

Daarom is het noodzakelijk veranderingen aan te brengen in het Statuut, waarbij een onpartijdig orgaan in het leven wordt geroepen dat bindende uitspraken kan doen over de interpretatie van het Statuut of wanneer er wijzigingen moeten worden doorgevoerd. Het Statuut, zoals het nu is, zal zeker een last blijven.

De afgelopen tijd hebben de Nederlandse regering en het parlement zich gebogen over het slavernijverleden, waarvoor excuses zijn aangeboden. De Nederlandse slavernij is een product van het gevoerde kolonialisme door vertegenwoordigers en voorgangers van de Nederlandse Staat, waaronder ook het Koninklijk Huis. Indien deze excuses welgemeend zijn, moet deze goede bedoeling ook worden doorgetrokken naar een herziening van dit *niet-eeuwige edict*. Immers, net als de slavernijpolitiek, is ook het Statuut uiteindelijk een product van het beschamende koloniale verleden.

Met veranderingen waarin echte gelijkwaardigheid wordt toegepast, kan het Statuut een lust worden, waar de bevolkingen voordeel van zullen hebben. Uiteraard is dit weer afhankelijk van de signatuur van de zittende regering.

Candelario 'Booshi' Wever is oud-gevolmachtigde minister voor Aruba in Den Haag en minister in de kabinetten Oduber III en IV. Raymond Hernandez is directeur van het Nationaal Archief van Aruba.

Verleg de focus naar het onbenutte potentieel

*Door Etienne Ys**

Dit jaar markeert een belangrijke mijlpaal: zeventig jaar Statuut. We staan stil bij het einde van de kolonisatie en het ontstaan van nieuwe banden binnen het Koninkrijk. Maar het is ook een moment van bezinning. Hoe heeft het Statuut voor het Koninkrijk, dat we samen hebben vormgegeven, werkelijk gefunctioneerd? Heeft het de verwachtingen waargemaakt?

Bij de oprichting van het Statuut werd afgesproken dat de landen elkaar zouden ondersteunen op basis van gelijkwaardigheid. De landen hebben elkaar volgens het Statuut tevens beloofd *‘rekening met elkander te houden, elkander te helpen en te steunen, zo ideëel als materieel. Ook waar de rechtsband van het Koninkrijk geen werking heeft, is er plaats voor onderlinge samenwerking. De verdere uitbouw van deze samenwerking is van groot gewicht en zal voor een belangrijk deel het karakter van de gemeenschap der landen bepalen.’*

Artikel 36 van het Statuut benadrukt dat Nederland, Aruba, Curaçao en Sint Maarten elkaar hulp en bijstand verlenen. Dit houdt in dat de landen elkaar helpen om beter en sterker te worden. In lijn met artikel 37 werd het streven uitgesproken om op meerdere terreinen samen te werken aan de duurzame en evenwichtige ontwikkeling van met name de Caribische koninkrijksdelen.

Helaas ligt de focus van de samenwerking al lange tijd vooral op kwesties zoals rechtshandhaving, goed bestuur en financieel toezicht. Voor Nederland zijn dit altijd belangrijke punten geweest op de koninkrijksagenda. Echter, andere essentiële gebieden zoals onderwijs, gezondheidszorg en economische ontwikkeling krijgen nauwelijks aandacht.

Daarom hebben ondergetekenden besloten, voortbouwend op de samenwerkingsgeest die het Statuut zo sterk ondersteunt, een concreet voorstel te presenteren. Dit voorstel is gericht op het realiseren van een duurzame en evenwichtige ontwikkeling voor Aruba, Curaçao, Sint Maarten, Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Laten we samen bouwen aan een toekomst waarin elk land kan floreren.

* Deze bijdrage is tot stand gekomen in samenwerking met Koert van Buiren, Gunnar Louisa, Signalda Vrutaal en Peter Martens. Het betreft een bewerking van een eerder in het Antilliaans Dagblad verschenen opiniebijdrage.

Zelfredzaamheid

De nadruk dient te worden gelegd op zelfredzaamheid (lees economische ontwikkeling) van de Caribische entiteiten, gebaseerd op principes van goed bestuur en gezond financieel beheer. Deze focus op zelfredzaamheid vraagt hernieuwde toewijding aan nauwere economische samenwerking binnen het Koninkrijk. De urgente uitdagingen van klimaatverandering, geopolitieke instabiliteit en economische verschuivingen, maakt het versterken van de economische banden tussen het Europese en Caribische deel van het Koninkrijk niet alleen wenselijk, maar onontbeerlijk.

De context: globale en regionale uitdagingen

De Caribische eilanden en Nederland staan voor gemeenschappelijke uitdagingen die een verenigde aanpak vereisen. Wereldwijd worden de gevolgen van klimaatverandering steeds duidelijker, met een stijgende zeespiegel, extreme weersomstandigheden en verlies van biodiversiteit die existentiële bedreigingen vormen voor eilandnaties. De Cariben, met hun fragiele ecosystemen en afhankelijkheid van toerisme, zijn bijzonder kwetsbaar. Effectieve strategieën voor klimaatadaptatie vereisen niet alleen lokale inspanningen, maar ook de steun en expertise die het bredere Koninkrijk kan bieden.

Geopolitiek gezien wordt de wereld geconfronteerd met toenemende spanningen in regio's zoals het Midden-Oosten en Oekraïne. Dichter bij (Caribisch) huis is de situatie in Venezuela een blijvende bron van zorg, met gevolgen voor migratie, veiligheid en regionale stabiliteit. De Caribische eilanden, vanwege hun directe nabijheid, worden direct beïnvloed door deze dynamiek. Een gecoördineerde aanpak van het Koninkrijk, waarbij gebruik wordt gemaakt van de diplomatieke, economische en veiligheidsmogelijkheden van zowel Nederland als de Caribische gebieden, is van vitaal belang om deze uitdagingen het hoofd te bieden.

De noodzaak van innovatie in koninkrijksrelaties

Hoewel zelfredzaamheid het doel is, staat dit niet synoniem voor isolatie binnen het Koninkrijk, voor naar binnen gerichtheid. Integendeel. De kracht van het Koninkrijk ligt in zijn eenheid: sterke, op economische ontwikkeling gerichte onderlinge relaties vormen de sleutel tot het ontsluiten van meer en gedeelde welvaart. Deze relaties moeten gericht zijn op een pragmatische en zakelijke benadering, waarbij traditionele - bestuurlijke - samenwerkingskaders worden overstegen om nieuwe wegen naar wederzijds voordeel te verkennen, samen met de private (markt)sector.

De Caribische eilanden, strategisch gelegen voor de kust van Zuid-Amerika, bieden unieke voordelen die kunnen worden benut om het gehele Koninkrijk ten goede te komen. Deze omvatten hun geografische nabijheid tot opkomende markten in Latijns-Amerika, hun rol als toegangspoorten tot de Amerika's en hun potentieel als knooppunten voor handel, toerisme en financiën. Door deze natuurlijke en niet-natuurlijke voordelen te integreren in een samenhangende economische strategie voor het Koninkrijk, kunnen Nederland en de Caribische delen een krachtig economisch blok vormen dat groter is dan de som der delen.

De BV Koninkrijk: een pragmatische aanpak

Het concept van de 'BV Koninkrijk' belichaamt deze visie van nauwere economische samenwerking met een pragmatische aanpak. Het is een idee dat reeds in 2015 door Koert van Buiren en mij is gelanceerd tijdens de laatste koninkrijksconferentie. Het vertegenwoordigt een verschuiving naar een meer ondernemende, strategische en economische benadering van de koninkrijksrelaties, waarbij kansen worden geanalyseerd en benut met het doel de welvaart van alle burgers te vergroten. Deze aanpak is juist nu bijzonder actueel gezien het huidige economische landschap, zowel binnen het Koninkrijk als wereldwijd.

Voor de Caribische eilanden is economische ontwikkeling niet alleen een kwestie van groei: het is een middel om grotere veerkracht en financiële onafhankelijkheid te bereiken. Door bedrijfsinitiatieven te bevorderen, investeringen aan te trekken en handel te stimuleren, kunnen de eilanden hun economieën diversifiëren, hun afhankelijkheid van externe hulp verminderen en een duurzamere toekomst opbouwen. Met de BV Koninkrijk willen wij deze inspanningen ondersteunen door een platform te creëren voor handelsbevordering en marktvergroting binnen het Koninkrijk, voor samenwerking tussen overheid, kennisinstituten en bedrijfsleiders in het hele Koninkrijk, met een focus op het identificeren en benutten van economische kansen.

Een nieuw perspectief, ook voor Nederland

Voor Nederland gaan de voordelen van nauwere samenwerking met de Caribische eilanden verder dan een 'constitutionele zorgplicht'. De Nederlandse economie, hoewel sterk, kampt met haar eigen uitdagingen. Op de *World Competitiveness Ranking* daalt Nederland, wat wijst op een behoefte aan hernieuwde inspanningen om het bedrijfs- en investeringsklimaat te verbeteren. Recent onderzoek van PwC laat zien dat het vestigingsklimaat in Nederland achteruit is gegaan naar het niveau van 2013. Door het perspectief

te verbreden en het hele Koninkrijk te omvatten, kan Nederland nieuwe oplossingen vinden voor binnenlandse vraagstukken zoals krapte op de arbeidsmarkt, problemen in de energievoorziening en de integratie van buitenlandse studenten in het hoger onderwijs.

Bovendien vormt de wereldwijde trend naar protectionisme, waarbij grootmachten zoals de VS en China zich richten op hun eigen industrieën, een bedreiging voor Nederland als handelsnatie. In dit verband biedt het uitbreiden van handelsrelaties met Latijns-Amerika via de Caribische eilanden een waardevolle kans om de Nederlandse economie te diversifiëren en te versterken. De BV Koninkrijk, met zijn focus op economische samenwerking, kan hierin een centrale rol spelen.

Handel- en investeringskansen

Het onbenut potentieel voor handel en investeringen tussen Nederland, de Caribische eilanden en Latijns-Amerika is aanzienlijk. De nabijheid van de Cariben tot Zuid-Amerika, hun culturele en taalkundige diversiteit en hun gevestigde handelsroutes, maken hen tot ideale partners voor het uitbreiden van de Nederlandse en Europese economische invloed in de regio. Door de Caribische eilanden te positioneren als toegangspoorten tot Latijns-Amerika, ook in het EU-perspectief, kan het Koninkrijk profiteren van opkomende markten en nieuwe groeimogelijkheden creëren. Maar ook binnen het Koninkrijk kan onbenut potentieel worden gerealiseerd en kunnen markten worden vergroot door het wegnemen van ‘interne’ economische barrières.

Dit potentieel is niet alleen beperkt tot handel. Investeringen in infrastructuur, duurzame energie, toerisme en agro- en biotechnologie kunnen de economische ontwikkeling in de Cariben stimuleren, terwijl ze ook Nederlandse bedrijven nieuwe markten en kansen bieden. Het gedeelde juridische kader van het Koninkrijk, stabiel bestuur en de toewijding aan de rechtsstaat vergroten de aantrekkelijkheid van de Caribische eilanden als investeringsbestemmingen.

Naar een economische agenda van het Koninkrijk

Om deze kansen te benutten, is het essentieel een economische agenda voor het Koninkrijk op te stellen die bestuurders en ondernemers uit het hele Koninkrijk samenbrengt. Deze agenda moet zich richten op het identificeren van belangrijke gebieden voor samenwerking, het stellen van duidelijke doelen voor verdere economische integratie binnen het Koninkrijk, en het ontwikkelen van concrete initiatieven om handel, investeringen en innovatie te bevorderen.

Een koninkrijksconferentie met deelname van alle vier de landen, inclusief Caribisch Nederland, als eerste stap, is een ideaal platform hiervoor.

Het biedt een kans om een eerste, ferme stap te zetten naar een gezamenlijke visie voor de toekomst van het Koninkrijk. Het succes van dit initiatief hangt af van de actieve deelname van zowel leiders van de overheid als van het bedrijfsleven, en van de bereidheid om open en rationeel na te denken over een nieuwe benadering gericht op economische samenwerking.

Bouwen aan een veerkrachtig en welvarend Koninkrijk

Het Koninkrijk der Nederlanden, met zijn unieke mix van Europese en Caribische delen, is goed gepositioneerd om de uitdagingen van de 21e eeuw het hoofd te bieden. Door strategische economische samenwerking tussen Nederland en de zes Caribische eilanden te bevorderen, kan het Koninkrijk een veerkrachtigere en welvarendere toekomst bieden aan al zijn burgers. De BV Koninkrijk vertegenwoordigt een stap in deze richting, en biedt een kader voor samenwerking en gedeeld succes.

Tot slot, nu het Koninkrijk wordt geconfronteerd met een steeds complexer wereldwijd landschap, is het belangrijker dan ooit om de banden die de diverse regio's binden, te versterken. Door een benadering van economische ontwikkeling te omarmen die het hele Koninkrijk omvat, kunnen Nederland en de Caribische eilanden economische kansen benutten, duurzame groei realiseren, innovatie stimuleren en een betere toekomst bieden aan komende generaties. De tijd om te handelen is nu, en de BV Koninkrijk biedt een routekaart naar een meer innoverend, dynamisch en welvarend Koninkrijk.

Daarop richten we ons met de BV Koninkrijk!

Etienne Ys was minister-president en minister van Financiën van de Nederlandse Antillen en gedeputeerde van Curaçao. Ook was hij voorzitter van de Centrale Bank van Curaçao en Sint Maarten.

Koert van Buiren is directeur van Economisch Bureau Amsterdam. Hij groeide op Curaçao op en ondersteunt lokale overheden in het Caribische deel van het Koninkrijk en de Nederlandse overheid op het gebied van economische beleidsontwikkeling. Hij was als associate professor verbonden aan de Universiteit van Amsterdam waar hij doceerde over de economie van Small Island Developing States.

Gunnar Louisa werkt momenteel als business developer aan de verduurzaming van de energievoorziening op Curaçao en brengt meer dan twintig jaar ervaring mee in de overheid en gerelateerde bedrijven op het eiland. Eerder was hij chef van staf van de voormalige minister-president en senior-adviseur bij verschillende ministeries, waar hij zich specialiseerde in strategische planning, interministeriële samenwerking en groeistrategieën.

Signalda Vrutaal is een lokale ondernemster die zich richt op het ondersteunen en bedrijfshuisvesting van start-ups en scale-ups en het verbinden van innovatieve

Nederlandse ondernemers met lokale ondernemingen. Een voorbeeld is Rainmaker Holland dat off-grid schoon en veilig water produceert van afvalwater, rivier- of putwater en zeewater of uit de lucht, een groeimarkt voor de Caribische regio en Latijns-Amerika.

Peter Martens is sinds 2018 actief op Curaçao en voormalig kwartiermaker en directeur voor Invest-NL en oud-raadadviseur van een aantal minister-presidenten. Hij is mede-oprichter met Signalda Vrutaal van de incubator Blue Harbour City Curaçao en daaraan verbonden als adviseur strategie.

Grondrechten: een blinde vlek in het Koninkrijk

Door Gohar Karapetian

1. Inleiding

“In de ontwikkeling van het denken over staatsmacht zijn, naast democratie en de rechtsstaat, ook de fundamentele rechten van de mens betrokken. Zij zijn sterk verweven met zowel het democratieprincipe als het rechtsstatelijkheidsprincipe. Zo zijn de grondrechten, waaronder het kiesrecht en de vrijheid van meningsuiting, noodzakelijk om het pluralistische karakter van de democratie te garanderen, en stelt de bescherming van de grondrechten de voor een rechtsstaat essentiële grenzen aan machtsuitoefening. De democratie, de rechtsstaat en de grondrechten zijn in de loop van de geschiedenis steeds essentiëler geworden voor het functioneren van ons staatsbestel. Zij zijn de kernbeginselen waarop onze staat gevestigd is.”

Dit citaat is afkomstig uit de memorie van toelichting bij de verklaringswet van de algemene bepaling van de Nederlandse Grondwet (Wet van 9 maart 2018). Na de publicatie van de wet die volgde op de tweede lezing werd een nieuwe bepaling toegevoegd: “De Grondwet waarborgt de grondrechten en de democratische rechtsstaat”. Er zijn verschillende redenen te noemen waarom de regering destijds met dit voorstel is gekomen. Eén daarvan is dat het volgens de regering een gemis is dat de Grondwet de drie kernbeginselen waarop zij gebaseerd is niet met zoveel woorden vastlegt. Wanneer een blik wordt geworpen op de constitutionele regeling die hiërarchisch hoger is dan de Grondwet – het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden – dan valt in ieder geval op dat deze regeling sinds de inwerkingtreding ervan in 1954 reeds een ‘algemene bepaling’ heeft. Deze is te vinden in art. 43 lid 2 Statuut.

Op grond van dit artikel dragen de landen van het Koninkrijk zorg voor de verwezenlijking van de fundamentele menselijke rechten en vrijheden, de rechtszekerheid en de deugdelijkheid van het bestuur. Het waarborgen hiervan is op basis van lid 2 van voornoemde bepaling aangelegenheid van het Koninkrijk. Aangezien de verwezenlijking van de grondrechten op basis van lid 1 een aangelegenheid van de landen is, rijst de vraag hoe het zit met de organen van het Koninkrijk die uitvoering geven aan de zogeheten koninkrijkaangelegenheden. Zijn zij bij de uitoefening van die taken

gebonden aan grondrechten, zo ja welke en zo niet, waarom niet? Het lijkt een vanzelfsprekendheid te zijn dat in moderne democratieën de organen van de Staat gebonden zijn aan grondrechten, maar gaat die vanzelfsprekendheid ook op voor het Koninkrijk?

Deze bijdrage is voor een belangrijk deel gebaseerd op H.G. Hoogers, G. Karapetian, 'Hoe grondrechten in het Koninkrijk zoek raakten', een beschouwing over de binding van koninkrijksorganen aan grondrechten, TvCR 2017-1, pp. 4-36. De opzet is als volgt: In paragraaf 2 zal aandacht worden besteed aan de discussies over de opname van grondrechten in het Statuut in de jaren rondom de inwerkingtreding. Het Statuut zelf kent namelijk niet een eigen grondrechtencatalogus: hoe is dat te verklaren? Vervolgens zal in paragraaf 3 de periode na 1954 ter sprake komen: in hoeverre is men zich bewust van de blinde vlek van grondrechten in het constitutionele koninkrijksrecht? Zijn er in het geheel geen grondrechten in de Grondwet die bij rijkswet zijn vastgesteld, als gevolg waarvan zij ook in de statutaire rechtsorde werking hebben? Zijn de koninkrijksorganen aan geen enkel grondrecht gebonden? Afgesloten wordt met een conclusie.

2. Rondom 1954: het ontbreken van een grondrechtencatalogus in het Statuut

Na de Tweede Wereldoorlog ontstond de wens en noodzaak de constitutionele structuur met de toenmalige koloniën anders in te richten. Onder leiding van Logemann werd een commissie in het leven geroepen die aan de slag ging met het ontwerp voor een rijksgrondwet. In 1948 werd het ontwerp van de commissie-Logemann (bestaande uit 207 artikelen) aan de regering gepresenteerd (C. Borman, Het Statuut voor het Koninkrijk, 2012). Het ontwerp van de commissie-Logemann had een zware constructie in gedachten voor het Koninkrijk met eigen organen zoals een rijksparlement en een rijkshof. Ook bevatte het een eigen grondrechtencatalogus, waaronder het kiesrecht en de gelijke benoembaarheid in openbare dienst, de vrijheid van godsdienst, het recht tot vereniging en vergadering en het briefgeheim. Invoering van deze rijksgrondwet zou met zich brengen dat de organen van het Koninkrijk onderworpen zouden zijn aan verschillende grondrechtelijke uitgangspunten.

Het nieuwe kabinet-Drees, geïnstalleerd in 1948, besloot echter om de uitgebreide en complexe structuur van de door de commissie-Logemann voorgestelde rijksgrondwet niet te volgen. In plaats daarvan werd gekozen voor een andere geleidelijke aanpak. Eerst werden twee interim-regelingen vastgesteld voor Suriname respectievelijk de Nederlandse Antillen waarin hun autonomie werd geregeld. Vervolgens werd opnieuw nagedacht over een nieuwe structuur binnen het Koninkrijk, een die veel eenvoudiger diende te

zijn dan het ontwerp van commissie-Logemann. Dit bracht de regering in maart 1950 op de presentatie van de Schets, die vooral gericht was op de deelname van Suriname en de Nederlandse Antillen in Nederlandse organen zonder belangrijke wijzigingen. In plaats van een aparte grondrechtencatalogus stelde de regering voor om de grondrechten in de Staatsregelingen en in de Grondwet te beschouwen als koninkrijksaangelegenheid, wat betekende dat ze bij rijkswet vastgesteld dienden te worden. Onder deze Schets zouden de gezamenlijke organen binnen het Koninkrijk derhalve gebonden zijn aan grondrechten – dat zouden de grondrechten van de afzonderlijke landen zijn die de status van rijksnorm zouden hebben aangezien ze bij rijkswet vastgesteld zouden zijn. Zo geschiedde echter niet.

In de Schets van december 1951, deels een reactie op de bezwaren uit Suriname tegen de versie van 1950, werd een andere benadering voor grondrechten voorgesteld. Hoewel de grondrechten in Suriname en de Nederlandse Antillen nog steeds in hun Staatsregelingen moesten worden opgenomen, werd niet langer vereist dat dit via een rijkswet zou gebeuren. In plaats daarvan zouden de grondrechten bij landsverordening worden vastgesteld, met goedkeuring van een algemene maatregel van rijksbestuur. Dit betekende een verschuiving in de bevoegdheden van het Koninkrijk met betrekking tot grondrechten. Waar in eerdere ontwerpen grondrechten door het Koninkrijk (bij rijkswet) zouden worden vastgesteld, werd in 1951 alleen nog maar verlangd dat het Koninkrijk de goedkeuring van wijzigingen van grondrechten in Suriname en de Antillen (bij algemene maatregel van rijksbestuur) zou verlenen. De Grondwet zelf werd niet langer genoemd, wat een belangrijke verschuiving was. Dit gaf de Caribische landen meer autonomie om hun eigen grondrechten te regelen, vergelijkbaar met hoe Nederland zijn grondrechten in de Grondwet regelt.

Het Werkstuk van 1952, dat de basis vormde voor het Statuut van 1954, ging verder dan eerdere voorstellen. Het maakte duidelijk dat het Statuut een hogere rechtsorde zou zijn ten opzichte van de Grondwet, en dat er organen van het Koninkrijk zouden komen. Hoewel grondrechten niet expliciet werden genoemd, werd de waarborging van fundamentele rechten en vrijheden als een koninkrijksaangelegenheid aangemerkt. Het Werkstuk koos ervoor om aparte organen voor het Koninkrijk te creëren, maar deze zouden niet gebonden zijn aan de grondrechtencatalogi van de individuele landen.

Het uiteindelijke Statuut van 1954 creëerde een nieuwe rechtsorde voor Nederland, Suriname en de Antillen binnen het Koninkrijk, waarbij het Statuut boven de Grondwet stond. Alleen waar het Statuut het specifiek bepaalde, kregen grondwettelijke normen kracht binnen het Koninkrijk. De bevoegdheid van het Koninkrijk met betrekking tot grondrechten werd beperkt tot het waarborgen ervan (artikel 43 lid 2), terwijl de zorg voor

grondrechten primair bij de individuele landen lag (artikel 43 lid 1). Wijzigingen in de Staatsregelingen vereisten goedkeuring van de koninkrijksregering, en de Caribische landen hadden inspraak in Nederlandse grondrechtwijzigingen via de rijksministerraad (art. 45 onder a Statuut). Desondanks bleven de grondrechten van de landen eigen landsnormen, die via landswetgeving werden vastgesteld, en kregen ze geen status als koninkrijksnormen.

Het oorspronkelijke plan om een uitgebreide grondrechtencatalogus op te nemen in de koninkrijksconstitutie, die zowel de organen van het Koninkrijk als die van de landen zou binden, werd derhalve losgelaten omdat een dergelijke constructie als te complex werd beschouwd. De gedachte om de grondrechten uit de verschillende landsconstituties via een rijkswet om te vormen tot een gezamenlijke koninkrijksgrondrechtencatalogus, werd in 1951 verlaten. In plaats daarvan werd besloten dat het Koninkrijk alleen bevoegd zou zijn om grondrechtelijke normen in de Caribische landen goed te keuren. Dit versterkte de autonomie van Suriname en de Antillen, maar betekende ook dat er geen grondrechten meer waren die specifiek voor het Koninkrijk golden. In 1954 werd derhalve zo een constructie gecreëerd waarin er geen grondrechtencatalogus op koninkrijksniveau was, de grondrechten in de landsconstituties geen werking kregen op koninkrijksniveau, maar wel eigen koninkrijksorganen werden ingesteld die niet aan deze grondrechten waren gebonden. Het enige grondrecht dat te vinden is in het Statuut is art. 46 dat betrekking heeft op het kiesrecht van Nederlanders voor vertegenwoordigende organen van de landen.

Is er na de inwerkingtreding van het Statuut nog gesproken over het ontbreken van grondrechten in het constitutionele koninkrijksrecht? Daarover in de volgende paragraaf.

3. Rondom 1983: een impliciete discussie

Na de inwerkingtreding van het Statuut bleek uit zowel algemene discussies over grondrechten binnen het Koninkrijk als de voorbereidingen voor de grondwetsherziening van 1972 dat men van mening was dat de regeling van grondrechten tot de bevoegdheid van de landen behoort. Het Koninkrijk was enkel belast met het toezicht op de naleving ervan, zoals blijkt uit art. 43 lid 2 Statuut. Deze visie, die tijdens de totstandkoming van het Statuut was ontstaan, hield in dat grondrechten onderdeel waren van de autonome bevoegdheden van de landen van het Koninkrijk. Hierdoor verdween de vraag of de organen van het Koninkrijk gebonden zijn aan de door de organen van de landen vastgestelde grondrechten volledig uit beeld. Na 1954 lijkt deze kwestie niet expliciet meer te zijn opgeworpen, hoewel zij in 1948/49 nog nadrukkelijk aan de orde was bij de ontwerp-

rijksgrondwet van de commissie-Logemann. Na 1983 is de vraag of de organen van het Koninkrijk gebonden zijn aan grondrechten slechts impliciet aan de orde gekomen. Bij de grondwetsherziening van dat jaar werd deze gedachte verder versterkt, omdat de wetsvoorstellen over klassieke en sociale grondrechten, evenals onderwijs, niet via een rijkswet werden geregeld. Deze onderwerpen vielen immers onder Nederlandse landsaangelegenheden. Toch waren bij de behandeling van enkele grondrechten, zoals het recht van toelating tot en vertrek uit Nederland, koninkrijksorganen betrokken, ongeacht of deze grondrechten uiteindelijk in de Grondwet werden opgenomen. In de memorie van toelichting van dit laatste wetsontwerp (een rijkswet), wordt uitgelegd dat de onderwerpen waarop dit voorstel betrekking heeft, in principe worden aangemerkt als koninkrijksaangelegenheden volgens artikel 3 van het Statuut. In dit verband geeft de koninkrijksregering aan dat voor deze koninkrijksaangelegenheden de rijkswetgevingsprocedure van toepassing is, zoals vastgelegd in de artikelen 15 tot en met 20 van het Statuut. Bij deze grondwetsherziening is art. 2 Grondwet bij rijkswet vastgesteld.

Tot aan het begin van de eeuwwisseling is het onderwerp van de binding van koninkrijksorganen aan grondrechten nauwelijks ter sprake gekomen bij de behandelingen van voorstellen van wet of rijkswet. Het initiatiefvoorstel van toenmalig Tweede Kamerlid Halsema over de uitbreiding van de toetsingsbevoegdheid van de rechter ten aanzien van klassieke grondrechten bracht de discussie over de binding van koninkrijksorganen aan grondrechten opnieuw impliciet naar voren. Tijdens de schriftelijke behandeling van het initiatiefvoorstel van Halsema over het beperkte toetsingsrecht in de Eerste Kamer stelde de CDA-fractie de vraag of het voorstel ook de toetsing van rijkswetten aan de klassieke grondrechten van de Grondwet mogelijk zou maken. Als het antwoord bevestigend was, zou dat impliceren dat koninkrijksorganen bij het uitvaardigen van regelgeving gebonden zijn aan deze grondrechten, omdat er dan een hiërarchische verhouding zou bestaan tussen de Grondwet en rijkswetten. Dit zou aansluiten bij de redenering uit de grondwetsherziening van 1972, waarin werd gesteld dat de rechter kan toetsen op basis van de hiërarchie tussen wet en grondrechten. De initiatiefnemer, Halsema, antwoordde echter dat het staatsrechtelijke bestel van het Koninkrijk het niet toestaat dat hogere wetgeving, zoals rijkswetten, getoetst wordt aan lagere wetgeving, waaronder de Grondwet. Daarom zou haar wetsvoorstel niet leiden tot de toetsing van rijkswetten aan de Grondwet. Halsema stelde verder:

“Indien de rechter strijd constateert tussen een rijkswet en een grondwetsbepaling die bij rijkswet is vastgesteld (en derhalve eveneens de status van rijkswet bezit), zal hij zich moeten verlaten op de normale voorrangsregels die gelden bij strijd tussen wettelijke regels van gelijk niveau.

Voor andere vormen van rijksregelgeving dan rijkswetten (algemene maatregelen van rijksbestuur, koninklijke rijksbesluiten en ministeriële rijksregelingen) geldt dat deze wel getoetst kunnen worden aan de bepalingen van de Grondwet die bij rijkswet zijn vastgesteld, maar niet aan de overige grondwetbepalingen. Toetsing door de rechter van rijkswetten aan het Statuut is evenmin toegestaan. Het Statuut kent geen bepaling die dit mogelijk maakt.”

Hoewel Halsema's voorstel weinig zou veranderen aan de huidige situatie van binding van koninkrijksorganen aan grondwettelijke grondrechten (aangezien artikel 2 van de Grondwet bij rijkswet is vastgelegd bij de grondwetsherziening van 1983, zouden koninkrijksorganen in alle gevallen gebonden blijven aan deze bepaling), benadrukte haar stelling dat grondrechten die niet via een rijkswet zijn vastgesteld, hiërarchisch ondergeschikt blijven aan rijksnormen. Dit weerspiegelt de opvatting die sinds 1954 dominant is: grondrechten gelden op landsniveau, niet op koninkrijksniveau. Deze opvatting werd tijdens de behandeling van Halsema's voorstel niet betwist, noch door het parlement, noch door de regering.

3. Conclusie

Uit het voorgaande blijkt dat koninkrijksorganen bij de uitoefening van hun bevoegdheden voor wat betreft grondrechtelijke principes enkel gebonden zijn aan art. 2 Grondwet, omdat dit bij rijkswet is vastgesteld bij de grondwetsherziening van 1983 en aan art. 46 Statuut inzake het kiesrecht. In aanloop naar het Statuut zijn er verschillende pogingen geweest om het mogelijk te maken dat in de nieuw op te zetten rechtsorde grondrechtelijke bepalingen zouden worden opgenomen. Zo was in het ontwerp van de commissie-Logemann uit 1948 een grondrechtencatalogus opgenomen waaraan koninkrijksorganen gebonden zouden zijn. In de Schets van 1950 werd voorgesteld de grondrechten in de Staatsregelingen en de Grondwet bij rijkswet vast te stellen en te beschouwen als koninkrijksaangelegenheid, met als gevolg dat koninkrijksorganen daaraan gebonden zouden zijn. Zover is het echter nooit gekomen. De uiteindelijke regeling van de koninkrijksverhoudingen, het Statuut, is er niet in geslaagd om een grondslag te creëren voor de binding van zijn organen aan grondrechten. Vanzelfsprekend is deze situatie onwenselijk. Er zijn meerdere voorbeelden van situaties waarbij het niet zonder problemen is dat koninkrijksorganen bij de uitoefening van hun bevoegdheden niet zijn gebonden aan grondrechten. Mocht het Koninkrijk bijvoorbeeld op basis van art. 50 Statuut een wetgevende en bestuurlijke maatregel van Aruba, Curaçao en Sint Maarten

vernietigen, dan kan een dergelijke vernietiging invloed hebben op de fundamentele rechten van de burgers in de Caribische landen terwijl in de vernietigingsprocedure er geen grondrechten zijn waarmee rekening is gehouden. Zo zijn er meerdere voorbeelden te noemen.

Hoewel het Koninkrijk gebonden is aan volkenrechtelijke verplichtingen, betekent dat niet automatisch dat internationaal recht binnen de interne rechtsorde van het Koninkrijk altijd voorrang heeft op het koninkrijksrecht. Het is ook onduidelijk of de rechter bevoegd is om een rijkswet buiten toepassing te laten bij strijd met een verbindende verdragsbepaling. Dit probleem kan worden opgelost zonder dat een nieuwe grondrechtencatalogus dient te worden verwerkt in het Statuut, dat gezien zijn opzet en bewoording nooit de bedoeling heeft gehad een volwaardige constitutionele regeling te zijn. In plaats daarvan kunnen, zoals voorgesteld in de Schets van 1950, de grondrechtencatalogi van de landen binnen het Koninkrijk – of, de grondrechtencatalogus van de Grondwet – bij rijkswet worden vastgesteld. Dit zou het ‘grondrechtelijke vacuüm’ waarin de koninkrijksorganen zich momenteel bevinden, opheffen. Het is niet alleen passend, maar ook noodzakelijk dat het Koninkrijk zijn eigen organen zonder voorbehoud bindt aan grondrechten. Dit zou niet alleen de interne rechtsorde versterken, maar ook de geloofwaardigheid van het Koninkrijk op het wereldtoneel vergroten. Het respecteren van mensenrechten kan immers niet enkel een externe verplichting zijn; het moet evenzeer binnen de eigen grenzen onvoorwaardelijk worden gegarandeerd.

Gohar Karapetian is universitair docent staatsrecht aan de Rijksuniversiteit Groningen.

Niet rommelen aan een ruimhartige constructie

Door Miguel Mansur

Het Statuut is de formalisering van de bijna vierhonderd jaar oude relatie tussen Nederland, Aruba en andere voormalige koloniën. De naoorlogse juridische structuur was ontworpen om te proberen Indonesië binnen het Koninkrijk te houden, in plaats van de relaties tussen Nederland en drie kleine eilandstaten in ontwikkeling te regelen. De constructie is ruimhartig vanuit Arubaans perspectief en we moeten voorzichtig zijn met te rommelen aan deze constructie.

De naoorlogse golf van onafhankelijkheid van voormalige koloniën was slecht ontworpen voor kleine eilanden met beperkte middelen. Het theoretische idealisme van zelfbeschikking hield onvoldoende rekening met de demografische en economische realiteit. Vanuit een pover startpunt was het een onmogelijke taak alle staatsinstituten van een grotere, meer geavanceerde staat te kopiëren. De overblijfselen van een dergelijke emotionele redenatie bestaan tot op de dag van vandaag, waarbij de meeste Caribische staten gekenmerkt worden door onaanvaardbare niveaus van armoede en een zeer ongelijke inkomensverdeling.

De lijst van rijkste Caribische staten wordt gedomineerd door landen die nog steeds deel uitmaken van hun kolonisator, zoals Bermuda en de Kaaimaneilanden. De lijst van armste Caribische staten wordt overheerst door onafhankelijke landen met een lossere band met hun voormalige kolonisatoren, zoals Haïti en Jamaica. Het is niet zo dat Europeanen en Amerikanen betere bestuurders zijn, maar de veiligheid en stabiliteit van de rechtsorde die geassocieerd wordt met het deel uitmaken van een geavanceerde staat, vermeend of werkelijk, levert voordelen op. Daarnaast profiteert Aruba van een wereldwijde diplomatieke vertegenwoordiging via het Koninkrijk en wordt de territoriale integriteit van het land gewaarborgd door de aanwezigheid van Nederlandse strijdkrachten.

In de praktijk heeft de rijksministerraad van oudsher gekozen voor een minimalistische benadering van inmenging in de interne aangelegenheden van de eilanden. Velen vinden dat meer samenwerking of bemoeienis welkom zou zijn, vooral op het gebied van onderwijs, milieubescherming,

gezondheidszorg en overheidsfinanciën om er maar een paar te noemen. Het Koninkrijk is tegenwoordig een plurinationale en meertalige staat die weinig bedreiging vormt voor de autonomie van de eilanden.

Vanaf het begin van de status aparte in 1986 heeft Aruba een indrukwekkend niveau van economische ontwikkeling doorgemaakt, voornamelijk door de groei van het toerisme. Onze snelle sociaaleconomische groei was superieur aan het ontwikkelingstraject van de vijf eilanden waarmee we voorheen een constellatie deelden, de Nederlandse Antillen. Bij de laatste wijziging van het Statuut werden nog twee landen toegevoegd en werd het openbaar lichaam bedacht als alternatief bestaansmodel binnen het Koninkrijk. De veranderingen als gevolg van de ontbinding van de Nederlandse Antillen vormen de grootste bedreiging voor het Statuut en de huidige structuur van het Koninkrijk.

Op Bonaire is het onderwijssysteem van het slechtste in het Caribische deel van het Koninkrijk naar het beste gegaan dankzij investeringen en opleidingen van Den Haag. Het minimumloon op de BES-eilanden is AWG 3.115 vergeleken met AWG 1.986 op Aruba en hun inwoners genieten kinderbijslag van USD 225 per maand per kind, internetsubsidies en andere sociale voordelen die de Arubaanse begroting niet kan evenaren. Meer concurrerende belastingregimes, inclusief 0% winstbelasting in vergelijking met 22% in Aruba, en grote infrastructuurprojecten zoals de geplande nieuwe haven in Saba, hebben geleid tot uiteenlopende ontwikkelingsresultaten die afhangen van de constitutionele structuur.

De verdraagzaamheid van de bevolking om zelfbestuur slecht te laten blijven presteren is niet onbeperkt. Superieure fiscale voorwaarden, genereuzere sociale uitkeringen en meer veiligheid en stabiliteit in de rechtsstaat zullen andere uitkomsten opleveren voor de inwoners van bijzondere gemeenten in vergelijking met die van de landen. In 2021 gaf een wetenschappelijk onderzoek onder de Arubaanse bevolking in de kiesgerechtigde leeftijd aan dat 22,6% er voorstander van was een bijzondere gemeente te worden, met de steun het hoogst onder de hoogopgeleiden en in het armste district.

Het Statuut is in de praktijk flexibel, zelfs op gebieden die onder de bevoegdheid van het Koninkrijk vallen, en is in staat om tegemoet te komen aan de wensen van de Caribische landen om meer deel te nemen aan het internationale systeem. Op defensiegebied wordt de Arubaanse militie geïntegreerd in de Nederlandse krijgsmacht met positieve resultaten voor haar leden met betrekking tot salariëring en uitkeringen. Op het gebied van buitenlandse zaken heeft het land bevoegdheid over importtarieven; een vrijhandelsovereenkomst kan echter alleen door het Koninkrijk worden gesloten. De ministers van Buitenlandse Zaken en Buitenlandse Handel vertegenwoordigen het Koninkrijk, maar hun aandacht voor of inbreng

vanuit de Caribische landen is minimaal. Regio's zoals Quebec en Catalonië hebben buitenlandse vertegenwoordigingen geopend als verlengstuk van hun nationale ambassades dus internationale betrekkingen zijn mogelijk als Aruba een eigen buitenlands en handelsbeleid zou ontwikkelen.

In 2024 is het moeilijk te stellen dat Aruba beter af zou zijn als onafhankelijke staat. De steun voor onafhankelijkheid is laag, rond de zes à zeven procent. Het benutten van de middelen van het Koninkrijk op basis van gelijkwaardigheid om beter te werken voor alle landen en het geven van een grotere invulling aan het Statuut door het democratisch tekort en de geschillenregeling aan te pakken, blijven veelbelovender. Aangezien elke wijziging van het Statuut de unanieme goedkeuring van alle vier de landen vereist, zal de huidige juridische constructie waarschijnlijk standhouden. Onverschillige regeringen in elk van de landen kunnen leiden tot perioden van minder samenwerking en betrokkenheid, maar de banden die het Koninkrijk binden zullen in de toekomst waarschijnlijk standvastig blijven.

Miguel Mansur is lid van de Staten van Aruba voor de door hemzelf opgerichte partij Accion 21.

Koninkrijk van vrijheid en verantwoordelijkheid

Door Ronald van Raak

‘Want op een klein eiland zijn alle problemen groot.’

Boeli van Leeuwen*

Een grondwet definieert een gemeenschap, of een ‘wij-gevoel’, stelt Wim Voermans in het boek *Het verhaal van de Grondwet*. Een grondwet benoemt de spelregels van het openbaar bestuur, maar is ook meer dan dat: het is tevens een document dat laat zien wat een gemeenschap vormt. Voor het Europese Nederland blijkt dit zoeken door verschillende groepen mensen naar een gezamenlijke grond nog lang niet eenvoudig en in het gehele Koninkrijk lijkt dit soms een onmogelijke opgave.

We zijn als Europeanen verbonden met zes kleine eilanden in het Caribisch gebied, sinds 1954 in een gezamenlijke grondwet: het Statuut voor het Koninkrijk, waarvan we dit jaar het zeventigjarig bestaan vieren. Een gezamenlijk Koninkrijk met een gedeelde geschiedenis en met nauwe sociale verbanden, maar ook met een wederzijds onbegrip en een voortdurende politieke strijd. Een historisch ongemak dat lijkt ingebakken in het Statuut, dat de verschillende delen van het Koninkrijk in Europa en in het Caribisch gebied in een knellende band lijkt te houden en het ontstaan van een gedeeld ‘wij-gevoel’ in de weg blijkt te staan.

In 2016 werd Gerrit Schotte veroordeeld tot drie jaar gevangenisstraf vanwege zijn optreden tussen oktober 2010 en september 2012 als eerste minister-president van het nieuwe land Curaçao. De rechter noemde hem een marionet van gokbaas Francesco Corallo. Het bewind van Schotte kenmerkte zich door corruptie, machtsmisbruik en vriendjespolitiek en het stelde de instituten van het autonome land enorm op de proef. Dat hij aan de macht kon komen, was mede het gevolg van slechte wetgeving, omdat de screening van nieuwe ministers op Curaçao en Sint Maarten niet goed was geregeld. Van 2003 tot 2010 was hard gewerkt aan wetten voor de nieuwe landen en de bijzondere gemeenten in het Caribisch gebied, met inzet van veel tijd en geld, mensen en middelen. Toch werd een paar jaar na de hoopvolle start op 10 oktober 2010 al duidelijk dat dit staatkundige project

* Boeli van Leeuwen, *Geniale anarchie* (1990) 84. Boeli van Leeuwen (1922-2007) was een Curaçaose dichter en schrijver.

niet was gelukt. Onduidelijke verantwoordelijkheden tussen Nederland en de eilanden lijkt één van de redenen van dit falen en dat gegeven is mede terug te voeren op het Statuut.

In dit artikel kijk ik terug op zeventig jaar Statuut en in het bijzonder op de totstandkoming van de nieuwe staatkundige verhoudingen in 2010, toen naast Aruba ook Curaçao en Sint Maarten autonome landen werden binnen het Koninkrijk en Saba, Sint Eustatius en Bonaire bijzondere gemeenten. Dit stuk schrijf ik als onderzoeker, maar ook als deelnemer, omdat ik tussen 2003 en 2010 als lid van de Eerste en de Tweede Kamer bij deze wetgeving betrokken ben geweest en uiteindelijk tegen de nieuwe wetten heb gestemd, omdat de fractie van de SP vond dat Curaçao en Sint Maarten niet klaar waren om autonome landen te worden. Wat in het bijzonder ontbrak in deze nieuwe staatkundige verhoudingen was de herziening van het Statuut, de gezamenlijke Grondwet die ook de onderlinge relaties tussen de landen en gebieden van het Koninkrijk regelt. In het bijzonder artikel 43 van het Statuut, dat in het Koninkrijk de mensenrechten, de rechtszekerheid en de deugdelijkheid van het bestuur moet verzekeren. Dit grondwetsartikel wordt ook wel de ‘waarborgfunctie’ voor het gehele Koninkrijk genoemd.

Onduidelijke waarborgen

Het uitroepen van een onafhankelijk Indonesië in 1945, kort na de Tweede Wereldoorlog, leidde in de Nederlandse politiek tot een vorm van trauma. Daarvan getuigt ook de koloniale oorlog (of de politionele acties) die tot 1949 volgde. De opstelling van het Statuut op 15 december 1954 stond ook in het teken van onzekerheid over de toekomst van Nederland als koloniale mogendheid. Na het door veel politici als pijnlijk ervaren verlies van het voormalige Nederlands-Indië was het niet duidelijk hoe het verder moest met de overgebleven en veel kleinere gebieden als Suriname en de Antilliaanse eilanden. In een terugblik laat het Statuut van 1954 zich vooral lezen als een document dat mogelijkheden openlaat, vooral door toedoen van artikel 43: de waarborgfunctie. De zorg voor fundamentele zaken als mensenrechten, de rechtsstaat en goed bestuur wordt ook in het huidige Statuut in laatste instantie neergelegd bij het Koninkrijk en dit is in de praktijk van de huidige verhoudingen vooral Nederland: bij een door Nederland gedomineerde rijksministerraad die op elk gewenst moment kan ingrijpen.

In de loop van de tijd keerde het denken over de koloniën en veranderde de neiging tot behoud in een druk op de gebieden onafhankelijk te worden. Om te beginnen met Suriname in 1975, waarna de Antilliaanse eilanden liefst zo snel mogelijk moesten volgen. Deze veranderde Haagse logica stuitte op de bezwaren van de eilanden, die zich onderling lang niet zo sterk

verbonden voelden als men in Nederland wel dacht, en van de eilandelijke bevolking, die in meerderheid veel liever een band met Nederland wilde behouden. De status aparte van Aruba in 1986 moest de opmaat zijn naar onafhankelijkheid, maar daar zag het eiland in 1994 vanaf. In plaats daarvan viel het oude Antilliaanse verband verder uiteen en werden Curaçao en Sint Maarten in 2010 eveneens autonome landen in het Koninkrijk en Saba, Sint Eustatius en Bonaire onderdeel van Nederland. Al die tijd bleef het Statuut in wezen hetzelfde, in de zin dat de verantwoordelijkheid voor de mensenrechten, de rechtsstaat en goed bestuur niet helder werd vastgelegd en verbonden bleef met de vrijwel ongedefinieerde waarborgfunctie in artikel 43.

Het huidige Statuut lijkt vooral bedoeld als een grondwettelijk middel voor het begeleiden van voormalige koloniën naar onafhankelijkheid. Met name geschreven vanuit het oogpunt van een oud-kolonisator die lijkt te kunnen bepalen of en wanneer er dient te worden ingegrepen. Deze vorm van waarborging past echter niet goed als gebieden aangeven dat zij niet onafhankelijk willen worden, zoals het geval is met de zes Caribische eilanden. Zeker voor de landen Aruba, Curaçao en Sint Maarten leidt dit soms tot vreemde situaties. In zijn boek *Afscheid van de koloniën* noemt de journalist John Jansen van Galen het interessante voorbeeld van de Arubaan die op Aruba niet kan stemmen voor het Nederlandse parlement dat in het Koninkrijk vergaande besluiten kan nemen over Aruba, maar wel voor de Tweede Kamer zou kunnen stemmen als deze als Nederlands staatsburger in het nabijgelegen Venezuela woont. In Europa en in het Caribisch gebied vormen we weliswaar één Koninkrijk, maar we hebben geen koninkrijksregering, geen koninkrijksparlement en ook geen koninkrijksverkiezingen.

Heldere verhoudingen

“Als een probleem groot genoeg wordt, wordt het vanzelf een probleem voor Nederland.” Deze woorden sprak een minister van Sint Maarten tijdens een overleg op het eiland dat ik als Tweede Kamerlid met hem en een aantal collega’s had. Het is een uitspraak die iets zegt over de verantwoordelijkheden in het Koninkrijk, waar Aruba, Curaçao en Sint Maarten weliswaar gelden als autonome landen, maar politici op de eilanden het beleid dat daarvoor nodig is lang niet altijd kunnen leveren. En soms ook niet *willen* leveren zolang Nederland volgens het Statuut moet ingrijpen als de mensenrechten worden geschonden, de rechtszekerheid wordt bedreigd of goed bestuur in het geding is. Deze landen hebben eigen regeringen, eigen parlementen en eigen verkiezingen, waarmee ze ook zelf verantwoordelijk zijn voor de politieke keuzes. Nederland heeft op dit interne proces weinig invloed, maar wordt wel geacht in te grijpen als dit nodig zou zijn, of als we hierop worden aangesproken. Dit is vanuit democratisch oogpunt erg

ongemakkelijk en leidt bijna als vanzelf tot geruzie en tot spanningen in het Koninkrijk.

Anders is het gesteld met de verantwoordelijkheid voor Saba, Sint Eustatius en Bonaire, die als ‘bijzondere gemeenten’ onderdeel zijn van Nederland, maar ook hier is een goede samenwerking nog lang niet zo gemakkelijk. Dat bleek in februari 2018 toen Nederland besloot tot een bestuurlijke ingreep op Sint Eustatius en het lokale bestuur buiten werking werd gesteld met de ‘Tijdelijke wet taakverwaarlozing Sint Eustatius’ die door de Tweede Kamer met algemene stemmen werd aangenomen.

De keuze van de eilanden om onderdeel te worden van Nederland leidde tot de vreemde situatie dat rijksambtenaren in de ministeries in Den Haag een grote verantwoordelijkheid hebben gekregen voor het bestuur van drie kleinschalige eilanden in het Caribisch gebied. Maar de afstand is groot, in kilometers en zeker ook in cultuur. Tussen rijksambtenaren in Europa die gewend zijn te sturen op bureaucratie en de lokale bestuurders op de kleine eilanden die vooral zoeken naar praktische oplossingen.

De Raad voor het Openbaar Bestuur stelt in een advies dat de huidige wijze van bekostiging van de eilanden onnodig belastend is en ook niet bijdraagt aan het ontwikkelen van eigen verantwoordelijkheid.* In het beleid voor deze zogenoemde BES-eilanden wordt er te veel van uitgegaan dat elk eiland ongeveer gelijk is, terwijl één bezoek al voldoende is om te zien hoe groot de onderlinge verschillen zijn.

Het is niet zo vreemd dat we in een knellend Koninkrijk zijn terechtgekomen, dat is ook mede een gevolg van onze gedeelde geschiedenis van handel en kolonisatie, migratie en slavernij. Wel vind ik het opmerkelijk dat we van dit verleden zo weinig hebben geleerd: dat we een Statuut dat zeventig jaar geleden in bijzondere koloniale omstandigheden is ontstaan in wezen nog altijd gebruiken in een tijdperk na de dekolonisatie. Waarbij een land ver weg in Europa de waarborgen zou moeten bieden voor zes zo verschillende landen en eilanden in het Caribisch gebied.

Een doel van dekolonisatie is dat een bevolking de toekomst van het land in eigen hand neemt en logisch gezien leidt dit tot een proces van onafhankelijkheid. In het geval van de eilanden in het Caribisch gebied heeft dit proces vooralsnog geleid tot een andere uitkomst: namelijk de behoefte om op de een of andere wijze met elkaar verbonden te blijven. Dit vind ik een mooie gedachte en iets waar we trots op mogen zijn. Het is ook een historisch gegeven waarmee we beter moeten omgaan en dat vraagt om goede en heldere staatsrechtelijke verhoudingen.

* Raad voor het Openbaar Bestuur, *Onderzoek eilandelijke taken en middelen Caribisch Nederland (2024)*. Een deels vergelijkbaar advies werd tijdens de wetgevingsprocedure gegeven in het Advies wetgeving openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba (BES) (2008).

Een nieuw ‘wij-gevoel’

Tijdens het wetgevingsproces in aanloop naar de nieuwe staatkundige verhoudingen op 10 oktober 2010 is het Statuut niet aangepast. Over waarom dit niet is gebeurd, is veel te zeggen, maar dat valt buiten het bereik van dit artikel. Mijn ervaring is wel dat tijdens de wetgevingsdebatten te weinig ruimte was voor inhoudelijke kritiek: als er opmerkingen werden gemaakt over de kwaliteit van de wetten werd dit door een aantal collega-Kamerleden al snel *geframed* als kritiek op de Antillen. Dit heeft er in ieder geval toe geleid dat bewoners van de eilanden bekneld zijn geraakt in een Koninkrijk dat hen op het gebied van de mensenrechten, de rechtsstaat en goed bestuur lang niet altijd de bescherming kan bieden die het Statuut hun wel belooft. Een gebrek aan helderheid over de onderlinge verhoudingen in het Koninkrijk leidt ook tot blijvende spanningen in de politiek en afnemende sympathie van de bevolking in elk van de landen voor de bijzondere band die we toch met elkaar hebben. Het lijkt erop dat we het huiswerk dat we in 2010 lieten liggen over moeten doen en moeten nadenken over een nieuw Koninkrijk.

In maart 1990 publiceerde toenmalig minister van Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken Ernst Hirsch Ballin een eerste *Schets van een Gemeenebestconstitutie voor het Koninkrijk der Nederlanden*. Hierin pleitte deze staatsrecht deskundige voor een gemeenebest van de vier landen Nederland, Aruba, Curaçao (en Bonaire) en Bovenwindse eilanden (Sint Maarten, Saba en Sint Eustatius). In tegenstelling tot het Britse gemeenebest, dat bestaat uit onafhankelijke landen, moest dit een samenwerking zijn van landen met gemeenschappelijke voorzieningen voor de bescherming en versterking van de democratische rechtsstaat. In juli 2013 publiceerde ik samen met collega-Kamerlid André Bosman van de VVD een initiatiefnota over een Nederlands gemeenebest, in een poging om het parlementaire debat over een nieuw Statuut opnieuw leven in te blazen. Dit initiatief leidde tot kritiek en onbegrip, die deels gespeeld maar deels terecht was, omdat de term ‘gemeenebest’ nu eenmaal verbonden is met het Britse voorbeeld. Zowel ‘gemeenebest’ als ‘koninkrijk’ laat echter genoeg ruimte voor een grondwet die bij ons allen past.

Uitgangspunt is dat mensen op de eilanden hun eigen toekomst bepalen en de verschillende landen samenwerken op basis van gelijkwaardigheid, waarbij Nederland als grootste land en oud-kolonisator een morele en historische taak heeft waar nodig steun te bieden. Een verschil is dat die verantwoordelijkheid niet in het midden wordt gelaten, zoals in het huidige artikel 43 van het Statuut, maar helder wordt gemaakt. De bewoners van de zes eilanden bepalen waar zij de hulp van Nederland nodig vinden en dat kan per eiland zeer verschillen: van het wel erg kleine Saba tot het bestuurlijk meer ervaren Aruba. Het is aan Nederland aan te geven hoe ze die

verantwoordelijkheid waar zou kunnen maken en welke voorwaarden daaraan moeten worden verbonden.

Makkelijk is het niet, al is het maar omdat politici op de eilanden Nederland om hulp moeten vragen. Ook is het voor ons land niet goedkoop, omdat op de eilanden nog veel moet gebeuren. Het zal leiden tot geruzie, maar hopelijk ook tot een idee van gemeenschappelijkheid. Wie weet tot een nieuw 'wij-gevoel', wat toch de basis is voor elke grondwet.

Ronald van Raak is hoogleraar Erasmiaanse waarden aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Ook is hij als raadslid verbonden aan de Raad voor het Openbaar Bestuur. Hij was voor de SP lid van de Eerste Kamer (2003-2006) en Tweede Kamer (2006-2021) en in die jaren woordvoerder koninkrijksrelaties.

It is time to do away with the Kingdom

By Rhoda Arrindell

I do not take lightly and, therefore, thank the organizers of this anthology for the opportunity to contribute, as a St. Martin daughter of the soil, to this discussion on the value - burden or desire - of the Charter for the Kingdom. I am particularly motivated by the fact that seventy years ago, when the Charter was created, the people of St. Martin were not consulted for their views although the Charter was designed to manage the relationship between the Netherlands and the colonized spaces of Suriname, and the Caribbean constellation referred to as the Netherlands Antilles, including St. Martin* (whose southern territory is now formally known as St. Maarten). Since then, Suriname became an independent and sovereign country, the Netherlands Antilles disbanded, and the six islands have undergone various groupings, not in the interest of the people who live there, rather according to 'good governance' on behalf of the Netherlands.

My position on the Charter can best be summarized in this paragraph, which I support further throughout with brief analyses of the past, present, and future. From my perspective, it is indisputable that the Charter was designed to perpetuate European imperialism and not in the interest of the people who have been colonized by the Netherlands. The Kingdom Charter is a burden on the people in the Caribbean as it prohibits them from exercising their universal right to self-determination and self-governance. Furthermore, there is nothing appealing or desirable in maintaining a doctrine founded on European (white) supremacy to govern a people, the majority of whom have been stripped of their humanity, their original identities erased, in the name of Dutch imperialism. The time has come for the dismantling of the Kingdom of the Netherlands, respecting the universal right of men to be free to govern themselves and as part of the process to fully decolonize the Caribbean region. Let Europe stay in Europe, with its monarchies if the people there still choose them, but let the Caribbean people choose who will govern the Caribbean, determining their own fate.

* *The (original) traditional spelling for the name of the island is used here for historical and grammatical accuracy but also reflective of the cultural reality of the island. The Dutch spelling is used when specific reference is made to the Dutch-administered territory.*

The past

When the six islands in the Caribbean were lumped together as military service stations, it was in the interest of the Netherlands, and not for the good of the people living on or kidnapped and trafficked to the islands to build the Dutch empire. In St. Martin, for example, when the Dutch and the French states permanently settled on the island and divided the island among themselves in 1648, the enslaved Africans, the ancestors of the majority of the people on the island, were still legally designated 'property' and would not experience legal emancipation until 1848 by the French and in 1863 by the Dutch. The representatives of the Dutch and French states would collaborate to ensure that Slavery remained intact on the island because it benefitted them, though France and the Netherlands had been at war with each other. This collaboration has not changed today and was recently demonstrated by the updates to the (legally dubious) Partition Treaty.

Historically, the Netherlands-serving constellations of the islands would strip the people of their cultural values and identity, and included:

- Netherlands Antilles, consisting of two subgroups, namely ABC in the south and SSS in the north; at some point, St. Eustatius and Saba fell under St. Martin;
- Caribbean part of the Netherlands/Caribbean Netherlands;
- BES and CAS, not based on geography, rather on the ability of the Netherlands to govern the people remotely under different structures, in a sham sense of 'the will of the people.' (Although the people of the islands have expressed their will in various referendums over the years, these were largely ignored by the Netherlands when the outcome did not favor the Dutch agenda)

With each successive constellation, at the heart was always how best to manage the Netherlands' interest, even when those interests conflicted with the interests of the people living on the islands. The differences in culture in the spaces or the human dignity bore no relevance. The fact that, after emancipation, continental Suriname was included in the grouping is testament to the focus on 'good governance' for the Netherlands, rather than on preserving the humanity or interests of the people.

With each successive push to 'improve' the governance in the Kingdom, the Caribbean people are further assimilated into Europe, although the majority are of African and Caribbean descent, and pushed farther away from their ancestral selves. Policies pushed by the Netherlands to correct underdevelopment and governance shortcomings focus more on how they

align with the European agenda and seldom, if ever, consider the people or their way of life.*

The vague and illusive phrase 'good governance' is used at whim to reorganize affairs on the islands, and always from the perspective of Europe. Because the Charter dispenses the responsibility to ensure human rights and good governance to the Netherlands, the judgement of good governance is invoked subjectively by Netherlands representatives even when the rights of the islands' people are violated.

Among the many examples of these violations over the years are those highlighting the current situation in St. Eustatius. Citing lack of good governance and without evidence of the oft-cited corruption, the Netherlands government deposed the elected representatives of the people and replaced them with government commissioners who reported directly to the Netherlands. Even after being (re)elected by the people of St. Eustatius twice, the representatives were barred from holding office until the Netherlands had decided, and after the installation of a governor. The sitting representatives would have limited powers to execute their work, and direct rule by the Netherlands became permanent with the installation of the governor.

The present

Refusing to decolonize in 1954, the Netherlands established the Charter to manage the political relationship between the so-called countries within the Kingdom when the majority of the world's nations were acknowledging the evils of colonialism. As a ruse, the Charter mentions four 'countries', yet only the Netherlands operates as the Kingdom of the Netherlands, under the Constitution of the Kingdom of the Netherlands. Each of the other 'countries' is governed by its 'States Regulation' or basic law - *Staatsregeling* in Dutch - which is subordinate to the Charter.

As of October 10, 2010, the territory of St. Maarten has been referred to as 'an autonomous country', 'a constituent state', and 'a colony', all with the tag 'within the Kingdom of the Netherlands'. Despite the efforts by some to convince the masses and the international community that the island is not a colony, it is clear that these, by any other names, remain colonies, whose colonization has been intensifying since the constitutional status change in 2010.

Part of the muddling comes from the translation from Dutch to English, the people's language. In Dutch, the term 'land' has a wider semantic

* Bonaire is currently experiencing a situation of marginalization-by-substitution where the size of the local population has been shrinking disproportionately to the growing European population in just a few years. The language of instruction in schools has been reversed to accommodate Europeans over the interest of the local population.

domain than the English translations, which include 'land', 'country', 'or territory'. As if to convince themselves that these territories are countries that come with the authority associated with sovereignty in the English definition of country, the English-speaking people of St. Martin mimic the Netherlands politicians with expressions like "Country St. Maarten." Yet, they would never utter expressions like Country Antigua, Country Barbados, or even Country Netherlands. This may be because they are aware of the absurdity of this expression in relation to countries but cannot seem to find the absurdity in reference to their own territories. Moreover, in the English version of the States Regulation which governs the territory, it is stated that the Dutch text is the original source, and, in the event of a conflict in translation, the Dutch text prevails.

Another case of confusion stems from the notion of 'state'. Politicians in the territory often refer to the island as a SIDS (small island developing state). However, according to the Netherlands ministry of Foreign Affairs, "Only the Kingdom of the Netherlands can be considered a State. Only the Kingdom - not the individual autonomous countries or the public bodies - has international legal personality."* How then can St. Maarten be a constituent state or a developing state when the Charter does not recognize any other state than the Kingdom of the Netherlands?

What the Charter does demonstrate clearly is how colonization works to serve the colonizer. The colonizer is motivated by greed and sense of supremacy, while the colonized is incapacitated by subordination and fear. For colonialism to persist, the colonizer must maintain the imperial agenda in structures of education, justice, and finance. The structures are then sustained through the subjugation of the colonized, who then internalize their own inferiority and work to maintain the structures, persuading themselves that they are not colonized.

Convinced of their supremacy, European colonizers today justify their actions with claims of 'helping' the poor people or 'improving' life on the islands, even when this help means displacing the people from their land and homes or disconnecting them from their 'barbaric' and 'savage' languages and other cultural practices. As with the period leading up to Emancipation, in these times, some of the colonized, paralyzed by fear, have also convinced themselves that the colonizer, like the slaveholder during Slavery, is superior in knowledge, has their interest at heart, and could better care for them than they could themselves. The internalized oppression is necessary for the colonial relationship to be maintained. Already convinced for themselves, the elected and educated colonized play their part by later pushing the imperial agenda onto the less educated masses. Because of the prestigious positions they hold, they are often believed by the less enlightened.

* Ministry of Foreign Affairs bulletin. The Hague. April 2015.

Steve Biko aptly observed in 1971 that “the most potent weapon in the hands of the oppressor is the mind of the oppressed.” Left without logical arguments for perpetuating colonialism, and in service of the agenda, the educated colonized mind resorts to false equivalencies, red-herrings, and other fallacies to ramp up fear among the colonized: “Look at Haiti,” “Many (Caribbean) people come here from independent countries,” “We will lose the Dutch passport,” “We won’t be able to access European funds.”

In perpetuating the imperial agenda, both the colonizer and the elected/educated colonized argue that the colonized remain in their situation because they want to be. When calls are made for a referendum on the issue of political independence, the fear-mongering is heightened. On the other hand, some have doubt about the results of a referendum on independence because of the past actions of the Netherlands where referendums on the islands are concerned.

In the meantime, the representatives of the Netherlands continue to assert that the islands have autonomy, yet the Netherlands continues to interfere in several policy areas that negatively affect the interest of the people and, as stated previously, prevents the elected and appointed representatives from actually governing based on the right to self-determination. While scholars in the Kingdom continue to debate the viability of the Charter, the United Nations Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD), in its 2021 report titled ‘The Netherlands in Violation of Article 73 of the U.N. Charter’ was resolute when it claimed that the Netherlands “has been in clear violation of Article 73 (Chapter XI) of the United Nations Charter by not acknowledging the right of self-determination nor the right to self-governance of the former Netherlands Antilles.”^{*} Additionally, CERD found “an unequal distribution of power whereby the Netherlands continues to interfere and impede the autonomous affairs of the former Netherlands Antilles.”

Assessing the Charter further, CERD reported that, in 1954, UN member states had declared that “Articles 44, 50, and 51 of the Kingdom Charter, as well as the appointment of a Governor, were an impediment to a full measure of self-government and a right to self-determination.” Despite these assessments and calls from the islands’ peoples and their representatives over the decades, the Netherlands has persisted with its agenda, refusing to decolonize. On this matter, CERD has the following observation: “Resolution 945 (X) is often referred to as the resolution which decolonized the former Netherlands Antilles, but in actuality, it only absolved The Netherlands from Article 73e of the United Nations Charter which is the

^{*} *Alternative Report in relation to the twenty-second to twenty-fourth periodic report on The Kingdom of The Netherlands to the U.N. Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD) concerning: “The Netherlands in Violation of Article 73 of the U.N. Charter.” 104th Session. August 2021.*

transmission of information regarding the former Netherlands Antilles. (The Netherlands was the only administering state excused from reporting back to the United Nations).”

CERD concluded that “Only 21 of the 76 members (28%) of the UNGA voted in favor of Resolution 945 (X) as presented in 1955” and points out the hypocrisy of the Netherlands as a member of the United Nations Human Rights Council.

The future

It is clear that the islands do not exercise ‘a full measure of self-government’ since the territory cannot decide in its own interest without the intervention of the Netherlands. From all indications, the way the work of the COHO-turned-TWO*(Temporary Work Organization) is being implemented, the Netherlands is hellbent on tightening the colonial noose around the necks of the people on the islands, and certainly before the obligation to return to the CERD in 2027 with the report on actions taken to address the various forms of discrimination within the kingdom. Of course, the Netherlands representatives will again say that the people of the islands ‘freely’ entered into these agreements, omitting the extortion tactics employed.

In the meantime, the holdout for maintaining the colony continues to be fear and funding. With better access to information and a growing dissatisfaction with the actions of the Netherlands, the masses are no longer accepting that they are inferior to Europeans or incapable of solving their own problems even when their elected representatives sow doubt. Consequently, the new clutch has been funding for ‘projects’ and ‘loans at favorable rates’.

When the Netherlands prime minister and the king of the Netherlands apologized for the Netherlands’ involvement in Slavery, they did so reluctantly after decades-long calls for them to do so. Neither the prime minister nor the king acknowledged the colonial status of the islands, recognized colonialism as a crime, or announced what the Netherlands would do to eradicate colonialism. While the king’s statement asked citizens of the Kingdom to work at building a world free of racism, at every opportunity to denounce racism and xenophobia at several United Nations fora, the Kingdom of the Netherlands has refused, thereby implicating the islands. Strengthening the Dutch Kingdom in the Caribbean also weakens the islands’ ability to forge really strong alliances within the Caribbean family

* *The implementation agenda set by the ministry of the Interior and Kingdom Relations for reform that the islands were forced to sign on to after the its predecessor, the COHO, was declared unconstitutional.*

or work earnestly in bodies like CARICOM, OECS, or OAS without the intercession of the Netherlands.

The regular discussions about amending the Kingdom Charter only serve to perpetuate Dutch colonialism and imperialism in the Caribbean. While some may speak of a post-colonial period in the relationship between the Netherlands and the islands, some even making a distinction between colonization and imperialism, there is no tangible difference between how these concepts differ in exerting influence and control of the colonizer over the colonized. The case of the COHO-turned-TWO is a clear example where government representatives on the islands were coerced into accepting structural changes that were initially pushed from the Netherlands. And each subsequent government, particularly since hurricane Irma in 2017 that devastated the island of St. Martin, has had to include investments in the relationship with the Netherlands as one of the pillars in their governing accord, some paying a hefty price for not abiding by the instructions of the Netherlands.

Then there is the issue of Reparations, calls for which both the prime minister and the king have ignored, effectively ignoring the magnitude of the damage caused by the actions of the Netherlands toward the people of the islands. While there is the occasional recognition of the islands' underdevelopment as a consequence of Slavery and colonialism, there is no acknowledgement of the magnitude and the responsibility of the Netherlands to make restitution along the Reparatory Justice framework. There is also little respect for the dignity of the islands' peoples to live as full sovereign beings or to move them toward full self-sustainability where they exercise a full measure of self-governance.

The mere notion of a Kingdom, ruled by a European king, should be farcical to people in the Caribbean, especially those of African ancestry, whose ancestors were kidnapped, trafficked, exploited, and killed by representatives of the Dutch State. The notion of (foreign) humans ordained to rule over other (culturally and ethnically unrelated) human beings is archaic. And when the relationship was founded on brute force and erasure of their humanity, the Caribbean people cannot afford to continue to let themselves and their homeland be used as service stations to maintain colonial empires in Europe. It is time to do away with the Kingdom of the Netherlands so that the Caribbean people can live to their full potential.

Taalwetenschapper en onafhankelijkheidsactiviste Rhoda R. Arrindell is o.a. president van de One St. Martin Association. Eerder was zij minister van Onderwijs, Cultuur, Jeugd- en Sportzaken van Sint Maarten.

Hulp en bijstand: een lust voor het Koninkrijk

Door Roald Lapperre, Willem Knigge en Ties Ketelaars

Het geven van hulp en bijstand tussen de vier autonome landen heeft in 1954 zijn beslag gekregen in artikel 36 van het Statuut voor het Koninkrijk. Hoewel een hoeksteen van samenwerking tussen Aruba, Curaçao, Nederland en Sint Maarten komt het artikel er in de literatuur bekaid vanaf. In deze bijdrage zal er vanuit zowel theorie als praktijk gereflecteerd worden op de historische waarde van dit artikel en het belang van hechte samenwerking in de toekomst. Hiertoe zullen wij achtereenvolgens ingaan op de geschiedenis en inhoud van artikel 36 Statuut, de praktische toepassing van hulp en bijstand bespreken en tot slot verder op deze materie en de toekomst van het bieden van hulp en bijstand reflecteren.

De geschiedenis en betekenis van artikel 36 Statuut

Artikel 36 Statuut heeft een relatief overzichtelijke geschiedenis. Voor de totstandkoming van het Statuut werd al gezinspeeld op het belang van onderlinge bijstand tussen de landen van het Koninkrijk. Zo sprak koningin Wilhelmina in 1942 reeds over “*den wil elkander bij te staan.*” Ook de wordingsgeschiedenis van het Statuut wijst uit dat men over dit artikel eensgezind was. Over de strekking was men het reeds vanaf de aanvang eens, zelfs de redactie bleef tijdens het wordingsproces ongewijzigd.

Inhoudelijk wordt de bepaling regelmatig getypeerd als declaratoir. Dit doet echter niet af aan haar belang. Het artikel spreekt de wens uit tussen de landen van het Koninkrijk om verbondenheid te bevorderen door contact op ieder terrein. Ook de Raad van State van het Koninkrijk typeerde het verlenen van hulp en bijstand meermaals als één van de pijlers waarop het Statuut gebouwd is. Deze verbondenheid in het Koninkrijk heeft mede consequenties voor de landen, waar zij in zelfstandigheid handelen. De grondgedachte hierachter is het idee dat de autonome landen rekening met elkaar houden en elkaar moreel en materieel steunen, waar dit redelijkerwijs mogelijk is. Het vormt daarmee de basis voor samenwerking op tal van onderwerpen, variërend van rechtshandhaving tot onderwijsvernieuwing en van militaire bijstand tot milieu.

Het artikel is relatief dwingend geformuleerd: *“Nederland, Aruba, Curaçao en Sint Maarten verlenen elkaar hulp en bijstand.”* Een algemene verplichting zodoende. Toch wil dat niet zeggen dat er sprake is van een ‘u-vraagt-wij-draaien-relatie’ tussen de landen. Hulp wordt desgevraagd geboden, maar de vraag welke vorm deze hulp moet krijgen is op voorhand niet evident. Aan het artikel kunnen zodoende geen concrete rechten of aanspraken worden ontleend. Er blijft vrijheid bij het helpende land over de vorm en inhoud van de hulp en bijstand. Daarnaast is het belangrijk te benadrukken dat onderwerpen waarover uit vrije wil wordt samengewerkt, nooit enkel door dit feit het karakter van koninkrijksaangelegenheid kunnen krijgen. Ze blijven eigen aangelegenheden van de landen. Artikel 36 wordt gevolgd door een aantal artikelen die samenwerking tussen de autonome landen (niet-limitatief) uitwerken. Hierbij kan men denken aan het voeren van overleg, het treffen van onderlinge regelingen en concordantie van wetgeving.

De praktijk van het verlenen van hulp en bijstand

In de vorige paragraaf is stilgestaan bij de totstandkomingsgeschiedenis en inhoud van het artikel dat de hulp en bijstand binnen het Koninkrijk regelt. Daaruit blijkt dat de landen rekening met elkaar moeten houden, alsook elkaar helpen en steunen. Dit zijn zware woorden die wij alleen maar kunnen onderschrijven. Omdat terugblikken vooruitkijken is, nemen wij nu de tijd te kijken hoe er in het verleden hulp en bijstand is verleend en in welke gevallen daartoe niet is overgegaan. Deze beschouwing kijkt enkel naar de incidentele vormen van hulp en bijstand waarbij het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties betrokken is geweest. Overige samenwerking die bijvoorbeeld is geland in een van de vele onderlinge regelingen, valt buiten de reikwijdte van ons stuk.

De lijst aan onderwerpen waarop hulp en bijstand is geleverd, is aanzienlijk. Denk aan bijstand in het kader van het detentiewezen en de bredere rechtshandhavingketen waarin de laatste jaren veel is geïnvesteerd. Of wat te denken van de geopolitieke ontwikkelingen in Zuid-Amerika rond 2018 die maakten dat Aruba en Curaçao een beroep deden op Nederland en waarmee onder andere de maritieme grenzen en het optimaliseren van de vreemdelingenketen zijn ondersteund. Maar denk ook aan kleinere samenwerkingsverbanden die er voor gezorgd hebben dat er binnen de overheid van Curaçao een talentontwikkelingsprogramma is opgezet. Daarnaast is er op Sint Maarten onlangs een nieuwe dompelpomp aangeschaft en is er eerder voorzien in het verzorgen van trainingen voor ambulancepersoneel. Ook op het terrein van goed bestuur, financiële weerbaarheid, zorg en economische ontwikkeling is op grond van artikel 36 Statuut hulp en bijstand verleend. Een deel van deze hulp en bijstand is recentelijk vervat in de onderlinge regeling samenwerking bij hervormingen.

Een nog onbesproken onderwerp, maar wat wel degelijk veel hulp en bijstand met zich brengt, zijn crises en tijden van nood. De kracht van het open geformuleerde artikel 36 Statuut is hierbij goed zichtbaar. Het is ook dan wanneer het elkaar hulp en bijstand bieden een direct en merkbaar verschil kan maken. Voedselhulp, vaccins en capaciteit in de zin van medisch personeel beschikbaar stellen zijn slechts enkele voorbeelden van de hulp die Nederland heeft geboden aan Aruba, Curaçao en Sint Maarten tijdens de coronacrisis. Een mooi voorbeeld van hulp en bijstand tussen de Caribische landen binnen het Koninkrijk is toen in 2017 de verwoestende orkaan Irma Sint Maarten ontregelde. Aruba en Curaçao stonden onmiddellijk klaar om hulp en bijstand te verlenen via het bieden van een zogenaamde 'first place of safety', het sturen van politiekraacht en het beschikbaar zijn als uitwijkmogelijkheid voor medische noodgevallen. Ook Nederland heeft hulp gekregen vanuit het Caribische deel van het Koninkrijk. Weliswaar voor de totstandkoming van het Statuut en daarmee het hulp-en-bijstandartikel, maar de toenmalige Nederlandse Antillen hebben meermaals bijgesprongen toen er crisis was in Nederland. In 1953 werd er geld ingezameld om noodhulp te verlenen aan de slachtoffers van de watersnoodramp in Zeeland en in 1926 werd er ook geld gegeven aan Nederland na een grote overstroming van de Maas.

Zoals in de vorige paragraaf beschreven brengt artikel 36 Statuut in principe de verplichting met zich mee elkaar hulp en bijstand te verlenen. De hulp en bijstand moet wel redelijkerwijs mogelijk zijn. Het doet zich echter wel eens voor dat een verzoek niet ingewilligd kan worden gelet op gebrek aan financiële middelen dan wel aan capaciteit. In die gevallen zal er natuurlijk wel altijd onderling bekeken worden of er op een andere manier hulp kan worden geboden.

Lessen uit het verleden

Nu de hiervoor geschetste kaders ons houvast hebben gegeven uit het verleden, denken wij graag verder hoe deze handvatten ons in de toekomst kunnen blijven dienen. Hoe ziet het Koninkrijk er over nog eens zeventig jaar uit? Maken de koninkrijkspartners dan nog gebruik van artikel 36 Statuut? En zo ja op welke manier bieden we elkaar hulp en bijstand? Kent men het woord waarborgfunctie nog? Maar voor we daar zijn, zullen we eerst nog kort wat commentaar geven op de eerdere paragrafen.

De praktijk van het bieden van hulp en bijstand van de afgelopen zeventig jaar wijst uit dat de landen van het Koninkrijk bereid zijn en blijven om elkaar te helpen en bij te staan wanneer er hulp gevraagd wordt. Dit is een sterk signaal en laat zien dat onderlinge samenwerking een van de hoekstenen van het Koninkrijk blijft. Het moge duidelijk zijn dat bij het

vragen en geven van hulp en bijstand goed onderling overleg tussen de landen cruciaal is om gezamenlijk tot de beste uitkomst te komen. Wij voegen ons daarom ook anno 2024 nog graag bij een vaststelling die de rijksregering reeds zeventig jaar geleden ook al deed. Namelijk dat de mate waarin het elkaar bijstaan succesvol is, ook van groot belang is voor de onderlinge relaties binnen het Koninkrijk. Zo stelde men in 1955: *“de mate van bereidheid van der delen om aan de andere die hulp en bij stand te bieden, welke mogelijk en verantwoord is, en de geest waarin deze worden gerealiseerd bepalend is voor de hechtheid van de band tussen de Rijksdelen.”*

Wat we hieruit kunnen afleiden is dat wanneer het aankomt op hulp en bijstand we elkaar niet moeten overvallen. Idealiter vindt er aan de voorkant voldoende (ambtelijk) overleg plaats zodat enerzijds het vragende land het verzoek duidelijk en concreet geformuleerd heeft en anderzijds het ontvangende land reeds heeft kunnen nadenken over hoe een dergelijk verzoek ingewilligd kan worden. Zo wordt ook geborgd dat het verzoek op de uiteindelijk gewenste effecten is gericht en tevens op efficiënte wijze de grootste kans op succes heeft. Dit laatste is wenselijk gezien er vaak onder tijdsdruk een beroep gedaan wordt op dit artikel. Onderling ambtelijk contact is van doorslaggevende waarde. We moeten dan ook nimmer het belang van nauwe, goede, directe contacten onderschatten.

Naast de algemene functie van artikel 36 Statuut waar dit stuk zich tot nu toe op gericht heeft, denken wij dat een open en effectief gebruik van hulp en bijstand een belangrijke bijdrage kan leveren aan de verwezenlijking van de fundamentele menselijke rechten en vrijheden, de rechtszekerheid en de deugdelijkheid van het bestuur. Artikel 43, eerste lid, van het Statuut merkt deze thema's aan als landsverantwoordelijkheid, maar draagt de waarborging hiervan op aan het Koninkrijk. Haast vanzelfsprekend gaat aan ingrijpen in een autonoom land op grond van deze zogenaamde waarborgfunctie een zware afweging vooraf. Ingrepren zijn daarom zeldzaam. Bovendien is een ingreep op grond van artikel 43 Statuut geen panacee en geen garantie van een duurzame oplossing. Voorkomen is in die zin beter dan genezen. Wij zijn van mening dat een open en constructieve relatie tussen de landen ten aanzien van hulp en bijstand het gebruik van de waarborgfunctie kan minimaliseren. Illustratief is het voorbeeld van een in de Tweede Kamer aangenomen motie waarbij de rijksministerraad werd verzocht het gevangeniswezen van Sint Maarten over te nemen. Hierbij is met een expliciet beroep op artikel 36 Statuut destijds van afgeweken. Dit doet recht aan de autonome status van de landen binnen het Koninkrijk en komt uiteindelijk de samenwerking ten goede.

Tot slot zit er ook een andere zijde aan de hulp en bijstand. Uit de totstandkomingsgeschiedenis van artikel 36 Statuut volgt dat er vrijheid bij het helpende land over de vorm en inhoud van de te verlenen hulp en bijstand blijft. In de praktijk komt dit vaak neer op het verstrekken van

financiële bijdragen dan wel bijdragen in de vorm van capaciteit. Het is niet ongebruikelijk de financiële bijdragen gepaard te laten gaan met bepaalde voorwaarden. Dat is in principe geen probleem, er wordt immers geld beschikbaar gesteld om een bepaald doel te bereiken. Het is begrijpelijk dat het hulpgevende land wil verzekeren dat de middelen het doel bereiken waarvoor hulp wordt verstrekt. Een belangrijk aandachtspunt hierbij is wel dat de voorwaarden niet van dergelijke aard zijn dat het gevoel ontstaat dat er niet zozeer sprake is van hulp en bijstand, maar als last of inmenging in autonome aangelegenheden. Het hulpverlenende land moet zich daarom telkens afvragen of de gestelde voorwaarden naleefbaar en passend zijn bij de verstrekte hulp. Een bittere bijsmaak ligt anders op de loer. Dat riskeert ons te verwijderen van hetgeen we halverwege de twintigste eeuw met elkaar hebben beoogd af te spreken.

Dromen over de toekomst

Het voorgaande doet ons mijmeren over de komende zeventig jaar Statuut voor het Koninkrijk. Het is een koude maandagmiddag in 2094 wanneer de drie minister-presidenten van de Caribische landen van het Koninkrijk samen met de bewindspersoon van Koninkrijksrelaties terugkijken op het 140-jarig bestaan van het Statuut. Er wordt de afgelopen vijftig jaar veel gebruik gemaakt van hulp en bijstand. Alle landen hebben immers crises te verduren gehad waarbij de kracht van het Koninkrijk voelbaar is geworden. Elk land is bereid de ander te helpen. Vrijwillig en onder beperkte voorwaarden. Er wordt ook niet meer gekeken naar het Koninkrijk om te voorzien in autonome taken. Dit wordt door de autonome landen zelf, al dan niet met hulp van andere landen, succesvol opgepakt. Zo succesvol dat er de laatste jaren geen enkele verwijzing meer is gemaakt naar ingrijpen door het Koninkrijk op grond van artikel 43 van het Statuut. Hulp en bijstand is het perfecte redres gebleken. De vier bewindspersonen proosten die maandagavond in 2094 op de komende 140 jaar!

Roald Lapperre is directeur-generaal Koninkrijksrelaties bij het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Willem Knigge is daar senior beleidsjurist en Ties Ketelaars senior juridisch beleidsadviseur.

Een schatkist, maar niet voor burgers

Door Carel de Haseth

Op 15 december 1994 mocht ik in de Tweede Kamer, als gevolmachtigde minister van de Nederlandse Antillen, naast Kamervoorzitter Wim Deetman, premier Wim Kok en mijn Arubaanse collega Mito Croes, een toespraak houden in het kader van de plechtige herdenking van veertig jaar Statuut.

Behalve dat het Statuut toen veertig jaar bestond speelden ook andere zaken mee, die de herdenking een feestelijk karakter gaven. Nederland stemde dat jaar in met de opheffing van artikel 62 van het Statuut. De verplichting voor Aruba om als onafhankelijk land uit het koninkrijksverband te treden, kwam zo te vervallen.

Op de Antillen waren er referenda gehouden en alle eilanden spraken zich uit voor de voortzetting van het Antilliaans staatsverband. In Nederland tenslotte, was er sprake van een nieuwe politieke ontwikkeling met de totstandkoming van een 'paars' kabinet van PvdA, VVD en D66.

Deetman constateerde dat het Statuut nooit een rustig bezit is geweest en vergeleek het met een schatkist. Voor historici, staatsrechtsgeleerden en politici. Premier Kok zei: "Het behoort tot onze gezamenlijke taak om de band niet alleen in stand te houden, maar ook zinvol te onderhouden en te versterken." Mito Croes verheugde zich over de aanvaarding van Aruba's keuze om in het Koninkrijk te blijven. Een Koninkrijk dat in veertig jaar ruimte heeft geboden, aldus Croes, om zich op basis van eigen inspanning te kunnen ontplooiën.

Zelf merkte ik op dat het Statuut de landen van het Koninkrijk de mogelijkheid biedt de onderlinge band enerzijds niet te klemmend en anderzijds juist niet te vrijblijvend te doen zijn. En dat onderlinge spanningen, die er in de afgelopen veertig jaar zeker ook zijn geweest, in zekere zin gezond waren: want men leert elkaar niet kennen door altijd maar vriendelijk voor elkaar te zijn.

Dertig jaar verder kunnen we nu terugkijken naar het optimisme van 1994. Konden we toen voorzien dat het ideaal van een Antillen van vijf onhaalbaar zou blijken en dat alle eilanden hun eigen weg zouden gaan? Dat voorafgaand daaraan Nederland schulden van de eilanden ten bedrage van meer dan drie miljard gulden saneerde, zodat de nieuwe landen konden

beginnen met een ‘gezonde startpositie’? Konden wij voorzien dat bij het ingaan van de nieuwe staatkundige structuur Curaçao de meest corrupte regering uit zijn bestaan zou krijgen? Dat de staatsschuld later opnieuw drastisch zou toenemen? Dat de raffinaderij zou sluiten?

De laatste jaren is sprake van een groei van de economie. Een eenzijdige economie weliswaar, voor een belangrijk deel gestoeld op de bouw van luxe hotels en van voor de eigen bevolking onbetaalbare woningen op de mooiste plekken van het eiland.

Een van de uitgangspunten van het Statuut is dat de landen van het Koninkrijk autonoom zijn in het regelen van de eigen ‘interne aangelegenheden’. Dat Curaçao het laagste ouderdomspensioen van alle zes eilanden aan zijn burgers betaalt, te weten NAF. 864 per maand, is een keuze waar niemand Curaçao op kan aanspreken. Dat Aruba gepensioneerden tweehonderd gulden meer betaalt, is een zaak van Aruba.

Wij regelen onze interne aangelegenheden zelf. In dat kader reizen we de wereld over om deel te nemen aan besprekingen over zaken waarover – om het voorzichtig uit te drukken – onze vertegenwoordigers niet altijd relevante kennis van zaken hebben. Ook over het sluiten van overeenkomsten met al dan niet dubieuze ondernemingen beslissen we helemaal zelf.

Als het helemaal mis dreigt te lopen, kunnen we altijd nog een beroep doen op Nederland. Dat gebeurde bij de coronapandemie en het omvallen van de Girobank. Een aanbod voor hulp in de ENNIA-kwestie wezen we af. Dat zouden we samen met Sint Maarten zelf oplossen.

In de discussie over het Statuut lijkt het vooral te gaan om wat Kamervoorzitter Deetman in 1994 opmerkte: dat het Statuut een schatkist is voor historici, staatsrechtsgeleerden en politici. Het individu moet het doen met algemeenheden als de verwezenlijking van de fundamentele rechten van de mens, de rechtszekerheid en de deugdelijkheid van bestuur. Wij zouden bij de discussie over het Statuut meer ruimte moeten maken voor het invulling geven aan de behoeftes van de burger. Van de schatkist van Deetman kan je immers niet leven.

Ik zou iets moeten doen met de vraag of het Statuut een last is of een lust. Daarop wil ik zeggen dat ook hier geldt dat als je de lusten ergens van wil hebben, je ook de lasten zal moeten dragen.

Carel de Haseth (Curaçao) was voor de Partido Antiá Restrukturá (tegenwoordig: Partido Alternativa Real) die voor behoud van de Nederlandse Antillen ijverde, in de periode 1994 en 2004 gedurende acht jaar gevolmachtigde minister.

Uit balans? Het effect van schaalverschillen

Door Wouter Veenendaal

Hoewel '10-10-10' aan beide zijden van de oceaan gezien werd als een nieuwe start voor de koninkrijksrelaties, is veertien jaar later van dit enthousiasme weinig meer over. De vier landen in het Koninkrijk zijn gevangen in een constellatie waar niemand echt tevreden over is, maar die zonder instemming van alle landen ook niet gewijzigd kan worden. Er zijn verschillende redenen aan te voeren voor dit blijvende ongemak in de koninkrijksrelaties, waaronder de koloniale geschiedenis, de cultuurverschillen, en de geografische afstand. Deze bijdrage zal zich richten op een factor die minder vaak genoemd wordt, maar zeker niet minder belangrijk is: de enorme schaalverschillen tussen de landen, die een sterk effect hebben op het karakter en de kwaliteit van democratie en bestuur in het Koninkrijk. Achtereenvolgens zal de invloed van schaalverschillen op de politiek op koninkrijksniveau, de waarborgfunctie van het Koninkrijk en de interne politiek van de afzonderlijke landen in het Koninkrijk besproken worden.

Democratie en bestuur op koninkrijksniveau

Het Koninkrijk der Nederlanden heeft een unieke, en in een aantal opzichten zeer merkwaardige structuur. Het Statuut voor het Koninkrijk benadrukt enerzijds dat het Koninkrijk bestaat uit vier landen die autonoom en gelijkwaardig zijn, maar maakt anderzijds één van deze vier landen - Europees Nederland - politiek en institutioneel superieur. De regering van het Koninkrijk overlapt grotendeels met die van Europees Nederland, wat betekent dat het onderscheid tussen de rijksministerraad en de Nederlandse ministerraad in de praktijk moeilijk te maken is. Geen wonder dat acties van de koninkrijksregering in de Caribische landen geïnterpreteerd worden als Nederlandse handelingen. De overlappende instituties zijn één van de zogenaamde 'weeffouten' in het Statuut die sinds 1954 steeds opnieuw voor conflicten en controverses hebben gezorgd. Het feit dat de voormalige kolonisator nog steeds zo'n dominante rol in het Koninkrijk kan spelen, terwijl de vier landen althans op papier autonoom en gelijkwaardig zijn, vormt voor veel politici en inwoners van de Caribische eilanden het bewijs

dat de koloniale periode nooit is afgesloten en het Koninkrijk nog steeds een (neo-)koloniaal construct is.

De dubbelzinnige structuur van het Koninkrijk kan verklaard worden vanuit de enorme schaalverschillen die er tussen de landen bestaan. 98 procent van de inwoners van het Koninkrijk woont in Europees Nederland; minder dan 1 procent in elk van de drie Caribische landen. Deze schaalverschillen en de grote geografische afstand tussen de landen vormden in de aanloop naar 1954 de belangrijkste motivatie om te kiezen voor de merkwaardige structuur die het Koninkrijk nu heeft. Hoewel in eerste instantie na de Tweede Wereldoorlog werd nagedacht over een federaal Koninkrijk, waarbij er boven de landen een aparte koninkrijksregering en koninkrijksparlement zou bestaan, achtte het kabinet Drees/Van Schaik (1948-1951) die constructie te zwaar voor een Koninkrijk bestaande uit één groot land en (toen nog) twee Caribische landen met een zeer klein aantal inwoners. Sindsdien zijn de schaalverschillen in het Koninkrijk alleen nog maar groter geworden: de bevolking van Nederland is in de afgelopen zeventig jaar met meer dan zeven miljoen gegroeid, maar door het uiteenvallen van de Nederlandse Antillen en de onafhankelijkheid van Suriname zijn de Caribische landen nog kleiner geworden.

Hoe logisch de keuze voor het Koninkrijk in huidige vorm in het licht van de schaalverschillen ook geweest mag zijn, er valt vanuit democratisch oogpunt wel het nodige op aan te merken. De structuur van het Koninkrijk zorgt voor een geïnstitutionaliseerde ongelijkheid tussen de vier landen en een zwakke democratische vertegenwoordiging van Caribische Nederlanders in de politieke instituties van het Koninkrijk. Inwoners van de Caribische landen hebben geen stemrecht voor de Nederlandse Eerste en Tweede Kamerverkiezingen, terwijl de koninkrijksregering alleen aan dit parlement verantwoording schuldig is, en niet aan de Staten van de Caribische landen. Het Nederlandse parlement ratificeert bovendien wetten en verdragen die voor het hele Koninkrijk gelden, terwijl inwoners van de Caribische landen geen invloed kunnen uitoefenen op de samenstelling van dit parlement. Dit democratisch tekort (ook wel: deficit) is sinds 1954 regelmatig aangekaart, maar er zijn nog geen concrete pogingen ondernomen om het te dichten. De schaalverschillen tussen de landen resulteren erin dat bewoners van de drie kleinste landen slecht vertegenwoordigd worden in het Koninkrijk, dat op dit punt een belangrijk democratisch mankement vertoont.

Democratie, goed bestuur en de waarborgfunctie

Naast het effect van schaalverschillen op de democratie binnen het Koninkrijk als geheel, hebben schaalverschillen ook effect op het toezicht op democratie en bestuur in de afzonderlijke landen. Dit toezicht is geregeld

middels de zogenaamde waarborgfunctie van het Statuut, vervat in artikel 43, lid 2, dat stelt dat het waarborgen van de fundamentele menselijke rechten en vrijheden, de rechtszekerheid en de deugdelijkheid van bestuur een aangelegenheid van het Koninkrijk is. De koninkrijksregering heeft dus het recht, of zelfs de plicht in te grijpen als een of meerdere van deze normen in een van de koninkrijkslanden in het geding is. Maar het feit dat de Nederlandse regering vrijwel volledig overlapt met de rijksministerraad betekent in de praktijk dat het Koninkrijk vooral tot ingrijpen geneigd zal zijn als die problemen zich voordoen in één van de drie Caribische landen, waar dit ingrijpen doorgaans gezien en uitgelegd zal worden als een Nederlandse interventie.

Dergelijke interventies – of het dreigen daarmee – hebben zich in de afgelopen decennia inderdaad af en toe voorgedaan, bijvoorbeeld tijdens de papieren staatsgreep van het kabinet Schotte op Curaçao in 2012, of bij de weigering van de Sint Maartense premier William Marlin om in 2017 op te stappen nadat er door de Staten twee moties van wantrouwen tegen hem waren aangenomen. Ingrepen door de koninkrijksregering liggen op de eilanden zeer gevoelig, omdat zij door Caribische politici die er nadeel van ondervinden worden uitgelegd als Nederlandse koloniale inbreuken op de eilandelijke autonomie. De overlap tussen koninkrijksregering en Nederlandse regering zorgt hier dus opnieuw voor een probleem, namelijk een lagere legitimiteit van de koninkrijksregering om in de Caribische landen in te grijpen als de democratie er onder druk staat. Anderzijds liet opinieonderzoek onder eilandbewoners in zowel 1998 als 2015 duidelijk zien dat een meerderheid van eilandbewoners positief denkt over het toezicht op de eilandelijke democratie, bestuur en financiën.

Als er vanuit Nederland kritiek wordt geleverd op de kwaliteit en integriteit van het bestuur in de Caribische landen van het Koninkrijk, luidt de reactie vaak dat er ook best wat aan te merken valt op de democratie en het bestuur in Nederland zelf. Los van de vraag of dat terecht is, kan wel worden geconstateerd dat de overlap tussen rijksministerraad en Nederlandse ministerraad ervoor zorgt dat de waarborgfunctie niet of nauwelijks op het koninkrijksland Nederland van toepassing kan zijn. Er is door mensenrechtenorganisaties, maar ook de Verenigde Naties, bijvoorbeeld geregeld kritiek geleverd op het Nederlandse asielbeleid en de mensenrechten die daarbij in het gedrang zouden zijn. Maar ondanks dat het hier gaat om ‘fundamentele menselijke rechten en vrijheden’ in een van de vier landen van het Koninkrijk, is het gegeven de Nederlandse dominantie in de rijksministerraad ondenkbaar dat de koninkrijksregering zou dreigen met ingrijpen of Nederland een aanwijzing zou geven. Ook wat betreft het toezicht op democratie en goed bestuur kan dus gesteld worden dat de schaalverschillen tussen de landen zorgen voor een ongelijkwaardige verhouding tussen de vier landen in het Koninkrijk.

Effecten van schaal op politiek en democratie

Tot slot is het goed stil te staan bij de invloed van schaalverschillen op het karakter van de interne politiek en democratie in de verschillende landen van het Koninkrijk. Met inwonertallen tussen de 40.000 en 160.000 inwoners zijn de drie Caribische landen vergelijkbaar met middelgrote of grote Nederlandse gemeenten, en ook met enkele van de kleinste onafhankelijke staten in het Caribisch gebied. Internationaal vergelijkend onderzoek wijst uit dat de kleinschaligheid van deze gebieden een aantal duidelijke effecten heeft op het karakter van politiek en democratie, zeker waar het gaat om kleine eilanden. Het enorme schaalverschil tussen de drie Caribische landen enerzijds en Nederland anderzijds zorgt er dus voor dat politiek en democratie in de koninkrijkslanden compleet verschillend van aard zijn. Nederlandse analyses van politiek en bestuur op de eilanden wijzen vaak naar het effect van de koloniale geschiedenis, economische onderontwikkeling, of de 'Caribische cultuur' (vaak zonder concreet te maken wat dit is), maar onderzoek laat zien dat schaaleffecten ook een zeer belangrijke - zo niet de belangrijkste - verklaring hiervan vormen.

Kleinschaligheid zorgt er in de eerste plaats voor dat burgers en politici elkaar persoonlijk kennen en dagelijks tegenkomen. Dit directe en reguliere contact staat in duidelijk contrast met Nederland, waar vaak juist gesproken wordt over een kloof tussen politiek 'Den Haag' en de bevolking. Het persoonlijke contact zorgt ervoor dat kiezers rechtstreeks hun voorkeuren en wensen aan politici kunnen communiceren, wat zou kunnen zorgen voor een sterkere democratische vertegenwoordiging omdat politici beter weten wat er onder hun achterban leeft. De praktijk wijst echter uit dat zowel kiezers als politici op de eilanden het directe contact vooral gebruiken om cliëntelistische relaties op te bouwen, waarbij kiezers beloven op politici te stemmen in ruil voor materiële gunsten of diensten. Kleinschaligheid leidt daardoor tot een vermenging van politieke en persoonlijke relaties, waarbij de belangrijkste functie van politici wordt om publieke middelen te verdelen onder kiezers.

Het nauwe contact en de cliëntelistische relaties zorgen ervoor dat politiek op de eilanden zeer persoonlijk van aard is, en nauwelijks draait om ideologie of politieke standpunten. Partijprogramma's zijn vaak heel dun en weinig concreet, en er zijn maar zeer weinig inhoudelijke verschillen tussen politieke partijen op de eilanden. Kiezers stemmen met name op een politicus vanwege wie hij of zij is, en veel minder om de standpunten die hij of zij vertolkt. In Nederland wordt ook wel gesproken over een trend van politieke personalisering, maar de meeste Nederlandse politieke partijen hebben duidelijk te onderscheiden standpunten, en onderzoek laat zien dat de meeste kiezers goed in staat zijn om partijen te classificeren als politiek

‘links’ of ‘rechts’. Deze verschillen liggen ook ten grondslag aan de vorming van regeringscoalities, waardoor regeringen een duidelijk (centrum)links of (centrum)rechts profiel kunnen hebben. Op de Caribische eilanden daarentegen zou inhoudelijk gezien vrijwel elke combinatie van partijen samen kunnen werken in een regeringscoalitie, maar spelen de persoonlijke relaties tussen partijleiders vaak een doorslaggevende rol bij het tot stand komen en uiteenvallen van regeringen.

De afwezigheid van grote inhoudelijke verschillen zou in theorie kunnen leiden tot een harmonieuzere politiek op de eilanden, maar de praktijk bewijst het tegenovergestelde. Relaties tussen politici en politieke partijen zijn vaak scherp gepolariseerd, en door de nauwe relaties met burgers werkt die polarisatie ook door in de maatschappij. In tegenstelling tot Nederland, waar de houdbaarheidsdatum van politieke leiders steeds korter lijkt te worden, domineren dezelfde politici op de eilanden vaak decennialang het politieke speelveld, en in die periode kunnen zij door hun relaties met kiezers een formidabele machtsbasis creëren. De economische afhankelijkheid van politici zorgt voor een sterke loyaliteit onder kiezers, die zich doorgaans niet kritisch tegenover gezagsdragers op durven te stellen. Tijdens verkiezingen stijgt de polarisatie tot een hoogtepunt, omdat dan wordt bepaald welke partij(en) en hun aanhangers de komende periode toegang hebben tot publieke middelen en welke niet. Verkiezingsuitslagen kunnen een direct effect op de leefomstandigheden van individuele kiezers hebben, dus het is geen wonder dat de politieke polarisatie ook in de eilandmaatschappijen goed te voelen is.

Clïëntelisme leidt tot twee dynamieken die een directe negatieve invloed hebben op de kwaliteit van het bestuur op de eilanden. De Caribische landen in het Koninkrijk hebben vanouds grote moeite om hun overheidsfinanciën onder controle te houden en hebben gezien hun schaal een te groot overheidsapparaat. De reden daarvoor is dat een baan bij de overheid een van de meest gewilde gunsten is die een politicus zijn of haar kiezers kan bieden. Doordat posities bij de overheid vanouds toebedeeld worden op basis van politieke loyaliteit en minder op basis van kwalificaties of geschiktheid, is het ambtenarenapparaat van de eilanden niet alleen te groot, maar ook politiek gekleurd en minder deskundig. Dit vormt een directe belemmering voor goed bestuur op deze kleine eilanden, die vanwege hun schaal toch al een veel kleinere vijver hebben om bestuurlijk talent uit te vissen.

Daarnaast maakt clïëntelisme politici vatbaar voor corruptie en andere integriteitsschendingen, die zich dan ook geregeld op de eilanden voordoen. Kiezers voorzien van gunsten is duur, dus om dit te kunnen betalen wenden politici zich vaak tot externe geldschieters die door hun bijdrage politieke invloed hopen te kopen. Politici kunnen dan hun positie misbruiken om deze donoren voordeel te geven; de klassieke vorm van corruptie. Dit is

vanzelfsprekend een probleem als deze donoren zakenlieden zijn die zo voordelen ten opzichte van hun concurrenten kunnen binnenhalen. Het is nog veel ernstiger als het gaat om criminele organisaties die door hun donaties toegang tot de macht willen verkrijgen, of de ruimte willen krijgen om illegale activiteiten te ontplooiën. Met name op Curaçao en Sint Maarten zijn er na 2010 grote zorgen geweest over de politieke invloed van de maffia en de schijnbare verwevenheid tussen boven- en onderwereld.

Het is belangrijk te benadrukken dat kleinschaligheid niet alleen maar nadelen met zich meebrengt, en dat ook Nederland niet gespaard is van politieke en bestuurlijke problemen. De opkomst van het populisme en radicaal rechtse partijen, de toegenomen polarisatie en bedreigingen van politici, en het gebrek aan democratische tegenmacht (zoals bleek uit onder andere het toeslagenschandaal) zijn fundamentele politieke problemen waar ook andere grotere westerse democratieën mee te maken hebben. Deze uitdagingen zijn echter wel van een heel andere aard dan de bestuurlijke problemen op de eilanden, en dit is duidelijk gerelateerd aan de enorme verschillen in schaal. Het sterkste bewijs daarvoor is dat de effecten van kleinschaligheid zich ook in Nederland zelf voordoen, maar dan op het veel kleinere niveau van de lokale politiek, waar zich ook geregeld affaires in de sfeer van belangenverstrengeling, vriendjespolitiek en corruptie voordoen. Het belangrijkste verschil tussen de eilanden en Nederlandse gemeenten is echter dat de eilanden een veel grotere beleidsruimte en -vrijheid hebben, waardoor de problematiek ernstiger is en sneller uit de hand kan lopen dan in Nederlandse gemeenten.

Schaal heeft, kortom, sterke effecten op het karakter van politiek en democratie. Deze worden in discussies over goed bestuur op de eilanden en in het Koninkrijk onvoldoende onderkend. Zo wordt te weinig aandacht besteed aan de vraag of de Nederlandse politieke instituties, die op de Caribische eilanden vrijwel integraal overgenomen zijn, wel passen bij de schaal en context van kleine eilanden. Deze instituties werden in de koloniale periode ingevoerd en kunnen dus worden gezien als een koloniale erfenis, maar in 2010 werd er opnieuw voor gekozen om een Nederlands bestuursmodel (van Nederlandse gemeenten) te introduceren op de drie eilanden die in 2010 als openbare lichamen in Nederland werden geïntegreerd. Evaluaties van deze bestuurlijke hervorming laten zien dat dit model op deze eilanden voorsnog niet de gehoopte vruchten afwerpt, maar er lijkt zowel in Nederland als op de eilanden niet te worden nagedacht over bestuursmodellen en instituties die wellicht beter bij de eilanden passen. Dit geldt ook voor de drie Caribische landen, waar het evenredige kiesstelsel bijdraagt aan voortijdig vallende regeringen en de daarmee gepaard gaande politieke instabiliteit.

Discussie en conclusie

Het Koninkrijk der Nederlanden is wat de verhouding tussen de vier landen betreft duidelijk uit balans, zowel als het gaat om de grootte van de landen als om de institutionele en politieke gevolgen van deze schaalverschillen. Die disbalans is zo groot dat inwoners van het grootste koninkrijksland (Europees Nederland) zich zelfs nauwelijks bewust zijn van het bestaan van de drie andere landen, wat leidt tot een sterk gebrek aan kennis en belangstelling voor het Koninkrijk onder Europese Nederlanders. Het is wrang dat juist in het land dat politiek dominant is en waar het koninkrijksbeleid wordt uitgezet, zo weinig aandacht voor het Koninkrijk bestaat. Er kan in dit opzicht een korte vergelijking worden gemaakt met het Verenigd Koninkrijk, waar ook een overgrote meerderheid van de bevolking in één land woont (Engeland, met 84 procent), tegenover kleine minderheden in Schotland (8 procent), Wales (5 procent) en Noord-Ierland (3 procent). Hoewel de drie kleinere landen van het Verenigd Koninkrijk zich ook storen aan de dominantie van Engeland, is de disbalans tussen deze landen niet zo groot dat Engelsen niet eens van het bestaan van de andere drie landen afweten. De schaalverschillen tussen de landen in ons Koninkrijk zijn wat dit betreft echt extreem.

Zou er op een andere manier met schaalverschillen om kunnen worden gegaan, waardoor het Koninkrijk als geheel beter gaat functioneren? Het is in dit opzicht goed te beseffen dat het uiteenvallen van de Nederlandse Antillen een verdere schaalverkleining van de Caribische landen heeft betekend, waardoor de disbalans tussen de landen in het Koninkrijk nog groter is geworden en de politieke effecten van kleinschaligheid zich op de eilanden nog sterker voordoen dan voorheen. Ondanks deze ontwikkeling blijven de Caribische landen op een aantal terreinen samenwerken, zoals Curaçao en Sint Maarten binnen een Centrale Bank, en de drie Caribische landen (plus Bonaire, Saba en Sint Eustatius) in het Gemeenschappelijk Hof van Justitie. Dit soort samenwerkingen tussen de eilanden hebben twee voordelen. Ten eerste staan de Caribische landen samen sterker tegenover Nederland waarmee de dominante positie van Nederland enigszins kan worden tegengegaan. Ten tweede kunnen de negatieve politieke gevolgen van kleinschaligheid door deze samenwerkingen worden bestreden. Het uitwisselen van bijvoorbeeld ambtenaren, rechters en politieagenten verdient daarbij bijzondere aandacht, omdat buitenstaanders een vaak broodnodige onafhankelijke rol kunnen spelen in eilandmaatschappijen waar verder iedereen elkaar kent.

Als het gaat om de interne politiek op de eilanden, zou nagedacht moeten worden over politieke instituties en bestuursmodellen die er beter zouden kunnen functioneren. Zo zou het Britse winner-take-all kiesstelsel, dat in Engelssprekende Caribische landen resulteert in een

tweepartijensysteem en stabiele regeringen die worden gevormd door één partij, een oplossing kunnen zijn voor de aanhoudende politieke instabiliteit op met name Sint Maarten en in mindere mate Curaçao. Aan dit kiesstelsel zijn ook wel weer nadelen verbonden, zoals een mogelijk nog sterkere polarisatie en machtsconcentratie, maar het zou op zijn minst de moeite waard zijn om de voor- en nadelen van verschillende modellen op een rij te zetten en alternatieven te overwegen. Daarnaast lenen kleinschalige samenlevingen zich bij uitstek voor directere vormen van democratie, waarin burgers een sterkere rol spelen in het openbaar bestuur. Ondanks de kleinschaligheid is de verhouding tussen burgers en politici op de eilanden zeer hiërarchisch van aard, en is er van een sterke publieke opinie op de eilanden geen sprake. Door burgers meer inspraak te geven via referenda, burgerfora, of andere vormen van directe democratie zouden de inwoners van de eilanden meer politieke invloed kunnen krijgen en zou de invloed van politieke partijen, cliëntelisme en machtsconcentratie kunnen worden beperkt.

Tot slot zou op het niveau van het Koninkrijk gewerkt moeten worden aan een betere democratische vertegenwoordiging van de inwoners van de drie Caribische landen. Het laatste kabinet Rutte sprak in zijn regeerakkoord de ambitie uit om de Caribische landen een proportionele stem te geven bij besluitvorming in de Tweede Kamer over voorstellen van rijkswet, maar aan dit voornemen is nooit gevolg gegeven. Door de schaalverschillen zou een vertegenwoordiging van de drie Caribische landen samen in de Tweede Kamer neerkomen op slechts drie zetels, maar die zetels zouden zomaar de doorslag kunnen geven bij coalitievorming en zo zou de stem van de inwoners van deze eilanden in ieder geval worden gehoord. Het Koninkrijk mag dan weliswaar wat de schaal van landen betreft uit balans zijn, maar dat mag nooit een reden zijn om de democratische vertegenwoordiging van inwoners van de drie kleinste landen niet ordentelijk te regelen.

Wouter Veenendaal is bijzonder hoogleraar Koninkrijksrelaties aan de Universiteit Leiden.

Onterecht, onbekend en onbemind

Door Glenn Thodé

Toen het Statuut voor het Koninkrijk op 15 december 1954 in werking trad, was mijn moeder negen jaar oud. Op de onlangs aan haar voorgelegde vraag wat zij zich daarvan kan herinneren, vertelde ze dat in die tijd 15 december een vrije dag werd en dat iedereen die gebruikte om het huis te versieren voor de kerstviering. Als ik mensen die in Nederland zijn opgegroeid vraag of zij zich iets herinneren van de invoering van het Statuut, weten ze meestal niet eens waar ik het over heb. Het Statuut en het gegeven dat we leven in een trans-Atlantisch Koninkrijk is naar mijn beleving in het Europese deel van het Koninkrijk een grote onbekende en dat is jammer. Inwoners van het Caribische deel van het Koninkrijk weten vaak heel goed dat we samen in één Koninkrijk der Nederlanden wonen en dat 'hun' (ei) land daar deel van is, maar ook zij weten in onvoldoende mate van de rol die het Statuut daarbij speelt.

De meeste Nederlanders die ik over het Statuut spreek, geven aan niet zoveel van het Statuut te weten. Dan komt wel direct daarbij de wens er wel meer over te willen weten en vooral hoe het allemaal werkt. De centrale vraag is wat het Statuut zegt over hoe we in het Koninkrijk samenleven en samenwerken naar een betere toekomst voor álle Nederlanders. Wat mij in deze gesprekken opvalt, is dat de wens meer te weten doorgaans de focus heeft op onze 'medemenselijkheid'. Dit staat in schril contrast met waar gesprekken tussen bestuurders van de vier landen binnen het Koninkrijk doorgaans over gaan, namelijk 'soevereiniteit'.

Hoe zou het Koninkrijk door de inwoners worden ervaren als bij de toepassing van het Statuut in plaats van de soevereiniteit van de afzonderlijke landen de menselijkheid centraal geplaatst zou worden? Dan zou als uitgangspunt gekozen kunnen worden dat het Statuut in het leven is geroepen om het Koninkrijk in de wereld na de Tweede Wereldoorlog te helpen moderniseren. Vanuit dat perspectief zou het Statuut een vehikel zijn aan de hand waarvan het Koninkrijk een transformatie kan maken van een koloniale mogendheid in Europa, met kolonies in verschillende andere delen van de wereld, naar een rechtsstaat waarin deze verschillende gebieden op aarde samen één moderne volkenrechtelijke entiteit vormen.

Het is bekend dat de Nederlandse regering met het Statuut heeft geprobeerd te voorkomen dat Nederlands-Indië als grootste kolonie

zelfstandigheid zou claimen. Nadat dit mislukte, is de invoering van het Statuut voortgezet en gaf het aan de gemeenschappen in de overgebleven en niet afgescheiden koloniën een vergaande mate van zelfbestuur, in de gedaante van landen. Maar deze landen bleven wel binnen het Koninkrijk. Suriname en Nederlandse Antillen konden eigen regeringen vormen, vanuit het model van een parlementaire democratie, een eigen gekozen volksvertegenwoordiging, een eigen ministerraad, een eigen premier en met de koning(in) als constitutioneel staatshoofd. Maar daarbij is het van belang dat deze nieuwe landen niet transformeerden in volkenrechtelijke staten, zoals dat bij Indonesië wel het geval was. Het Koninkrijk is de volkenrechtelijke staat, niet de landen binnen het Koninkrijk. Deze statutaire constructie leidt tot en met de dag van vandaag tot een bepaalde spraakverwarring. Zowel binnen als buiten het Koninkrijk worden de termen 'het Rijk' en 'het Koninkrijk' vaak door elkaar gebezigd. Vooral vanuit de zijde van Europees Nederland leidt dat er vaak toe dat de andere gebieden die binnen het Koninkrijk als landen zijn gelabeld, als 'derde land' worden gezien in plaats van delen van dezelfde staat. Deze bijzondere gedachtenlijn wordt ook voortgezet in de wijze waarop Den Haag met de nieuwe delen van Nederland omgaat, de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Ook die worden niet telkens in gedachte meegenomen als integrale delen van Nederland, maar worden als Caribisch Nederland, een niet formeel bestaande entiteit, op een afgezonderde wijze in beschouwing genomen. In de praktijk blijkt dat wanneer zeer belangrijke besluiten voor de levensstandaard van de inwoners van Nederland worden voorbereid deze openbare lichamen in gedachte niet worden meegenomen. Vaak worden ze pas als 'after thought' in de voorbereidingen en de te nemen maatregelen toegevoegd. Dit heeft tot gevolg dat ze vaak apart worden meegenomen. Dit heeft vergaande gevolgen voor het deel van de mensen die in het Caribisch gebied binnen het land Nederland en binnen dit Koninkrijk wonen.

De hierboven genoemde vergaande gevolgen leiden te vaak tot significante verschillen in kwaliteit en prijs van zaken die voor het leven in een moderne staat zoals het Koninkrijk als basaal moeten worden aangemerkt. Dit blijkt bijvoorbeeld uit verschillende studies die gaan over de eilanden Bonaire, Sint Eustatius en Saba, zoals die over een sociaal minimum en de demografische ontwikkelingen tot 2050 voor het Caribische deel van Nederland. Beide studies waren het resultaat van moties van de Tweede Kamer. Aanleiding was dat de regering bij het instellen van twee staatscommissies om deze twee onderwerpen voor Nederland in beeld te brengen, niet expliciet het Caribische deel van Nederland heeft genoemd bij de instellingsbesluiten. En dan blijkt dat de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba bij het werk van de commissie volledig buiten beeld zijn gebleven. Dankzij oplettende leden van de Tweede Kamer die hier oog voor hebben, is er voor beide onderwerpen uiteindelijk toch nog een studie

gekomen voor de eilanden. En deze rapporten hebben uiteindelijk wel een goede bijdrage geleverd aan het bewustzijn binnen de regering en de verschillende departementen dat deze eilanden delen zijn van het land Nederland waarvoor Den Haag eindverantwoordelijkheid draagt.

Voor de vraag naar medemenselijkheid binnen het Koninkrijk wil ik nog een aantal onderwerpen aansnijden. Deze hebben allen te maken met de wijze waarop we omgaan met de grenzen tussen de verschillende gebieden binnen het Koninkrijk. Ik wil vooral voorbeelden benoemen die de vraag doet opkomen waarom we de zaken onderling zo hebben geregeld, en niet anders, omdat hierdoor het leven van de inwoners van het Caribische deel van het Koninkrijk diep wordt bemoeilijkt.

Het is ons bijvoorbeeld niet gelukt het gebied binnen het Koninkrijk te zien als grondgebied binnen één staat op de onderwerpen van grensbewaking, dus douane en immigratie, valuta, dus welke munt we binnen het Koninkrijk kunnen gebruiken, onderwijs, politie en justitie, milieu- en natuurbescherming, mensenrechten en deugdelijkheid van bestuur. Als gevolg hiervan is het een hele bijzondere ervaring om je binnen het Koninkrijk te verplaatsen om op vakantie te gaan of te reizen om samen te werken. Om dit te illustreren neem ik de lezer mee in een gedachten-exercitie.

Stel je voor dat de rector van de Universiteit van Aruba wenst samen te werken met de universiteiten van Sint Maarten, Curaçao en Utrecht. Deel van de samenwerking zal zijn dat medewerkers en studenten van de verschillende universiteiten voor onderzoek en onderwijs in Aruba samenkomen en voor onderzoek dat in Saba dient plaats te vinden en een team bestaande uit mensen van elk van deze instellingen naar Saba moet reizen. Er is gelukkig ook een persoon die in Saba woont aan het team toegevoegd. In gedachte is dit een samenwerking tussen instellingen gevestigd en personen wonend in verschillende gebieden van één en dezelfde staat. Vergelijk voor deze exercitie dit voorbeeld eens met vier instellingen uit vier verschillende bundesländer in Duitsland.

Een eerste uitdaging om de samenwerking aan te gaan is de wederzijdse erkenning en financiering hiervoor. Anders dan bij instellingen in verschillende bundesländer, is het voor de universiteiten van Aruba, Curaçao en Sint Maarten maar de vraag of zij een beroep kunnen doen op institutionele ondersteuning en fondsen van de EU of Nederland indien dat nodig is. De ervaring leert dat vanuit alle bestuurlijke domeinen binnen het Koninkrijk soevereiniteit of autonomie als argumenten ten tonele worden gebracht om de geblokkeerde toegang te rechtvaardigen. Hoe anders zou het landschap voor onderwijs en onderzoek eruitzien wanneer het verbeteren van kennis en ontwikkelingskansen voor alle medelanders centraal zou staan binnen het Koninkrijk?

Als ondanks alle belemmeringen een overeenkomst tot samenwerken is bereikt, dient het onderzoek te worden verricht. De universiteiten zullen elkaar op de hoogte moeten stellen wie tot teamlid is gekozen. Hiervoor moeten de universiteiten persoonsgegevens uitwisselen. Bij deze gegevensuitwisseling zijn tenminste vijf verschillende stelsels van rechtsbescherming betrokken. De gegevens van de medewerkers en studenten van de Universiteit van Utrecht worden vanuit het gebied met de sterkste bescherming voor persoonsgegevens, het Europese beschermingsniveau, naar de zwakste bescherming binnen het Koninkrijk, namelijk het Arubaanse niveau verstuurd. Deze vorm van verwerking staat op gespannen voet met de wettelijke bescherming geboden aan mensen verbonden aan de Utrechter universiteit. De gegevens die vanuit Saba worden gedeeld, maken het daaropvolgende grootste verval in beschermingsniveau mee, gevolgd door Curaçao en Sint Maarten. Wanneer de teamleden uiteindelijk op reis gaan, zullen ze geld moeten omwisselen van euro's (Utrecht) en Caribische guldens (Curaçao en Sint Maarten) naar Arubaanse florins. Dit dient vervolgens bij de reis naar Saba allemaal weer naar Amerikaanse dollars omgezet te worden. Daarnaast zullen de teamleden internationale vluchten moeten nemen om zich te verplaatsen binnen het Koninkrijk, met alle additionele kosten in geld en tijd die dat met zich meebrengt. Als de onderzoekers waardevolle onderzoeksmaterialen meenemen, zullen ze deze bij elke reis van het ene naar het andere gebied of land bij de douane moeten inklaren en na vertrek weer moeten uitklaren om hoge invoerrechten te voorkomen. En dan is het te hopen dat niemand tijdens de reis zodanig ziek wordt dat specialistische zorg of opname in een ziekenhuis noodzakelijk is... Als eenmaal het onderzoek heeft kunnen plaatsvinden, is het de vraag of de onderzoekers de onderzoeksresultaten in een gezamenlijk toegankelijk platform kunnen opnemen. Door de verschillende geografisch en formeel begrensde regels en financieringsgrenzen blijkt toegang op gelijke voet tot platforms zoals Surfnèt en andere repositories voor alle instellingen binnen het Koninkrijk bijna onmogelijk. Hierdoor zoekt elke instelling naar een eigen oplossing, waardoor fragmentatie en grenzen aan mogelijkheden en gedeelde rechten problematisch worden.

De wijze waarop dit allemaal is geregeld, maakt duidelijk dat degenen die de regels moeten schrijven en bestuurlijke structuren moeten opzetten voor het functioneren van ons Koninkrijk meer focus hebben voor het belang van de inrichting van soevereiniteit dan het belang van de inrichting van samenwerking voor medemenselijkheid. De komst van de coronapandemie heeft het gebrek aan structurele samenwerking op de gebieden die ik noemde (grensbewaking, valuta, wetenschap, onderwijs, justitie, milieu, mensenrechten en deugdelijkheid van bestuur) als zwakte zichtbaar gemaakt. Deze zwakte had in potentie desastreus kunnen uitpakken voor de

gemeenschappen in het Caribische deel van het Koninkrijk. Doordat op dat moment Nederland als financieel en bestuurlijk relatief zeer robuuste partner het Caribische deel van het Koninkrijk steunde in de maatregelen die nodig waren, is erger voorkomen. De symbolische wil elkander bij te staan bleek toen nogmaals niet slechts uit zes maar uit zeven partners te bestaan bij deuken in de eigen kracht om op te steunen.

De besprekingen in het kader van landspakketten en vierlandenoverleggen die sindsdien hebben plaatsgevonden, laten een nieuw gedragspatroon binnen ons Koninkrijk zien. Daar waar de ingreep in het bestuur van Sint Eustatius door Nederland was voorafgegaan door een verwijt aan de Nederlandse regering van teveel distantie, zien we in de nasleep van corona een verhoogde bereidheid van Nederland om bij het streven naar meer samenwerking binnen het Koninkrijk pro-actiever en minder vrijblijvend in de interactie te zijn. Dit is vanuit het perspectief van een krachtiger Koninkrijk voor alle inwoners van deze staat volgens mij een wenselijke ontwikkeling.

Bij de hierboven aangegeven wenselijke ontwikkeling mis ik nog een belangrijke component. Dat is dat de vier partners binnen het Koninkrijk, die sinds 10-10-10 immers vier Caribische partners zijn, samenkomen in een groots opgezet proces om tot een gezamenlijke visie te komen voor het Koninkrijk als trans-Atlantische staat. Het is mijn overtuiging dat met geduld, empathie en vooral creativiteit onze leiders in staat moeten zijn een gezamenlijke visie te formuleren. Deze visie kan dienen als een inspirerend fundament om het Caribische deel van ons Koninkrijk, met het Statuut in de hand en met een gedeelde interpretatie van de mogelijkheden die het document ons biedt, te vormen tot een evenbeeld van het Europese deel van ons Koninkrijk. Het Caribische deel is dan een deel van onze staat die in de internationale context leiderschap toont, die ernaar streeft een baken te zijn voor integer bestuur, medemenselijkheid en een veilige haven is voor de menselijke waardigheid. Dat was het streven dat inspirerend was voor het handvest van de Verenigde Naties na de Tweede Wereldoorlog. Het behoeden van komende geslachten voor de gesel van de oorlog, opnieuw ons vertrouwen te bevestigen in de fundamentele rechten van de mens, in de waardigheid en de waarde van de menselijke persoon, in gelijke rechten voor mannen en vrouwen, alsmede voor grote en kleine naties. We zouden samen de omstandigheden scheppen die gerechtigheid, sociale vooruitgang en hogere levensstandaarden in grotere vrijheid bevorderen. We zouden verdraagzaamheid betrachten en in vrede met elkaar leven als goede naburen, en onze krachten bundelen om vrede en veiligheid te handhaven. En we zouden middels het gebruik van instellingen de economische en sociale vooruitgang van alle volken bevorderen. Dat is de focus op medemenselijkheid, de inspiratie en context voor het opstellen en in werking

stellen van ons Statuut. Het is nu aan ons om deze aspecten van het Statuut tot leven te brengen.

Glenn Thodé (o.a. voormalig gezaghebber van Bonaire en oud-rector van de Universiteit van Aruba) is docent strafrecht aan de Rijksuniversiteit Groningen.

Een regeling van een rechtsorde zonder betekenis

Door Reinier van Zutphen

Als je op Bonaire woont of op Sint Eustatius of Saba ben je sedert 10 oktober 2010 een niet-gewone inwoner van het land Nederland. Tot op zekere hoogte ben je te vergelijken met en misschien zelfs wel in te ruilen voor een Nederlander in Stadskanaal.

Mogelijk is een nog betere vergelijking die met de inwoners van de Waddeneilanden. Ik kan me overigens niet snel indenken dat een Waddeneilandbewoner huis en haard zal verruilen voor de hete West. Voor bestuurders van de 'Caribische Wadden' zijn de Noordzee Wadden overigens wel een gewild in persoon te bezoeken territorium. En dat zal andersom voor een kort bezoek in het juiste seizoen wel niet heel anders zijn.

Kortom de BES - ik neem aan dat het initiaalwoord geen verdere uitleg behoeft - is al veertien jaar Nederland en dat is niet zonder gevolgen voor de bescherming van de fundamentele rechten die BES-burgers behoren te genieten. En ook niet voor de manier waarop overheden zich in het land Nederland tot elkaar verhouden.

Hebben we het over de problemen van de BES, dan hebben we het over binnenlandse aangelegenheden. Tot zover. Het Statuut is voor de werkzaamheden van de Nationale ombudsman op de BES niet relevant. En voor de BES-burgers sinds 10-10-10 ook niet meer.

Het kan in een paar woorden worden gezegd. Tot 2010 genoten de BES-burgers op basis van de Staatsregeling Nederlandse Antillen (artikel 3) bescherming van persoon en goederen gelijk allen die zich op het grondgebied van de Nederlandse Antillen bevinden. Bonaire en Klein Bonaire vormden evenals Statia en Saba immers deel van het land de Nederlandse Antillen, dat als land contracterende partij bij het Statuut was. Sindsdien is het bungelen voor de BES.

Geen bijzondere opdracht aan, of wil van het land Nederland om de BES - anders dan de andere drie landen ingevolge het Statuut - bij te staan. Maar ook geen echte bescherming van de (Nederlandse) Grondwet. De Nederlandse Grondwet organiseert een land van twee snelheden en rechtsorden. Nederland in Europa en Nederland in de Cariben: de BES.

Belangrijke verdragen zijn op de BES niet van toepassing (dat van Istanbul tegen huiselijk geweld bijvoorbeeld) en de verantwoordelijkheid van het land Nederland ingevolge het Europees Verdrag voor de Rechten van de

Mens voor schendingen van mensenrechten valt nog te bezien. In ieder geval is er in de twee Nederlanden sprake van grote verschillen in inkomen, sociale zekerheid, jeugdzorg, ouderenzorg, belastingen en toeslagen en gelijke behandeling en nog een schier eindeloos aantal andere zaken. Verschillen die stevast uitpakken in het nadeel van de BES-burgers.

Bij het aanpakken van die verschillen heeft het Statuut voor BES-burgers eigenlijk geen betekenis meer. Het Statuut verplicht immers landen niet om steun te bieden bij interne kwesties van een ander land (Nederland zoals dat er uitziet sinds oktober 2010) maar slechts onderling tussen de landen.

Dus kan de BES fluiten naar de ooit aan de vroegere Nederland opgedragen “wil elkander bij te staan”. Niet veel nieuws: de wil om bij te staan, is nooit erg groot geweest en de wil om bijgestaan te worden is niet heel veel groter. Van aanspraak op bijstand zijn de BES-eilanden nu aangewezen op de welwillendheid van het land waar zij inmiddels veertien jaar deel van uitmaken en een positie hebben van achtergestelde tweede rechtsorde.

Maar wat gaan we de BES-burgers nu vertellen over de bescherming van hun grondrechten, hun mensenrechten en hun rechten op een menswaardig bestaan? Waar vinden zij een luisterend oor en een daadkrachtig bestuur dat de rechten op vrijheid en gelijkheid borgt en in de praktijk brengt. Ik vraag het me al tien jaar af en blijf op zoek naar een antwoord.

Het zou toch simpel moeten zijn! Mens is mens, rechten zijn rechten, burger is burger, grondwet is grondwet, gelijk is gelijk en BES is Nederland. Het was immers niet de bedoeling van 10-10-10 om het nog erger te maken dan het voor de BES-burgers voor die datum al was. Toch?

Reinier van Zutphen is sinds 2015 Nationale ombudsman. De afgelopen jaren publiceerde hij rapporten over o.a. de gevolgen van armoede in Caribisch Nederland voor kinderen en ouderen.

Tweederangs of volwaardig?

Door Burney el Hage

Volgens de geschreven geschiedenis is Bonaire in 1499 voor het eerst bezocht door Amerigo Vespucci, in 1636 in bezit gekomen van de West-Indische Compagnie (een bedrijf uit de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden) en in 1854 als onderdeel van ‘Kolonie Curacao’ – via de WIC - in het bezit gekomen van de Nederlandse Staat.

Sindsdien was Bonaire, totdat de zogeheten Interimregeling van 1951 van kracht werd, grondgebied van ‘Kolonie Curacao’. De Eilandelijke Regeling Nederlandse Antillen uit 1951 gaf Bonaire voor het eerst een min of meer staatsrechtelijke identiteit als eilandgebied in de Nederlandse Antillen, met een eigen democratisch gekozen eilandbestuur. In de oorspronkelijke versie van het in 1954 tot stand gekomen Statuut komt Bonaire niet voor. Pas bij de wijziging in december 1994 kwam Bonaire in het Statuut onder artikel 36a. De wijziging op zichzelf was bedoeld om de status aparte van Aruba te verankeren.

Artikel 36a regelde de deelname van de drie landen van het Koninkrijk (Nederland, de Nederlandse Antillen van vijf en Aruba) in een fonds (solidariteitsfonds) ten behoeve van het handhaven van een behoorlijk bestuursniveau op drie van de eilandgebieden: Bonaire, Saba en Sint Eustatius. De vermelding van Bonaire in het Statuut was zeker geen promotie. Artikel 36a was eerder een staatsrechtelijke erkenning dat Bonaire een zwakke broeder is in het Koninkrijk en voor een fatsoenlijk voorzieningenniveau voor zijn burgers bij drie landen in het Koninkrijk moest bedelen.

Met de wijziging van het Statuut in 2010 kwam artikel 36a te vervallen en werd Bonaire opgenomen in artikel 1 lid 2 van het Statuut. Onderdeel van de tekst van het artikel luidde: *“Bonaire, Sint Eustatius en Saba maken elk deel uit van het staatsbestel van Nederland”*. Ook in artikel 23 lid 1 en artikel 54 lid 1 kwam Bonaire voor. Conform artikel 54 lid 1 zou bij wijziging van de Grondwet artikel 1 lid 2 vervallen verklaard worden op het moment dat bij de Grondwet wordt voorzien in de positie van Bonaire, Sint Eustatius en Saba binnen het staatsbestel van Nederland. In 2017 is de grondwetwijziging op dit punt gerealiseerd en wel zodanig dat in het huidige Statuut Bonaire alleen nog in artikel 23 lid 1 genoemd wordt.

Nu, bij het zeventigjarig bestaan van het Statuut, rijst de vraag in hoeverre het Statuut nog enige toegevoegde waarde heeft voor Bonaire en, veel belangrijker, voor de inwoners van Bonaire. Het Statuut onderkent een

koning, het Nederlandschap, landen en de mate van zelfstandige behartiging van hun eigen aangelegenheden. In een, qua effectieve macht, zeer onevenwichtige constellatie verzorgen de landen min of meer samen de koninkrijksaangelegenheden.

En, misschien het belangrijkste dat overblijft in een zeer ongelijke machtssituatie, geeft het Statuut regels voor onderlinge samenwerking, bijstand, overleg en staatsinrichting van de landen. Daarin liggen de kansen en, tegelijkertijd, de bedreigingen voor het welvaartsniveau en welzijn van Nederlandse burgers die op Bonaire wonen. Hierbij ook meteen de vraag of deze samenwerking, bijstand en overleg ten behoeve van het welzijn en soms zelfs veiligheid van burgers van Bonaire vrijwillig moet blijven. Of anders, dat er artikelen opgenomen moeten worden in het Statuut met concrete invulling hoe deze samenwerking, bijstand en overleg moet geschieden en waartoe het moet leiden, met name op gebieden zoals justitie, (medische) zorg, vervoer van personen en goederen, lucht- en zeevaart, belastingen, onderwijs, toelating en uitzetting van mensen tussen de Caribische delen van het Koninkrijk.

In een Voorlichting van 18 september 2006 schrijft de Afdeling advisering van de Raad van State van het Koninkrijk onder andere: *“De afdeling constateert in haar Voorlichting dat in de nieuwe verhoudingen de constitutionele positie van Bonaire, Sint Eustatius en Saba niet los gezien kan worden van die van Curaçao, Aruba en Sint Maarten”*, en verder: *“Adequate uitvoering van publieke taken vraagt om politiek onafhankelijke en gezaghebbende Inspecties. Samenwerking in koninkrijksverband ligt voor de hand. De afdeling noemt de Inspecties voor Scheepvaart, Luchtvaart, Gezondheidszorg, Milieu en Onderwijs, alsmede de Voedsel- en Warenautoriteit”*.

Wat echter nooit meer mag gebeuren, is een artikel in het Statuut zoals het vervallen artikel 36a, dat Bonaire, Saba en Sint Eustatius en hun inwoners officieel staatsrechtelijk degradeert tot bedelaars. Maar wat en hoe dan wel? De directe band met Nederland die uiteindelijk heeft geleid tot opname van Bonaire, Saba en Sint Eustatius, via de Grondwet, in het Nederlandse staatsbestel was een rechtstreeks gevolg van de vernedering van deze drie eilanden in het Statuut volgens het vervallen artikel 36a.

Nu zijn de inwoners van Bonaire, Saba en Sint Eustatius ingezetenen van Nederland en de eilanden hebben een gekozen democratisch bestuur met verantwoordelijkheden en bevoegdheden nagenoeg gelijk aan de gemeenten in het Europese deel van Nederland. Dagelijks ervaren de drie eilanden en hun inwoners echter, in negatieve zin, het gebrek aan de juiste samenwerking, bijstand en overleg tussen de landen in het Koninkrijk. Het land Nederland bestaat nu letterlijk ook in het Caribische deel van het Koninkrijk, maar het besef bij Nederlandse politici en het bestuurlijk apparaat loopt ver achter op dit feit.

Om een voorbeeld te noemen: vroeger toen het land Nederland nog niet in het Caribische deel van het Koninkrijk lag, was het voor Nederland makkelijker om te gaan met afspraken over luchtvaart binnen het Koninkrijk. Nederland zag er uitsluitend op toe dat geen enkel eiland het in zijn hoofd haalde eigen maatschappijen te hebben die op de route tussen de Nederlandse Antillen en Nederland konden vliegen. Wat de zes eilanden in het Caribische deel van het Koninkrijk onderling uitspookten op luchtvaartgebied kon Nederland weinig schelen. Wegkijken voor wat betreft het niveau en risico voor continuïteit van (medische) zorg en algemeen gezondheidszorg was vrij eenvoudig toen Nederland niet ook in de Cariben lag. Vandaag de dag is goede medische zorg voor BES-burgers mede afhankelijk van de zorg op Curaçao, Aruba en Sint Maarten.

Ondertussen ontwikkelen de inwoners van Bonaire zich langzamerhand tot volwaardige Nederlandse burgers. In de eerste 55 jaar van het Statuut is er nimmer zoveel geïnvesteerd in Bonaire en zijn inwoners als in de laatste vijftien jaar waarin Bonaire deel uitmaakt van het Nederlandse staatsbestel. Niets is perfect en dus wringt de staatkundige schoen van Bonaire met name in de context van het bestaan van Nederland in het Caribisch gebied. Nogmaals de Raad van State in 2017: *“De afdeling constateert in haar Voorlichting dat in de nieuwe verhoudingen de constitutionele positie van Bonaire, Sint Eustatius en Saba niet los gezien kan worden van die van Curaçao, Aruba en Sint Maarten”*. Is dit de grootste uitdaging voor Nederland sinds het bestaan van het Statuut? Leve de koning, leve het Statuut.

Burney El Hage is gedeputeerde van het eilandgebied Bonaire en minister/ vicepremier van de Nederlands-Antilliaanse regering geweest.

Het maatwerk is uitgebleven

Door Koos Sneek

Weliswaar ben ik een Europese Nederlander, maar als een betrokken inwoner van Caribisch Nederland en in het bijzonder van Sint Eustatius voor de laatste zevenendertig jaren meen ik in staat te zijn een redelijk onderbouwde mening te kunnen geven over het Statuut voor het Koninkrijk; (gezien vanuit het oogpunt van de eilandbewoner).

Dit zeggende is het eerste wat bij mij op komt dat ik als Europese Nederlander tot de uitzonderingen behoor, omdat het overgrote deel van het Europees-Nederlandse publiek in het geheel niet bekend is met het (of ons) Statuut. De datum van 15 december, de dag waarop dit jaar voor de zeventigste maal Koninkrijksdag wordt gevierd, is bij de Europese Nederlander een grote onbekende. Ook het feit dat er een duidelijk onderscheid bestaat tussen Nederland en het Koninkrijk der Nederlanden is een onbekend fenomeen. Zelfs gevestigde actieve en niet-actieve Nederlandse politici kennen vaak het onderscheid niet tussen de landen binnen ons Koninkrijk en de aan Nederland gelieerde eilanden en halen een en ander geregeld door elkaar.

Er loopt een jarenlange discussie over het zogenaamde staatkundig deficit, waarbij Nederland een overheersende rol speelt binnen het Koninkrijk. Het Nederlandse parlement is tevens het koninkrijksparlement. Inwoners van de Caribische landen kunnen overigens niet eens stemmen voor dit koninkrijksparlement, tenzij zij tien jaar of langer in Europees Nederland hebben gewoond. Ook in het kabinet spelen de andere landen met hun gevolmachtigde ministers slechts een bijrol; zij mogen aan de rijksministerraad deelnemen, maar zijn bij eventuele stemmingen per definitie in de minderheid. Gelijkwaardigheid, een van de hoofdgedachten achter het Statuut, is dus nog ver te zoeken.

Het Statuut is sinds 1954 over de jaren verschillende keren aangepast vanwege de wijzigingen in de constitutionele staat van de betrokken landen. Na de staatkundige wijzigingen in 2010, waarbij Curaçao en Sint Maarten de status van autonoom land binnen het Koninkrijk kregen, duurde het echter nog tot 2017 alvorens de kleinere eilanden Bonaire, Sint Eustatius en Saba als onderdeel van het land Nederland niet langer onder het Statuut vallen. In dat jaar werd artikel 132a aan de Grondwet toegevoegd waarbij een grondwettelijke basis werd gelegd voor de instelling en opheffing van andere territoriale openbare lichamen als provincies en gemeenten in het Caribische deel van Nederland. In casu betekende dit dat het voor de Caribische

eilanden gekozen bestuurlijke bestel kan afwijken van dat van gemeenten of provincies en er andere regels kunnen gelden. Het land dat de drie eilanden nu in het Statuut vertegenwoordigt, is het land Nederland.

In eerste instantie was ik blij met artikel 132a. Het maakt het mogelijk afwijkende regels te doen gelden in de Caribische openbare lichamen. Hierdoor kon worden voorkomen dat regels die in Europees Nederland van kracht zijn, automatisch ook van toepassing zouden zijn op de eilanden vanwege een aantal redenen, zoals de kleinschaligheid, de verre afstand van het moederland, de geografisch ligging, het klimaat etc. Het artikel zou dus maatwerk moeten opleveren en voorkomen dat regels van toepassing zouden worden welke een negatief effect hebben op de eilanden en niet passen in de eilandelijke situatie. De praktijk bleek echter weerbarstig. Enerzijds wordt bij het invoeren van regels door Haagse bestuurders vaak gewoon vergeten dat er ook nog openbare lichamen in het Caribisch gebied zijn. Anderzijds kan ik niet aan de indruk ontkomen dat art. 132a juist wordt gebruikt om de eilanden zaken te onthouden die wel goed voor ze zijn. Ik denk hierbij met name aan de jarenlange strijd voor gelijkwaardige voorzieningen, het willens en wetens te laag houden van de vrije uitkering, het ontbreken van burgerservicenummers en DigiD, de afwezigheid van postcodes en de uiterst gebrekkige postvoorzieningen, het nog steeds ontbreken van een openbaar vervoervoorziening tussen de eilanden met extreem hoge transport- en reiskosten voor de bewoners tot gevolg, om maar een paar dingen te noemen.

Daar staat tegenover dat ook regels vaak wel klakkeloos worden ingevoerd op de eilanden met als onderbouwing dat deze regels ook in Europees Nederland gelden hetgeen in flagrante tegenspraak is met art. 132a. Het excuus dat de eilanden vaak niet of te laat reageren op wetsvoorstellen snijdt mijns inziens ook geen hout. Eilandbesturen met slechts een of twee ambtenaren op tientallen dossiers zijn geen partij voor Haagse ministeries met vaak tientallen ambtenaren op een dossier.

Vanuit politiek oogpunt hebben de BES-eilanden ook erg weinig invloed met plusminus vijftienduizend kiesgerechtigden tegenover dertien miljoen in Europees Nederland. De stem van de BES-eilanders is dus niet echt doorslaggevend en hun wensen, indien al wel bekend, zijn van weinig invloed op de uitslag van de verkiezingen.

In conclusie kan worden gesteld dat voor wat betreft het Statuut en met name binnen de relatie tussen de landen onderling in het Koninkrijk der Nederlanden en binnen het land Nederland, tussen Den Haag en Bonaire, Sint Eustatius en Saba, er nog heel wat uitdagingen zijn te overwinnen.

Koos Sneek woont sinds 1987 op Sint Eustatius. Hij werd in 2011 lid van de Eilandsraad en was gedeputeerde van o.a. constitutionele zaken. Hij verliet na de verkiezingen van 2023 de politiek. Bij de Tweede Kamerverkiezingen van 2017 en 2021 was hij in de kieskring Bonaire lijstduwer voor het CDA.

More than words on paper

By Jonathan Johnson

To answer the question from a Saba perspective, if seventy years of the Statute for the Kingdom is seen as a burden or a pleasure, it is good to briefly provide a context on Saba's development.

- In 1947, only seven years before the signing of the Statute, Saba received its first motorized vehicle. People were so in awe of what they saw that it was called a 'Donkey on wheels'.
- The Juancho E. Yrausquin Airport was opened in 1963.
- It wasn't until 1970 that Saba gets 24-hour electricity.
- In 1972 the Leo A.I. Chance pier at Fort Bay was officially opened.

Saba has known various governing relations, where some kind of connection to the Netherlands was mostly a constant. This goes back far. For example, Saba was governed by the Netherlands before the province of Limburg experienced that privilege. Only on April 1st, 1983, did Saba become an island territory. Up to that point we were grouped together with Sint Maarten and Sint Eustatius as one territory.

In the status referendum of 2004, a majority of 86.05 percent of the eligible votes were for 'Direct constitutional ties with the Netherlands.' On October 10, 2010, that choice became a reality and until present we are a public entity of the Netherlands.

We have come from the dark days of surviving off the sea and the land to being globally connected with the touch of a screen. Politically, Saba is seen as stable but like any structure this requires maintenance, commitment and consistency. On Saba we safely sailed under the radar of the political challenges which the bigger islands face with the goal of improving the lives and livelihoods of our people. It has never been and will never be easy, but the reality is that an island with an area of thirteen km² and a rather stable population of about two thousand residents is not always easy to manage and maintain. We are reliant on outside forces. Like the saying goes, 'When America sneezes, the world catches a cold'. Shocks in the global markets or health alarms like the Covid-19 pandemic have immediate and visible effects. Mitigation strategies on a small island must be practical and pragmatic.

Leading up to and after the transition to becoming a public entity on October 10, 2010, we, on Saba, focused on four pillars in society which needed immediate and continuous improvement and maintenance. Education, healthcare, public safety and social security were, and are, the

pillars which hold up our society. Major investments were made to work on the backlogs in these areas and investments are continually made to ensure that we do not regress to where we were. No one can deny the improvements made on Saba that flowed from not only being bound with the Netherlands through the Statute, but now also being Constitutionally bound and more closely linked. Yes, a lot went on behind the scenes to get to this new reality which is not always glitzy or glamorous. Just a short five years ago the recognition and acceptance that Bonaire, Sint Eustatius and Saba were and are a direct part of the Netherlands was not fully acknowledged or appreciated. Now in 2024 we don't need to explain or defend our status. That doesn't mean that everyone everywhere understands or appreciates that but those who need to know do and act accordingly.

What the future holds is difficult to predict but it is imperative that we are prepared and equipped. For the Netherlands, the future may hold advantages in having a constitutional part of it on the other side of the Atlantic in addition to being bound to the countries that are united under the Statute. As a small island that is part of the Netherlands, we are dependent on the country of Sint Maarten. Our interaction with our neighboring island is not only determined by geography, but also cultural and family ties. Help and assistance is given within the Kingdom according to the Statute. Realistically, Saba as a small island would likely often be at a receiver's end when help and assistance is required. Nonetheless, support can take various shapes and forms. We do stand in solidarity with our partners within the Kingdom and do what we can when called upon. Small parts can also contribute to a bigger whole. An example of this was how we hosted people from Sint Maarten after the devastation on Sint Maarten after hurricane Irma and Maria in 2017.

On paper the Statute created equality between the countries of the Kingdom, and the incorporation of the public entities into the Grondwet created even more equality between its citizens and the European Dutch citizens. With Saba being a part of the country of the Netherlands since 10-10-10, differentiation between the island and the Netherlands on the voorzieningenniveau should be only made when local circumstances give reasons for it. When it comes to a few topics related to sociale grondrechten, there are no local circumstances justifying inequality. One could feel that in a sense what the Statute is to the countries, the Grondwet is to Saba.

The Statute and the Grondwet are documents which can be seen as mere words on paper, and it is up to us who hold the offices of authority, to keep it alive and bring it in practice. But without the Statute and the Grondwet, we would not have been where we are today.

Jonathan Johnson is sinds 2008 gezaghebber van Saba.

Statuut: Plot to take Antilles from UN list?

By James Finies

The hidden agenda behind the Antilles' removal from UN non-self-governing territories seventy years ago.

As a passionate activist and founder of the Bonaire Human Rights Organization (BHRO) who was unlawfully incarcerated and survived three assassination attempts, I strongly view the seventy-year relationship under the Dutch Kingdom's Statute as a burden on Bonaire, another 'colonial reform', rather than a pleasure. I've consistently criticized the Dutch government's policies, which I believe have undermined Bonaire's autonomy, culture, and economy. I have pointed out that since Bonaire became a public entity of the Netherlands in 2010, the island has suffered from policies that promote cultural erasure, economic inequality, and systematic marginalization of the native Bonaireans.

From the point of view of the native Bonaireans the Kingdom Charter, or 'Statuut', is a colonial reform rather than true decolonization of the peoples colonized by Holland, despite being presented as such to the United Nations and the international community in 1954 and 1955.

The Statuut did not represent decolonization as it did not give the Netherlands Antilles a full measure of self-government and neither was a free will of the people as the people of Bonaire was never consulted.

It represents both 'last' and 'lust': a strategically planned Dutch colonial reform, not true freedom or decolonization, but a deceptive trap to maintain control over colonized territories. This 'burden' denies these formerly enslaved people their rights to self-determination, emancipation, and nation-building. Driven by 'lust', Holland, one of history's cruelest colonizers, continues to deceive its colonized people and the world, perpetuating occupation and continues contemporary colonization into the 21st century, seventy years later.

It is true that the Statuut fulfilled a promise made by queen Wilhelmina in a radio speech from London on December 6, 1942, where she envisioned a national association of the Netherlands, Indonesia, Suriname, and Curaçao, each managing its own affairs while supporting one another. However, the foundation of the Statuut - "op voet van gelijkwaardigheid"

- implies similarity rather than true equality and free will, undermining the rights of the colonized peoples.

On December 15, 1954, as queen Juliana signed the deceptive Statuut, Antillean leaders urged the people to celebrate this so-called autonomy in Holland, Suriname and Netherlands Antilles. However, this document undermined the Antillean people's human rights to self-determination and decolonization. The United Nations General Assembly rejected the Statuut as legitimate decolonization when the Dutch-appointed governor presented it in 1954. Holland's goal was to remove the Netherlands Antilles, including Bonaire, from the UN-list of non-self-governing territories.

The Statuut, which claimed to offer equality and freedom to the Netherlands Antilles, marked a turning point. Dr. Moises da Costa Gomez, the prime minister and a key advocate for decolonization and self-determination, was forced to step down on December 15, 1954 after his party won the elections, due to an unethical political maneuver led by Efraim Jonckheer. This sidelined the decolonization process, leading to the situation we face today.

Holland persistently returned to the UN General Assembly on December 15, 1955, seeking to remove the Netherlands Antilles from the UN list. Prime minister Jonckheer, representing Curaçao's elite, claimed to speak for all Antilleans. Under pressure from Dutch foreign minister Beyen, they falsely asserted that the Statuut granted freedom and equality, violating the rights to self-determination of us and our future generations.

During this contentious vote initiated by the United States and Brazil, only 21 of the 76 voting members supported Holland's request to cease the transmission of information under Article 73(e) of the UN Charter. Many members opposed the resolution, emphasizing that the Antilles had not achieved full self-government. Uruguay stated the amendment was intended to safeguard the Antilleans' rights to return to the UN if needed.

While the Antilles celebrated on December 15, 1955 Statuut-Day, they were simultaneously on December 15, 1955 removed from the UN's list of non-self-governing territories, halting oversight of their decolonization process. This marked the beginning of the Netherlands Antilles' decline, as they effectively disappeared from the world map at the UN.

Resolution 945 (X) of December 15, 1955 contains amendments by Uruguay and India to the effect that the Netherlands Antilles did not obtain a full measure of self-government. In this connection, Uruguay explained that "the amendment was intended to offer the peoples of the Netherlands Antilles and Surinam a safeguard, an opportunity of coming back at a later date to knock at the door of the United Nations, should the need arise".

The Statuut, created for post-WWII Indonesia to maintain colonial control, was rejected by Indonesians seeking equality and freedom. Instead, they declared independence. In response, Holland used Marshall Plan funds

to deploy troops disguised as police, committing atrocities. International pressure in 1946 forced Holland to recognize Indonesia's self-determination. Recently, Holland offered reparations to victims' descendants.

After failing with Indonesia, their largest colonial asset, Holland was pressured by the Allies to grant freedom and equality to their western colonies, as promised and agreed upon in the UN Charter, which they co-founded in 1945.

Under heavy pressure from the allies, who liberated Holland from German occupation, Holland was compelled to free its colonized peoples in the Caribbean. They adapted the failed Statuut from Indonesia for the Antilles and Suriname, preemptively dividing the Antilles to ensure control. Curaçao and Aruba, both with significant oil revenues, secured equal representation in the Netherlands Antilles parliament, totaling 21 seats: Curaçao 8, Aruba 8, Bonaire 3, Sint Maarten 1, Sint Eustatius 1, and Saba 1.

In response to international pressure to decolonize, Holland intervened, revising the seat distribution through the "interim regeling" in 1950 to a total of 22 seats: Curaçao 12, Aruba 8, Bonaire 1, and the combined Sint Maarten/Sint Eustatius/Saba 1.

The fate of the Netherlands Antilles seemed set for self-destruction. Aruba resisted what they saw as a shift from Dutch colonization to domination by Willemstad, realizing that Curaçao's majority (12 seats) would prevent them from stopping decisions? This led to Aruba's push for self-governance and a referendum in 1977 where 95% voted for independence.

Key figures, leaders advocating for decolonization and nation-building, faced political blackmail, legal allegations, or were otherwise sidelined. Helmiën Wiels was assassinated and the death of Betico Croes is still regarded by many as suspicious. This cycle of violence and repression has silenced aspirations for independence and reform over the past seventy years of the Statuut.

A major issue for the self-determination rights of the Antilles under the Statuut was the political governance system, which held elections every four years for both the Antillean parliament and island councils, effectively leading to elections every two years. This created ongoing political division and polarization among citizens, with leaders focused on gaining and maintaining power rather than long-term vision and nation-building.

Bonaire 10-10-10: Ex injuria jus non oritur – Unjust, illegal acts do not create law

It is a principle of international law that states that illegal acts cannot create law. It also means that one cannot use a violation of the law to

establish a new legal right or to confirm a claimed right. Bonaire situation is a case in dispute.

Bonaire's right to self-determination was grossly violated for a second time when it was unilaterally expelled from the Statuut by the larger islands Curaçao, Aruba, and Sint Maarten along with Holland. This action disregarded the democratic decision of Bonaire's people, who voted against the imposed annexation status in the December 18, 2015 referendum, rejecting its embedding in the Dutch constitution under unequal rights.

Political, economic, and social inequality persists in Bonaire after its transition to public entity status, according to dr. Carlyle Corbin's recent assessment. The report evaluates Bonaire's self-governance against international standards and questions the legitimacy of its shift to public entity status.

The assessment reviews the 2004 referendum on political status, the 2006 memorandum of understanding, and the events leading to the 2010 referendum, which overwhelmingly rejected public entity status but was deemed invalid by the Netherlands due to low voter turnout. Delays in scheduling the referendum and changes in the question complicated participation, while a subsequent 2015 referendum also rejected public entity status but was dismissed as non-binding.

Corbin's assessment concludes that the imposition of public entity status reflects unilateral annexation, violating Bonaire's right to self-determination. It characterizes the process as "involuntary annexation," suggesting Bonaire's voice has been systematically silenced.

The assessment also examines Dutch laws applicable to Bonaire, finding inconsistencies and a lack of sufficient consultation with local officials. This aspect was rated just above the lowest level on the governance scale. Regarding citizenship rights, Bonaireans lack the same democratic rights as those in Dutch municipalities, being classified under a separate article of the Dutch Constitution. Although an electoral college exists for representation in the Dutch Second Chamber, it does not ensure full political equality.

Economically, the assessment notes significant disparities between Bonaire and the European part of the Netherlands, with lower social benefits and wage levels attributed to geographic and cultural differences. This has exacerbated challenges like high living costs and declining GDP. The influx of migrants from the Netherlands raises concerns about the marginalization of the indigenous population.

The assessment critiques the constitutional imbalance as a legacy of colonialism, perpetuating racialized discourses. It concludes that the lack of voting rights and representation for Bonairean citizens reflects a severe democratic deficit and economic inequality.

Ultimately, the assessment argues that Bonaire exemplifies a form of colonial governance disguised as democracy. It emphasizes that the

inalienable right to self-determination should foster genuine decolonization rather than superficial reform, asserting that the current dependency governance model is not democratic and perpetuates inequality. The study challenges the notion of Bonaire as a model of democracy, revealing a system that falls short of democratic principles and continues the legacy of colonialism.

The legacy of Bonaire's extinct peoples must be honored through preservation and education. Protecting native Bonaireans' heritage is vital. Additionally, relisting Bonaire as a non-self-governing territory under the UN can help ensure its cultural identity and autonomy are safeguarded for future generations.

James Finies is oprichter van de Bonaire Human Rights Organization en voerde eerder de beweging Nos ke Boneiru bèk (Wij willen Bonaire terug) aan.

Van de regen in de drup

Een gesprek met Ed Nijpels

Bonaire, Sint Eustatius en Saba hebben in het kader van de staatkundige hervorming van 2010 de relatieve beschutting van het Statuut ingeruild voor een plekje in de Grondwet in de veronderstelling dat het zijn van bijzondere gemeente binnen het Nederlandse staatsbestel een garantie is op een betere toekomst. Het moet gezegd: de openbare lichamen zijn onmiskenbaar beter af dan onder het stiefmoederlijke juk van de regering van de toenmalige Nederlandse Antillen. Maar tóch voelen de inwoners zich meer dan ooit tweederangsburger.

“Ik snap dat heel goed”, zegt Ed Nijpels die als kwartiermaker van de Klimaattafel Bonaire met tientallen politici, ondernemers, burgers en maatschappelijke organisaties op het eiland sprak. Wat die hem vertelden, zette de bestuurlijk door de wol geverfde VVD-prominent ertoe aan buiten zijn opdracht het kabinet ongevraagd advies te geven: “Ik betwijfel of de in 2010 gekozen bestuurlijke (staatsrechtelijke) constellatie voor Caribisch Nederland nog wel de meest geschikte vorm is en niet te veel slijtage vertoont. Na veertien jaar verdient het volgens mij aanbeveling de constructie opnieuw en fundamenteel in ogenschouw te nemen”, formuleerde hij het in zijn rapport ‘Het is nooit te laat’ nog alleszins diplomatiek. Als we hem een jaar later opzoeken, is hij heel wat uitgesprokener. “De rechtstreekse bemoeienis van ‘Den Haag’ met de eilanden werkt contraproductief.”

Bestuurlijke congestie

“Het is bestuurlijk ongezond dat een veelheid aan departementen zich direct verhouden met gemeenten met respectievelijk 25.000, 3.200 en 2.100 inwoners. Het zorgt in een hoge mate voor bestuurlijke congestie. Ik heb heel vaak de vraag gekregen: ‘Meneer Nijpels, kunt u alstublieft de eindeloze stroom bezoekers een halt toeroepen? In een interview met het VNG Magazine heb ik gezegd dat er sprake is van een invasie van bestuurlijk Nederland. Bewindspersonen, Eerste en Tweede Kamerleden en functionarissen van de instituties lopen er de deur plat. Geen gemeente in Europees Nederland die zich in zoveel aandacht kan ‘verheugen’. Ik neem onmiddellijk aan dat iedereen dat doet met de beste bedoelingen. Je gaat er een keer naar toe en raakt verliefd, wil nog een keer en daarna nog een keer. Maar die bestuurlijke drukte legt wel een disproportioneel beslag op de tijd en energie van de lokale bestuurders en ambtenaren. Het werkt verlamdend.”

“Bij elk bezoek uit Nederland wordt een opdracht achtergelaten, terwijl de ambtelijke apparaten al niet in staat zijn hun reguliere taken naar behoren uit te voeren. Dat is geen verwijt, maar een constatering. Ik heb gezien dat er met beperkte middelen hard en goed wordt gewerkt, maar de rek is eruit. Na 2010 is er vanuit Nederland te weinig geïnvesteerd in de kwaliteit en toerusting van de overheidsapparaten, terwijl er een labyrint van regels is bijgekomen, waarvan lang niet altijd de noodzaak vaststaat en de logica soms ver te zoeken is, maar die wel heel veel papierwerk met zich meebrengen. Geen wonder dat er bijvoorbeeld van toezicht en handhaving weinig terecht komt en het maar niet lukt het financieel beheer op orde te krijgen. De eilanden worden overvraagd.”

Provinciemodel

“Wat het erger maakt is dat de regie ontbreekt. Departementen werken langs elkaar heen waardoor er nogal eens tegengestelde boodschappen worden afgegeven. Al kort na 10-10-10 klonk vanuit de Tweede Kamer de roep om meer coördinatie door het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. De Commissie Spies, maar ook het IBO (Interdepartementaal Beleidsonderzoek; red), de Algemene Rekenkamer en de Raad van State hebben daar op aangedrongen. De vorige staatssecretaris, mevrouw Van Huffelen, wilde wel, maar was afhankelijk van de medewerking van de collega-bewindspersonen. Niet alle departementen staan open voor een regierol van BZK. Ze heeft dat zelf een spagaat genoemd. Ik zou zeggen: spreek af dat alleen de staatssecretaris van Koninkrijksrelaties de eilanden bezoekt. Heeft een ander departement een boodschap voor de eilanden, dan kan die deze overbrengen. Daarmee behoeft je de staatssecretaris voor een tocht door de hel van bestuurlijk Nederland. Ik vind trouwens dat mevrouw Van Huffelen een compliment verdient. Met al die ellende waar zij tegenaan is gelopen, heeft zij zich met een bijna onverbetterlijk optimisme door een bestuurlijke spaghetti geworsteld.”

Maar het blijft pleisters plakken, vreest Nijpels. “We noemen de BES bijzondere gemeenten, behandel ze dan ook als gemeenten! In Europees Nederland is er geen gemeente waar bezoekers uit Den Haag elkaar in zulke groten getale verdringen. Ik ga mij er niet aan wagen de keuze die in 2010 is gemaakt te analyseren. Maar veel van mijn gesprekspartners, zowel daar als hier in Nederland, spreken van een weeffout. Het model van openbare lichamen getuigt van bestuurlijk onvermogen om echte keuzes te maken. De Fransen hebben dat anders gedaan, die zijn consistent geweest. Daar is ook het nodige over te doen, maar de gezagsverhoudingen zijn volstrekt helder. Ik heb begrepen dat in de aanloop naar 2010 ook het provinciemodel aan de orde is geweest. Waarom het is afgewezen, weet ik niet, maar het ontbreken

van de in Nederland wel aanwezige buffer tussen rijk en gemeente van een provinciaal bestuur wordt door velen beschouwd als een vergissing. Een provincie is een veel natuurlijkere partner voor lokale overheden. Ik vind het een logische gedachte. Daarom heb ik deze denkrichting in mijn rapport opgeschreven, hoewel dat niet mijn opdracht was.”

“Ik heb enkele Commissarissen van de Koning gepolst. De gezamenlijke provincies zijn bereid nader te overleggen met de verantwoordelijke bewindslieden over een mogelijke provinciale rol in de richting van de BES-eilanden. Onder de vlag van het Interprovinciaal Overleg wil men een samenwerkingsverband Caribische (ei)landen oprichten. De bedoeling was dat de CdK van Gelderland de trekker zou zijn, maar die is er niet meer. Ik weet dat ook Friesland en Noord-Holland er werk van willen maken. Doel van zo'n samenwerking is om - naast bestaande gemeentelijke en departementale expertise - ook provinciale kennis en kunde aan het Caribisch gebied ter beschikking te stellen.”

Haagse bril

“Ik heb het kabinet geadviseerd met het samenwerkingsverband te overleggen en te verkennen wat de mogelijkheden zijn. Dit initiatief zou moeten leiden tot effectieve ondersteuning op personeels- en financieel terrein, niet tot het vergroten van de bestuurlijke congestie en al die dienststreizen. Om niet te blijven steken in een veelheid aan overleg heb ik concreet voorgesteld een taskforce van twaalf provinciale/gemeentelijke/waterschapsambtenaren samen te stellen die voor twee jaar in Caribisch Nederland wordt gedetacheerd c.q. wordt uitgeleend.”

Het (vorige) kabinet heeft er niet op gereageerd. “De relatie tussen Europees Nederland en de overzeese gemeenten is ingewikkeld en vooral heel gevoelig. Van Europees Nederlandse zijde bestaat voortdurend de vrees als koloniale macht te worden afgeschilderd. Aan de andere zijde wordt de koloniale kaart snel uitgespeeld. Hou daar mee op, het helpt echt niet. In Den Haag zat niemand te wachten op mijn ongevraagde advies. Maar ik vond het mijn plicht erop te wijzen dat de samenwerking veel productiever kan zijn als de afstand van het landsbestuur met de bijzondere gemeenten wat groter zou worden. Rijksambtenaren zijn opgeleid om problemen met een wet op te lossen, terwijl de vraagstukken op de eilanden juist schreeuwen om een pragmatische aanpak. Provincies hebben daar meer oog voor, zij staan dichterbij de praktijk.”

“De stapel van niet of slechts deels uitgevoerde beleidsvoornemens heeft indrukwekkende vormen aangenomen. In de bestuurlijke afspraken tussen Caribisch en Europees Nederland wordt uitgegaan van ‘het bevorderen van de beleidsvrijheid’. Hoe goed ook bedoeld, dergelijke afspraken leiden in de

praktijk tot een bestuurlijk fata morgana en brengen de door beide partijen gewenste resultaten niet dichterbij. Het moet uiteindelijk om gelijkwaardigheid gaan en niet om het kopiëren van Nederlandse oplossingen voor typisch Caribische uitdagingen. Voorzitter Spies van de commissie die 10-10-10 heeft geëvalueerd, zei het al in 2005: Zet de Haagse bril af.”

Klimaataanpak

“Het is tijd om een echte keuze te maken. Het hybride model werkt niet. Ik vind het bijvoorbeeld vreemd dat allerlei relevante internationale verdragen niet voor Caribisch Nederland gelden, zoals het Klimaatakkoord van Parijs. De Klimaatwet is alleen van toepassing op het Europese deel van het Koninkrijk. Terwijl Caribisch Nederland een volwaardig onderdeel van Nederland is waar de consequenties van klimaatverandering net zo goed voelbaar en zo mogelijk nog urgenter zijn. Het is aan Greenpeace te danken dat ministeries eindelijk hun verantwoordelijkheid lijken op te pakken, maar heel enthousiast gaat dat niet. Er is inmiddels wel een klimaatatlas, maar het bijbehorende budget laat op zich wachten, terwijl de tijd dringt. In de toekomst moet er scherper op worden toegezien dat internationale verdragen ook gelden voor Caribisch Nederland.”

“Dit kabinet heeft niet mijn voorkeur, maar als mij gevraagd wordt het provinciemodel verder uit te werken, zal ik geen seconde aarzelen. Net zo goed als mijn handen jeuken om, zoals ik dat voor Europees Nederland heb gedaan, aan de slag te gaan met een klimaataanpak voor het gehele Caribische deel van het Koninkrijk. Men heeft mijn telefoonnummer en emailadres.”

Ed Nijpels was onder meer Tweede Kamerlid, minister, burgemeester en Commissaris van de Koningin, voorzitter van het Klimaatberaad en tot november 2023 kroonlid van de Sociaal Economische Raad. De bovenstaande tekst is een samenvatting van een gesprek van René Zwart met Nijpels over de ‘staatkundige weeffouten’ waar hij als kwartiermaker van de Klimaattafel Bonaire op gestuit is.

Beleave

By Jorien Wuite

Beleave, a self made word made up in 2008 expressing sentiments that I experienced then, more than fifteen years ago. It combines ‘*believe*’ and ‘*leave*’ and of course can have different meanings depending on the context and your personal perspective. For me, at the time living on Sint Maarten, ‘beleave’ related to issues such as my belief in the islands own resilience and potential, despite the challenges and vulnerabilities that small islands face, such as scale, single pillar economies and, more recently, climate change, limited resources, poverty and external shocks.

For others, following the dissolution of the Netherlands Antilles and many political or democratic challenges, it relates to reflections on whether to *leave behind* (former) colonial influences or dependencies to assert sovereignty and regional Caribbean identity in the global arena. For a third group, it can be related to their sentiments *believing* in a culturally diverse Kingdom of the Netherlands or a wish for further integration as a response to the impact of worldwide changes and global powers.

Recently, after multiple crises and eleven governments, I met with concerned Sint Maarteners, considering leaving the island. During the 2024 ‘snap elections’ and in the midst of extreme disruption of continuity of energy and connectivity, their *belief* in the island’s ability to foster a culture of innovation, social economic progress and creativity was tested once more.

Against the backdrop of seventy years since the inception of the Charter for the Kingdom, many question the democratic practice and *impact of their voice to leave* behind outdated political practices and policies, in order to achieve sustainable development and improved well-being.

As we observe seventy years of the Charter this year, I reflect on this subject of ‘belief or leave’ with sentiments of ambiguity once more. With increased dissatisfaction and an erosion of trust and credibility of government policy, citizens of Sint Maarten speak out about their concerns with the political dynamics, the quality of governance and, as a result of this, what future Sint Maarten is faced with: that of decline, reform or further recovery?

Whether this unknown future is influenced by the Charter remains a difficult subject in the sphere of a so-called ‘wicked problem’, with people on different ends of the (political) spectrum. Born in the sixties as a daughter of two progressive parents that believe in social justice, opportunities and equality, I am of the opinion that the rights and values of the Kingdom as an

official State ascribed by international law, are not obvious, ambivalent and still rather neglected.

We experienced more positive developments with more culturally and historically sensitive dialogue, new (four landen) partnerships and other commitments. However, despite these developments, to date we still have no frequent kingdom conferences to discuss fundamental long term issues nor solutions to the experienced democratic deficit.

Dear people of this State, the Kingdom of the Netherlands. Many persons, new generations and entities continue to reflect on the ‘benefits and burdens’ of the Charter as we observe eventy years of the Charter. Much has been said and written about this ‘wicked problem’ of the past and present and many proposals were brought for reflections and even sound suggestions for change.

Whether you consider it a ‘benefit or burden’, *in decline* or ‘neither fish nor fowl’, may be dividing rather than uniting us as kingdom citizens. I think however we can all agree that the Charter is rather *archaic, sometimes a ritual dance* and most of the time an *afterthought for politicians, citizens or organizations*, with limited democratic (explored and renewed) Kingdom values to serve as inspiration or a foundation for future generations.

Reflecting on seventy years of the Charter, I therefore thought of ‘beleave’ once more. During my master program in public management the self made word was theoretically applied through the political and public administration lens of Albert Hirschman’s ‘Exit, Voice, Loyalty’ framework.

As a rudimentary, multidisciplinary (political, social and economic) theory, Hirshmans framework describes the theme of ‘decline’ of organizations or countries, on the basis of *two reactions*: a. members of organizational entities or citizens stop buying the product, leave the organization or emigrate their country to find a better quality elsewhere (*exit*) or b. members or citizens express their dissatisfaction and opinions by lobbying, complaining, voting or protesting (*voice*). With these choices being influenced by the degree of c. *loyalty* with the product, entities or the country’s objectives and values.

We know that people are more likely to *believe* in and participate in their country’s or *state* affairs if they have a voice and a choice in the political system, and if their rights are respected and protected. The question surrounding a Charter or Caribbean country in decline is whether we will see reactions related to ‘Exit’ (of Caribbean islands altogether or citizens). Or, the practice of more ‘Voice’ to improve democratic values and practices, influenced by feelings of loyalty (such as Caribbean identity, ‘the Kingdom, right or wrong’ or you-me-the kingdom as a newly introduced slogan by the minor of The Hague university of Applied sciences).

In my firm belief in *democracy, freedoms and equality* and through the lens of Exit Voice Loyalty, I care to stand for the next generation of Caribbean

citizens and the challenges and opportunities they face when it comes to *believing* in their island of birth and *leaving it* behind in pursuit of studies and a better life.

With that in mind I look forward to at least two improvements in the consultations and debates over seventy years of the Kingdom Charter. The first improvement being *more Voice, through required legislative reforms in all four countries*, for this often forgotten (student) generation having to leave the island. Giving students and young professionals *the right (or support) to vote on their island confirms their importance and gives them the ultimate right and opportunity to influence the course of action and direction of their island (state)*.

The second improvement being frequent, inclusive and enriching kingdom conferences filled with (com)passionate new leaders using their *Voice for a new paragraph in the Charter. A new paragraph explicitly FOR THE PEOPLE*, dealing with more appealing democratic values, equal rights and freedoms fitting for a Charter moving away from experiences out of previous centuries, ready to withstand the dynamics of this 21st century. I wish new and aspiring parliamentarians on both sides of the Atlantic much success and hope that these 'two cents' may serve as new ideas for dialogue and collaboration.

Jorien Wuite is o.a. minister van Onderwijs, Cultuur, Jeugd en Sport op Sint Maarten geweest, gevolmachtigde minister in Den Haag en Tweede Kamerlid voor D66.

The best of both worlds

Door Mike Willemse

Het Statuut is niet iets waarover burgers in het Caribische deel van het Koninkrijk elke dag praten - laat staan die in het Europese deel, van wie de meesten het bestaan ervan niet eens of nauwelijks weten - maar wél iets wat hun dagelijks raakt. Het Statuut maakt wat de (ei)landen zijn zoals ze zijn met een over het algemeen in vele opzichten bevoorrechte positie binnen het Caribisch gebied en Latijns-Amerika. Staatsrechtelijk en bestuurlijk met een zeer grote mate van autonomie als zelfstandig land - met ook alle bijbehorende verantwoordelijkheden - maar tegelijk met de bescherming van het Koninkrijk, bijvoorbeeld op het gebied van defensie, en vrije toegang tot Nederland en daarmee tegenwoordig tot 27 lidstaten van de Europese Unie. The best of both worlds.

In verband met het jubileum van het Statuut heeft de gezaghebbende Afdeling advisering van de Raad van State van het Koninkrijk (RvS) een zogenoemd spontaan advies opgesteld. Het is geen louter academische analyse geworden, slechts geschikt voor elitaire discussiegroepen, maar een document met concrete en tastbare aanbevelingen; juist in het belang van individuele burgers. Vooral kwetsbare burgers aan deze (Caribische) zijde van de oceaan. Mede daarom vraagt de RvS specifiek nadrukkelijk de aandacht voor verbetering van het lokale onderwijs en aanpak van de armoede.

Dit advies naar aanleiding van zeventig jaar Statuut voor het Koninkrijk is daarom onder andere voorbereid door niet alleen in Haagse kringen gesprekken te voeren, maar ook op de eilanden met de gouverneurs en de Raden van Advies van Curaçao, Aruba en Sint Maarten, voormalig (politieke) bestuurders en wetenschappers. De zogeheten staatsraden van de Caribische landen bij de RvS zullen ongetwijfeld ook hun steentje hebben bijgedragen aan de inhoud.

Vermoedelijk de belangrijkste constatering is dat het Statuut na zeven decennia “nog steeds relevant” is. Ooit opgesteld en ondertekend om de koloniale periode na de Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog af te sluiten, wellicht op weg naar volledige onafhankelijkheid zoals Suriname in 1975 werd, biedt het Statuut anno 2024 nog altijd voldoende basis én waarborgen. Wel kan er veel méér uit worden gehaald; uit het koninkrijksverband, zoals geregeld in het Statuut. Niet in de eerste plaats in het belang van Nederland of politici in beide koninkrijksdelen, maar met name voor de inwoners van de (ei)landen. Dat vereist waardering voor het Statuut en elkaar en het

wegnemen van wantrouwen. “Van eenzijdig ingrijpen ... naar constructieve samenwerking.”

Een van de meest opmerkelijke aanbevelingen die de RvS doet is de consensusrijkswet juist meer toe te passen; opmerkelijk omdat de (consensus) rijkswet veel aarzeling (lees: weerstand) oproept in politieke kringen in Willemstad, Oranjestad en Philipsburg. De consensusrijkswet biedt “de meest degelijke basis voor constructieve samenwerking”, stelt de RvS, die er wel op wijst dat voortdurende consensus nodig is bij de totstandkoming en dat het proces ook democratisch gelegitimeerd is door de instemming van de nationale parlementen.

De RvS is erin geslaagd op waardige wijze de tekortkomingen van de Caribische landen te benoemen, vaak het gevolg van hun beperkte schaal, maar ook door “onmacht en helaas ook onwil”, en tegelijkertijd de dominante, harde en vaak autoritaire houding van Den Haag jegens de Cariben te benoemen. Versterk de deugdelijkheid van het bestuur in de Caribische landen van het Koninkrijk volgens eerder afgesproken criteria, is ook een van de aanbevelingen, wat echter gezien de politieke actualiteit in Nederland - waar de rechtsstaat vaker dan gewenst ter discussie staat - óók voor het Europese deel geldt.

Maar voornamer is de allereerste aanbeveling in het ongevraagde advies van de Raad van State (te downloaden van de website), die het klein en simpel houdt en daarmee een krachtige boodschap uitdraagt: „Ga bij samenwerking uit van lokale behoeften en wensen, grijp autonomie niet aan als reden om samenwerking af te wijzen.” Dit is feitelijk het fundament voor ‘Steunend op eigen kracht, doch met de wil elkander bij te staan ...’ zoals het in 1954 begon. The best of both worlds.

Mike Willemse is uitgever/hoofdredacteur van het Antilliaans Dagblad.

Een levenslang wurgcontract

Door Peter van Haasen

Deze zomer bracht ik een werkbezoek aan Curaçao, waar ik een ontmoeting had met de gouverneur van het eiland, mevrouw Lucille George-Wout. Ik moet toegeven: een inspirerende dame. Tijdens onze ontmoeting sprak zij over het feit dat het Statuut voor het Koninkrijk dit jaar zijn zeventigjarig bestaan viert. Hoewel ik altijd wel in ben voor een feestje, weet ik uit ervaring dat in Europees Nederland bijna niemand bekend is met het bestaan van het Statuut. Dus vroeg ik haar wat ze daarvan vond. Haar antwoord: “Meneer Van Haasen, daar ligt voor u een schone taak.”

Eerlijk gezegd had ik waarschijnlijk nooit van het Statuut gehoord als ik niet gekozen was als volksvertegenwoordiger in de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Daarvoor hield ik me als fractievoorzitter van de PVV Zaanstad vooral bezig met lokale politiek en keek ik niet veel verder dan de stadsgrenzen.

Na mijn beëdiging in de Tweede Kamer begon de spanning over de verdeling van de portefeuilles over de leden van de fractie. We mochten aangeven welke onderwerpen onze voorkeur hadden en welke we absoluut wilden vermijden. Mijn voorkeuren waren infrastructuur, wonen, islam, integratie en antisemitisme – onderwerpen waar elk nieuw PVV-Kamerlid op hoopt. Maar Geert Wilders koos er uiteindelijk voor mij de portefeuille ‘Koninkrijksrelaties’ toe te kennen.

Mijn eerste reactie was: “Wat moet ik hier in godsnaam mee? Ik had werkelijk geen idee.” Maar Geert zei: “Deze portefeuille is je gegund. Het is een populaire portefeuille vanwege de reizen.” Reizen waar ik dus eigenlijk een bloedhekel aan heb...

Aangezien er niets over het Caribische deel van het Koninkrijk in ons verkiezingsprogramma stond, werd mij aangeraden de transcripties van de inbreng van mijn PVV-voorgangers in eerdere debatten door te nemen om te ontdekken hoe onze partij zich in dit dossier positioneert. Mijn voorganger, Machiel de Graaf, zei in de eerste bijdrage die ik las: “Kort gezegd komt het erop neer dat Sint Maarten, Curaçao en Aruba, naast Nederland, de drie zelfstandige landen binnen ons Koninkrijk zijn, en zij hebben binnen het Statuut meer rechten dan Nederland.”

Dit was mijn eerste kennismaking met het Statuut. Wat is het Statuut eigenlijk? Ik wist natuurlijk dat mijn partij het liefst van de Caribische eilanden af zou willen. Of we ze ooit werkelijk voor één euro op Marktplaats

hebben gezet, weet ik niet, maar het idee is zeker geopperd. De Denen waren slim genoeg de huidige Amerikaanse Maagdeneilanden aan de Verenigde Staten te verkopen. Na het Nederlands-Indië-debacle dacht de toenmalige Nederlandse regering de overige koloniën wel te kunnen verleiden tot zelfstandigheid. Dat is uiteindelijk alleen met Suriname gelukt.

De zelfstandige status van Aruba, Curaçao en Sint Maarten lijkt het maximaal haalbare. Het besef op deze drie eilanden om binnen het Koninkrijk te blijven, blijft als een juk op de schouders van Nederland rusten. Uiteindelijk blijven wij eindverantwoordelijk, al maken ze er op de eilanden een zootje van. Volgens artikel 43 van het Statuut draagt elk land de zorg voor de verwezenlijking van de fundamentele mensenrechten en vrijheden, de rechtszekerheid en de deugdelijkheid van bestuur. Maar de waarborg ligt bij het Koninkrijk, formeel het Koninkrijk der Nederlanden, maar lees: Europees Nederland. En zo komen we weer bij het Statuut terecht.

Het klinkt misschien vreemd, Europees Nederland, maar sinds 10 oktober 2010 hebben we ook Caribisch Nederland. Drie kleinere eilanden - Bonaire, Saba en Sint Eustatius - hebben een speciale status gekregen. Terwijl wij spreken van bijzondere gemeenten, noemen ze zichzelf liever bij de officiële staatsrechtelijke titel 'openbare lichamen'.

Hoewel het Statuut dit jaar zeventig jaar bestaat, zijn er door de jaren heen zoveel cruciale wijzigingen doorgevoerd dat er van het oorspronkelijke document weinig meer over is. Eerst de onafhankelijkheid van Suriname, zoals eerder genoemd, daarna de autonomie van Aruba in 1986 en vervolgens die van Curaçao en Sint Maarten in 2010. Ik besef dat het Statuut van grote waarde is voor deze landen en eilanden, het is een soort 'Declaration of Independence'. Maar voor Nederland lijkt het eerder een levenslang wurgcontract, dus niet echt een reden om de polonaise te lopen. De autonome landen kunnen ervoor kiezen de band met het Koninkrijk te verbreken, maar wij kunnen dat niet. Ook al loopt het op een of meerdere eilanden uit de hand, Nederland blijft eindverantwoordelijk.

Inwoners van ons Caribische deel hebben vaak de nare gewoonte op foute politici te stemmen. In kleine gemeenschappen stemt men vaak op bekenden, buurtgenoten of (in)directe familieleden. Zonder de huidige bestuurders te willen beschuldigen, zag de grootste regeringspartij op Curaçao, de Movimentu Futuro Kòrsou (MFK), haar oprichter en eerste minister-president Gerrit Schotte voor jaren achter de tralies verdwijnen wegens omkoping, witwassen en valsheid in geschrifte. Hij is nu weer vrij, en het zou niet verrassen als hij bij de Statenverkiezingen van 21 maart 2025 weer gewoon op de kieslijst staat.

Op 5 mei 2013 werd Curaçao opgeschrikt door de politieke moord op Helmin Wiels, de leider van de onafhankelijkheidspartij Pueblo Soberano. Uiteindelijk werd de moord herleid naar de minister van Financiën van

dezelfde MFK. Toch zit deze partij nu weer stevig in het zadel, en wordt - zoals het er nu voor staat - algemeen verwacht dat de MFK ook de komende verkiezingen zal winnen. In Nederland zou zo iets ondenkbaar zijn. Daar beschermt het Statuut niet tegen.

Het Statuut bepaalt voornamelijk de bestuurlijke verhoudingen tussen de voormalige koloniën en Nederland, en legt de rechten van de voormalige koloniën en de plichten van de voormalig kolonisator vast. De Caribische politiek wordt vaak gekenmerkt door instabiele regeringen die zelden hun termijn volmaken. Op Sint Maarten viel het kabinet Mercelina I al na zeventien dagen, en premier Luc Mercelina leidt nu, na twee verkiezingen binnen één kalenderjaar, het twaalfde kabinet sinds 2010. Tijdens de verkiezingsstrijd werd een aanslag gepleegd op politicus Olivier Arrindell waarbij zijn vrouw Sabine het leven liet, en werd een andere politicus, ook een Arrindell, gearresteerd wegens het kopen van stemmen. Ook hier biedt het Statuut geen enkele bescherming tegen.

Voor Europees Nederland is het Statuut geen onafhankelijkheidsverklaring, maar eerder een verantwoordelijkheidsverklaring. Vanuit Nederlands oogpunt zie ik dan ook weinig reden om het zeventigjarig bestaan van het Statuut te vieren. Toch nemen wij Nederlanders graag overall verantwoordelijkheid voor en bemoeien we ons met alles. Daarom is het jubileum van het Statuut voor het Caribische deel van ons Koninkrijk wél een feestje waard: met het Statuut in de hand kunnen zij onze, vaak als koloniaal omschreven bemoeizucht temperen.

Het nadeel is natuurlijk dat de eilanden afhankelijk blijven van geldstromen uit het Europese deel van ons Koninkrijk. Dit geeft de Nederlandse regering de mogelijkheid telkens eisen te stellen aan de leningen of giften die worden verstrekt. Rentepercentages op leningen worden gebruikt om zaken af te dwingen, al dan niet terecht. De landspakketten en rijks wetten, omschreven in artikel 38.2 van het Statuut, zijn daar duidelijke voorbeelden van. ‘In onderling overleg’ is niet altijd naar de wens van beide. De Nederlandse handelsmentaliteit van ‘voor wat, hoort wat’ valt niet altijd in goede aarde, en separatisten roepen al snel over ‘rekolonisatie’.

Na Covid-19 moest het land Aruba over zijn lening, nadat de belangrijkste inkomstenbron – de toeristische industrie – volledig instortte, een beduidend hogere rente betalen dan Curaçao en Sint Maarten. Dit kwam omdat Aruba weigerde in te stemmen met het eisenpakket van de Nederlandse regering. Tegenstrijdige moties die in beide parlementen werden aangenomen, leidden vervolgens tot een jarenlange status quo.

Het Statuut Artikel 41.1 – “Nederland, Aruba, Curaçao en Sint Maarten behartigen zelfstandig hun eigen aangelegenheden.”

Als Nederland vindt dat één of meerdere landen hun eigen aangelegenheden niet naar onze maatstaven behartigen, kunnen we stellen dat de Nederlandse regering de rijkswetten, de voorwaarden voor de leningen, gebruikt om hiaten in het Statuut te repareren.

Een afscheidscadeautje van voormalig staatssecretaris, de ‘frivole toegeeflijke’ Alexandra van Huffelen (zoals het Antilliaans Dagblad haar omschreef), aan Aruba betrof onderhandelingen over een rijkswet: alleen al de intentie leverde het eiland direct een rentebesparing van 1,8 procent op. De Nederlandse regering haalt uiteindelijk vaak bakzeil en pampert er vrolijk op los, wat niet bepaald bijdraagt aan de zelfredzaamheid van de eilanden en draagvlak in het Europese deel.

Voormalig PVV-Kamerlid Sietse Fritsma verwees in het verleden al eens naar het Handvest van de Verenigde Naties, specifiek naar hoofdstuk XI: Verklaring inzake niet-zelfbesturende gebieden. Hieruit blijkt nogmaals dat Nederland uiteindelijk de klos is als het misgaat op de Caribische eilanden; en dat wij verplicht zijn om de belangen van de inwoners voorop te stellen en hun vooruitgang te bevorderen. Statuut of geen Statuut, we moeten de VN ook nog regelmatig informeren over de status en vooruitgang van deze gebieden.

Uit mijn oogpunt is het duidelijk dat men bij het herzien van het Statuut op 10-10-10 een aantal steken heeft laten vallen. Eilanden die nog niet klaar of in staat waren voor autonomie, hebben we toch de kans geboden. Zijn de eilanden daar beter van geworden? Ik denk van niet. Op enkele eilanden heerst nog steeds veel armoede, wanbeleid, corruptie en is er weinig vooruitgang geboekt. De uitzondering vormen de openbare lichamen: Bonaire, Saba en Sint Eustatius. Omdat deze kleinere gemeenschappen aan de navelstreng van moeder-Nederland verbonden zijn gebleven, hebben zij wel vooruitgang geboekt. Al moet ik toegeven dat de beperkte uitvoeringskracht van deze kleine gemeenschappen ook als een rem heeft gewerkt en dat nog steeds doet.

Aruba heeft sinds 1986 voldoende ervaring opgedaan om redelijk zelfstandig te functioneren, maar we moeten ook eens stoppen met alles te spiegelen aan de maatstaven van Europees Nederland. Als we Curaçao en Sint Maarten in 2010 niet hadden toegestaan autonoom te worden zonder dat daar eerst alle zaken op orde waren, had ons dat waarschijnlijk miljarden gekost en de eilanden tientallen jaren ervaring als autonoom land. Nu kunnen we via rijkswetten eisen dat ze zelf hun zaken op orde brengen. Curaçao en Sint Maarten zijn natuurlijk nog maar jonge autonome landen, dus er valt ze niet heel veel te verwijten. Hoewel dit voor Curaçao minder geldt, gezien de decennialange bestuurservaring van de Nederlandse Antillen vanuit Willemstad.

Het Statuut biedt de autonome landen de mogelijkheid uit het Koninkrijk te stappen, net zoals Suriname dat deed. Dus als er een

langgekoesterde wens bestaat bij een of meer van de eilanden, is het zeventigjarig jubileum van het Statuut ook voor Nederland reden voor een feestje.

“Nederland beschouwt het Caribische deel van het Koninkrijk als waardevol,” staat er in het hoofdlijnenakkoord van de nieuwe regeringscoalitie, waarin mijn partij de PVV de grootste partner is. Laten we niet aannemen dat waardevol enkel betekent dat er veel miljoenen in zijn geïnvesteerd. Laten we feestelijk en positief denken: dit is opgeschreven omdat het stuk voor stuk prachtige eilanden zijn, met veel goedwillende mensen, waar de potentie nog lang niet volledig is benut. En dat geeft ook deze Nederlander moed: ‘Onze’ eilanden van onbegrensde mogelijkheden.

Peter van Haasen is sinds 6 december 2023 voor de PVV lid van de Tweede Kamer en woordvoerder Koninkrijksrelaties.

Een inspirerende opdracht uit het verleden

Door Aart G. Broek

Op donderdag 6 juli 2023 versleepten leden van de plaatselijke Rotaryclub ruim 1.250 kilo afgedankte schoolboeken van vier basisscholen in Leiderdorp naar een loods in Alkmaar. De loods wordt de stichting MissIQ voordelig ter beschikking gesteld om er nog goed bruikbaar schoolmeubilair en lesmateriaal op te slaan. Op een gegeven moment heeft Ruth Groenewoud, directeur van de stichting, voldoende verzameld om enkele containers te vullen. Jaarlijks zijn scholen in Curaçao de bestemming.

Zou Tula - de leider van de slavenopstand op Curaçao in 1795 - dit handelen hebben toegejuicht? Het lijkt aannemelijk te stellen dat Tula het niet zou afkeuren. Hij deed zelf ook een beroep op de welwillendheid van blanke slaven- en plantagehouders – de shons - om het leven van slaven draaglijker te maken dan het was. De shons waren tenslotte verantwoordelijk voor het onderhoud van hun slaven. Van die welwillendheid kwam niets terecht toentertijd. Nu wordt dat verzoek om aan een specifieke zorgtaak als onderwijs invulling te geven wél gehonoreerd.

Naast de vanzelfsprekende afschaffing van de slavernij werd onderwijs door enkele radicale verdedigers van de Verlichting al bepleit als voorwaarde om aan nieuw verworven vrijheid deugdzaam invulling te kunnen geven. Sla er geschriften van Franse philosophes als Condorcet, Brissot en Lafayette maar eens op na, die vóór de bestorming van de Parijse Bastille (in 1789) al verschenen. Tula zal die beschouwingen niet gelezen hebben. Het is echter wel aannemelijk dat de revolutionaire omwenteling die in 1791 inzette in de Franse kolonie Saint-Domingue (het huidige Haïti) Tula niet was ontgaan. Hierdoor zal het een en ander van het filosofische gedachtegoed van de Verlichting hem eveneens hebben bereikt. Wijd verspreid was de overtuiging toen nog niet, maar geheel onbekend al evenmin dat om volwaardig mens te kunnen zijn – ook voor de voormalige slaven en hun nazaten - onderwijs, werk en de bescherming van bezitsvorming vereisten tot emancipatie waren.

Het zou in vele toonaarden keer op keer worden herhaald dwars door de (post)koloniale delen in de Oude én de Nieuwe Wereld. Zo was president Jefferson ervan overtuigd dat de onwetendheid en het fanatische bijgeloof van zijn volk kon worden opgeheven en dat ‘the diffusion of knowledge among the people is to be the instrument by which it is to be effected’ (in een

brief aan de industrieel Du Pont de Nemours, 1816). Een dergelijk pleidooi was feitelijk gekant tegen de veronderstelde goddelijke ordening op aarde. Die leek een rangorde van sociaal-etnische en raciale signatuur te rechtvaardigen, waarin ongeletterden een god gegeven plaats innamen. Die overtuiging is moeilijk afbreekbaar gebleken, met name buiten de Westerse wereld.

Ruim honderd jaar nadat Jefferson zijn brief schreef zou de Curaçaose activist Medardo de Marchena fel uithalen naar de bestuurlijke autoriteiten en bovenal de rooms-katholieke missie. Die zou aan educatie voor de (nazaten van) slaven geen deugdzame invulling hebben gegeven na de afschaffing van de slavernij. ‘Ta es hombernan blanco i wowo blauw, cu ta parce muher na nan forma di bistir, cu ta pertenece na dos patria diferente, es decir Roma i Holanda, ta nan tin culpa di es situacion atraza di Corsouw, awor cu nos pueblo di color, ta goza di casi cuater generacion for di emancipacion.’ (Die blanke mannen met blauwe ogen, die vrouwen lijken door hun manier van kleden, die zowel Rome als Nederland als vaderland hebben. Zij zijn schuldig aan de achterlijke toestand van Curaçao, terwijl de gekleurde bevolking nu al bijna vier generaties van de afschaffing van de slavernij geniet.)

Uithalen als die van De Marchena hadden al meer dan een eeuw geklonken in de Caribische regio; óók in Curaçao en onderhorigheden. Evenals de missie hadden de initiatiefnemers van de uitgave van de krant *Civilisadó* (Beschaver, 1871-1875) - Casten David Meyers, Jose N. Malo en Gaspar Monsanto - de beschavende taak hoog in het vaandel staan. De redactie en medewerkers van de weekkrant - waaronder de drukker/uitgever Agustín Bethencourt en de procureur-generaal Willem K.C. Sassen - hadden echter een beduidend grotere mate van zelfstandig denken en handelen van de bevolking voor ogen. De paternalistische instelling van de missie verafschuwden zij en de weekkrant bevatte dan ook tal van artikelen die niet in de kolommen van rooms-katholieke periodieken aangetroffen zouden kunnen worden. Hiervan is het pleidooi voor een minder agressieve afwijzing van de Afro-Antilliaanse muziek-, lied- en dansvorm *tambú* een van de vele voorbeelden. Het titelloze, redactionele stuk – verschenen op 23 november 1872 - werd geschreven naar aanleiding van felle uithalen tegen de *tambú* door burgers en missie.

De krant ageerde tegen vooroordelen, discriminatie en het nastreven van eigenbelang, toonde zich sterk antimilitaristisch en bepleitte geduld. Voortdurend werd benadrukt, dat een rechtvaardigere en beschaafdere samenleving in het voordeel van allen was. De redactieleden van de *Civilisadó* waren in de eerste plaats idealisten met een blind geloof in onderwijs en opvoeding.

Ook na de activistische publicaties van de *Civilisadó* en De Marchena zouden dergelijke pleidooien en ondersteunend handelen noodzakelijk zijn.

De Nederlandse Baruch Spinoza - de grondlegger van de radicale Verlichting – leefde toch al ruim twee eeuwen voordien (hij werd in Amsterdam geboren in 1632 en overleed in Den Haag in 1677)! Zo moest ook de Nederlandse minister van Onderwijs in 2024 de staatsportemonnee openen om dertig miljoen ter beschikking te stellen voor het onderhoud en opknappen van schoolgebouwen op Curaçao. Het belang van onderwijs lijkt de voormalige kolonie niet zonder meer te onderschrijven.

Bij nader inzien moet geconcludeerd worden dat we niet de verlangde instemming van Tula en de zijnen zouden krijgen. Laat me dit nader toelichten. Uit het proefschrift van Nelly Schotborgh-Van de Ven, verdedigd in 2019, begrijp ik dat de corruptie en fraude in Curaçao, Aruba en Sint Maarten (de CAS-landen) geen uitzonderlijke proporties hebben aangenomen. Op basis van beschikbare veroordelingen van talrijke politieke bestuurders sinds Claude Wathey – in de jaren negentig – tot aan Theo Heyligher, Gerrit Schotte, George Jamaloodin, Paul Croes en Benny Sevinger kunnen we in ieder geval opmaken dat er geld genoeg is te verdienen op de eilanden. Gegeven de veroordeling van de heren politici, geschiedt de toeëigening van al dat geld op onrechtmatige wijze; van verdeling ten gunste van de bevolking die zij vertegenwoordigen is sowieso geen sprake.

Tula heeft verraad uit eigen gelederen aan den lijve ervaren en wist als geen ander wat de consequenties ervan waren. Ook al zijn de tijden inzake bestraffing in onze delen van de wereld veranderd, verraad draagt in ieder geval niet bij aan de verbetering van het welzijn en de welvaart van de nazaten van de slaven. Hun materiële en immateriële emancipatie wordt erdoor ondermijnd. Tevergeefs houden ook nu nog tienduizenden in de Arubaanse, Curaçaose en Sint Maartense landen hun handen op naar de hedendaagse shons - die allang niet meer exclusief blank zijn - voor de verbetering van hun levensbehoeften, waaronder deugdelijk onderwijs.

Hoe schaamtevol – zo moet Tula toch ervaren – dat die zorg niet uit eigen gelederen komt, maar als gebaar van liefdadigheid uit het moederland in de vorm van gebruikt schoolmeubilair en -boeken en financiële steun voor onderhoud van gebouwen. De excuses voor de vernederingen van voorvaders als slaven, het slavernijmuseum en het herstelfonds van enkele honderden miljoenen zijn feitelijk van geen andere orde: gunsten en die worden ook nog een geprivilegieerde groep zwart-activisten - die grotendeels in het moederland huizen - in de schoot geworpen.

Heb de wil om je te laten reinigen door een wintipriester, laat Afro-Antilliaanse en Surinaams-creoolse kunstenaars het slavernijverleden verbeelden in musea, publieke kantoren en op pleinen, verlang documentaires, toneelvoorstellingen, lesmateriaal, podcasts en penitentiesessies over het Nederlandse slavernijverleden en verlang onderzoek, heel veel onderzoek.

Wat moet je ermee als nazaat die tot het hoge percentage behoort, dat onder de armoedegrens leeft in de West? Wat moet je ermee wanneer het water je aan de lippen staat? Je kunt als zwart-activistische elite de bestaande ontberingen allemaal toeschrijven aan het witte kolonialisme en de slavernij, maar met verlangde invulling van de triniteit van ‘erkennen, excuses en herstel’ zul je niets van de veronderstelde doorwerking van de slavernij oplossen. Niets. Het zwart-activisme bestendigt – eigen aan despotische elites van alle kleuren – de status quo. Zwarte privileges geef je niet uit handen.

Dergelijke filantropie, gunsten en minzaamheid vormen geen bevrijding uit mentale slavernij. Dát is geen emancipatie. De redactie van de *Civilisadó* en Medardo de Marchena hadden ongetwijfeld andere idealen, doelen en gedupeerden voor ogen. Dat moet ook voor Tula hebben gegolden.

Tula moet een geduldig man zijn geweest. In ieder geval is hem dit geduld toegeschreven door Rignald Recordino. In zijn opmerkelijk populaire lied ‘Tula warda’ (Wacht nog even, Tula) vraagt Recordino de leider van de opstandige slaven zijn nazaten met mededogen te benaderen. Van de bevrijdende emancipatie is de afgelopen tweehonderd jaar weinig terecht gekomen, ondanks de voorbeeldige inspanningen van Tula en zijn opstandige medestanders. Behandel en beoordeel hun nazaten met lankmoedigheid, zo klinkt omhoog uit het lied van Recordino.

In enkele regels tekent de fameuze singer-songwriter wat we probleemloos beeldend kunnen invullen. Dagelijks worden zijn woorden bevestigd door ontoereikende criminaliteitsbestrijding, overrompelende milieuproblematiek, gemankeerd onderwijs, onduidbare (intereilandelijke) infrastructuur, falende handhaving van mensenrechten, fnuikende afhankelijkheid van drugs(handel en -doorvoer), schrijnende armoede, onverkwikkelijke mensenhandel en prostitutie, uitzonderlijk venijnige gewelddadigheden, belabberde ambtelijke dienstverlening, schoonschijnende toezichtorganen, haperende kindbescherming, vastgelopen digitaliseringsinitiatieven, hoge werkloosheid, frauduleus bestuur, behoeftige gezondheidszorg, falende belastingheffing en onbeheersbare overheidsfinanciën van de eilandelijke samenlevingen, enzovoorts.

Hoe we het ook draaien of keren, het bestaande staatsrechtelijke arrangement is geen krachtdadige constructie gebleken. Recordino lijkt mij in de afsluitende strofe van zijn smeekbede de spijker op de kop te slaan.

Tempu bo tabata nos guía
Bo metanan tur tabata bon kla
Nos a para riba nos pía
ma unda nos ta bayendo nos no sa
Skur ta nos kaminda
Si nos mantené mesun ruta

Toen jij onze gids was
wist jij wat je doel was.
Nu staan wij op eigen benen,
maar waar we op afstevenen,
weten we niet. Bij de huidige koers
blijft onze weg duister.

We weten niet waar we op afstevenen en zodoende blijft onze weg in duister gehuld. We rommelen maar wat aan. Al naar onze plaats in het Koninkrijk, schermen we met autonomie, verschuilen ons erachter of appelleren juist op de woorden (van koningin Wilhelmina) 'de wil elkander bij te staan' of vallen aan met een van de artikelen uit het Statuut.

De centrale vraag is 'waartoe zijn wij in het Koninkrijk der Nederlanden?' Tula had het antwoord, waarover hierna. De afgelopen decennia zijn wat halfslachtige pogingen gedaan om tot een gezamenlijke visie op het Koninkrijk te komen. Nederland stelde zich in dezen stevast uitgesproken terughoudend op, omdat de eilanden, c.q. de landen zélf dienden te bepalen wat zij wenselijk acht(t)en. Zoals Doble R ons al toezong, de landen weten niet waarheen ze wensen te varen: 'unda nos ta bayendo nos no sa'. We kunnen gezamenlijk blijven wachten, het zwalken drijft ons vanzelf wel ergens naartoe.

Het lijkt mij echter wel degelijk mogelijk licht in de duisternis aan te dragen. Het komt Nederlandse bestuurders soms best goed uit de landen te laten dwalen, tastend naar de invulling van 'autonomie'. Doorslaggevend lijkt mij dat het juist politieke bestuurders van de landen Aruba, Sint Maarten en Curaçao zijn, die er hun voordeel mee doen wanneer hun land blijft ronddolen. Hoe het ook zij, het blijft bovenal duister voor de bevolking van de landen. 'Skur ta nos kaminda/Si nos mantené mesun ruta.'

Als de landen in de Caribische Zee niet nadrukkelijk kiezen welke kant zij wensen op te varen, dan moet Nederland dat maar doen. Dé inspirerende opdracht uit het verleden. Het zwalken kan een doelgericht navigeren worden in een van beider richtingen: het Koninkrijk uit of het moederland in. Of de landen worden onafhankelijk óf de landen worden een gemeente van Nederland en sluiten zich aan bij een bestaande provincie. Meer smaken zijn er niet.

Natuurlijk is ook mij bekend dat de landen moeten instemmen met de uiteindelijke stap naar de status van onafhankelijkheid of van gemeente. Dit neemt niet weg dat Nederland wel degelijk een beleid kan ontwikkelen in een van beider richtingen en ernaar kan gaan handelen. Alles wat in de CAS-landen geschiedt dat in lijn ligt met de gekozen richting krijgt de ruimhartige steun van het moederland. Dit geschiedt in de overtuiging dat het motiverend uitpakt, dat spreekt.

Nederland zal hoogstwaarschijnlijk kiezen voor een beleid dat aanstuurt op 'onafhankelijkheid' van de landen (over de BES-eilanden kom ik nog te spreken). In ieder geval is dat wat het merendeel van de bevolking in Nederland wenst, zo schat ik in. Dat is een uitvalsbasis waarmee rekening gehouden mag worden. Een beleid dat afstevent op onafhankelijkheid moet de tijd nemen – vijftientwintig jaar? - om invulling te krijgen, maar zal praktisch verhelderend werken.

Neem de op- en uitbouw van een slavernijmuseum in Amsterdam. Dat gaat minstens een slordige honderd miljoen euro kosten. Was het beleid in Nederland de landen tot onafhankelijkheid te motiveren dan zou Nederland die honderd miljoen euro nooit in een dergelijk museum in de hoofdstad investeren.

Curaçao kent al jaren het slavernijmuseum Kurá Hulanda. Dat kan als 'nationaal' museum dienen. Bovendien, in de praktijk van alledag loop je op de Caribische eilanden sowieso al door de restanten van het slavernijverleden. Die kunnen overigens grotendeels helemaal niet in een museum worden ondergebracht. Het complex van Kurá Hulanda is daarvan een mooi voorbeeld; het omvat stegen en gebouwen van een eeuwenoude stadswijk. Anders zijn de vervallen plantages en landhuizen wel een tastbare herinnering. Erfgoed uit de tijd van de slavernij te over op de eilanden; bordjes met info erbij, een podcast in zeven talen en een (wand-, fiets-, auto)route aan de hand van een app.

Mocht er honderd miljoen euro worden overgemaakt, dan zal het moederland dat doen om het wegwijnende onderwijs op te krikken en bemoeit de Rotary Club Leiderdorp zich met andere hulpbehoevende aangelegenheden. De CAS-landen krijgen er, dat spreekt, een gratis cursus boekhouden bij om te leren hoe uitgaven in lijn te houden met de inkomsten. Daarentegen zal Nederland zich niet bemoeien met 'authentieke' cultuuruitingen, zoals het verbod op het openstellen van het huwelijk voor personen van gelijk geslacht. Dat is een interne aangelegenheid waar je prima onafhankelijk mee kunt worden en zijn; zie de islamitische regimes.

Deze beleidskeuze – richting onafhankelijkheid - lijkt mij geheel overeenkomstig wat Tula zou wensen. Hij bepleitte een substantiële verbetering van de leef- en werkomstandigheden, wat werd gestut door een verlangen naar daadkrachtige vrijheid. Daartoe is onafhankelijkheid van geest en handelen vereist. Die verkregen geen gestalte – zo weten we nu na zeventig jaar wel – door de status van autonomie binnen het Koninkrijk.

Waar het de BES-eilanden - Bonaire, Sint Eustatius en Saba – betreft, zijn de contouren van een beleidskeuze al wel geschetst. Die behoeven echter duidelijker ingekleurd te worden. De BES-eilanden worden bij Nederland getrokken en zullen uiteindelijk daadwerkelijk 'gemeenten' worden. Op 10 oktober 2010 werden de BES-eilanden gevoed door 'overmoed' en Nederland door 'wantrouwen'.

De BES-eilanden meenden dat ze van de ene op de andere dag gemeenten – met alle rechten en verplichtingen - konden worden. Nederland had daar – met recht - helemaal geen vertrouwen in. Het resultaat is de openbaar lichaam-constructie. Dat is een redelijk tastbare stap in de richting van een beleid. Nu nog expliciteren dat de BES-eilanden daadwerkelijk gemeenten worden, welke stappen hiertoe gezet moeten worden en hoeveel

jaren en geld dit mag kosten. Dan stopt ook het ronddolen van deze eilanden. Het doel is duidelijk.

Tja, dan zou het zomaar kunnen zijn dat terwijl de BES-eilanden heel helder weten waartoe zij in het Koninkrijk der Nederlanden zijn, de CAS-landen ertoe aangezet worden dezelfde weg in te willen slaan. Tegen het beleid van Nederland in. Het kan verkeren. Het mag verkeren. Dát zou een gezonde ontwikkeling in daadkrachtige vrijheid zijn. Het komt mij voor dat dit Tula bijzonder zou hebben aangesproken.

Aart G. Broek is socioloog en letterkundige, gespecialiseerd in het Caribisch gebied, in het bijzonder de koninkrijksdelen.

A seventy year old fata morgana

By Grisha Heyliger-Marten

Two years ago, as a of Member of Parliament of Sint Maarten, I stated the following during a presentation in The Hague: ...“De kogel is door de kerk! The seventy year old fata morgana of the Kingdom of the Netherlands is finally disappearing in front of our eyes as we come closer to the truth, closer to the cold and harsh realities of the Dutch Kingdom”...

During the last seventy years, it has become painfully evident that the highest legal order in the Dutch Kingdom, ‘het Statuut voor het Koninkrijk’, is more of a ‘last’ then a ‘lust’. This should not be surprising, seeing the manner in which it came about and the limited support it received during the vote on its promulgation in the UN General Assembly.

Today, as the seventieth anniversary of the ‘Statuut’ approaches, I stand even more firmly behind my statements and beliefs of two years ago. The main reasons for my optimism are the significant, and in my opinion irreversible, global geo-political developments beyond the control of the Dutch Kingdom and its individual governments are shaping the future of a world based on mutual respect between nations for their respective ambitions, political structures, and cultures. In this ‘multi-nodal world’ as ambassador Chas W. Freeman, Jr. calls it, there is no room for domination of one nations or people over another, be it in the form of neo-colonialism/ imperialism, military occupation, or other forms of subjugation.

Closer to home, in the Caribbean, the nations who are not yet fully decolonized are having serious conversations with the metropolitan states who colonized them about establishing new relationships that are in full compliance with the UN Charter and relevant resolutions. At the same time, these same metropolitan states are coming under increasing scrutiny from the global community of nations regarding their colonial past and present. Discussions on completing the decolonization of all remaining dependent territories are also being tied to the topic of reparations.

I am particularly encouraged by the increased cooperation between nations in the Caribbean region amongst themselves and those on the African continent. Coupled with Barbados’ prime minister Mia Mottley’s ‘Bridgetown Initiative’ aimed at restructuring the global financial architecture so that it becomes more favorable for developing countries, I am convinced

that this cooperation will allow the Caribbean region to develop to its full potential.

And last but certainly not least, the fact that the new Dutch government is a proponent of self-reliance by the Caribbean islands is encouraging. This position is in line with former minister Ronald Plasterk's expressed support for more cooperation of the islands with multilateral institutions.

It is my sincere hope and wish that all the islands of the former Netherlands Antilles will follow this route towards self-reliance which could ultimately lead to full independence if the peoples of the islands support this. Many examples in the region and beyond have proven that this is possible, and the regional and global developments which I referred to earlier can certainly play a supportive role in achieving these objectives.

So what would or should all of this mean for the 'Statuut'? Does this highest legal order in the Dutch Kingdom still have a 'raison d'être' at the age of seventy? Should the Dutch Kingdom become a Commonwealth of Nations, as once proposed by former Dutch MP and colleague André Bosman?

The best way to address these questions would be to organize a full kingdom conference before the 71st anniversary of the 'Statuut'. I have suggested and championed this conference as an MP, and I still support it in my current capacity of minister.

Grisha Heyliger-Marten is Sint Maartens minister van Toerisme, Economische Zaken, Transport en Telecommunicatie.

Het Gemeenschappelijk Goed

Door Henny Eman en Mike Eman

De preambule van het Statuut voor het Koninkrijk is een document dat meer belooft dan de harde realiteit van de politieke verhoudingen ooit heeft waargemaakt. Het spreekt over het behartigen van gemeenschappelijke belangen, een nobel streven dat, indien goed begrepen, veel verder zou kunnen reiken dan enkel administratieve afspraken tussen de verschillende delen van het Koninkrijk. Het spreekt de ambitie uit om door samenwerking en wederzijds respect te streven naar het welzijn van alle delen van het Koninkrijk.

Zoals met veel historische documenten, blijkt de werkelijkheid echter weerbarstiger dan de idealen. Na zeventig jaar Statuut is de ambitie van gemeenschappelijkheid en wederzijds voordeel voor alle delen van het Koninkrijk niet volledig gerealiseerd. De vraag blijft: hoe kunnen we het concept van 'gemeenschappelijke belangen' herdefiniëren en benutten als een krachtig instrument om zowel de eilanden als Nederland verder te brengen? In deze bijdrage willen wij reflecteren op het idee van het *Gemeenschappelijk Goed* en hoe dit, zowel historisch als in de toekomst, een leidend beginsel zou kunnen zijn voor de verhoudingen binnen het Koninkrijk.

De historische wortels van het Arubaanse streven naar zelfbeschikking

Het verhaal van Aruba's staatkundige ontwikkeling, deel van het verhaal van het Koninkrijk der Nederlanden, begint voor ons heel dichtbij: de erfenis van onze grootvader en vader, Henny Eman en Shon A Eman. Als kinderen lazten we met trots en bewondering hoe onze grootvader en vader, samen met de Arubaanse gemeenschap, aan het begin van de twintigste eeuw een niet aflatende strijd voerden voor een beter Aruba. Dit was een tijd waarin ons eiland te maken had met grote armoede en honger, een tijd waarin er geen eigen bestuur was en geen middelen om de problemen van het dagelijks leven het hoofd te bieden. Toch stonden Henny Eman en Shon A Eman, samen met de bevolking, op tegen deze uitdagingen. Niet door zich af te zetten tegen de wereld, maar door een roep om zelfbeschikking, om verantwoordelijkheid voor het eigen lot.

Onze ouders vertegenwoordigden een generatie van leiders die geloofden in de kracht van verbondenheid en het gemeenschappelijk belang.

Ze zagen dat de strijd voor een beter leven geen individuele onderneming was, maar een collectieve inspanning. Dat principe, dat de gemeenschap als geheel sterker was dan de optelsom van haar individuen, legde de basis voor het latere denken over wat we nu het ‘Gemeenschappelijk Goed’ noemen.

Foto's uit die tijd laten onze grootvader zien te midden van de menigte, tijdens de vele manifestaties die de roep om een zelfstandig Aruba ondersteunden. Borden droegen leuzen als “Aruba Zelfstandige Status!”, maar ook “Aruba één met Nederland!” Deze uitingen waren meer dan politieke slogans; ze vertegenwoordigden een diep verlangen naar een nieuwe staatkundige orde: een zelfstandige status binnen het Koninkrijk, een model dat uniek was in een tijdperk van mondiale dekolonisatie.

Het idee van verbondenheid in autonomie

In de jaren die volgden, was het idee van een zelfstandig Aruba steeds en fundamenteel verweven met de gedachte aan verbondenheid binnen het Koninkrijk. Het was een veel subtielere visie dan dekolonisatie, een visie die zowel de kracht van eigen verantwoordelijkheid benadrukte als het belang van samenwerking en ondersteuning binnen het Koninkrijk. In feite was dit de kern van het Arubaanse streven: zelfbestuur ingebed in samenwerking. Een formule voor het hart en voor het verstand. Terwijl de wereld zich voorbereidde op een golf van dekolonisatie, kwam Aruba met een uniek antwoord: het Koninkrijk niet verlaten, maar juist versterken door een zelfstandig bestuur dat toch deel zou uitmaken van een groter geheel. Deze visie leidde uiteindelijk tot de verwerving van de status aparte in 1986.

De droom van een eigen status binnen het Koninkrijk vond zijn oorsprong in de vroege jaren van de twintigste eeuw, toen onze grootvader de roep om ‘baas in eigen huis’ leidde. Maar die droom werd concreter in de jaren veertig, toen onze vader, Shon A. Eman, namens Aruba een motie indiende tijdens de Ronde Tafel Conferentie in Den Haag voor een afzonderlijke status. Deze historische motie die sprak over een zelfstandige status voor Aruba *binnen* het Koninkrijk werd gesteund door de Curaçaose leider Moises da Costa Gomez en uiteindelijk unaniem aangenomen. In herinnering aan dit feit koos Betico Croes vele jaren later, in de jaren zeventig van de vorige eeuw, de datum 18 maart als onze nationale feestdag.

De status aparte was dus niet het product van een plotselinge golf van nationalisme. Het was het resultaat van tientallen jaren van bedachtzaam en volhardend leiderschap, van generaties die begrepen dat zelfbeschikking alleen waarde heeft wanneer het gepaard gaat met de erkenning van onze wederzijdse afhankelijkheid als eiland en als onderdeel van een groter Koninkrijk.

Een reis van hart en verstand

Het Koninkrijk zoals we dat vandaag kennen, met zijn complexe relaties en wederzijdse belangen, is een product van een lange geschiedenis van politiek debat en diplomatie, zowel binnen Europa als in de West. Voor ons als familie is dit verhaal buitengewoon persoonlijk. Wij hebben het voorrecht gehad om de erfenis van onze voorouders voort te zetten in onze eigen politieke loopbanen. Als jonge mannen werden we geïnspireerd door de verhalen van onze grootvader en vader, en we zagen het als onze plicht hun visie verder te brengen. Henny had als eerste premier van Aruba de historische kans om betrokken te zijn bij het formeel schrappen van de uittredingsbepaling uit de status aparte, samen met premier Kok. Dit was een cruciaal moment in de geschiedenis van Aruba, waarin het eiland definitief koos voor een toekomst binnen het Koninkrijk, op basis van het eerder beschreven evenwicht tussen autonomie en samenwerking.

Wat dit verhaal zo krachtig maakt, is dat het een balans belichaamt tussen verstand en emotie. Het Arubaanse model is een voorbeeld van een weloverwogen en doordacht staatsbestel dat werd geboren uit een oprechte liefde voor het eiland en een diepe verbondenheid met de bredere wereld. Dit model heeft zich in de loop der jaren bewezen als een stabiele en succesvolle formule, niet alleen voor Aruba, maar ook voor de andere eilanden in het Koninkrijk.

Het ideaal van het Gemeenschappelijk Goed

In de preambule van het Statuut voor het Koninkrijk staat het volgende: “Het Koninkrijk der Nederlanden wil de belangen behartigen van alle delen van het Koninkrijk.” Dit idee van gemeenschappelijke belangen is fundamenteel voor de manier waarop het Koninkrijk functioneert. Het suggereert dat de delen van het Koninkrijk niet alleen met elkaar verbonden zijn door juridische banden, maar ook door een gedeelde verantwoordelijkheid voor elkaars welzijn.

Dit idee van het Gemeenschappelijk Goed, dat in de kern van de preambule besloten ligt, is vandaag relevanter dan ooit. In een tijdperk van globalisering, waarin de uitdagingen – van klimaatverandering tot economische ongelijkheid – de grenzen van nationale staten overstijgen, is het belangrijker dan ooit om het concept van gemeenschappelijke belangen te herontdekken. We moeten verder kijken dan de juridische en politieke kaders die het Koninkrijk vormen, en ons richten op de onderliggende waarden van samenwerking en solidariteit.

Het Gemeenschappelijk Goed is niet slechts een abstracte politieke theorie. Het is een praktische leidraad voor hoe we onze samenlevingen

kunnen organiseren op een manier die recht doet aan de behoeften van alle burgers, ongeacht hun geografische locatie of culturele achtergrond. Het is een idee dat vraagt om een nieuwe benadering van politiek, een die niet alleen gericht is op het behartigen van individuele belangen, maar op het creëren van een samenleving waarin iedereen kan floreren.

De weg naar wederzijds voordeel

In de loop der jaren is het Statuut, met zijn nadruk op gemeenschappelijke belangen, vaak verkeerd begrepen. In plaats van te worden gezien als een middel om samen te werken voor het algemeen welzijn, is het vaak geïnterpreteerd als een *contract* waarin de verantwoordelijkheden van de verschillende delen van het Koninkrijk strikt worden afgebakend. Dit heeft geleid tot een situatie waarin de relaties tussen de eilanden en Nederland vooral gekenmerkt worden door conflicten over bevoegdheden en verantwoordelijkheden.

Wij geloven echter dat het Statuut een veel diepere betekenis heeft. Het is niet alleen een juridisch document, maar veeleer een moreel kompas dat ons zou moeten leiden naar een toekomst van samenwerking en wederzijds voordeel. Dit vereist een heroverweging van wat we verstaan onder gemeenschappelijke belangen. Het is niet genoeg deze belangen te definiëren in termen van economische of politieke voordelen. We moeten ook kijken naar de sociale, culturele en ecologische dimensies van onze samenwerking.

Aruba en de andere eilanden bieden Nederland een unieke strategische positie, met hun ligging aan de grens van de Amerikaanse continenten. Als handelsland kan Nederland deze connectie met de Caribische regio en Latijns-Amerika gebruiken als een platform voor economische groei en innovatie. Tegelijkertijd kunnen de eilanden profiteren van Nederlandse expertise op het gebied van infrastructuur, technologie en duurzaamheid. Dit is de essentie van het Gemeenschappelijk Goed: het creëren van een situatie waarin iedereen voordeel heeft van de samenwerking.

Vooruitgang door samenwerking: Hart en verstand in balans

Voor Aruba zijn er vele voordelen verbonden aan deze structurele samenwerking. Als klein land met een kleine economie heeft Aruba het voorrecht duurzame banden te hebben met een middelgroot Europees land, een van de oprichters van de Europese Unie. Dit geeft de Arubaanse stem niet alleen meer gewicht, maar betekent ook dat Nederland de structurele buitenlandse belangen van Aruba behartigt, zoals de externe veiligheid (Defensie) en de diplomatieke betrekkingen. Daarnaast maakt Aruba deel uit van het grotere rechtssysteem van het Koninkrijk. Op vele andere terreinen

biedt Nederland geweldige schaalvoordelen: veel Arubanen hebben in Nederland gestudeerd, en op medisch gebied zijn er uitstekende contacten en samenwerking met topinstellingen in Nederland. Dit partnerschap biedt Aruba kansen die verder gaan dan puur economische of bestuurlijke voordelen. Het is een vorm van samenwerking die zowel het hart als het verstand aanspreekt. In goede balans is het een wondermiddel voor wie het wil zien en benutten.

Dit ideaal, waarin hart en verstand elkaar versterken, is precies waarom wij de politiek in wilden. Onze visie was volledig geënt op het ‘wij: samen met de burgers van Aruba vormgeven aan een Koninkrijk gebaseerd op het Gemeenschappelijk Goed. Het is een prachtige, maar tegelijk ook kostbare opdracht, die ons tot grote inspanningen heeft gebracht.

We kijken met trots terug op de vele jaren waarin we deze visie vormgaven. Zowel binnen de bestuurskamers als er buiten, tussen de mensen. Of we nu in Den Haag, New York of elders waren, altijd op zoek naar kansen voor Aruba en het Koninkrijk. Onze idealen waren gebaseerd op een visie van welvaart en welzijn, waarin Aruba een model kon worden van ecologische en economische innovatie. Zo kwam TNO naar Aruba, keerde KLM terug, werd Port Amsterdam partner bij het ontwikkelen van onze nieuwe havengebieden, en werden de Scheepvaartschool Rotterdam en de Rietveld Academie belangrijke partners in onze kennis-economische ontwikkeling. Het partnerschap met Philips was een model voor de transitie naar LED-verlichting, en dankzij de samenwerking met Schiphol is de luchthaven Reina Beatrix uitgegroeid tot een model van innovatie met efficiënte, geautomatiseerde paspoortcontrole.

Het pad naar de toekomst

Als we vooruitkijken, moeten we ons afvragen hoe we het ideaal van het Gemeenschappelijk Goed kunnen realiseren. Wat betekent het om een Koninkrijk te zijn in een tijdperk van globalisering? Hoe kunnen we ervoor zorgen dat de belangen van alle delen van het Koninkrijk worden behartigd in een wereld die steeds meer onderling verbonden is? Wij geloven dat de sleutel ligt in een hernieuwde toewijding aan de waarden van solidariteit, samenwerking en wederzijds respect. Dit betekent dat we verder moeten kijken dan de bestaande institutionele structuren en ons moeten richten op het versterken van een wederzijdse sociale binding. Het betekent ook dat we moeten erkennen dat onze uitdagingen – van klimaatverandering tot economische ongelijkheid – niet kunnen worden opgelost door één deel van het Koninkrijk alleen. Alleen door samen te werken, door onze krachten te bundelen en elkaar te ondersteunen, kunnen we een rechtvaardige en welvarende toekomst voor iedereen creëren.

Het Gemeenschappelijk Goed als verbindend ideaal

De preambule van het Statuut biedt ons, zoals gezegd, een visie van een Koninkrijk dat meer is dan de som van zijn delen. Het spreekt over een Koninkrijk dat gebaseerd is op het principe van het Gemeenschappelijk Goed, waarin de belangen van alle burgers, ongeacht waar ze wonen, worden behartigd. Dit is een visie die nog steeds krachtig en relevant is, en die ons kan leiden naar een betere toekomst. De vraag die we onszelf nu moeten stellen, is hoe we het concept van het Gemeenschappelijk Goed kunnen vertalen naar concrete actie. Hoe kunnen we ervoor zorgen dat de waarden die aan de basis liggen van het Statuut – solidariteit, samenwerking en wederzijds respect – worden ingebed in de dagelijkse praktijk van politiek en bestuur?

Ten eerste moeten we erkennen dat het Gemeenschappelijk Goed niet statisch is. Het is een dynamisch concept dat voortdurend moet worden heroverwogen en aangepast aan de veranderende omstandigheden. Dit betekent dat we bereid moeten zijn te experimenteren met nieuwe vormen van samenwerking, zowel binnen het Koninkrijk als op het wereldtoneel. Het betekent ook dat we moeten investeren in het versterken van de sociale en economische banden tussen de verschillende delen van het Koninkrijk, zodat we beter in staat zijn om samen te werken aan de uitdagingen van de toekomst.

Ten tweede moeten we de nadruk leggen op inclusiviteit. Het Gemeenschappelijk Goed kan alleen worden gerealiseerd als iedereen erbij wordt betrokken, ongeacht achtergrond of sociaaleconomische status. Dit vereist dat we ons inspannen om ongelijkheden binnen het Koninkrijk aan te pakken en ervoor zorgen dat iedereen gelijke toegang heeft tot de kansen en middelen die nodig zijn om te floreren.

Ten slotte moeten we erkennen dat het realiseren van het Gemeenschappelijk Goed een voortdurende inspanning vereist. Het is geen doel dat we op een bepaald moment bereiken, maar een reis die we samen afleggen. Dit vereist geduld, doorzettingsvermogen en een diepe toewijding aan de waarden die ons binden als delen van het Koninkrijk.

Henny Eman was van 1 januari 1986 tot 9 februari 1989 de eerste minister-president van Aruba. Daarna was hij tussen 1994 en 2001 nog twee keer premier. Zijn broer Mike Eman was van 31 oktober 2009 tot 16 november 2017 minister-president van Aruba.

Afscheid van de Antillen had voor de hand gelegen

Een gesprek met Jan Pronk

“De bewering dat het kabinet Den Uyl Suriname het Koninkrijk uit heeft gewerkt, is totale onzin. Als we al iets hadden willen opdringen, hadden we dat eerder met de Nederlandse Antillen gedaan. Daar hadden wij grotere zorgen over dan over Suriname. Vanuit vermeend Nederlands belang had het voor de hand gelegen na de onlusten van 30 mei 1969 in Willemstad afscheid te nemen van de Nederlandse Antillen. Suriname heeft zelf te kennen gegeven onafhankelijk te willen worden. De Nederlandse Antillen had die wens niet, dat wilde onder geen beding uit het Koninkrijk en daarin hebben we berust”, aldus Jan Pronk.

Als minister van Ontwikkelingssamenwerking was hij nauw betrokken bij de onderhandelingen die in 1975 tot de onafhankelijkheid van Suriname leidden. Hij ontvangt ons - heel toepasselijk op een tropische dag – in een schaduwrijk plekje in zijn achtertuin met op tafel het boek ‘Suriname, van wingewest tot natiestaat’.

Zwijgend, als een soort sfinx

“Bij die onderhandelingen zat de Nederlandse Antillen uiteraard ook aan tafel, want het ging over het openbreken van het Statuut. Het was een fascinerend proces met minister-president Juancho Evertsz vooral zwijgend in een hoekje, als een soort sfinx. Hij vond alles goed wat Suriname wilde, als we maar niet aan de positie van de Nederlandse Antillen kwamen. Hij maakte dat zonder veel poeha duidelijk. Zijn opstelling was onwrikbaar: ‘Jullie krijgen ons niet weg’. Hij speelde dat heel knap. Ook zijn voorganger Ciriaco De Mello, die lid was van de koninkrijkscommissie die mogelijke alternatieven moest voorbereiden voor de staatkundige verhoudingen, liet er geen misverstand over bestaan: ‘Je kunt ons niet zo maar de laan uitsturen’. Papa Godett was ook een aantal keren bij de gesprekken aanwezig, maar die heeft zich nooit uitgesproken over onafhankelijkheid wat gezien zijn leidersrol in 1969 wel verbaasde.”

Evertsz en De Mello hadden alle reden voor argwaan. “In Keerpunt 1972, het regeerakkoord van PvdA, D66 en PPR, hadden we opgeschreven dat Suriname en de Nederlandse Antillen onafhankelijk moesten worden. Ik was daar al in mijn activistische studentenjaren groot voorstander van. We

hebben Evertsz gerustgesteld door te zeggen: ‘Al vinden wij het wel beter voor jullie dat jullie onafhankelijk worden, we gaan het niet tegen je wil opdringen’. Wij voorzagen dat Aruba een probleem zou worden, omdat men van Willemstad af wilde. Wij wilden niet dat de Nederlandse Antillen uiteen zou vallen. Betico Croes was een eigenwijze kerel die zich behoorlijk liet gelden, maar uiteindelijk hebben we het weten te parkeren. Daarnaast speelde in onze achterhoofden ‘1969’ mee. Ik zou het geen trauma willen noemen, maar een traumaatje was het wel”, waarmee Pronk doelt op het sturen van troepen naar het in brand staande Willemstad.

Uit Keerpunt 1972

- a. Suriname en de Nederlandse Antillen worden binnen de komende regeringsperiode, d.w.z. voor eind 1976, onafhankelijk. Voor 1975 wordt in overleg met beide landen de wijze bepaald waarop dit zal gebeuren en zullen de noodzakelijke overgangsmaatregelen worden vastgesteld.*
- b. Nederland zal zijn inspanningen op het gebied van de ontwikkelingshulp aan Suriname en de Nederlandse Antillen voortzetten. Daarbij staat centraal dat deze landen (in het kader van een zelfstandigheids- en ontwikkelingsplan) bij en na het bereiken van staatkundige onafhankelijkheid een groeiende mate van economische, sociale en kulturele zelfstandigheid moeten verwezenlijken. Omvang en aard van de hulpverlening worden bepaald in samenhang met deze doelstelling.*

“Het ingrijpen in 1969 was voor de anti-imperialisten onder ons een negatieve klaroenstoot. Nederland had het recht dat te doen, maar dat wil niet zeggen dat je het ook moet doen. Het denken over dekolonisatie was al zo ver voortgeschreden – half Afrika was inmiddels onafhankelijk geworden – dat het als koloniale mogendheid sturen van troepen buitengewoon ongepast was. Zoiets doe je gewoon niet. Als student/wetenschapper was ik er heel boos over. Daar komt bij dat het op een rare manier is gegaan, niet zoals het hoorde op basis van het Statuut, maar gek genoeg op grond van binnenlandse orde. De geldende procedures werden daarvoor terzijde geschoven. Ik begrijp dat je wat moet, want er was wel het nodige aan de hand. Maar ‘1969’ was koloniaal en had anders gekund en gemoeten. Nederland is er ook nog door de VN op aangesproken. Ik was er als medeauteur van Keerpunt 1972 overtuigd van dat voormalige koloniën recht op onafhankelijkheid hadden.”

Er is niet zo veel opgedrongen

“Het rare was dat de hele begroting voor Suriname en de Nederlandse Antillen onder mij als minister van Ontwikkelingssamenwerking viel, terwijl ik er niks over te vertellen had. Dat was aan Binnenlandse Zaken. Na 1975 werd dat anders omdat Suriname buitenland was geworden. Ik was daar blij mee, want ik vond dat Binnenlandse Zaken een tamelijk binnenlandse, erg gemeentelijke visie op de relatie met de voormalige koloniën had en weinig bewustzijn had van wat die echt nodig hadden om zich te ontwikkelen. Ik had in 1973 bij het constituerend beraad van het kabinet Den Uyl voorgesteld dat ze onder mijn competentie zouden gaan vallen. Die strijd heb ik verloren. Binnenlandse Zaken was als de dood dat ze dat moesten weggeven. Ik heb me erbij neergelegd, want er was nog een andere, belangrijkere factor: de eilanden waren er op tegen. Die wilden dat op geen enkele manier de indruk werd gewekt buitenland te zijn. Ik snapte dat, maar ze bleven intussen wel op mijn begroting staan.”

In zijn boek ‘Suriname, van wingewest tot natiestaat’ (2020) noemt Pronk het Statuut voor het Koninkrijk een hinderpaal op weg naar autonomie en politiek/bestuurlijke, economische en culturele zelfstandigheid. “In de jaren zestig, toen ik nog niet de leeftijd des onderscheids had bereikt, dacht ik er zo over. Nadat ik ben gaan studeren en mij meer in ontwikkelingsvraagstukken begon te verdiepen en politiek geïnteresseerd raakte, ben ik er genuanceerder over gaan denken. Ik constateerde dat het Statuut vooruitstrevend was in vergelijking met hoe de relaties tussen andere koloniale mogendheden en hun koloniën zich ontwikkelden. De Nederlandse koloniën konden destijds zelf beslissen er een einde aan te maken. Men stapte geheel uit vrije wil in het Statuut. De onderlinge verhoudingen waren weliswaar ongelijk, maar er is niet zo veel opgedrongen.”

Te klein om land met alles wat daar bij hoort te zijn

“Het Statuut was een stap op weg naar autonomie, maar niet een volledige. Al was het anders opgeschreven, de afhankelijkheidsrelatie bleef in stand. Niet alleen Defensie en Buitenlandse Zaken bleven een zaak van het moederland, waarvoor op zichzelf veel te zeggen was, ook belangrijke economische beslissingen werden in Den Haag genomen. Ik moet wel erkennen dat de periode na 1954 goed is gebruikt. Er was in Suriname en de Nederlandse Antillen onafhankelijke rechtspraak, scheiding der machten, een onafhankelijke vakbeweging, een vrije pers, geen politiegeweld en, niet onbelangrijk, een eigen parlement. Als je dat vergelijkt met het emancipatieproces in talloze andere landen zoals Guyana, Grenada of kleine staten in Afrika hebben onze voormalige koloniën het zo slecht nog niet

gedaan. Het Statuut is op veel terreinen een verworvenheid gebleken, maar tegelijkertijd heeft het echte autonomie en zelfrealisatie belemmerd. Van de ambitie ‘meer autonoom, minder bemoeienis’ is niet veel terechtgekomen.”

Achteraf bezien is Pronk er niet ongelukkig mee dat de Nederlandse Antillen niet onafhankelijk is geworden. “De Caribische delen van het Koninkrijk hebben door hun kleinschaligheid zelfstandig geen bestaansmogelijkheid. Ze zijn te klein om land te zijn met alles wat daar bij hoort. Ik dacht er toen anders over en ik vind nog steeds dat ze er recht op hebben, maar de wereld is drastisch veranderd. Hoe weer je je als kleine gemeenschap tegen de toenemende impact van internationale ontwikkelingen? Dan is het misschien maar beter deel uit te maken van een op basis van een democratisch proces wederzijds juridisch vastgelegde structuur als het Koninkrijk. Alleen al uit oogpunt van veiligheid zijn de eilanden beter af.”

Worstelen met een complexe structuur

“Buiten de status aparte van Aruba, is er destijds niet meer over de structuur van het Koninkrijk gesproken. Wel was er nog een idee van Lubbers voor een gemenebest, maar dat was meer bedoeld voor de relatie met Suriname. De Nederlandse Antillen mochten, als ze wilden, aanhaken. Tijdens onderhandelingen in 1991 op Bonaire zijn Nederland en Suriname het eens geworden over een nieuw soort verdrag over de gemeenschappelijke verantwoordelijkheid voor de postkoloniale ontwikkeling. Het mooie was dat het niet zozeer ging over samenwerking tussen regeringen, maar vooral tussen gemeenten, het bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties. Er lag een uitstekende tekst, maar helaas is er niet veel van waargemaakt.”

“De staatkundige hervorming van 10-10-10 heb ik niet echt meegemaakt. Ik ben in 2002 uit de Haagse politiek vertrokken en zat in die tijd in Sudan. Als burger op afstand had ik wel de indruk dat het een fikse structuurverandering was als resultaat van een moeizaam onderhandelingsproces waarin iedereen zijn zegje heeft kunnen doen en uiteindelijk een compromis is gesloten. Of de uitkomst was en is wat de bevolking zich er van had voorgesteld, kan ik niet goed beoordelen. Ik vind de structuur wel ingewikkeld met twee nieuwe landen en drie bijzondere gemeenten. Ik zou eerder van de ABC-eilanden één land hebben gemaakt en voor de Bovenwinden aan een gemeentelijke of provinciale structuur hebben gedacht. Maar elk eiland heeft voor een eigen weg gekozen. Nu ligt er een complexe structuur waarmee aan beide kanten wordt geworsteld. Waarschijnlijk was iets anders politiek niet haalbaar.”

Hooghartig, om niet te zeggen neokoloniaal

Met de kennis van nu vindt Pronk niet dat het Statuut opnieuw overhoop moet worden gehaald. “Van wat er in de relatie niet goed gaat, kun je het Statuut niet de schuld geven. Kijk vooral naar de manier waarop je het invult. Daar valt voor alle partijen veel mee te winnen. Ik heb er destijds niet voor niets voor gepleit de eilanden weg te halen bij Binnenlandse Zaken. Daar heeft men de neiging te bevoogden. Dat doen ze ook met Nederlandse gemeenten, maar die hebben allerlei wegen om zich daar tegen te weer te stellen. Bij Ontwikkelingssamenwerking is er veel meer kennis en ervaring in het omgaan met andere culturen. Nederland gedraagt zich op veel terreinen hooghartig, om niet te zeggen neokoloniaal. Den Haag is vanaf 1954 doorgestaan met domineren. Ik ben na mijn ministerschap nog een keer op Curaçao geweest om op een conferentie te spreken. Ik heb toen gezegd: je moet je niet alles laten aanleunen door Nederland. Je mag best voor je eigen belangen opkomen, maar ik heb het gevoel dat men niet zo durft.”

“De achterstanden en ongelijkheid op de eilanden zijn groot. Iets waarover ik mij erg heb opgewonden, er zijn veel meer voorbeelden, is dat zelfs minister Schouten lange tijd niet in staat of bereid was te komen tot het vaststellen van een basis bestaansniveau voor de bijzondere gemeenten Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Schandalig vond ik het dat dit telkens vooruit geschoven werd, louter en alleen vanwege de kosten. Die vraag doet er niet toe, je hoort het gewoon te doen. Bovendien: het gaat om dertigduizend mensen dus hoeveel kan dat kosten? Het is je taak te zorgen voor alle Nederlanders, in welk deel van het land ze ook wonen. Een tweede voorbeeld is het vluchtelingenbeleid. Over de opvang van Venezolanen die naar Curaçao en Aruba zijn gevlucht, zegt politiek Den Haag: dat is een landsaangelegenheid. Terwijl het voor iedereen volstrekt helder is dat de landen het helemaal niet aan kunnen. Bovendien: op basis van het Statuut is het Koninkrijk, lees Nederland, wel degelijk eindverantwoordelijk voor het naleven van mensenrechten.”

Geen schuldgevoel, maar schuldbesef

Hoewel het koloniale verleden en de slavernij sinds de excuses van minister-president Rutte en de koning na anderhalve eeuw verzwijgen in de aandacht staat, heeft Pronk zijn bedenkingen. “Weinig politici denken vanuit de verantwoordelijkheid voor het koloniale verleden. Iedereen denkt dat de geschiedenis begint op het moment dat hij of zij parlementariër wordt. Om iets te snappen van de voormalige koloniën moet je weten dat ze zijn zoals ze zijn omdat wij ze zo gevormd hebben. Er valt best het een en ander op de eilanden aan te merken, zoals zwak bestuur en corruptie, maar realiseer je wel dat dit mede voortkomt uit hoe wij eeuwenlang met ze zijn omgegaan en

nu nog doen, handelend naar eigen believen en de hand lichtend met procedures. We kunnen en mogen ons niet aan onze verantwoordelijkheid onttrekken, maar dat is wel wat gebeurt.”

Pronk maakt onderscheid tussen schuldgevoel en schuldbesef. “Mensen van nu hebben geen schuld aan het koloniale verleden en de slavernij. Dat je daar geen schuldgevoel over hebt, want ‘ik heb het niet gedaan’, vind ik acceptabel. Je behoort alleen wel schuldbesef te hebben, omdat je behoort tot een samenleving die zich ten koste van mensen daar heeft ontwikkeld. Met andere woorden: je moet beseffen dat je het goed hebt, omdat anderen het slecht hebben gehad of nog hebben omdat ze nazaten zijn van diegenen. Dat wij het zo goed hebben, is omdat de natiestaat waartoe we behoren, heeft geplunderd en geroofd en andere mensen tot slaaf heeft gemaakt, uitgebuit en zelfs vermoord. Dat is een rationeel besef en dus iets heel anders dan schuldgevoel, want dat is emotie. Mij is vaak verweten dat ik ontwikkelingssamenwerking deed uit schuldgevoel. Ik ken het verleden, ik trek daar de consequenties uit. Als natiestaat hebben we een historische schuld. Dat besef is er onvoldoende. Het ontstaat nu gelukkig een beetje door de opeens opgekomen discussie over het koloniale verleden en de slavernij en de daaropvolgende spijtbetuigingen. We hebben er helaas generaties voor nodig gehad.”

Plicht tot het doen van herstelbetalingen

“De verantwoordelijkheid houdt niet op nadat een voormalige kolonie onafhankelijk is geworden. Zo ben ik de onderhandelingen met Suriname ingegaan. In het kabinet stelden sommige ministers dat we eenmalig een bedrag zouden meegeven en dat het daarna met financiële steun afgelopen moest zijn. Duisenberg stelde één miljard voor, daar was hij minister van Financiën voor, Suriname vroeg dertien miljard. Het is inclusief schuldkwijtschelding 4 miljard gulden geworden. Ik vond dat we er niet moeilijk over moesten doen, omdat wij door de koloniën rijk zijn geworden. Daarom heb ik gezegd: als het geld over pakweg vijftien jaar op is, kom je maar terug en krijg je nieuwe ontwikkelingsfinanciering. Het geld was immers nodig, omdat wij in het verleden iets heel verkeerd hebben gedaan. Ik zag het ook een beetje als herstel. Het opmerkelijke is dat wij van Surinaamse kant tijdens die onderhandelingen nooit zijn aangesproken op het koloniale verleden. Dat gebeurde alleen in individuele gesprekken.”

“Bij herstel zie ik drie financiële stromen. De eerste is gericht op postkoloniale ontwikkeling om echt onafhankelijk te worden, niet alleen staatkundig maar vooral ook economisch. De tweede betreft herstel en compensatie voor het koloniale verleden. Die moet ten goede komen aan al diegenen die zijn uitgebuit in het koloniale kapitalistische tijdperk en hun nazaten. Dan heb ik het over groepen. De derde categorie zijn individuen:

iedereen die nazaat is van een tot slaaf gemaakte. Je kunt niet alles in geld uitdrukken, maar zonder dat kun je niet spreken van reparatie. Koloniale mogendheden hebben de plicht tot het doen van herstelbetalingen. Dat staat los van ontwikkelingssamenwerking, want die geef je niet aan slachtoffers, maar aan een regering, uiteraard wel onder de voorwaarde dat het in het belang van de gehele bevolking wordt besteed en niet alleen aan de eigen achterban.”

De ongelijkheid is blijven bestaan

Voor het doen van herstelbetalingen is weinig draagvlak in de Nederlandse samenleving, dus daarvoor pleiten is politieke zelfmoord... “Daar ben ik het niet mee eens. Ik ben een adept van Joop den Uyl en die zei: een goed verhaal wint altijd. Want Nederlanders zijn best aardig en solidair, maar je moet wel eerlijk zijn en heel goed uitleggen dat wanneer je een verandering voorstelt dat niet ten koste gaat van de zwakkeren in de samenleving, maar van midden- en hogere inkomensgroepen. Dat is hervorming. Daar sta ik voor, zei hij, en dat deed hij. Durf beslissingen te nemen, dan krijg je misschien wel problemen met grote ondernemingen, niet met de bevolking. Ga het gevecht maar aan. Welke politicus durft dat nog?”

Terug naar 15 december 1954. De ondertekening van het Statuut wordt beschouwd als het startpunt van de emancipatie van de voormalige koloniën. “Het heeft zeker geholpen, maar in economisch en cultureel opzicht is de emancipatie niet goed uit de verf gekomen. Dat ligt aan de combinatie van zwak bestuur op de eilanden dat lastige besluiten aan Den Haag overlaat en de arrogantie van Nederland. De oude door Nederland gecreëerde structuur van ongelijkheid is blijven bestaan. Rijken zijn rijker geworden en armen armer. Als dat niet verandert, ben ik bang dat zich zomaar een nieuw ‘1969’ kan voordoen.”

Jan Pronk was, behorend tot de linkervleugel van de PvdA, minister van Ontwikkelingssamenwerking in de kabinetten Den Uyl, Lubbers III en Kok I en minister van VROM in het kabinet Kok II, is Tweede Kamerlid geweest en Europarlementariër. Daarnaast was hij o.a. adjunct-secretaris-generaal van de UNCTAD, speciaal gezant voor duurzame ontwikkeling en speciaal VN-gezant in Sudan. De bovenstaande tekst is een samenvatting van een gesprek dat René Zwart met hem had.

Een korte gouden tijd

Door Cynthia McLeod

In de negentiende eeuw wilde elk Europees land zoveel mogelijk overzeese gebiedsdelen, koloniën, bezitten. Nederland kon zich gelukkig prijzen, want het bezat de hele archipel in zuid-oost Azië, Nederlands Oost-Indië en ook nog een kleine kolonie op de noordkust van Zuid-Amerika en een paar verspreide kleine eilanden in de Caribische Zee. Voor Nederland waren koloniën ‘wingewesten’ en vooral met Oost-Indië lukte dat aardig.

Na de afschaffing van de slavernij in 1863 reduceerde in de Nederlandse slavenkolonie Suriname het aantal winstgevende plantages drastisch tot minder dan de helft en ondanks import van duizenden contractarbeiders uit andere koloniën, gingen de nog overgebleven plantages sterk achteruit. In de kolonie Suriname, die volledig product was Nederland, verdwenen de winsten en werden er zelfs verliezen geleden.

Suriname, was in het begin van de twintigste eeuw een van de armste landen ter wereld. Ooit was de kolonie een lust, maar toen werd zij voor Nederland een last. Ten tijde van de Eerste Wereldoorlog noemde de minister van Koloniën Suriname dan ook “een waardeloos land, een blok aan het been van Nederland!” In Surinaamse kranten kon men wekelijks lezen dat de Nederlandse minister meende dat “elke cent uitgegeven aan dat land, weggegooid geld was, omdat er in dat land nooit iets goeds tot stand zou komen.”

De bevolking, bestaande uit een klein aantal inheemsen, nakomelingen van slaven, marrons en diverse immigranten, wist natuurlijk wel dat Suriname een kolonie was van Nederland, het zogenoemde moederland. Een groot deel van deze kleine en arme bevolking echter was van mening dat Suriname in feite een ‘stiefkind’ was, omdat het altijd een stiefmoederlijke behandeling kreeg.

In 1916 werd in Suriname bauxiet ontdekt en omdat het er letterlijk voor het oprapen lag, kwam meteen de pas opgerichte Amerikaanse aluminiummaatschappij Alcoa naar Suriname om op grote schaal bauxiet te ontginnen. Amerika, het machtigste land, uitgaande van hun Monroeleer (Amerika voor de Amerikanen) was van mening dat dat kleine onbenullige landje dan maar aan hen moest behoren en deed in 1918 aan Nederland het voorstel om Suriname te kopen. Opgelucht wilde Nederland heel graag Suriname verkopen, want zo werden ze bevrijd van dat armlastige land.

Maar de verkoop ging niet door omdat een kleine ontwikkelde groep Surinamers sterk aageerde: “Nederland ziet ons nog steeds als slaven. We

dachten dat we een stiefkind waren, zelfs dat zijn we niet. Een stiefkind kan men niet verkopen, een slaaf wel!” Met goed fatsoen kon Nederland niet toegeven dat ze Suriname nog steeds beschouwde als ‘slavenkolonie’. Wel kreeg Alcoa van eigenaar Nederland toestemming om in Suriname te handelen hoe ze wilde en was tien cent genoeg betaling voor een ton verscheept bauxiet.

Alcoa investeerde flink in bauxietontginning en bij het aanbreken van de Tweede Wereldoorlog was Suriname ‘s werelds grootste bauxietleverancier. De eerste stap in de ontginning werd ook in Suriname gedaan en nu ontving het land voor elke ton geëxporteerde aluminiumoxide 25 cent. Amerika stelde meteen aan Nederland voor dat het in de oorlog het bauxiet in Suriname zou beschermen. Ruim drieduizend Amerikaanse militairen kwamen naar Suriname en deden er in een jaar tijds alles wat Nederland nooit gedaan had. Er werd een vliegveld aangelegd, wegen werden gemaakt, industrie kwam op gang.

Door de oorlog werd Suriname fysiek van Nederland afgesneden en was het land op zichzelf aangewezen. Met de verdiensten van het bauxiet, de vele kwartjes werden toch een aardig bedrag, ervoeren Surinamers dat ze de stiefmoederlijke aalmoezen van Nederland niet nodig hadden. We kunnen het zelf! We willen ‘Baas in eigen huis’ zijn was de roep die alom klonk.

De gedenkwaardige rede van koningin Wilhelmina in 1942, waarin zij het had over andere verhoudingen met de koloniën na de oorlog, versterkte de Baas in eigen huis-beweging, die na de oorlog kon uitgroeien tot een politiek orgaan onder de naam ‘Unie Suriname’. De eis was: Zelfbestuur Nu! Met algemene verkiezingen in het vooruitzicht, werd Unie Suriname de Nationale Partij Suriname, NPS. De eerste algemene verkiezingen werden gehouden in 1949 en vanuit Nederland kwam de toezegging dat er gehoor zou worden gegeven aan de eis van zelfbestuur.

De eerste Surinaamse regeringen hebben inderdaad bewezen dat ze het land zelf konden besturen. Na de oorlog stond Suriname er financieel veel beter voor dan Nederland dat zich nog moest opbouwen met Marshallhulp. In Suriname werden eigen financiële middelen ingezet voor grootschalige volkswoningbouw, verbetering van de gezondheidszorg, het onderwijs en de infrastructuur. Met de inkomsten uit de bauxietsector had Suriname een behoorlijke levensstandaard en een sterke munteenheid. Een Surinaamse gulden was twee Hollandse guldens waard.

Met Indonesië voorop begonnen na de oorlog wereldwijd koloniën zich te roeren. De politionele acties en het eenzijdig uitroepen van de onafhankelijkheid door Indonesië hebben Nederland en ook andere koloniebezittende landen doen inzien dat de oude staatkundige verhoudingen moesten veranderen. Nederland kon maar moeilijk de onafhankelijkheid van Indonesië accepteren en aan onafhankelijkheid van de andere koloniën werd niet gedacht. Intern zelfbestuur kon wel, maar het grondgebied en de

zeggenschap daarover moest van Nederland blijven. Zo geredeneerd, kwam het Statuut tot stand. Het Statuut is gebaseerd op gelijkwaardigheid van de landen en interne autonomie van de rijkssdelen.

Dit Statuut waarin verklaard wordt dat het Koninkrijk der Nederlanden bestaat uit drie gelijkwaardige autonome rijkssdelen, werd getekend door koningin Juliana en trad in werking op 15 december 1954. Indien men in die tijd een enquête zou hebben gehouden om na te gaan of de bevolkingen wisten wat het Statuut inhield, dan zou men hebben ervaren dat 95 procent van de bevolking in Nederland het begrip Statuut niet kende en zeker niet wist waar het om ging. In Suriname was dat heel anders. Men leefde toe naar 15 december; scholen en kantoren hadden die dag vrij, er was op het Plein een parade van gewapende machten en padvindsters en elk basisschoolkind wist antwoord te geven op de vraag: Wat is Statuut? Het antwoord zou luiden: "Holland is niet meer de baas in Suriname."

Na de afschaffing van de slavernij in 1863 werd nooit meer over slavernij gesproken. Eigenaren van vroegere slavenkolonies hadden het liefst dat men helemaal zou vergeten dat er ooit slavernij was geweest. Zo was het ook in Suriname, geen herinneringen, geen gedenkingen. Maar bij de creoolse bevolking leefde het verlangen om de dag van de afschaffing van de slavernij, 1 juli, te gedenken. Elk jaar trachtte een emancipatiecomité tevergeefs dit te realiseren. De koloniale overheid wenste geen herinneringen aan de slavernijtijd. Al was de bevolking voor het grootste deel nakomeling van slaven, ook zij moesten slavernij vergeten! Dus geen herdenkingen of gedenkingen en de dag van de afschaffing van slavernij, 1 juli, was en bleef een normale werkdag.

In het voorjaar van 1955, kort na het in werking treden van het Statuut, waren er in Suriname verkiezingen en daarna trad de eenheidsfront-regering aan, met minister-president Johan Ferrier, een van de grondleggers van Unie Suriname. Nu men zelfstandig de interne zaken kon regelen, werd de eerste wet van dit parlement, Staten van Suriname, de wet die 1 juli tot nationale feestdag verhief. Dat was in Suriname de eerste verworvenheid van het Statuut. Met algemene stemmen werd de wet aangenomen en kreeg 1 juli - 92 jaar na de afschaffing van de slavernij - de naam 'Dag der Vrijheden'.

Het Statuut was bekend bij alle Surinamers en is recht overeind blijven staan tot de dag van de onafhankelijkheid. Het Statuut heeft de Surinamers zelfbewust gemaakt; men werd zich bewust van de eigen identiteit. Als Surinamer was je nazaat van slaven en/of contractarbeiders, maar daarvoor hoefde je je niet te schamen. Integendeel; men mocht daar trots op zijn. Deze gedachte kwam tot uiting in kunst en culturele belevingen. Dankzij het Statuut en het in Suriname genoten Nederlandse onderwijs, konden Surinamers met gemak gaan studeren en opleidingen volgen in Nederland.

Dat werd in groten getale gedaan en veel Surinamers konden in Nederland of elders in de wereld een schitterende carrière opbouwen.

In het midden van de vorige eeuw veranderden wereldwijd de staatkundige verhoudingen. Achter elkaar, soms gewelddadig, werden alle Afrikaanse en vele Aziatische koloniën onafhankelijk van de Europese moederlanden. In de jaren zeventig was het voor Europese landen 'not done' en beslist ongepast om nog koloniën te bezitten. Nederland, dat als het braafste jongetje van de klas, graag met een beschuldigende vinger wilde wijzen naar koloniale mogendheden, moest dan wel overal uitleggen dat zijn eigen verhouding met Suriname en de Nederlandse Antillen anders was. Die landen waren immers gelijkwaardige partners binnen het Koninkrijk. Dat werd echter met veel scepsis aangehoord en meestal niet geloofd.

In 1973 trad in Nederland een nieuwe regering aan, die het land wilde ontdoen van het imago van koloniebezitter. Het eerste programmapunt van deze Den Uyl/Pronk-regering was: Afkomen van de koloniën! Te beginnen met Suriname. In het voorjaar van 1974 werd de Surinaamse regering verrast met deze mededeling. Er was wel een kleine politieke partij die onafhankelijkheid propageerde, maar in Suriname was onafhankelijkheid nooit een issue geweest bij verkiezingen. Met het Statuut was het land in de praktijk toch al autonoom. Alleen Defensie en Buitenlandse Zaken werden door Nederland afgehandeld, met min of meer betrokkenheid van Suriname en de Antillen.

De Surinaamse regering van Henck Arron beseftte snel hoe vastberaden de Nederlandse regering was ten aanzien van de onafhankelijkheidsgedachte. Arron c.s. waren van mening dat het voor Suriname zeer onwaardig zou zijn zich uit het Koninkrijk te laten zetten. Nu de Nederlandse regering dat wenste, moest Suriname zelf, maar dan wel met opgeheven hoofd, uit het Koninkrijk vertrekken. De bevolking moest worden geïnformeerd en vooral positief worden voorbereid.

Bij de bevolking kwam dit nieuws als donderslag bij heldere hemel. Er was onbegrip, weerstand en argwaan. Populistische politici grepen het aan om de bevolking op te zetten tegen onafhankelijkheid. Zij beweerden dat het de wens was van een bepaalde etnische groep die de andere groepen wilde overheersen; er zouden rassenonlusten uitbreken, men zou have en goed verliezen... Politieke partijen vroegen om een referendum, maar daar werd geen gehoor aan gegeven. Het Statuut zou op 15 december 1975 precies 21 jaar oud zijn; de metafoor omtrent Statuut en volwassenheid was dan ook snel gevonden: volwassenen moeten op eigen benen kunnen staan! Daarom moest Suriname nog voor het einde van 1975 onafhankelijk worden.

Grote groepen zagen geen heil in een onafhankelijk Suriname en verlieten het land. Toch waren er genoeg Surinamers die wel positief gestemd

bleven. De uitspraak van premier Den Uyl in een interview: “Als Suriname morgen onafhankelijkheid wil, heeft ze dat gisteren gekregen” heeft vast veel twijfelaars over de streep getrokken. Zij redeneerden: ‘Als Nederland zo duidelijk laat merken, dat het van ons af wil, dan moeten we uit het Koninkrijk gaan en onafhankelijk zijn.’ Aangezien de Nederlandse regering die onafhankelijkheid zo graag wilde, had de Surinaamse regering de kans om eisen te stellen. De regering Arron eiste financiële ontwikkelingshulp en Nederland zegde 3,5 miljard Nederlandse gulden toe voor de realisering van projecten voor duurzame ontwikkeling.

Na nog heel wat interne politieke strubbelingen werd Suriname op 25 november 1975 een zelfstandig land. Het Statuut eindigde voor ons daar en dan! Nu, na vijftig jaar onafhankelijk Suriname, blijkt dat de periode van het Statuut voor Suriname een periode was van bloei en vooruitgang! Met een eigen aluminiumsmelter waren de inkomsten uit de bauxietsector redelijk goed. Niet alleen werkenden in die sector, maar ook ambtenaren, leerkrachten en zorgpersoneel hadden een fatsoenlijk salaris. In deze periode bloeiden kunst en cultuur, die verrijkt werd met tradities en uitingen uit het slavernijverleden en met die van immigranten die in het laatste kwart van de negentiende eeuw en begin twintigste eeuw naar Suriname waren gekomen. Van 1955 tot 1975 beleefde het land werkelijk een economische, maatschappelijke en culturele opbloei. Dit was een kleine gouden twee decennia! Met weemoed menen oudere Surinamers: dát Suriname is voor eeuwig verloren gegaan.

Dat het vier jaar na de onafhankelijkheid met Suriname volslagen mis ging, was niet te wijten aan het Statuut; wel kan men stellen dat vanwege de satisfactie met het Statuut, het land of de politici niet voldoende waren voorbereid op de zelfstandigheid. Alles wat in Suriname verkeerd ging na de onafhankelijkheid, komt door het feit dat de regering van toen een eigen leger wilde en die ook vormde. Een legertje van driehonderd man, dat niet in staat zou zijn om iets uit te richten als er inderdaad dreiging van buiten kwam. Het was echter wel een gewapend leger, waarvan onderofficieren een staatsgreep pleegden, het land overnamen en daarna de Grondwet buiten werking stelden. Toen de bevolking na ruim een jaar hiertegen in opstand kwam, werd een militaire dictatuur gevestigd. Ontwikkelingsprojecten werden stopgezet en tegenstanders werden vermoord.

In die grimmige periode verlieten grote groepen het land; enkele Surinamers in het buitenland ondernamen vruchteloze pogingen om de democratie te herstellen, maar dat liep uit op een binnenlandse oorlog, waarin alles wat er was en wat in opbouw was, vernietigd werd. Bijna vijftig jaar na de onafhankelijkheid moeten we stellen dat Suriname nooit meer het niveau heeft bereikt dat het had ten tijde van het Statuut.

De derde partner in het Koninkrijk heeft lering getrokken uit hoe het

Suriname vergaan is. De tot de voormalige Nederlandse Antillen behorende landen wensen geen onafhankelijkheid en geven er de voorkeur aan het Statuut te behouden. Zij zullen hun eigen beschouwing schrijven, want voor hen en voor Nederland is het op 15 december 2024 zeventig jaar Statuut!

Lust of Last? Zij zullen die vraag zelf beantwoorden.

Schrijver Cynthia McLeod is dochter van de laatste gouverneur en eerste president van Suriname, Johan Ferrier.

Kinderrechten: een gedeelde verantwoordelijkheid

Door Suzanne Laszlo

Het gaat gelukkig goed met veel van de 3,3 miljoen kinderen binnen ons Koninkrijk. Dit geldt zowel voor de kinderen die in het Europese deel als in het Caribische deel van Nederland opgroeien. Toch zijn er binnen het Koninkrijk der Nederlanden ook kinderen die in een uitdagende omgeving opgroeien. Kinderen die in armoede leven of thuis geen veiligheid kennen. Kinderen die minder kansen krijgen of de effecten ervaren van klimaatverandering. Kinderen die mentale problemen hebben of kinderen op de vlucht.

Gezamenlijk zijn de landen verantwoordelijk om zich in te zetten voor alle kinderen in het Koninkrijk, en in het bijzonder voor kinderen in kwetsbare situaties. Samen hebben zij de taak ervoor te zorgen dat ieder kind gezond en veilig kan opgroeien en zich optimaal kan ontwikkelen. Het VN-Kinderrechtenverdrag is hierin naast het Statuut voor het Koninkrijk leidend en geeft hiervoor belangrijke uitgangspunten en verplichtingen mee.

Het Statuut is een set regels en artikelen die de staatkundige relatie tussen de landen in het Koninkrijk regelt. Voor de meeste terreinen zijn de vier autonome landen binnen het Koninkrijk allereerst zelf verantwoordelijk, zo ook voor de naleving van mensen- en kinderrechten. Het Statuut benoemt mensenrechten daarnaast tevens expliciet als één van de onderdelen die samenwerking behoeft, dit maakt dat samenwerking op het gebied van kinderrechten in principe is geborgd binnen het Statuut.

Het Koninkrijk heeft een waarborgplicht voor het naleven van mensen- en kinderrechten voor iedereen die zich in het Koninkrijk bevindt. De samenwerking om dit te bewerkstelligen is niet vrijblijvend, maar vastgelegd in het Statuut. Daarom monitort UNICEF vanuit haar mandaat hoe de rechten van kinderen worden nageleefd in de huidige praktijk en hoe het Statuut doorwerkt op onze koninkrijkskinderen. Om er zo voor te zorgen dat ieder kind kind kan zijn, altijd en overal.

Kinderen en hun rechten

Kinderen zijn volwaardige burgers en tegelijkertijd zijn zij door hun leeftijd kwetsbaar. Kinderen zijn nog in ontwikkeling en daarbij afhankelijk van volwassenen. Ouders en verzorgers zijn in eerste instantie

verantwoordelijk voor een goede ontwikkeling van kinderen. Landen hebben vanuit het VN-Kinderrechtenverdrag echter de plicht ouders en verzorgers hierin te ondersteunen en te zorgen voor goede omstandigheden en (basis) voorzieningen voor kinderen en gezinnen. Gezond en kansrijk kunnen opgroeien vraagt om een duidelijk omschreven verantwoordelijkheidsverdeling voor de 3,3 miljoen minderjarige burgers in het hele Koninkrijk, ruim achttien procent van de bevolking. Zodat voor ieder kind een sterke basis gelegd kan worden voor een goed en kansrijk leven. Juist als kinderen opgroeien is dit hard nodig. Het VN-Kinderrechtenverdrag* geeft hiervoor de minimumvoorwaarden.

Het VN-Kinderrechtenverdrag bestaat dit jaar 35 jaar, precies de helft van de leeftijd van het Statuut. Op 20 november 1989 namen de Verenigde Naties het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind, ook wel VN-Kinderrechtenverdrag, aan. In dit Kinderrechtenverdrag staan 54 artikelen met afspraken over de rechten van kinderen tot achttien jaar. Alle landen in de wereld hebben het Kinderrechtenverdrag ondertekend en bijna alle landen van de wereld hebben het geratificeerd. Ook het Koninkrijk der Nederlanden. Na ratificering van het Kinderrechtenverdrag moet een land zich aan het verdrag houden. Een land moet er dan voor zorgen dat alle wetten en regels zo worden aangepast dat zij voldoen aan de eisen die het VN-Kinderrechtenverdrag stelt en legt hier elke vijf jaar verantwoording over af.

Nederland heeft het Kinderrechtenverdrag in 1995 geratificeerd ten behoeve van het gehele Koninkrijk. In 1998 heeft het medegelding gekregen voor de voormalige Nederlandse Antillen. In 2010, na de staatkundige verandering, waarin naast Aruba ook Curaçao en Sint Maarten zelfstandige landen werden binnen het Koninkrijk, is dit overgenomen. De overheden van Nederland, Aruba, Curaçao en Sint Maarten zijn zelf verantwoordelijk voor de naleving van kinderrechten in hun eigen land. Zo zijn ze bijvoorbeeld verantwoordelijk voor goede gezondheidszorg, onderwijs, voeding en de bescherming van kinderen. Het Koninkrijk is wel gezamenlijk partij bij het VN-Kinderrechtenverdrag en legt samen verantwoording af aan het Kinderrechtencomité van de Verenigde Naties in Genève. Het verdrag schrijft voor dat staten de rechten waarborgen en eerbiedigen voor ieder kind onder hun rechtsbevoegdheid zonder discriminatie van welke aard dan ook. Wat betekent dat ieder kind dat zich binnen ons Koninkrijk bevindt dezelfde rechten heeft.

Het Statuut geeft belangrijke kaders voor samenwerking tussen de vier landen. Alleen ligt er niet voor ieder probleem een draaiboek of regelgeving

* *Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK), ook VN-Kinderrechtenverdrag, Verenigde Naties, 1989*

klaar. Wat ruimte biedt, maar tegelijkertijd ook lastig kan zijn bij de vormgeving van de samenwerking tussen de landen. De waarborgfunctie van het Koninkrijk voor de verwezenlijking van fundamentele mensenrechten, vrijheden, rechtszekerheid en deugdelijkheid van bestuur komt in beeld wanneer één van de autonome landen een probleem zelf niet kan oplossen. Er is dan een gezamenlijke verantwoordelijkheid om te werken aan een oplossing. De verwezenlijking van deze gezamenlijke verantwoordelijkheid bij de bescherming van mensenrechten en specifiek kinderrechten vraagt, naar ons inziens, om een proactieve welwillende samenwerking waarbij alle partijen hun verantwoordelijkheid nemen.

Op het gebied van de naleving kinderrechten zijn er mooie voorbeelden te noemen van samenwerkingen, afstemming en kennisuitwisseling. Denk hierbij aan de Interlandelijke TaskForce Kinderrechten, waarin alle zes de eilanden zijn vertegenwoordigd. In deze taskforce zijn naast de landen Aruba, Curaçao en Sint Maarten, ook de bijzondere gemeenten Bonaire, Sint Eustatius en Saba vertegenwoordigd. Gezamenlijk werkt deze taskforce met ondersteuning van UNICEF Nederland aan het bevorderen van kinderrechten.

VN-Kinderrechtencomité over het Nederlandse Koninkrijk en de rol van UNICEF

Ieder land dat het VN-Kinderrechtenverdrag heeft geratificeerd, legt hierover iedere vijf jaar verantwoording af aan het Kinderrechtencomité van de Verenigde Naties in Genève. De laatste keer voor het Koninkrijk was in 2022. In de Aanbevelingen* die toen zijn gepubliceerd door de VN wordt onder andere de Interlandelijke TaskForce benoemd als goed voorbeeld van samenwerking op het gebied van kinderrechten.

Dit VN-Comité komt tot deze Aanbevelingen door zich te buigen over de naleving van het Kinderrechtenverdrag. Dit doet het op basis van rapportages en gesprekken met zowel het maatschappelijk middenveld door input van zo'n honderd ngo's en deskundigen als met kinderen en jongeren als ook met vertegenwoordigers van de vier landen. De lijst met VN-Aanbevelingen zijn voor het hele Nederlandse Koninkrijk, met daarin algemene opmerkingen en specifieke aandachtspunten per land. In de Aanbevelingen van 2022 zijn verschillende inhoudelijke punten benoemd, met een nadruk op: non-discriminatie, geweld tegen kinderen, kinderen met een beperking, de gevolgen van klimaatverandering voor kinderen, kinderen van migranten en asielzoekers en justitie.

* *Concluding observations on the combined fifth and sixth periodic reports of the Kingdom of the Netherlands, Committee on the Rights of the Child, maart 2022* <https://www.ohchr.org/en/documents/concluding-observations/crcnldco5-6-concluding-observations-combined-fifth-and-sixth>

Daarnaast roept het VN-Comité in algemene zin ook op tot betere samenwerking binnen het Koninkrijk. Onder andere door de bestaande taskforce een breder mandaat te geven en deze beter te ondersteunen. Ook vraagt het om te investeren in een vaste ‘government structure’, die namens het Koninkrijk structureel de implementatie monitort, hierover rapporteert, en het gesprek aangaat met regionale, nationale en internationale mensenrechtenorganisaties.

UNICEF is vanuit haar unieke mandaat als kinderrechtenorganisatie van de Verenigde Naties betrokken bij het rapportageproces aan het VN-Comité. Over de hele wereld is UNICEF er om ervoor te zorgen dat het VN-Kinderrechtenverdrag wordt nageleefd. UNICEF Nederland doet dat voor alle kinderen in ons Koninkrijk, dus ook voor de kinderen op Aruba, Bonaire, Curaçao, Saba, Sint Eustatius en Sint Maarten. UNICEF Nederland biedt voor de eilanden dezelfde steun als aan Europees Nederland. Wij geven advies, monitoren de naleving van kinderrechten, creëren bewustwording hierover, doen onderzoek en zorgen ervoor dat jongeren hun mening kunnen delen. Hiervoor werkt UNICEF Nederland samen met de nationale overheid in Nederland en de overheden van alle (ei) landen in het Caribische deel van het Koninkrijk. Om ze te ondersteunen gezamenlijk kinderrechten in het hele Koninkrijk te waarborgen.

Op dit moment biedt UNICEF Nederland op verzoek van en in samenwerking met de overheden van de vier landen extra ondersteuning aan alle zes de eilanden. Om de volledige implementatie van het Kinderrechtenverdrag te versnellen en gezamenlijk te werken aan de opvolging van de Aanbevelingen van het VN-Kinderrechtencomité. Op dit moment ondersteunt UNICEF Nederland samen met andere organisaties de Nederlandse Cariben onder andere op het gebied van kinderbescherming, jongerenparticipatie en ouderschap.

Het Statuut en de praktijk in en buiten crisissituaties

Het Statuut regelt dat de landen van het Koninkrijk hulp en bijstand aan elkaar kunnen vragen wanneer dit nodig is. In de praktijk kan dit ingewikkeld zijn en worden niet altijd alle knelpunten onmiddellijk geadresseerd. Hier merken kinderen direct de gevolgen van. Wanneer de basisvoorzieningen niet op orde zijn, raakt dit het dagelijks leven van kinderen. Maar ook tijdens crisissituaties is het in het belang van kinderen dat de samenwerking snel en adequaat is geregeld.

De afgelopen jaren hebben we veel crisissituaties gekend op de eilanden. Orkaan Irma op Sint Maarten in 2017, de COVID-pandemie, de hoge inflatie, de effecten van klimaatverandering en de politieke crisis in het naburige Venezuela wat voor acute opvang van vluchtelingen heeft geleid op

Curaçao, Aruba en Bonaire. De effecten worden vaak door kinderen als eerste gevoeld; in sommige gevallen hebben kinderen hierdoor geen huis meer, zijn scholen gesloten, is er weinig tot geen geld meer voor sport of leuke activiteiten en ervaart de familie stress. Tijdens deze crisissituaties is het vormgeven van de samenwerking tussen de landen soms een uitdaging. De regeringen van de landen moeten eerst overeenstemming bereiken voordat hulp en bijstand geboden kan worden. Het exact formuleren van de hulpvraag tijdens een crisis is bijvoorbeeld ook niet altijd eenvoudig. Alle kinderen behoren meteen hulp te ontvangen wanneer ze die nodig hebben. Het zou daarbij niet uit moeten maken in welk deel van het Koninkrijk ze zich bevinden, dat zou te allen tijde het uitgangspunt behoren te zijn van alle vier de landen.

Op alle zes de eilanden, en ook in Europees Nederland, zijn er zorgen over kinderen in de meest kwetsbare situaties. Bijvoorbeeld over kinderen die leven in armoede, die door geldzorgen niet altijd toegang hebben tot voldoende gezonde voeding, sportmogelijkheden of onvoldoende kunnen participeren omdat ze een rol hebben in het huishouden. Om armoede te bestrijden is op Bonaire, Sint Eustatius en Saba het sociaal minimum door de Nederlandse overheid het afgelopen jaar bijgesteld. Dit is een wezenlijke stap en kan een groot effect hebben op gezinnen. Het zou goed zijn om te monitoren of het ook de levens van kinderen positief beïnvloedt. Op Sint Maarten, Curaçao en Aruba zijn er vergelijkbare zorgen, maar is een andere aanpak nodig. De regeringen van de vier landen zijn individueel verantwoordelijk voor kinderen die in armoede of andere kwetsbare situaties leven. Hierdoor loop je het risico dat er ongelijkheid ontstaat en er ongelijkheid is in de aanpak en snelheid waarmee kinderen die het moeilijk hebben worden ondersteund.

Het Koninkrijk en dus ook het Statuut zijn belangrijk voor de Nederlands Caribische eilanden wanneer er een hulpvraag is en voor de naleving van kinderrechten. Het is daarom des te belangrijker dat de samenwerking goed is geregeld, vooral in crisissituaties en voor zaken die kinderen direct raken.

Gezamenlijkheid en gelijkwaardigheid ook voor Caribisch Nederland

Bonaire, Sint Eustatius en Saba zijn sinds 2010 als bijzondere gemeenten onderdeel van Nederland en worden gezamenlijk Caribisch Nederland genoemd. Hoewel voor het Statuut Bonaire, Sint Eustatius en Saba gelijk zijn aan gemeenten in Europees Nederland, zijn er in de praktijk nog veel verschillen. Het VN-Kinderrechtencomité vraagt hier in de Aanbevelingen ook specifiek aandacht voor. De (Europees) Nederlandse wetgeving is niet

altijd direct van toepassing in Caribisch Nederland. Deze moet vaak nog worden aangepast of wordt pas later van toepassing. Hierdoor ontstaan (tijdelijke) ongelijkwaardigheden tussen kinderen uit Europees- en Caribisch Nederland. Mede daarom behoeven deze eilanden extra aandacht. In de Aanbevelingen van het VN-Kinderrechtencomité worden specifieke aandachtspunten benoemd voor Caribisch Nederland. Waarbij gelijkheid tussen Europees en Caribisch Nederland centraal staat.

Voorbeelden die nog niet gelijkwaardig zijn, zijn opgenomen in de lijst van ‘comply or explain’ van de Nederlandse overheid. Waarbij het uitgangspunt is dat wetgeving gelijk moet worden getrokken, tenzij er een duidelijke reden is om een uitzondering te maken. Sommige onderwerpen raken direct het leven van kinderen. Zoals bijvoorbeeld het Verdrag van Istanbul, dat ingaat op huiselijk geweld en kindermishandeling, of het Verdrag Handicap, die mensen en kinderen met een beperking beschermt. Gelukkig worden er door de verschillende ministeries en de eilanden nu mooie stappen gezet om medegelding van deze verdragen zo snel mogelijk te realiseren.

Verder zijn er ook verschillen binnen nationale wetgeving. Zoals bijvoorbeeld de verlofregelingen voor werknemers. Het geboorteverlof voor vaders of partners is in Europees Nederland al in 2019 uitgebreid, maar nog niet voor Caribisch Nederland. Ook is het wettelijk vastgelegde aantal vakantiedagen niet gelijk. De wetgeving die dit regelt wordt momenteel herzien. Het aantal verlofdagen heeft direct invloed op de tijd die ouders met hun kinderen door kunnen brengen en zou gelijk moeten zijn aan Europees Nederland.

Soms staan praktische problemen de implementatie van een nieuw verdrag of wetgeving in Caribisch Nederland in de weg, soms wordt ervoor gekozen wetgeving later of gefaseerd gelijk te stellen aan Europees Nederland. Ook hier liggen kansen om gezamenlijk, met respect voor de verschillen, sneller tot oplossingen te komen en gelijkwaardigheid te creëren in het belang van kinderen.

Toekomst

Samenwerking met en tussen de Caribische eilanden blijft in de toekomst belangrijk om ervoor te zorgen dat alle kinderen opgroeien in een veilige, stimulerende omgeving. Zodat wanneer één van de (ei)landen ondersteuning nodig heeft op het gebied van kinderrechten dit laagdrempelig en snel gerealiseerd kan worden. Ook lettend op de Aanbevelingen van het VN-Kinderrechtencomité zijn er nog belangrijke punten die aandacht behoeven voor alle delen van het Koninkrijk.

Onderlinge steun, vooral wanneer het gaat om de meest kwetsbare kinderen, zou altijd aanwezig en toegankelijk moeten zijn. Verder is het van

belang dat de mening van kinderen meegenomen wordt in de beslissingen die gemaakt worden. Kinderen hebben een uniek perspectief dat niet zomaar door volwassenen ingevuld kan worden, hun participatie verrijkt en versterkt beleid.

De waarborgplicht van het Koninkrijk voor de naleving van mensen- en kinderrechten voor iedereen die zich in het Koninkrijk bevindt, is vastgelegd in het Statuut. En hoort in het voordeel van kinderen te werken en ook als zodanig ingezet te worden. Met een blijvende inzet op een samenwerking op basis van gelijkheid met respect en begrip voor elkaars verschillen. Met altijd het belang van het kind voorop. UNICEF Nederland stelt voor dat de landen de invulling van de waarborgplicht in het kader van naleving van kinderrechten nader bespreken. Mogelijke partners voor deze dialoog zijn UNICEF Nederland, de UNICEF-Leerstool Kinderrechten aan de Universiteit van Leiden en the Caribbean Center for Child Rights in Curaçao.

Conclusie

Voor alle kinderen in het Koninkrijk is het essentieel dat volwassenen, vanuit de gezamenlijkheid die het Statuut benadrukt, het belang van kinderen centraal stelt. En het Statuut en het jongere VN-Kinderrechtenverdrag hand in hand laten gaan. In de praktijk is dat weerbarstig en is het soms lastig de samenwerking tussen de (ei)landen vorm te geven. Het is echter te allen tijde belangrijk er gezamenlijk voor te zorgen dat het voor kinderen niet uitmaakt welke staatkundige verhouding geldt. Of in welk deel van het Koninkrijk ze wonen. Een goede vorm om de samenwerking tussen de landen te bevorderen, zoals het Statuut ook aangeeft, is hierbij cruciaal. Juist ook wanneer een situatie politiek gevoelig ligt of een oplossing lastig te realiseren lijkt. Kinderen mogen hier nooit de nadelige gevolgen van ervaren. Dit geldt voor alle kinderen binnen de grenzen van het Koninkrijk. Alle koninkrijkskinderen hebben immers gelijke rechten en verdienen gelijke kansen om zich gezond, veilig en ten volle te kunnen ontwikkelen.

Suzanne Laszlo is directeur van UNICEF Nederland.

Het Statuut staat nog steeds als een huis

“Dit neemt niet weg, dat er waar nodig onderhoud moet worden gepleegd en misschien zelfs ook reparatie”

In gesprek met Maria Liberia-Peters

“Het Statuut zie ik als een ‘roadmap’ en tegelijkertijd een verbond tussen ‘partners’. Het gaf in de jaren vijftig een nieuwe richting aan voor de toenmalige koloniën en het moederland. Behalve dat er zich in de wereld een nieuwe golf manifesteerde voor zelfbeschikking, groeide ook lokaal op Curaçao de wens voor meer autonomie. Koningin Wilhelmina, die tijdens de Tweede Wereldoorlog in ballingschap verbleef in Londen, benadrukte dat het een enorm karwei was om vanuit Engeland de eilanden goed te kunnen besturen en dat deze na de oorlog meer zelfbestuur moesten krijgen. Daar kwamen ook nog toezeggingen bij zoals van de toenmalige Amerikaanse president Franklin Delano Roosevelt, die zelfbestuur wereldwijd bepleitte. Wij kunnen dus wel stellen: Het was de tijd!”

Dat zegt Maria Liberia-Peters als ze terugkijkt op zeventig jaar Statuut. Ze is behalve een door de wol geverfde politica, ook altijd zeer geïnteresseerd geweest in de geschiedenis van het Koninkrijk en als één van de kopstukken van de Nationale Volkspartij (inmiddels PNP) een groot bewonderaar van mr. dr. Moises Frumencio da Costa Gomez, een van de architecten van het Statuut en tevens oprichter van de PNP in 1948. Onmiddellijk na zijn promotie in 1935 aan de Universiteit van Amsterdam keerde hij terug naar zijn geboorteland Curaçao en kreeg in de volksmond de bijnaam ‘Doktoor’.

Het levenswerk van een groot staatsman

“Doktoor had al vanaf z’n veertiende begrepen dat er staatskundig iets moest veranderen. Hij sprak daarover met zijn klasgenoten op het toenmalige Sint Thomascollege in de wijk Otrobanda. De eilanden werden in die tijd geregeerd door alleen maar blanke mannen. Curaçao had zijn eigen mensen

nodig, vond hij. Dokter trok zijn plan. Hij werd in de oorlogsjaren door de Staten van Curaçao afgevaardigd om zitting te nemen in de Bijzondere Commissie die koningin Wilhelmina en haar regering moest adviseren wat er na het einde van de oorlog ten aanzien van de staatkundige verhoudingen in het Koninkrijk zou moeten veranderen. Het verzoek van de regering in ballingschap gaf uitdrukkelijk aan dat de kandidaat een persoon moest zijn, die Curaçao en de – zoals de andere eilanden werden genoemd - *onderhorigen* goed kende. Later bleek dat deze persoon de grote staatsman achter het Statuut zou worden.”

Moises Frumencio da Costa Gomez (1907-1966) was beter bekend onder zijn bijnaam 'Doktor'. Naar aanleiding van de toespraak van koningin Wilhelmina op 6 december 1942, waarin zij aangaf de relaties met de koloniën te willen moderniseren, werden in 1945 door de Nederlandse regering en parlementen commissies opgericht in Nederland, Curaçao en Suriname om een Rijksconferentie voor te bereiden. Vervolgens werd op 2 april 1947 Da Costa Gomez toegevoegd aan de minister van Overzeese Gebiedsdelen in Den Haag. Van 1946 tot 1954 was hij voorzitter van de 'Autonomie-Commissie' van de Staten van Curaçao. Als zodanig onderhandelde hij met de Nederlandse regering over de toekomst van het Gebiedsdeel Curaçao binnen het Koninkrijk. Hij was ook lid van de commissie die betrokken was bij het opstellen van het Statuut. Door de intereilandelijke politieke ontwikkelingen na de Statenverkiezingen in 1954 was het Da Costa Gomez niet gegeven op 15 december 1954 als regeringsleider zijn handtekening te plaatsen onder het resultaat van zijn levenswerk, het Statuut. Hij was er slechts als toeschouwer getuige van hoe zijn opvolger en politieke rivaal minister-president Efraim Jonckheer tijdens een plechtige bijeenkomst in de Ridderzaal namens de Nederlandse Antillen het Statuut ondertekende.

Liberia-Peters noemt het, niet zonder bewondering, bijzonder hoe Dokter zich gedurende zijn hele leven heeft ingezet voor de opbouw van nieuwe staatkundige verhoudingen in het Koninkrijk. “Hij ging zich in Leiden verdiepen in het staatsrecht van Indonesië en volgde allerlei opleidingen om zich nog meer in de materie te bekwamen. Hij werkte geduldig aan een nieuwe ‘woning’ in het Koninkrijk.” Maar na de verkiezingen van 1954 keerde hij niet terug als minister-president. Liberia-Peters heeft het over ‘omkoperij’ van een lid van een Bonairiaanse partij, als gevolg waarvan Dokter ondanks de verkiezingswinst van zijn partij het premierschap niet kon voortzetten. Partijen van de diverse eilanden spanden samen en vormden een meerderheid in de Staten. “Het resultaat was dat de NVP buiten de regering bleef en Dokter bij de oplevering van de woning waar hij zo lang aan had gewerkt moest toekijken.”

Wederzijdse voordelen

Het Statuut heeft zijn waarde bewezen, concludeert Liberia-Peters. “Op wat kleine aanpassingen na in 1986 en 2010 is het tot in het fundament nog steeds een stevig huis. De wereld is onrustig, de regio is onrustig. Ik zie geen reden het Statuut af te breken. Er zijn voordelen voor beide partijen, voor Nederland en voor het Caribische deel van het Koninkrijk. Voor ons is het een groot voordeel deel uit te maken van een groter geheel. Voor Nederland heeft het ook voordelen, vooral na het uiteenvallen van de Antillen op 10 oktober 2010. De Caribische delen vormen sindsdien niet alleen de buitengrens van het territorium van het Koninkrijk, maar ook van het land Nederland.

Ik las enige tijd geleden dat Nederland er op 10 oktober 2010 dankzij de bijzondere gemeenten Saba en Sint Eustatius 84.000 vierkante kilometer zee bij heeft gekregen in het Caribisch gebied. Het Nederlandse deel van de Noordzee bedraagt, als ik mij het artikel goed herinner, ongeveer om en nabij zestigduizend vierkante kilometer. Met een sterke positie in het Caribisch gebied is Nederland geopolitiek gezien een grotere speler geworden dan die het reeds was. Dat is belangrijk voor het aanzien van Nederland in de internationale politiek. Nederland is niet als andere kleine landen in Europa alleen beperkt tot het Europese continent. Dit soort geluiden horen wij niet gauw vanuit Den Haag, maar dit is hoe dan ook een enorm voordeel voor Nederland.”

Een bron van ergernis

Maar nu, zeventig jaar na de bekrachtiging van het Statuut de vraag: heeft het Statuut nog toekomst? “Het is totaal onverstandig om te zeggen: ‘Gooi maar overboord en dan zien we wel wat ervoor in de plaats komt.’ Het gaat immers om het welzijn en de ontwikkeling van mensen van verschillende culturen en afkomst, die in 1954 hebben besloten een duurzame verbinding met elkaar aan te gaan. Koninkrijksorganen als Defensie en Buitenlands Beleid zijn voor de eilanden van het grootste belang. In mijn tijd was het een onrustige periode met Haïti, Iran en Irak, spanningen in de Veiligheidsraad enz. Ik had veel contact met de toenmalige minister-president en de minister van Buitenlandse Zaken. Daarin zag ik het belang van het grotere geheel. En dat is er nog steeds. We moeten ons er – met een Nederland dat meer dan achttien miljoen inwoners heeft en Curaçao zo’n 160.000 – bewust van zijn dat gelijk en gelijkwaardig in deze constructie niet synoniemen van elkaar zijn. Wel moet er binnen het Koninkrijk altijd respect voor elkaar zijn en de wil elkaar te vinden in de inhoud van het begrip ‘gelijkwaardig’.

Tot 1954 waren we een kolonie, sinds 15 december 1954 zijn wij een land met zelfbestuur. Dat is echter, zo is gebleken, niet de oplossing voor alles. Wij hebben een democratie van zeventig jaar, Nederland al meer dan 350 jaar. De meeste Nederlandse wet- en regelgeving hebben wij in 1954 overgenomen. Indertijd was dat het meest logische. Wij hebben de wetgevingsjuristen niet voor het oprapen, waardoor de inhaalslag heel traag verloopt. Het is bovendien ook nog eens zo dat soms dezelfde wetten, indien deze niet zijn vertaald naar eigen cultuur en vorm van beleving, tot een andere interpretatie kunnen leiden.”

Tegelijkertijd ergert Maria Liberia-Peters zich aan het gebrek aan kennis bij veel Nederlandse politici over de gezamenlijke historie en het vacuüm in de staatkundige verhoudingen zoals het democratisch deficit dat tot op de dag van vandaag bestaat. “In de aanloop naar het Statuut benadrukte Dokter de noodzaak voor iedereen die onder het regime van het Statuut valt zich te verdiepen in de andere delen van het Koninkrijk. Dat zie je nauwelijks terug als je naar de debatten in de Tweede Kamer luistert. Nederlandse politici roepen van alles over ons, zonder zich in ons te hebben verdiept.” Dat steekt de voormalig premier, maar is voor haar geen reden afstand te nemen van het Statuut. “Wel moet het huis worden onderhouden en waar nodig enige aanpassing en reparatie ondergaan”.

Steunend op eigen kracht

“Het begint wat mij betreft allemaal bij wat koningin Wilhemina in 1942 heeft gezegd. Na de oorlog moesten de overzeese delen op eigen benen staan, maar wel binnen het Koninkrijk. Er is afscheid genomen van de koloniale verhoudingen, er is geen afscheid genomen van elkaar. Die woorden van de koningin - steunend op eigen kracht, doch met den wil elkander bij te staan - gelden op het gebied van economie, kennis, vorming, educatie en ga zo maar door nog steeds. Het is een ‘commitment’ voor de dag van heden.

Het op eigen benen staan van koloniën was een belangrijk streven van Amerika gedurende de Tweede Wereldoorlog. Koningin Wilhelmina heeft op 5 augustus 1942 het Amerikaanse Congres toegesproken. Haar toespraak ging vooral over de samenwerking van Nederland en de Verenigde Staten in de strijd tegen Duitsland en Japan. De Nederlandse belangen werden op Curaçao en Aruba door de Amerikaanse strijdkrachten beschermd. De Nederlandse kolonies kwamen later ook in de gesprekken met Roosevelt ter sprake. Die liet duidelijk weten dat hij geen begrip kon opbrengen voor een herstel van het Nederlandse koloniale rijk na de oorlog. De koningin heeft, wellicht mede door de woorden van de Amerikaanse president, gekozen voor een nieuwe toekomst voor de koloniën en niet voor een ‘herstel’ van het koloniale Nederlandse rijk.”

Voor Liberia-Peters gelden de woorden van toen onverminderd in het nu. “Erken onze stem. Praat niet alleen over onze tekortkomingen. Nederland heeft een commitment gegeven voor zelfbestuur. Dat is geen commitment onder voorbehoud. Laten wij elkaar in de ogen kijken.”

Maria Liberia-Peters was minister-president van de Nederlandse Antillen van 1984 tot 1986 en van 1988 tot 1993. In 2023 werd zij benoemd tot Minister van Staat van Curaçao. De bovenstaande tekst is de weerslag van het gesprek dat Oscar van Dam ten behoeve van deze bundel met haar had over de vraag of het Statuut een last of lust is.

Een effectief vangnet voor deugdelijk bestuur

Door Aubrich Bakhuis

Van het Statuut voor het Koninkrijk werd veel verwacht: het was “*meer een stuk menselijke geschiedenis dan een staatsstuk, een regeling die zeker niet in de eerste plaats gehandhaafd zal mogen en kunnen worden door een beroep op de letter van de wet*”, sprak gouverneur van Suriname en waarnemend voorzitter van de Regeringsraad Klaasesz in 1954 ter gelegenheid van de afkondiging van het Statuut.

Behalve de beoogde gelijkwaardigheid van de landen in het Koninkrijk, werd met het Statuut ook een nieuwe fase van zelfbestuur (of autonomie) ingevoerd. Slechts een beperkt aantal aangelegenheden – Defensie en Buitenlandse Zaken – is als koninkrijksaangelegenheid aangemerkt en behoort tot de bevoegdheid van het Koninkrijk.

In artikel 43 lid 1 Statuut is bepaald dat elk der landen zorg draagt voor de verwezenlijking van fundamentele menselijke rechten en vrijheden, de rechtszekerheid en de deugdelijkheid van het bestuur. Dit is een grote verantwoordelijkheid om te dragen, vandaar dat aan het Koninkrijk in artikel 43 lid 2 de taak is opgedragen de in het eerste lid genoemde onderwerpen te waarborgen. Deze bepaling legt de basis voor het houden van toezicht door het Koninkrijk op de wijze waarop de landen de in het eerste lid gegeven zorgplicht invullen. Het Koninkrijk fungeert door deze constructie als vangnet en toezichthouder voor deze kernwaarden.

In deze bijdrage ga ik in op de waarde van het Statuut voor verwezenlijking en handhaving van de deugdelijkheid van het autonome bestuur van de Caribische landen. Met name in de periode na 10-10-10 is het roerig geweest op het gebied van de handhaving van het Statuut en in het bijzonder de deugdelijkheid van het bestuur van de Caribische landen. In deze bijdrage wordt een overzicht gegeven van de wijze waarop het Koninkrijk invulling geeft aan de waarborgfunctie voor deugdelijk bestuur in de landen. Hierbij wordt bijzondere aandacht besteed aan de rol van de gouverneurs. Vanwege de beperkte ruimte is een selectie van praktijkvoorbeelden gegeven van de in mijn ogen meest spraakmakende zaken.

Een stok achter de deur

In artikel 43 van het Statuut wordt de wisselwerking tussen enerzijds de autonomie van de Caribische landen en anderzijds de ‘vangnet-functie’ van het Koninkrijk verduidelijkt. De landen hebben een zorgplicht voor de zelfstandige verwezenlijking van de genoemde onderwerpen en het Koninkrijk heeft te dien aanzien een waarborgfunctie. Dat er bij de totstandkoming van het Statuut een noodzaak werd gezien voor het opnemen van de waarborgfunctie blijkt uit de officiële toelichting van het Statuut:

“Bij de eigen Staatsinrichting der Landen is het Koninkrijk in zoverre betrokken, dat redelijke zekerheid moet bestaan, dat het Landsbestuur democratisch is ingericht en dat de fundamentele menselijke rechten en vrijheden, de rechtszekerheid en de deugdelijkheid van bestuur worden verwezenlijkt. Te dien einde is tweërlei voorziening geboden. Vooreerst dienen de fundamentele elementen van de staatsinrichting niet buiten het Koninkrijk om te worden gewijzigd. In de tweede plaats moet de mogelijkheid van ingrijpen vanwege het Koninkrijk bestaan, indien in de landen een toestand is ontstaan, welke in strijd is met bovenvermelde eisen (...)”

Deugdelijkheid van bestuur volgens het Statuut

Artikel 43 van het Statuut en de toelichting daarop bevatten geen omschrijving van de definitie van deugdelijkheid van het bestuur. De deugdelijkheid van het bestuur is daarom open voor interpretatie naar tijd en plaats en kan daarom vanuit verschillende invalshoeken worden benaderd. Er zijn in de loop der tijd verschillende kernwaarden te bedenken die horen bij de deugdelijkheid van het bestuur, zoals integriteit, transparantie, verantwoording, legitimiteit en doelmatigheid.

In 1993 werd de deugdelijkheid van bestuur genoemd bij de inzet van de waarborgfunctie om het eilandgebied Sint Maarten onder curatele te stellen. Later werd voor Curaçao en Sint Maarten in de aanloop naar 10-10-10 de context van goed bestuur gebezigd: een samenleving die een eerlijke grondslag kent voor het samenleven van mensen op voet van gelijkheid, verdraagzaamheid en de aanvaarding van besluitvorming bij meerderheid. Om de begrippen ‘deugdelijkheid van het bestuur’ en ‘goed bestuur’ nader invulling te kunnen geven zijn voor Curaçao en Sint Maarten criteria geformuleerd die betrekking hebben op het borgen van de democratische rechtsstaat. Dit werd geacht te worden verwezenlijkt door het creëren van *checks and balances*, het waarborgen van slagvaardig en adequaat functioneren van de overheid en het reguleren van de relaties tussen de lokale politiek, het ambtelijk apparaat, het bedrijfsleven, burgers en maatschappelijke organisaties. De staatsorganen die politiek worden aangestuurd dienen weerstand te bieden tegen corruptie, nepotisme en cliëntelisme.

Vanzelfsprekend, zoals ook artikel 43 uitdrukkelijk voorschrijft, dienen de rechten van de mens te worden geëerbiedigd. Samengevat werd in de aanloop van 10-10-10 nadruk gelegd op een kwaliteitsverbetering van het openbaar bestuur in de Caribische landen, waarbij tevens een cultuuromslag van het bestuur werd beoogd.

Het Koninkrijk als vangnet en toezichthouder

De in artikel 43 lid 2 vervatte waarborgfunctie voor de deugdelijkheid van het bestuur kan het beste worden gelezen in samenhang met de zelfstandige bevoegdheden die in onder andere de artikelen 44 (goedkeuring van wijzigingen in de Staatsregeling), 50 (vernietiging van wetgevende en bestuurlijke maatregelen) en 51 (maatregelen bij taakverwaarlozing) Statuut zijn gegeven. Deze bepalingen bieden het Koninkrijk de bevoegdheid om zowel vooraf (preventief) als achteraf (repressief) in te grijpen om de deugdelijkheid van het bestuur van de Caribische landen te waarborgen.

Repressieve maatregelen: ultimum remedium

Het repressief toezicht in het Statuut geldt als *ultimum remedium*. Het Koninkrijk wordt vanwege het ingrijpende effect op de autonomie van de landen, geacht terughoudend om te gaan met de repressieve instrumenten in het Statuut. Dit blijkt onder andere uit het in de toelichting bij het Statuut gegeven criterium dat voor de toepassing van de waarborgfunctie “*dat dient te zijn gebleken dat het land zelf geen redres meer kan bieden aan de ontstane toestand.*” Ten aanzien van de taakverwaarlozingsregeling van artikel 51 geldt voorts dat, in tegenstelling tot de incidentele gevallen waarin het vernietigingsrecht kan worden toegepast, de als voorwaarde voor interventie vereiste toestand van artikel 51 een meer structureel karakter kent. In feite ging de statuutgever er in de aanloop van 1954 van uit dat er sprake dient te zijn dat “*het gehele samenstel van landsorganen zijn plicht niet meer vervult, de regering van het land tekort schiet en de Staten haar niet ter verantwoording roepen of in een geval dat de Staten weigeren mee te werken en de regering de Staten niet ontbindt.*”

De AMvRB voor Curaçao in 2017

In het voorjaar van 2017 was er politiek en bestuurlijk tumult in Curaçao. Na de val van het kabinet Koeiman op 12 februari 2017 zijn de Staten op grond van artikel 53 van de Staatsregeling ontbonden en verkiezingen uitgeroepen voor 28 april 2017. Op 27 maart 2017 presenteerde het inmiddels gevormde interim-kabinet Pisas een concept-landsbesluit tot intrekking van het besluit tot ontbinding van de Staten. Daarmee werd

beoogd de reeds uitgeschreven vervroegde verkiezingen te annuleren en het interim-kabinet de termijn tot aan de reguliere verkiezingen te laten uitzitten.

Voor het eerst in de geschiedenis van het Statuut zou de koninkrijksregering het instrument in artikel 51 inzetten om in te grijpen in het autonome bestuur van een van de landen. De algemene maatregel van rijksbestuur was primair bedoeld om de bevoegdheden van de bevoegde minister ter zake van de op 28 april 2017 te houden verkiezingen over te dragen aan de gouverneur. Die werd ingevolge de AMvRB bevoegd verklaard alle noodzakelijke besluiten te nemen voor de organisatie en uitvoering van de op 28 april 2017 (of eventueel later) te houden verkiezingen.

De bevoegdheid van de koninkrijksregering om bij AMvRB te interveniëren in de autonome aangelegenheden van de landen van het Koninkrijk is een zwaar middel en moet – zoals ook uit de toelichting bij het Statuut blijkt – met terughoudendheid worden toegepast. In de nota van toelichting bij de AMvRB werd deze interventie als gerechtvaardigd aangemerkt. Door de koninkrijksregering werd gesteld dat met de uitoefening van het ontbindingsrecht, recht wordt gedaan aan het systeem van *checks and balances* die gelden tussen de organen in het staatsbestel van Curaçao. Volgens de koninkrijksregering is het van essentieel belang voor de werking van de democratische rechtsstaat dat bij fundamentele kwesties waarbij het vertrouwen in het bestuur en de representativiteit van het parlement aan de orde is, burgers in de gelegenheid worden gesteld om zich daarover uit te spreken middels het houden van algemene verkiezingen.

De koninkrijksregering was dus van mening dat het ontbindingsbesluit van 12 februari 2017 in stand moest blijven en diende te worden nageleefd. Voor de koninkrijksregering was het duidelijk dat het interim-kabinet Pisas en de Statenleden die dit kabinet ondersteunden beoogden te voorkomen dat de rechtmatig uitgeschreven verkiezingen werden gehouden. De koninkrijksregering vond dat met deze handelwijze het functioneren van de democratische rechtsstaat werd gefrustreerd. En daarom waren er zwaarwegende gronden voor het optreden van de koninkrijksregering ter waarborging van de waarden van de democratische rechtsstaat als verwoord in artikel 43 lid 2 van het Statuut.

De gouverneur als handhaver van het koninkrijksrecht

De gouverneur heeft een unieke positie in de rechtsorde van het Koninkrijk. Volgens artikel 2 lid 1 Statuut is hij in de eerste plaats vertegenwoordiger van de koning. De gouverneur voert deze bevoegdheden in naam van de koning uit en is tevens vertegenwoordiger van de koninkrijksregering. Zijn rechtspositie, bevoegdheden, verplichtingen en verantwoordelijkheden zijn geregeld in het Reglement voor de Gouverneur

en het daarop gebaseerde Rijksbesluit rechtspositie Gouverneurs.

Ten aanzien van de waarborgfunctie van het Koninkrijk heeft de gouverneur een aantal belangrijke taken en bevoegdheden. De eerste bevoegdheid is de op grond van artikel 21 van het Reglement voor de Gouverneur opgedragen verplichting *tot het 'aanhouden' van de vaststelling van een landsverordening of een aan hem voorgedragen landsbesluit*.

Indien er bij de gouverneur gerede twijfel bestaat dat een landsverordening of aan hem voorgedragen landsbesluit in strijd is met een of meerdere hogere regelingen of met belangen waarvan verzorging of waarborging aangelegenheid van het Koninkrijk is, is hij verplicht de vaststelling van die landsverordening aan te houden. Hij dient de koninkrijksregering in te lichten over de vermeende strijdige landsverordening of het landsbesluit. Bij koninklijk besluit – na de Raad van State voor het Koninkrijk te hebben gehoord – wordt beslist of er sprake is van strijdigheid met een hogere regeling of met belangen van het Koninkrijk. Indien er geen sprake is van strijd dient de gouverneur de landsverordening alsnog vast te stellen. Indien zodanige strijd wel wordt geacht aanwezig te zijn, dient dit in het Publicatieblad te worden bekend gemaakt.

Van de in artikel 21 Reglement neergelegde bevoegdheid is tot aan 10-10-10 slechts een keer gebruik gemaakt. Aan de gouverneur van Aruba werd een besluit tot benoeming van een minister voorgelegd, dat hij weigerde vast te stellen. De gouverneur informeerde hierop de koninkrijksregering. Bij koninklijk besluit werd de beslissing van de gouverneur bekrachtigd, hetgeen betekende dat de beoogde minister niet werd benoemd.

Na 10-10-10 was het de gouverneur van Curaçao die gebruik maakte van deze bevoegdheid toen een voorstel voor een landsverordening werd voorgelegd die bekend stond als de Landsverordening 80-20. De strekking daarvan was kort gezegd dat werkgevers in Curaçao ten minste tachtig procent van de bezette arbeidsplaatsen moesten invullen met lokale arbeidskrachten. De gouverneur had met toepassing van artikel 21 van het Reglement voor de Gouverneur de koning op 7 december 2016 in kennis gesteld dat de Landsverordening 80-20 in strijd werd geacht met het gelijkheidsbeginsel en met de belangen waarvan het waarborgen een aangelegenheid van het Koninkrijk is. De gouverneur kwam tot het oordeel dat de Staten hadden gekozen voor een instrument waartegen uit oogpunt van rechtsstatelijkheid en goed bestuur ernstige bezwaren bestonden.

Een tweede belangrijke bevoegdheid van de gouverneur is de krachtens artikel 21 van het Reglement opgelegde verplichting tot het doorzenden van alle vastgestelde landsverordeningen en landsbesluiten houdende algemene maatregelen aan de koninkrijksregering. Artikel 22 Reglement voor de Gouverneur bevat in feite een nadere uitwerking van de vernietigingsbevoegdheid in artikel 50 Statuut. Met deze doorzendplicht

wordt de koninkrijksregering namelijk tijdig in de gelegenheid gesteld kennis te nemen van wetgevende of bestuurlijke maatregelen die (mogelijk) strijdig zijn met hogere regelingen of belangen van het Koninkrijk, om dan eventueel het vernietigingsrecht ex artikel 50 Statuut in te zetten of maatregelen ex artikel 51 te treffen.

Aanwijzingen aan de gouverneur

In 2013 is het niet in het Statuut of Reglement voor de Gouverneur vastgelegde instrument van het geven van een aanwijzing aan de gouverneur voor het eerst ingezet. Dit instrument heeft veel stof doen opwaaien. Enkele voorbeelden van dergelijke aanwijzingen:

Sint Maarten 2013: onderzoek naar het functioneren van het bestuur

Op 30 september 2013 heeft de rijksministerraad een aanwijzing gegeven aan de gouverneur van Sint Maarten. In de aanwijzing wordt de gouverneur opgedragen een onderzoek te gelasten naar het behoorlijk en integer functioneren van het openbaar bestuur van Sint Maarten. De directe aanleiding voor de aanwijzing was het gegeven dat het functioneren en het aanzien van het land Sint Maarten al een tijd publiekelijk ter discussie stonden. Incidenten en geruchten rondom integriteitsschendingen van bestuurders en politici riepen een beeld op dat de deugdelijkheid van het bestuur in Sint Maarten een nog groter probleem was dan zich op het eerste gezicht liet aanzien. Met name de 'Orca-zaak' trok de aandacht. In deze zaak ging het om omkoping en vrouwenhandel waarbij ook politici, onder wie een Statenlid en een minister, betrokken zouden zijn.

De koninkrijksregering heeft sinds het begin van 2013 regelmatig haar zorgen geuit over het functioneren en het aanzien van het bestuur van het land Sint Maarten. In de woorden van de koninkrijksregering was er zowel binnen als buiten het Koninkrijk een overwegend negatief beeld ontstaan dat het Koninkrijk raakt. Zo had de berichtgeving rondom het ontbreken van een border management system zelfs aandacht van de Verenigde Staten getrokken.

In de aanwijzing wordt de gouverneur opgedragen een onafhankelijk onderzoek te gelasten naar het behoorlijk en integer functioneren zoals dat een democratische rechtsstaat betaamt. In de toelichting is aangegeven dat het onderzoek een groot deel van het openbaar bestuur diende te omvatten, waaronder ministers, de daaronder ressorterende ministeries en ambtenaren, alsmede bepaalde voor corruptie kwetsbare sectoren, zoals het gokwezen, de prostitutie en het vreemdelingenverkeer, het stelsel van vergunningen-

verleningen en aanbestedingen. De ministers en ambtenaren waren blijkens de toelichting op de aanwijzing op grond van het toepasselijke artikel 24 Reglement van de Gouverneur verplicht hun medewerking te verlenen. Deze medewerkingsplicht verwijst naar de bevoegdheden die in het Reglement voor de Gouverneur aan hem zijn toegekend. De regering van Sint Maarten heeft de Raad van State van het Koninkrijk op basis van artikel 21a van de Wet op de Raad van State verzocht om voorlichting over de rechtmatigheid van de aanwijzing. De Raad gaf toen aan zich niet bevoegd te achten op verzoek een inhoudelijk oordeel te geven over de rechtmatigheid van de aanwijzing.

De aanwijzing aan de gouverneur van Aruba in 2014

Op 11 juli 2014 gaf de rijksministerraad de gouverneur van Aruba een aanwijzing in de zin van artikel 15 lid van het Reglement voor de Gouverneur van Aruba. De aanwijzing aan gouverneur Refunjol bevatte een tweeledige opdracht: Het aanhouden van de landsverordening tot vaststelling van de begrotingen van de ministeries van het land en het doen van onderzoek naar de realiteit van de ramingen in de begrotingen en de meerjarige ontwikkeling van de overheidsfinanciën van Aruba.

Geruime tijd voor de aanwijzing waren er al grote zorgen over de overheidsfinanciën van Aruba. Het Internationaal Monetair Fonds (IMF) luidde in 2013 de noodklok over de snel oplopende staatsschuld van Aruba en waarschuwde dat deze onhoudbaar zou worden. Directe aanleiding voor de aanwijzing aan de gouverneur was het niet-nakomen van eerder gemaakte afspraken tussen de rijksministerraad en de regering van Aruba. Tijdens de behandeling in de rijksministerraad is besloten dat Aruba ten aanzien van de overheidsfinanciën een drietal voorwaarden zou worden opgelegd. De rijksministerraad bepaalde dat Aruba diende te komen tot een begroting per 1 mei die gericht is op een structureel en materieel meerjarig evenwicht en additionele maatregelen om dat evenwicht te bereiken. Onderdeel van deze voorwaarde was ook dat de eerder door IMF gedane adviezen in ogenschouw zouden worden genomen.

Aanwijzing aan de gouverneur van Sint Maarten in 2017

Op 6 september 2017 richtte orkaan Irma een ravage aan op Sint Maarten. Nederland, Aruba en Curaçao leverden op grond van artikel 36 van het Statuut bijstand in de vorm van noodhulpverlening aan de bevolking van Sint Maarten. Dit kwam in de eerste dagen maar moeilijk op gang en het openbaar bestuur lag plat. Na de eerste vergadering van de regering van Sint Maarten sprak minister-president Marlin zich uit over de afspraken die met

Nederland waren gemaakt over de inwerkingtreding van een aangepaste Landsverordening Integriteitskamer. Nederland koppelde de financiële steun voor de wederopbouw van Sint Maarten aan het voldoen aan de in 2014 gemaakte afspraken over de verbetering van het openbaar bestuur in Sint Maarten. Marlin stelde dat het om inhoudelijk verschillende dossiers ging en de regering niet bereid zou zijn om – gelet op de bijzondere omstandigheden – te voldoen aan de door Nederland gestelde voorwaarden. Wel zegde Marlin toe garanties te geven voor de controle op de besteding van de door Nederland te bieden financiële steun.

Het optreden van het kabinet Marlin leidde tot een motie van wantrouwen van de Staten die was gericht tot zes van de zeven ministers. Alle ministers – inclusief de minister tegen wie geen motie van wantrouwen was uitgesproken – hebben vervolgens hun ontslag aangeboden aan de gouverneur.

Demissionair minister-president Marlin en zijn collega's waren door de gouverneur verzocht aan te blijven tot het interim-kabinet kon worden benoemd. De Staten zagen dat echter niet zitten en wilden dat Marlin per direct uit zijn functie werd ontheven. Die reageerde op de motie door te stellen dat hij niet in staat was aan de motie te voldoen: hij had immers al zijn ontslag aangeboden aan de gouverneur en die had het ontslag in beraad. De koninkrijksregering besloot daarop tot het geven van een aanwijzing aan de gouverneur om het ontslag van Marlin te bespoedigen. De aanwijzing werd bij koninklijk besluit van 24 november 2017 gegeven met de volgende overweging:

“(..) dat het wenselijk is de gouverneur van Sint Maarten een aanwijzing te geven die ertoe strekt te bevorderen dat het ontwerp-landsbesluit tot onmiddellijk ontslag van de heer Marlin als minister-president aan hem wordt voorgelegd ter vaststelling.”

Wat vindt de Raad van State van het Koninkrijk?

Na een mislukte poging van de regering van Sint Maarten in 2013 is het de Tweede Kamer op grond van artikel 21a van de Wet op de Raad van State wel gelukt om van de Afdeling advisering van de Raad van State een voorlichting te verkrijgen over de aanwijzingenpraktijk van de rijksministerraad. De Tweede Kamer heeft in samenwerking met de Staten van Aruba, Curaçao en Sint Maarten, voorlichtingsvragen geformuleerd die hoofdzakelijk zagen op de bevoegdheidsuitoefening door de rijksministerraad.

Ten aanzien van het gebruik van bevoegdheid tot het geven van een aanwijzing, dient volgens de Raad van State een afweging te worden gemaakt tussen het geven van een aanwijzing of het gebruik van de regeling

van artikel 51 lid 1 Statuut. Blijkens de voorlichting dient, indien in een aanwijzing nieuwe bevoegdheden worden toegekend aan de gouverneur, artikel 51 lid 1 Statuut te worden gebruikt. Een aanwijzing kan volgens de Raad van State namelijk niet voorzien in bevoegdheden die niet in het Reglement voor de Gouverneur zijn opgenomen. Ook kan de verplichte medewerking van landsorganen niet in een aanwijzing worden gegeven, daartoe dient eveneens een op grond van artikel 51 lid Statuut gegeven AMvRB.

Conclusies en toekomstperspectieven

De in 1954 in het Statuut aan de Caribische landen gegeven zelfstandigheid en autonomie brengt een grote mate van verantwoordelijkheid met zich mee. Voordat de waarborgfunctie van het Koninkrijk in beeld komt, moet het goed zijn misgegaan met de in artikel 43 lid 1 van het Statuut op de Caribische landen rustende zorg voor de deugdelijkheid van het bestuur. Deze verantwoordelijkheid houdt onder andere in dat de perceptie van deugdelijk en integer bestuur voorop dient te staan. Voorts vloeit uit de deugdelijkheid van het bestuur de verplichting voort tot het voeren van een gezonde financiële huishouding.

De aanwijzingen aan gouverneurs in de periode 2013-2017 hebben geleid tot spanningen binnen de koninkrijksverhoudingen. Vanuit de uitgangspunten van de rechtsstatelijkheid – en in het bijzonder het legaliteitsbeginsel en het verticale machtsevenwicht – is het toepassen van rechtsstatelijk powerplay door de koninkrijksregering problematisch. De gouverneur is door de (in sommige gevallen te vergaande) aanwijzingen in een lastig parket gebracht. Gelet op de zelfstandige invulling van de rol van de gouverneur en de daarbij behorende (ook ongeschreven) bevoegdheden, kan het geven van een aanwijzing zijn onafhankelijke positie binnen het staatsbestel van het land aantasten. Daar komt nog bij dat het desbetreffende land niet bij een onafhankelijke rechter kan opkomen tegen een aan de gouverneur gegeven aanwijzing. Zolang er geen geschillenregeling op grond van artikel 12a van het Statuut is, waarbij een onafhankelijke (scheids)rechter een bindend oordeel geeft over het handelen van de koninkrijksregering, bestaat er ten aanzien van de autonomie van de Caribische landen in verhouding tot de waarborging door het Koninkrijk van de deugdelijkheid van het bestuur een onbalans.

Desalniettemin is het belangrijk te erkennen dat het Statuut in de praktijk een aantal keer heeft gefungeerd als een effectief vangnet voor deugdelijk bestuur in de Caribische landen. De regering van het Koninkrijk heeft ingegrepen in situaties waar dreigend slecht bestuur of financiële wanorde aan de orde was en mogelijk erger is voorkomen. Daarin zit

tegelijkertijd een spanningsveld: het Statuut biedt het Koninkrijk de middelen om effectief in te grijpen wanneer de kernwaarden van de democratische rechtsstaat en de deugdelijkheid van het goed bestuur in gevaar komen, maar roept tegelijkertijd fundamentele vragen op over de balans tussen de autonomie van de Caribische landen en de plicht van het Koninkrijk om deugdelijk bestuur te blijven waarborgen.

Aubrich Bakhuis is bestuurder en fellow bij de Stichting Themis Institute for Governance & Leadership en gastdocent aan de University of Curaçao.

Gemenebest in plaats van ‘cafetariamodel’

Door André Bosman

Als voormalig Tweede Kamerlid voor de VVD en iemand die elf jaar nauw betrokken is geweest bij de staatkundige verhoudingen binnen het Koninkrijk, heb ik vaak met frustratie gekeken naar hoe Nederland en de Caribische landen met elkaar omgaan. Het Statuut, dat ooit bedoeld was om een rechtvaardige en gelijkwaardige relatie te bewerkstelligen, functioneert nu eerder als een obstakel dan als een oplossing. Het zogenaamde ‘cafetariamodel’ waarin landen selectief kiezen welke verantwoordelijkheden en verplichtingen ze willen nakomen, is hier een pijnlijk voorbeeld van. In mijn tijd in de Kamer heb ik dit model keer op keer bekritiseerd, omdat het de oneerlijke machtsverhoudingen tussen Nederland en Aruba, Curaçao en Sint Maarten in stand houdt en zelfs versterkt.

Samen met Ronald van Raak, een collega van de SP met wie ik deze zorg deelde, hebben we gezocht naar een oplossing. We kwamen uit bij het idee van een gemenebest: een losser samenwerkingsverband waarin de landen binnen het Koninkrijk meer autonomie zouden krijgen, terwijl ze toch gebonden blijven aan bepaalde gezamenlijke verplichtingen. Dit voorstel is geen vrijblijvende suggestie; het is een dringende oproep om een verouderd en ineffectief systeem te vervangen door een moderne, gelijkwaardige samenwerking.

Achtergrond en motivatie

Mijn betrokkenheid bij de staatkundige verhoudingen binnen het Koninkrijk begon toen ik als Kamerlid werd geconfronteerd met de structurele problemen in de relatie tussen Nederland en de Caribische landen. Het werd al snel duidelijk dat het Statuut, zoals het nu bestaat, niet langer functioneert. Tijdens debatten in de Kamer heb ik keer op keer moeten constateren dat Nederland in een spagaat zit: aan de ene kant voelen we ons verantwoordelijk voor de Caribische landen, aan de andere kant zorgt de selectieve toepassing van het Statuut door zowel Nederland als de Caribische landen voor constante spanningen en conflicten.

Ronald van Raak en ik kwamen, ondanks onze verschillende politieke achtergronden, tot de conclusie dat het huidige Statuut zijn beste tijd heeft gehad. We zagen in dat de fundamentele ongelijkheid die inherent is aan dit document niet langer houdbaar is. Het is niet alleen een juridisch probleem; het is een probleem dat de dagelijkse relatie tussen de landen verzuurt. Daarom is ons voorstel voor een gemenebest niet zomaar een theoretische oefening, maar een noodzakelijke stap om de verhoudingen binnen het Koninkrijk recht te trekken.

Het cafetariamodel en de huidige staatkundige structuur

Het cafetariamodel, een term die ik regelmatig heb gebruikt in debatten, is een schadelijke praktijk die de kern van de problemen binnen het Koninkrijk blootlegt. Dit model houdt in dat zowel Nederland als de Caribische landen selectief omgaan met de afspraken en verplichtingen die voortvloeien uit het Statuut. Nederland kiest vaak voor interventie in Caribische zaken wanneer dat in het eigen belang is, terwijl het zich tegelijkertijd terugtrekt wanneer de verplichtingen te zwaar of politiek onwenselijk zijn. Dit leidt tot een schijnheilige houding die enkel bijdraagt aan wantrouwen en onvrede.

Maar Nederland is niet de enige schuldige. Ook de Caribische landen bedienen zich van dit cafetariamodel. Zij kiezen ervoor slechts die onderdelen van het Statuut te omarmen die hen voordeel opleveren, terwijl zij andere, minder gunstige verplichtingen aan de kant schuiven. Dit heeft geleid tot een situatie waarin elk land zijn eigen interpretatie van het Statuut hanteert, wat niet alleen de onderlinge verhoudingen ondermijnt, maar ook de geloofwaardigheid van het Koninkrijk als geheel.

Tijdens mijn tijd in de Tweede Kamer heb ik meermaals gewaarschuwd voor de gevaren van dit model. In debatten heb ik benadrukt dat deze selectieve omgang met verantwoordelijkheden en verplichtingen een directe bedreiging vormt voor de stabiliteit en de eenheid van het Koninkrijk. Het is geen toeval dat de relatie tussen Nederland en de Caribische landen zo gespannen is; het is een direct gevolg van de ongelijke machtsverhoudingen die het cafetariamodel in stand houdt. Het is een systeem dat de koloniale verhoudingen van weleer in een nieuw jasje steekt, met alle gevolgen van dien.

Het voorstel voor een gemenebest

Het is tegen deze achtergrond dat Ronald van Raak en ik ons voorstel voor een gemenebest hebben ontwikkeld. We zagen een kans om af te rekenen met de schadelijke praktijken van het cafetariamodel en een nieuw

kader te creëren waarin de landen als volwaardige, gelijkwaardige partners kunnen samenwerken. Een gemenebest zou de Caribische landen de autonomie geven die zij terecht opeisen, terwijl het tegelijkertijd een stevig raamwerk biedt voor samenwerking op gebieden waar gezamenlijke actie noodzakelijk is, zoals defensie en buitenlandse zaken.

Dit voorstel is niet vrijblijvend. Het is een duidelijke breuk met het verleden en een oproep tot radicale hervorming. Het gemenebest is bedoeld om een einde te maken aan de voortdurende machtsstrijd binnen het Koninkrijk, waarbij Nederland en de Caribische landen elkaar beconcurreren in plaats van samenwerken. Door de relatie te baseren op gelijkwaardigheid, willen we ervoor zorgen dat alle vier landen hun verantwoordelijkheden serieus nemen, zonder de mogelijkheid om deze selectief toe te passen.

In de Kamer heb ik dit voorstel verdedigd als een noodzakelijke stap om de verhoudingen binnen het Koninkrijk te normaliseren. Het huidige systeem is verouderd en disfunctioneel. Een gemenebest zou de Caribische landen in staat stellen hun eigen toekomst te bepalen, zonder de constante dreiging van Nederlandse inmenging. Tegelijkertijd zou het een eind maken aan de selectieve toepassing van het Statuut en zorgen voor een meer eerlijke en transparante samenwerking.

Reacties en debatten

Toen wij ons voorstel voor een gemenebest presenteerden, waren de reacties uiteenlopend en soms scherp. In Nederland was er enerzijds steun, vooral van degenen die inzagen dat de huidige situatie onhoudbaar is. Zij erkenden dat een gemenebest de enige manier is de relatie met de Caribische landen op een rechtvaardige en duurzame manier te herzien. Anderzijds was er ook kritiek, vooral vanuit kringen die vrezen dat Nederland hierdoor controle zou verliezen over de Caribische gebieden. Zij zagen ons voorstel als een bedreiging voor de eenheid van het Koninkrijk, terwijl ik het juist zie als een kans om deze eenheid op een rechtvaardige basis te vernieuwen.

Aan de Caribische kant waren de reacties eveneens gemengd. Hoewel sommigen enthousiast waren over de mogelijkheid van meer autonomie, waren anderen sceptisch of zelfs vijandig. Zij vreesden dat een gemenebest zou leiden tot nog meer verantwoordelijkheid zonder de nodige ondersteuning van Nederland. In debatten heb ik geprobeerd deze zorgen weg te nemen door te benadrukken dat een gemenebest niet betekent dat Nederland zich volledig terugtrekt, maar juist dat er een gelijkwaardige samenwerking ontstaat waarin de Caribische landen volwaardig kunnen participeren zonder bevoogding.

Tijdens de debatten in de Tweede Kamer heb ik duidelijk gemaakt dat ons voorstel voor een gemenebest geen gemakkelijk compromis is, maar een

noodzakelijke herstructurering. We hebben te lang vastgehouden aan een systeem dat niet werkt, een systeem dat de Caribische landen dwingt voortdurend in de schaduw van Nederland te staan. Het gemeenebest biedt een kans deze verhouding te herstellen en te zorgen voor een gelijkwaardige samenwerking gebaseerd op wederzijds respect.

Voor- en nadelen van een gemeenebest

Het is belangrijk zowel de voordelen als de nadelen van een gemeenebest eerlijk te benoemen. Een van de grootste voordelen is dat het een einde maakt aan de asymmetrische machtsverhoudingen die het cafetariamodel in stand houdt. Door de relatie tussen Nederland en de Caribische landen te baseren op gelijkwaardigheid, kunnen we eindelijk een stabielere en meer rechtvaardige samenwerking bereiken. Dit is een essentiële stap om het wantrouwen dat nu de boventoon voert, te verminderen.

Daarnaast biedt het gemeenebest de Caribische landen de mogelijkheid hun eigen weg te gaan, zonder de constante druk van Nederlandse inmenging. Dit is niet alleen een kwestie van rechtvaardigheid, maar ook van praktische noodzaak. De Caribische landen hebben hun eigen specifieke uitdagingen en kansen, zij moeten de ruimte krijgen om hierop in te spelen zonder dat Nederland voortdurend over hun schouder meekijkt.

Maar er zijn ook nadelen en risico's. Een gemeenebest vraagt om een fundamentele herstructurering van de huidige staatkundige verhoudingen. Dit zal niet zonder slag of stoot gaan. Er is een reëel risico dat Nederland minder invloed zal hebben op de Caribische landen, wat kan leiden tot instabiliteit of slecht beleid. Dit is een zorg die ik tijdens debatten in de Kamer niet heb genegeerd, maar ik ben van mening dat de voordelen van een eerlijkere en gelijkwaardigere samenwerking opwegen tegen deze risico's.

Historische precedents en lessen

Tijdens onze gesprekken over het gemeenebest hebben Ronald van Raak en ik veel geleerd van historische voorbeelden en vergelijkbare structuren elders in de wereld. Een van de meest voor de hand liggende voorbeelden is het Britse Gemeenebest, waarin voormalige koloniën samenwerken als gelijken. Hoewel de situatie binnen het Koninkrijk der Nederlanden uniek is, kunnen we veel leren van hoe het Britse Gemeenebest erin geslaagd is een functionele samenwerking te creëren tussen soevereine staten die een gedeelde geschiedenis hebben. Dit toont aan dat het mogelijk is een duurzame samenwerking te bereiken, mits er een basis van gelijkwaardigheid en wederzijds respect is.

Ook het Caribische samenwerkingsverband CARICOM biedt waardevolle lessen. Dit regionale blok laat zien dat soevereine staten met

verschillende achtergronden effectief kunnen samenwerken op gebieden als economie, handel en buitenlandse zaken. De relevantie voor het Koninkrijk is duidelijk: als de Caribische landen in staat zijn succesvol samen te werken binnen CARICOM, waarom zou een gemeenebest dan niet hetzelfde kunnen bereiken binnen onze eigen context?

Conclusie en toekomstperspectief

Het voorstel voor een gemeenebest dat Ronald van Raak en ik hebben ontwikkeld, is een serieuze poging om de verhoudingen binnen het Koninkrijk te herzien en te verbeteren. In plaats van vast te houden aan een verouderd en disfunctioneel systeem, pleiten wij voor een nieuw raamwerk dat gebaseerd is op gelijkwaardigheid en wederzijds respect. Een gemeenebest biedt een unieke kans een stabielere, rechtvaardigere en duurzamere samenwerking te realiseren.

Ik ben me ervan bewust dat dit voorstel niet zonder risico's is, maar ik ben ervan overtuigd dat de potentiële voordelen de moeite waard zijn. Tijdens mijn tijd in de Kamer heb ik vaak gezien hoe de huidige verhoudingen leiden tot onnodige spanningen en conflicten. Een gemeenebest biedt de kans deze spanningen te verminderen en een nieuwe basis te leggen voor een samenwerking die recht doet aan alle betrokken partijen.

Wat ik echter niet uit het oog wil verliezen, is dat dit voorstel slechts een begin is. Het succes van een gemeenebest hangt af van de bereidheid van alle betrokken partijen samen te werken op basis van gelijkwaardigheid en wederzijds respect. Dit vereist niet alleen politieke wil, maar ook een verandering in de manier waarop we denken over onze relaties in het Koninkrijk. Wij hebben met ons voorstel een pad geëffend voor een nieuwe manier van denken over onze koninkrijksrelaties. Het is nu aan de huidige en toekomstige generaties dit pad te volgen en verder te ontwikkelen. De uitdagingen zijn groot, maar de beloning – een stabielere, vreedzamer en welvarender Koninkrijk – is het waard.

Persoonlijke reflecties

Als ik terugkijk op mijn tijd in de Tweede Kamer en mijn betrokkenheid bij de koninkrijksrelaties, realiseer ik me hoe complex en vaak frustrerend deze kwesties zijn geweest. Het cafetariamodel dat ik zo vaak heb bekritiseerd, is een duidelijke manifestatie van de oneerlijke machtsverhoudingen die het Koninkrijk al te lang hebben geteisterd. Deze praktijk, waarbij zowel Nederland als de Caribische landen selectief omgaan met het Statuut, heeft alleen maar bijgedragen aan de onbalans en de spanningen in het Koninkrijk. Dit is niet alleen een probleem voor Nederland, maar zeker ook voor de Caribische landen, die vaak slechts die aspecten van het Statuut omarmen die hen uitkomen, terwijl zij andere verplichtingen naast zich neerleggen.

Ik blijf echter geloven dat een gemenebest een veelbelovende weg voorwaarts is. Het biedt ons de mogelijkheid de fouten uit het verleden te corrigeren en een nieuwe basis te leggen voor een samenwerking die werkelijk gebaseerd is op gelijkwaardigheid, wederzijds respect en een gezamenlijke visie voor de toekomst. Ronald van Raak en ik hebben een eerste stap gezet door dit voorstel op tafel te leggen, maar de echte uitdaging ligt in de handen van de huidige en toekomstige generaties. Het is aan hen om de dialoog voort te zetten, bereid te zijn tot compromissen, en uiteindelijk een Koninkrijk te bouwen dat recht doet aan de waarden van vrijheid, rechtvaardigheid en gelijkheid voor alle betrokken landen.

Met dit essay wil ik mijn visie en zorgen delen, maar vooral hoop uitdrukken. Hoop dat we samen een Koninkrijk kunnen creëren waar elke stem telt, waar elke natie wordt gerespecteerd en waar samenwerking plaatsvindt op basis van gedeelde doelen en wederzijds vertrouwen. Het is tijd om de pagina om te slaan en een nieuwe toekomst te bouwen voor het Koninkrijk der Nederlanden – een toekomst waarin elke natie volwaardig kan participeren zonder de schaduw van het verleden.

André Bosman was van 2010 tot 2021 woordvoerder Koninkrijksrelaties van de Tweede Kamerfractie van de VVD.

Beter omgaan met de ruimte die het Statuut biedt

In gesprek met Don Martina en Steven Martina

“De ondertekening van het Statuut in 1954 is een historisch feit dat de overgang van de koloniale status naar interne autonomie markeert. Daarmee werd de wens van ons volk te kunnen beslissen over zijn eigen zaken gehoord. De eilanden van de Nederlandse Antillen als groep en de eilanden zelf werden in staat gesteld met uitzondering van buitenlandse betrekkingen en defensie hun eigen aangelegenheden grotendeels zelf te regelen en dat was een belangrijke stap in het emancipatieproces op weg naar wat in de volksmond ‘baas in eigen huis’ werd genoemd. Het Statuut vervulde het breed levende verlangen van de Curaçaose bevolking om verantwoordelijkheid te dragen voor de eigen lotsbestemming”, aldus oud-premier Don Martina.

De totstandkoming van het Statuut heeft hij – van 1952 tot 1956 studierend in Nederland - met grote aandacht gevolgd. “Ik besepte dat er iets groots te gebeuren stond; dat er door mijn land, Nederland en Suriname werd onderhandeld over zelfbeschikking. Ik las over de onderhandelingen van de delegaties en de belangrijke rol die Doktòr Moises da Costa Gomez daarbij speelde. Ik denk dat toen, zeventig jaar geleden, de kiem is gelegd voor mijn latere politieke activiteiten.”

Na de hogere technische school in Haarlem, zette Martina zijn studie voort, eerst aan de University of the West Indies in Trinidad en daarna aan de Columbia University in New York. “Daar raakte ik geïnspireerd door de strijd van Martin Luther King voor burgerrechten. Het hielp mij het Statuut te doorzien en in de context van de tijdgeest te plaatsen en daardoor beter te begrijpen. Het Statuut geeft de landen ruimte om over veel interne zaken zelf te beslissen. Maar dat brengt ook de verantwoordelijkheid met zich mee goed om te gaan met die vrijheid. Rechten en plichten zijn dezelfde kant van de medaille.”

Schone handen in het bestuur

Terug op Curaçao trof Martina in 1968 een sociaal en etnisch nog even verdeelde samenleving aan als bij zijn vertrek naar Nederland. Toen hij met een clubje gelijkgestemden na de arbeidersopstand van 1969 constateerde dat ook die geen einde had gemaakt aan de door hun verfoeide vriendjespolitiek, richtten ze in 1971 de Movimentu Antia Nobo (later Partido Man) op,

gestoeld op sociaaldemocratische grondbeginselen en te vergelijken met de (oude) PvdA, waarmee later hechte banden zijn gegroeid.

“Statuut of niet, het waren Nederland, de bisschop en Shell die op Curaçao de dienst uitmaakten. Ons motto was: MAN Limpi den gobièrnu, schone handen in het bestuur. We wilden een einde maken aan het van het koloniale verleden overgehouden systeem van patronage waarbij partijen die aan de macht waren partijleden bevoordeelden en niet-partijleden benadeelden. We waren tegen sociale onrechtvaardigheden in de maatschappij en verkwisting van overheidsgeld en voor verheffing van de arbeidersklasse. We zetten ons niet af tegen het Statuut of Nederland. We moesten zelf instaan voor goed bestuur: autonomie betekent dat je bereid bent verantwoordelijkheid te nemen.”

Martina werd lid van de Eilandsraad, gedeputeerde en later Statenlid. In 1979 won de MAN de landsverkiezingen. Met de Arubaanse MEP en de Bonairiaanse UPB als coalitiegenoten was het eerste kabinet Martina een feit. “Het belangrijkste dossier was de wens van Aruba zich af te scheiden van de Nederlandse Antillen. Ik heb dat altijd gerespecteerd. Ik realiseerde me heel goed dat het vertrek van Aruba voor de eilanden die in de Nederlandse Antillen achterbleven nadelen met zich mee zou brengen. Ik vond het principe, het fundamentele recht op zelfbeschikking, vele malen zwaarder wegen dan eventuele negatieve effecten. Daarom heb ik MEP-leider Betico Croes altijd gesteund.” De besprekingen begonnen formeel in 1981. Minister Van Nederlands-Antilliaanse Zaken Fons van der Stee en Martina wisselden het voorzitterschap af. In 1983 werd overeenstemming bereikt.

Onafhankelijkheid?

Op 29 oktober 1980 hield minister-president Don Martina in het gouverneurspaleis in Willemstad ten overstaan van koningin Beatrix en prins Claus een toespraak over de staatkundige structuur. Een passage daaruit:

“Onafhankelijkheid is in de eerste plaats een state of mind, het eist een ombuiging van mentaliteit die door de eeuwen heen aan een afhankelijke opstelling gewend is geraakt. Het volk heeft nieuwe denkpatronen nodig om zich een visie eigen te maken op een toekomst. Dit proces moet geen blinde sprong in het duister zijn, maar het bewust kiezen uit weloverwogen opties. De grote taak die thans voor ons ligt, is om op degelijke wijze het volk in-, voor- en toelichting te verstrekken. Want het is niet de regering, maar het volk van de Antillen zelf dat zich zal moeten uitspreken over het hoe en wanneer van deze grote stap.”

Na de verkiezingen van 1985 werd Martina in 1986 opnieuw minister-president, kort nadat voor Aruba de status aparte was ingegaan. “Zoals we hadden voorzien, werd dat gevoeld. Aruba had altijd fors bijgedragen aan de landsinkomsten. We moesten daarom bezuinigingsmaatregelen nemen. Een van de plichten die autonomie met zich meebrengt is dat je een verantwoord financieel beleid voert. Ik ging liever de geschiedenis in als een politicus die de verkiezingen heeft verloren, dan één die het niet heeft gedurfd in het belang van land en volk moeilijke beslissingen te nemen.” In 1988 kwam er een einde aan zijn premierschap en werd Martina Statenlid om in 1999 afscheid te nemen van de politiek.

Een in principe nuttig kader

“Ik ben gedurende mijn gehele politieke loopbaan intensief betrokken geweest bij de veranderingen in het Statuut. Ik was een groot voorstander van het herstructureren van de constitutionele relatie tussen de eilanden en het Koninkrijk der Nederlanden. Mijn focus lag met handhaving van de band met Nederland – want dat wilde de bevolking – op meer controle over de eigen interne aangelegenheden. Een ander punt van aandacht was het democratisch deficit. Ik vond dat het Statuut de eilanden te veel beperkingen oplegde. De staatkundige structuur hield de eilanden nog steeds afhankelijk van Nederland, waardoor hun mogelijkheden zich volledig te kunnen ontwikkelen als zelfstandige entiteiten werden beperkt. De complexe relatie tussen de eilanden en Nederland, met de aanhoudende koloniale dynamiek, belemmerde soms het vermogen van de eilanden om lokale problemen effectief aan te pakken.

Of ik het Statuut in die jaren als een lust of last heb ervaren? Het is een document, een stuk werkelijkheid dat het gevolg is van de geschiedenis en de keuzes die we hebben gemaakt. Ik beschouw het Statuut als een in principe nuttig kader voor zelfbestuur en ontwikkeling. Het is een samenstel van regels hoe de landen in het Koninkrijk met elkaar omgaan, maar het succes wordt bepaald hoe je er met elkaar invulling aan geeft. Bij de ondertekening in 1954 is het belang benadrukt dat in de toekomst naar de geest van het Statuut zou worden gehandeld. Dat is naar mijn mening niet altijd gebeurd.”

Bereid zijn om te leren

“Voor mij is altijd de wens van de bevolking uitgangspunt geweest. Het was en is duidelijk dat de bevolking voor het zijn van ‘baas in eigen huis’ is, maar wel binnen het Koninkrijk. Ik kan mij daar heel goed in vinden. Maar zoals ik eerder stelde: het baas in eigen huis zijn brengt verplichtingen met zich mee. Hebben wij ons huis goed onderhouden en verzorgd?

In mijn toespraak ter gelegenheid van het zestigjarig bestaan van het Statuut heb ik gesteld dat de politieke cultuur, dat wil zeggen de wijze waarop wij de regeringsmacht uitoefenen, alsmede de normen en waarden die ons leiden, zich blijkbaar in al die jaren van autonomie niet voldoende hebben ontwikkeld. Natuurlijk, in het Statuut is ruimte voor verbetering, maar we moeten ook onder ogen durven zien hoe wijzelf omgaan met de autonomie die ons zeventig jaar geleden is toegekend.

Volgens onze ouders en grootouders moeten fouten uit het verleden wijze lessen zijn die een succesvollere toekomst garanderen. Mensen die hun geschiedenis niet kennen zijn ertoe veroordeeld om de fouten uit het verleden te herhalen. Als jong land zijn wij onderweg en in voortdurende ontwikkeling. Het is een vereiste dat wij onderweg bereid zijn te leren, fouten te herstellen en verbeteringen aan te brengen. Alleen op die manier kan het land Curaçao volwassen worden, de kwaliteit van bestuur verbeteren, zijn openbare diensten vervolmaken en de voorwaarden scheppen om een duurzame sociaaleconomische ontwikkeling tot stand te brengen met als doel het welzijn en de welvaart van het volk te verhogen.

Ik vind dat we moeten streven naar een zo groot mogelijke autonomie om vanuit de eigen kracht samen te werken in het Koninkrijk. Zo lang de bevolking kiest voor het Koninkrijk is het de taak van bestuurders er alles aan te doen om het Koninkrijk tot een succes te maken. Ik kan herhalen wat ik tien jaar geleden bij zestig jaar Statuut heb gezegd: De kwaliteit van ons bestuur is de katalysator van de kracht die ons land vooruit zal helpen en ons respect en gezag zal opleveren in onze betrekkingen met andere landen en het Koninkrijk. Wij kunnen het, als we maar willen.”

Pleidooi voor een Constitutioneel Hof

“Ik sta er hetzelfde in als mijn vader: zo lang het volk wil dat ons land in het Koninkrijk blijft, is het Statuut de grondslag hoe we met elkaar omgaan. Misschien dat je het niet met alles wat in het Statuut staat eens bent, dat is voor mij nog geen reden om er tegenaan te schoppen”, aldus Steven Martina die in de politieke voetsporen van zijn vader is getreden: hij was minister en vicepremier en is thans – uiteraard voor de MAN – Statenlid.

“Ik was tien jaar toen de MAN werd opgericht. Ik ging tijdens de verkiezingscampagnes vaak met mijn vader mee. Thuis ging het vanzelfsprekend bijna altijd over politiek. Op mijn achttiende ben ik gaan studeren in Nederland. Bij de verkiezingen ging ik terug om mijn vader bij de campagne te begeleiden. Ik was zijn chauffeur. Ik vond het wel jammer dat ik niet kon stemmen, want dat mag niet als je buiten Curaçao woont.”

Na afronding van zijn studie keerde hij in 1990 terug, maar ging niet de politiek in. “Ik heb gekozen voor een loopbaan in de private sector. Ik was

uiteraard wel lid van de partij en was actief in het bestuur en commissies. In 1999 werd ik directeur van het water- en energiebedrijf Aqualectra, een overheidsnv. Die functie liet zich niet verenigen met politieke activiteiten, dus heb ik een stapje terug gedaan.”

Eind 2012 – Martina was inmiddels president/CEO van Fatum – werd hij door de politieke partij PAIS gevraagd vakminister te worden in het interim-kabinet Hodge. “Ik werd minister van Economische Ontwikkeling en vicepremier. De afspraak was dat ik dat zes maanden zou doen.” Hij werd gevraagd te blijven, maar hij koos ervoor als president/CEO terug te keren naar de Guardian Group Fatum. In 2016 won de MAN de verkiezingen, maar het daaruit voortkomende kabinet Koeiman viel al na 51 dagen.

“Ik was in de tussentijd een paar keer gepolst voor een ministerschap. Toen ik in 2017 weer werd benaderd, dacht ik: ik kan terugkijken op een mooie carrière, het is tijd mij dienstbaar te maken aan mijn land. Ik heb er met mijn vader over gesproken. Die zei: voel je niet verplicht naar mij toe, het moet helemaal jouw eigen keuze zijn.”

Destructief of constructief

Als lid van het kabinet Rhuggenaath – opnieuw als minister van Economische Ontwikkeling en vicepremier – werd hij geconfronteerd met de werking van het Statuut. “Wij kregen van de door Nederland gedomineerde rijksministerraad een aanwijzing. We hebben dat aangevochten bij de Raad van State van het Koninkrijk. Die stelde ons in het gelijk, maar de Nederlandse regering is niet gehouden adviezen van de Raad van State op te volgen. Door het traineren door de toenmalige staatssecretaris heeft het nog 2,5 jaar geduurd voordat de aanwijzing werd ingetrokken. Maar toen was het kwaad al geschied.” Met dat laatste doelt Martina op de gevolgen die de Nederlandse interventie had voor de politieke verhoudingen op Curaçao: het kabinet Rhuggenaath keerde na de verkiezingen van 2021 niet terug.

Martina geeft niet het Statuut de schuld. “Het Statuut is niet meer dan een systeem van regels. Bepalend is hoe die regels worden toegepast: destructief of constructief. Dat de toepassing van het Statuut afhankelijk is van een bewindspersoon, pleit voor de oprichting van een Constitutioneel Hof voor het Koninkrijk dat bindende uitspraken doet over de interpretatie van het Statuut.

We moeten ons realiseren dat het Statuut zeventig jaar geleden is geschreven. Bij de ondertekening in 1954 is door sprekers benadrukt dat het een levend document is. Zo moeten we er ook mee omgaan: het Statuut zou mee moeten groeien met de tijd. Maar ik beseft dat aanpassing een complex

proces is. Systems, procedures en processes are as good as people using it. Het Statuut is zo goed als de mensen die er invulling aan geven. Het is aan ons ervoor te zorgen dat het Statuut werkt.”

Don Martina is minister van Staat, zoon Steven Martina is Statenlid.
Tekst: René Zwart

De eisen van het EU-recht aan het Statuut

*Door Wessel Geursen**

1. Inleiding

Nu het EU-recht vandaag de dag steeds meer beleidsterreinen en rechtsgebieden bestrijkt dan toen het ontstond, vind ik het opportuun door een EU-rechtelijke lens naar het Statuut te kijken. Er komen steeds meer EU-rechtelijke regels bij die onze huidige en toekomstige samenleving reguleren: van de digitale economie en Big Tech, bancaire diensten en banken, tot geopolitieke ontwikkelingen. Bovendien bevat het EU-recht steeds meer regels die van sociaaleconomische aard zijn, of niet-economische aard en zelfs fundamentele rechten.

De Europese Unie en haar voorlopers bestaan praktisch net zo lang als het zeventigjarige Statuut voor het Koninkrijk. Ze zijn beide ontstaan in de periode waarin dekolonisatie plaatsvond. Die gedeelde geschiedenis en de gevolgen daarvan die vandaag de dag nog steeds gelden, komen in paragraaf 2 aan bod.

Het Statuut heeft invloed op de manier waarom en waarop het EU-recht van toepassing is in het Koninkrijk. Dat heeft vooral te maken met de koninkrijksaangelegenheden die artikel 3 Statuut opsomt. Meer specifiek zijn dat buitenlandse betrekkingen, defensie en het Nederlandschap. De manier waarop dat invloed heeft op de doorwerking van EU-recht in de rechtsorde van het Koninkrijk en de rechtsordes van de koninkrijkslanden komt in paragraaf 3 aan bod.

Daar waar het landsaangelegenheden betreft, zorgt het concordantiebeginsel van artikel 39 Statuut ervoor dat een deel van het EU-recht ook doorwerkt in de rechtsordes van Aruba, Curaçao en Sint Maarten. Door de toename van de harmonisatie via EU-wetgeving van burgerlijk en strafrecht tussen de lidstaten, vooral sinds het Verdrag van Lissabon in 2009, zal dat mijns inziens ook tot een toename van concordantie kunnen leiden tussen EU-recht en het recht van de Caribische koninkrijkslanden; dat komt aan bod in paragraaf 4.

* De onderbouwing van de analyses en conclusies in deze bijdrage zijn gebaseerd op mijn proefschriftonderzoek: *W.W. Geursen, Mapping the Territorial Scope of EU Law, Den Haag: Eleven, 2024.*

Andersom heeft het EU-recht ook invloed op de staatsinrichting van de lidstaten. Dat komt vooral door de invoering van het EU-burgerschap, van democratische rechten, zoals het stemrecht voor het Europees Parlement, en ook door de invoering van Europese waarden die de lidstaten delen en waaraan zij moeten (blijven) voldoen, zoals de waarde van democratie en rechtsstaat (reden waarom de EU de laatste jaren de schijnwerpers had gericht op Hongarije en Polen). Voldoet het zeventig jaar oude Statuut aan de eisen die het huidige EU-recht stelt aan vooral de democratie? Meer specifiek: hoe verhoudt het democratisch deficit binnen het Koninkrijk zich met de Europese waarde van democratie? Het antwoord op die vragen geef ik in paragraaf 5.

Weliswaar delen het Statuut en het EU-recht dezelfde (de)koloniale ontstaansgeschiedenis, de vraag is nu: delen zij ook een toekomst. In paragraaf 6 geef ik bij wijze van conclusie mijn vooruitblik op de wisselwerking tussen het Statuut en het EU-recht.

2. Gedeelde (de)koloniale geschiedenis

Zowel het Statuut als de EU ontstonden in de periode dat dekolonisatie plaatsvond. Het Statuut stamt uit 1954 en vloeit voort uit de naoorlogse periode van dekolonisatie. Niet alleen het Statuut was daarvan een uitvloeisel, maar ook de juridische constellatie van de Nederlands-Indonesische Unie (die laatste werd doodgeboren, omdat Indonesië bij het ontstaan van die unie onafhankelijk werd). In 1951, nog voor het Statuut, werden de eilandgebieden reeds autonoom voor eigen aangelegenheden via de Eilandenregelingen Nederlandse Antillen en de bijbehorende aanpassing van de Landsregeling. Dat ging vooral om meer autonomie voor de eilandgebieden (en vooral voor Aruba) binnen de structuur van de Nederlandse Antillen.

In 1951 werd met het Verdrag van Parijs de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS) opgericht; na vijftig jaar hield dat verdrag op te bestaan. In 1957 werden in Rome de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie (Euratom) en de Europese Economische Gemeenschap (EEG) opgericht. Het EEG-verdrag werd verschillende malen aangepast, de eerste keer zelfs vanwege de medegelding van het associatieregime op de Nederlandse Antillen. De EU is sinds het Verdrag van Lissabon uit 2009 de opvolger van wat ooit de EEG was. Het E(E)G-verdrag werd hernoemd naar 'Verdrag betreffende de Werking van de Europese Unie' (VWEU). Veel verdragsbepalingen zijn nog hetzelfde als in 1957. Er zijn ook veel bepalingen bijgekomen, vooral van sociaaleconomische en niet-economische aard.

De uitoefening van het zelfbeschikkingsrecht van de volken van voormalige koloniën leidde tot nieuwe juridische constellaties naast de optie

van volledige onafhankelijkheid. Die zijn erkend en vastgelegd in een VN-resolutie. Enerzijds is er de constitutionele associatie met de voormalige kolonisator binnen één en dezelfde staat. Anderzijds is er de mogelijkheid tot integratie met de voormalige kolonisator.

Die associatie heeft vorm gekregen binnen zowel het Statuut, als het EU-recht. De associatie tussen de Caribische koninkrijkslanden en Nederland heeft vorm gekregen doordat de landen binnen één en hetzelfde Koninkrijk bleven en tegelijkertijd autonoom zijn op de landsaangelegenheden. Binnen de EU heeft associatie vorm gekregen door het invoeren van een associatieregime met de landen en gebieden overzee (LGO); zie daarover par. 3.2. Dat gold bijvoorbeeld vanaf 1957 voor de Franse *territoires d'outre-mer* (TOM). Binnen de EU heeft integratie overigens ook vorm gekregen door de ultra-perifere gebieden (UPG) te integreren in de interne markt. Dat gold bijvoorbeeld vanaf 1957 voor de Franse *domaines d'outre-mer* (DOM). Voor Frankrijk waren deze regimes niet-onderhandelbaar. Omdat de vijf andere lidstaten daar niet happig op waren, was de manier waarop met voormalige koloniën werd omgegaan in het EU-recht bijna een breekpunt in de totstandkoming van het EEG-Verdrag. Zo heeft de dekolonisatie ook een duidelijke stempel gedrukt op het EU-recht.

Alle zes Caribische koninkrijksdelen zijn LGO. De ontmanteling van de Nederlandse Antillen per 10 oktober 2010 heeft daar geen verandering in gebracht: Bonaire, Sint Eustatius en Saba zijn sindsdien Gebied Overzee en Curaçao en Sint Maarten zijn naast Aruba zelfstandig een Land Overzee.

Anders dan de naam van dat regime zou kunnen doen vermoeden zijn de LGO *niet* geassocieerd lid van de EU, maar 'gewoon' onderdeel van een lidstaat. De LGO zijn immers constitutioneel geassocieerd met de voormalige kolonisator en maken deel uit van dezelfde staat. De Caribische landen zijn constitutioneel geassocieerd met Nederland en zijn onderdeel van één en hetzelfde Koninkrijk.

3. Koninkrijksaangelegenheden en EU-recht

3.1. Het Koninkrijk is EU-lidstaat

Omdat buitenlandse betrekkingen koninkrijksaangelegenheid zijn, is alleen het Koninkrijk (als geheel) een rechtspersoon (of subject) onder het internationaal publiekrecht/volkenrecht. Omdat buitenlandse betrekkingen een koninkrijksaangelegenheid zijn, zijn de vier koninkrijkslanden *niets* onder het volkenrecht. Alleen het Koninkrijk (als geheel) kan partij zijn bij een internationaal verdrag en alleen het Koninkrijk kan verdragen ondertekenen. Omdat Aruba, Curaçao, Nederland en Sint Maarten non-existent zijn onder het volkenrecht kunnen zij dat niet.

De territoriale reikwijdte van een verdrag gesloten door het Koninkrijk kan overigens wel worden beperkt tot slechts één van de landen of tot bijvoorbeeld het Europese deel van het Koninkrijk. Dat kan tot uiting komen in een specifieke bepaling van het desbetreffende verdrag, of door het verdrag namens het Koninkrijk te ratificeren voor (slechts) één van de vier landen.

Ook de EU-verdragen zijn internationale verdragen en getekend namens het Koninkrijk. Artikel 52, lid 1, EU-Verdrag somt alle namen op van de lidstaten waar het EU-recht van toepassing is. In die lijst staat het Koninkrijk der Nederlanden genoemd. Daarmee is het Koninkrijk als geheel lidstaat van de EU en is het EU-recht in beginsel van toepassing binnen het gehele Koninkrijk. De conclusie dat het EU-recht niet van toepassing is in de Caribische delen van het Koninkrijk, omdat bijvoorbeeld de Caribische landen geen lidstaat van de EU zijn, is daarom onjuist (die conclusie kom ik helaas nog best vaak tegen).

Omdat het Koninkrijk de lidstaat is, is ook het Koninkrijk verantwoordelijk voor de naleving van de verplichtingen die voortvloeien uit de verdragen. Als een koninkrijksland een verdragsverplichting niet naleeft, is het Koninkrijk daarvoor aansprakelijk. Dat geldt niet alleen voor de EU-verdragen (en daarop gebaseerde verordeningen, richtlijnen en besluiten), maar ook voor andere verdragen. Zo werd bijvoorbeeld het Koninkrijk (als geheel) aansprakelijk gehouden voor de schending van het Europese Verdrag van de Rechten voor de Mens (EVRM), vanwege (1) de levenslange bestraffing van de heer Murray in Curaçao zonder uitzicht op vrijlating; en (2) de omstandigheden in Sint Maarten waaronder de heer Corallo werd gevangen gehouden. In beide gevallen was het het Koninkrijk dat werd aangesproken op een schending van het EVRM en ook het Koninkrijk dat werd veroordeeld tot het betalen van een schadevergoeding aan de desbetreffende personen.

Dat geldt ook voor het EU-recht. Volgens het Hof van Justitie van de Europese Unie is de verdeling van bevoegdheden binnen een lidstaat niet relevant bij de beoordeling of een lidstaat de verplichtingen uit het EU-recht is nagekomen. Een lidstaat kan zich dus niet verdedigen met het argument dat het gaat om een inbreuk die is veroorzaakt door een regionale entiteit die autonoom is. De interne bevoegdheidsverdeling is geen geldig excuus. Zo werd het Koninkrijk der Nederlanden bijvoorbeeld aansprakelijk gehouden voor een schending van EU-recht, omdat de Arubaanse douaneautoriteiten de EU-regels niet juist hadden toegepast; het Koninkrijk diende zelfs de misgelopen douane-inkomsten te vergoeden aan de EU. Met andere woorden, of bepaalde EU-rechtelijke verplichtingen nu koninkrijksaangelegenheden zijn of juist landsaangelegenheden, is EU-rechtelijk irrelevant. Dat geldt overigens niet alleen voor ons Koninkrijk, maar ook voor andere lidstaten met regionale entiteiten die over autonome

bevoegdheden beschikken (vaak in lidstaten met een min of meer federale structuur, zoals bijvoorbeeld het Koninkrijk België dat naast een federale overheid, ook gewesten en gemeenschappen kent).

3.2. Associatieregime voor de LGO

Ondanks dat het Koninkrijk de lidstaat is, is niet al het EU-recht in gelijke mate van toepassing binnen het Koninkrijk. Alle Caribische koninkrijksdelen zijn in bijlage II bij het VWEU aangemerkt als LGO. Volgens artikel 355, lid 2 VWEU is daarmee de bijzondere associatieregeling van het vierde deel VWEU van toepassing. Samen met het daarop gebaseerde LGO-associatiebesluit zijn dat 162 bepalingen van EU-recht. Die bepalingen brengen rechten en plichten mee voor de natuurlijke en rechtspersonen in de LGO, maar ook verplichtingen voor de LGO zelf. Als die laatste daar dan niet aan voldoen, levert dat een schending van de verdragsverplichtingen op waarvoor het Koninkrijk dus aansprakelijk is.

De bepalingen van het derde deel VWEU en de vele daarop gebaseerde richtlijnen en verordeningen zijn vanwege het EU-recht *niet* van toepassing in de LGO, maar soms wel via concordantie (zie par. 4). Die regels zijn wel van toepassing in Europees Nederland en ook in de UPG, zoals Saint Martin; die zijn immers geïntegreerd met de EU. Dat deel van het EU-recht betreft vooral de regels omtrent de interne markt (vrij verkeer van goederen, diensten, personen en kapitaal); sectorale regelgeving voor landbouw, visserij en vervoer; de ruimte van vrijheid, veiligheid en recht (inclusief asiel- en migratierecht); mededingingsrecht, inclusief het verbod op staatssteun; economisch en monetair beleid, inclusief de euro als wettig betaalmiddel; sociale politiek (inclusief fondsen) en werkgelegenheid; consumentenbescherming; en milieu.

Mijns inziens zijn de andere delen van de EU-verdragen dan het derde deel VWEU, van toepassing op de lidstaat als geheel en/of gelden die als verplichting voor de EU zelf, ook in relatie tot de LGO. Dat betreft de eerste twee delen van het VWEU over beginselen, grondrechten en EU-burgerschap; het vijfde deel over het Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid van de EU (zie par. 3.3), het zesde deel over de EU-instellingen en de slotbepalingen van het zevende deel VWEU.

Alles bij elkaar zijn er in absolute zin minder EU-regels van toepassing in de LGO dan in Europees Nederland dat onderdeel is van de interne markt. Het EU-recht is daarom van toepassing in de LGO, maar met minder intensiteit dan in de interne markt.

3.3. Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid als koninkrijksaangelegenheid

Een deel van de bevoegdheden omtrent het buitenlands beleid van de lidstaten hebben zij overgedragen aan de EU. Die oefent nu een Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid (GBVB) uit. Omdat buitenlandse betrekkingen een koninkrijksaangelegenheid zijn, geldt het GBVB mijns inziens voor het Koninkrijk als geheel en zorgt ook het Statuut voor een ongedeeld buitenlands beleid. Ook van EU-rechtelijk perspectief moet dat beleid ongedeeld zijn. Gemeenschappelijk betekent immers dat het beleid ongedeeld is tussen de lidstaten. Inherent aan gemeenschappelijkheid is ook dat het binnen een lidstaat ongedeeld is.

Een concrete uitwerking van het GBVB zijn de EU-sanctiebesluiten die moeten worden uitgevoerd door de lidstaten. De EU neemt een besluit op grond waarvan tegen specifiek daarin genoemde natuurlijke personen sancties moeten worden genomen, zoals een inreisverbod, het bevriezen van tegoeden of inbeslagname van bezittingen, en het verbod om nog financiële transacties aan te gaan met die personen. Via de Rijkssanctiewet dienen die besluiten binnen het gehele Koninkrijk te worden uitgevoerd. Zodoende wordt voorkomen dat er afbreuk wordt gedaan aan de eenheid van het buitenlands beleid van het Koninkrijk.

3.4. Militaire samenwerking binnen de EU

In 1952 werd het verdrag tot oprichting van een Europese Defensie Gemeenschap getekend tussen de zes eerste lidstaten. Dat had de vierde Europese Gemeenschap moeten worden naast de EGKS, Euratom en de EEG. Omdat het Franse parlement dat verdrag uiteindelijk niet goedkeurde, trad het nooit in werking. Ondanks die valse start, is er sinds 1999 steeds meer militaire samenwerking binnen de EU. Met het Verdrag van Lissabon heeft die samenwerking ook een plek in het EU-recht gekregen als onderdeel van het GBVB: het Gemeenschappelijk Veiligheids- en Defensiebeleid (GVDB) met permanent gestructureerde samenwerking (*Permanent Structured Cooperation*; PESCO). Omdat defensie ook een koninkrijksaangelegenheid is, geldt het GVDB mijns inziens voor het Koninkrijk als geheel en zorgt het Statuut voor een ongedeeld defensiebeleid.

In het kader daarvan hebben de EU-lidstaten zich tot elkaar verplicht militaire bijstand te verlenen. Dat geldt mijns inziens voor de lidstaten als geheel. Het onderscheid UPG of LGO is daarbij niet van belang. Bij de militaire bijstandsverplichting van de NAVO-lidstaten is dat anders, omdat die voor het Noord-Amerikaanse continent (waar ook de Caribische Zee

onderdeel van uitmaakt) alleen geldt ten noorden van de Kreeftskeerkring, terwijl de Caribische koninkrijksdelen ten zuiden daarvan liggen.

3.5. EU-Burgerschap

Ook nationaliteit is een koninkrijksaangelegenheid. Daardoor is er een ongedeeld Nederlands burgerschap. De EU zelf heeft geen burgers, maar alle burgers van EU-lidstaten zijn EU-burger. Alle Nederlandse burgers zijn daarom ook EU-burgers, ongeacht in welk van de vier landen zij wonen, of zelfs daarbuiten. Volgens het Statuut zijn de burgerschapsrechten evenwel een landsaangelegenheid. Zo zijn politieke rechten als actief en passief kiesrecht een landsaangelegenheid. Die 'knip' tussen burgerschap enerzijds en de daaraan verbonden rechten anderzijds kent het EU-recht niet. Dat levert mijns inziens spanning op, bijvoorbeeld waar het gaat om stemgerechtigdheid voor het Europees Parlement en de manier waarop die stem kan worden uitgeoefend. Sinds de akte betreffende de verkiezing van de leden van het Europees Parlement (EP) door middel van rechtstreekse algemene verkiezingen uit 1976 dienen de lidstaten periodiek verkiezingen te organiseren. Ondanks dat het Koninkrijk de lidstaat is en dat deze akte daarom een verdragsverplichting creëert voor het Koninkrijk als geheel, organiseert het land Nederland de EP-verkiezingen. De kiesgerechtigdheid voor het EP was daarom gekoppeld aan de kiesgerechtigdheid voor de Tweede Kamer. Door het juridisch zo te regelen, waren Nederlandse inwoners van de Caribische landen in beginsel uitgesloten van deelname aan de EP-verkiezingen, ondanks dat zij EU-burgers zijn. Dat bleef zo totdat de heren Eman en Sevinger dat succesvol in rechte aanvochten. Volgens het Hof van Justitie van de Europese Unie was er sprake van ongerechtvaardigde ongelijke behandeling van Nederlanders die buiten het land Nederland woonden. Nederlanders in derde landen mochten in beginsel wel stemmen, terwijl Nederlanders in de Caribische landen dat niet mochten.

Dat is inmiddels 'gerepareerd'. Niet op koninkrijksniveau in een consensusrijkswet, maar nog steeds in de Nederlandse kieswet, waardoor EU-burgers die woonachtig zijn in de Caribische landen zich in beginsel eerst moeten registreren in Den Haag. Omdat Bonaire, Sint Eustatius en Saba openbare lichamen van het land Nederland zijn, is daar geen registratieplicht. Bij de laatste EP-verkiezingen in 2024 zijn er in de Caribische landen tezamen net iets meer dan duizend stemmen uitgebracht, terwijl in Bonaire, Sint Eustatius en Saba samen iets meer dan tweeduizend zijn uitgebracht. Politicologisch onderzoek in vooral Amerika toont aan dat de invoering van een registratieplicht de opkomst bij verkiezing verlaagt. Of dat de verklaring voor het verschil in opkomst is, zou nader onderzoek vergen. Wel kan nu al worden geconstateerd dat er verschil is in de voorwaarden waaronder kan worden gestemd (zonder of met registratie). Dit

levert wederom een ongelijke behandeling op tussen enerzijds EU-burgers die in de Caribische landen wonen en anderzijds EU-burgers die in de Caribische openbare lichamen wonen. Wat mij betreft wederom in strijd met het gelijkheidsbeginsel, omdat zij niet onder “dezelfde voorwaarden” hun kiesrecht kunnen uitoefenen.*

4. Concordantie met het EU-recht via Nederlands recht

Het interne marktrecht en de andere regels van het derde deel VWEU zijn niet vanwege het EU-recht van toepassing in de Caribische Koninkrijksdelen, omdat die LGO zijn. Het concordantiebeginsel van artikel 39 Statuut zorgt er daarentegen wel voor dat sommige regels uit het derde deel VWEU doorwerken in de rechtsorden van de Caribische landen. Volgens die bepaling worden *“het burgerlijk en handelsrecht, de burgerlijke rechtsvordering, het strafrecht, de strafvordering, het auteursrecht, industrieel eigendom (...) zoveel mogelijk op overeenkomstige wijze geregeld”*. Wanneer in het land Nederland een van deze rechtsgebieden (gedeeltelijk) is gebaseerd op EU-richtlijnen, heeft dat via de band van het concordantiebeginsel zijn weerslag in de rechtsorden van de Caribische landen, omdat een landsverordening dan via het concordantiebeginsel concordeert met het Europees Nederlands recht waarin een richtlijn EU-recht is opgenomen. De toenemende integratie van het Europese deel van het Koninkrijk in de EU is meteen ook reden om een vraagteken te zetten bij de toekomst van het concordantiebeginsel.

Rechtsgebieden die niet genoemd staan in artikel 39 Statuut, zoals het bestuursrecht of belastingrecht, concorderen soms ook doordat de rechters in de Caribische koninkrijksdelen het EU-recht gebruiken als interpretatiemiddel bij de uitleg van Arubaanse, Curaçaose of Sint Maartense landsverordeningen of BES-wetgeving; de zogenoemde concorderende rechtspraak. Naast concordantie voor de in artikel 39 Statuut genoemde rechtsgebieden kiezen de Staten van Aruba, Curaçao en Sint Maarten, en het Nederlandse parlement waar het de Bonaire, Sint Eustatius en Saba betreft er ook voor om landsverordeningen of BES-wetgeving te laten concorderen met EU-recht.

5. De democratische eisen van het EU-recht aan het Statuut

5.1. Democratisch deficit in strijd met EU-recht

Wat betreft de trias politica heeft het Statuut voorzien in sommige koninkrijksinstellingen, zoals de rijksministerraad (en de Raad van State van

* HvJEU, 12 september 2006, C-145/04, Spanje/ Verenigd Koninkrijk, ECLI:EU:C:2006:543, r.o. 92 en 93.

het Koninkrijk als diens adviseur). Het heeft niet voorzien in rechtspraak, maar daarin voorziet de Rijkswet Gemeenschappelijk Hof van Justitie. Er is in koninkrijksverband evenwel niet voorzien in een koninkrijksparlement. Dat levert een democratisch deficit op. Vanuit een EU-rechtelijk perspectief rijst de vraag of dat deficit niet onrechtmatig is.

Een eerste voorbeeld waar dat problematisch is, is bij de vaststelling van het LGO-associatiebesluit. Dat besluit legt tal van verplichtingen aan de Caribische landen op en wordt bij unanimiteit vastgesteld door de Raad van de Europese Unie. De regering in de persoon van de minister van Buitenlandse Zaken vertegenwoordigt het Koninkrijk in die Raad en brengt namens het Koninkrijk zijn stem uit. Volgens artikel 10, lid 2, EU-verdrag is de regering over haar deelname in de Raad “zelf democratische verantwoording verschuldigd” aan haar nationale parlement of aan haar burgers. Vanwege het deficit is daarop evenwel geen democratische controle door de Staten van de Caribische landen, maar slechts door de Tweede Kamer en wordt er ook geen verantwoording afgelegd aan de Nederlandse burgers die woonachtig zijn in de Caribische landen. Het gebrek aan democratische verantwoording van de regering aan haar burgers is reeds in strijd met de eis die het EU-recht stelt.

Een tweede voorbeeld zijn de EU-sanctiebesluiten. Ook die besluiten worden unaniem genomen door de Raad van de EU, waarin de minister van Buitenlandse Zaken plaatsneemt. Daar kleeft hetzelfde democratische gebrek aan als bij het reeds genoemde voorbeeld van het LGO-associatiebesluit.

Een derde voorbeeld is de mogelijkheid tot het wijzigen van de LGO-status in die van UPG. Wanneer een Caribisch land zijn LGO-status zou willen wijzigen in UPG, dient dat unaniem te worden besloten door de Europese Raad. Het Koninkrijk wordt daarin vertegenwoordigd door zijn regeringsleider. Dat is de minister-president van Nederland die qualitate qua leider is van de rijksministerraad. Ook die wordt niet democratisch gecontroleerd door de Staten van de Caribische landen. Deze drie voorbeelden tonen aan dat het democratisch deficit dus ook bestaat in relatie tot het EU-recht.

Fundamenteler is de vraag of het deficit niet in strijd is met de eisen die het EU-recht stelt aan de democratie van de lidstaten. De EU is gestoeld op een aantal waarden, waaronder democratie, naast bijvoorbeeld de rechtsstaat. Representativiteit is een concrete uitwerking van de democratische waarde. Een gebrek in de representativiteit is volgens het Hof van Justitie van de Europese Unie een schending van de EU-rechtelijke democratische waarde.* Mijns inziens vereist het EU-recht dat dat democratisch deficit wordt opgelost, omdat er nu sprake is van een schending van het EU-recht.

* *HvJEU*, 19 december 2019, C-418/18 P, *Puppinck e.a. / Commissie*, ECLI:EU:C:2019:1113, r.o. 64.

Behalve via controle door een koninkrijksparlement, zou dit deficit in EU-verband ook kunnen worden opgelost via de procedure van artikel 27, lid 1 Statuut. Die procedure verplicht tot het betrekken van de landen bij verdragen. Het secundaire EU-recht zou mijns inziens ook onder die procedure moeten vallen, al was het alleen al om het democratische deficit in EU-verband ongedaan te maken.

5.2. Koninkrijk heeft geen nationaal parlement

In de vaak terugkerende discussie dat er te veel soevereiniteit is overgedragen aan de EU, roepen de lidstaten (bij monde van hun politici) regelmatig om macht weer terug te halen. Om dat te kunnen realiseren, is met het Verdrag van Lissabon een specifieke procedure in het leven geroepen. De nationale parlementen van de lidstaten kunnen een oranje of gele kaart trekken wanneer op EU-niveau een voorstel voor een richtlijn of verordening is gedaan die volgens de nationale volksvertegenwoordigers in strijd is met het subsidiariteitsbeginsel. Omdat het Koninkrijk de lidstaat is, en het Koninkrijk geen koninkrijksparlement heeft, vraag ik mij af of het Koninkrijk wel een nationaal parlement heeft dat die bevoegdheid kan uitoefenen.

Dat is niet een vraag die alleen voor het Koninkrijk der Nederlanden geldt. Het Koninkrijk België kent ook geen koninkrijksparlement en heeft daarom bij het Verdrag van Lissabon een verklaring gevoegd dat wanneer het de oranje of gele kaart zou willen trekken, er op ad hoc basis een nationaal parlement wordt samengesteld uit vertegenwoordigers van het federale parlement en de parlementen van de gewesten, respectievelijk gemeenschappen. Ook dat zou een oplossing kunnen zijn voor het Koninkrijk der Nederlanden om op ad hoc basis een nationaal parlement samen te stellen uit vertegenwoordigers van de Staten van de drie Caribische landen en de Tweede Kamer.

De facto oefent de Tweede Kamer deze bevoegdheden uit en heeft deze dat in het verleden al gedaan. Wederom toont het democratisch deficit zich hier in EU-verband. De uitoefening van de gele/oranje-kaart procedure door alleen de Tweede Kamer levert wat mij betreft ook een schending op van de door het EU-recht vereiste democratische representativiteit.

6. Eendracht maakt macht, of autonoom alleen doen?

Weliswaar delen het Statuut en het EU-recht dezelfde (de)koloniale geschiedenis, de vraag is: delen zij ook een toekomst. Bij beide samenwerkingsverbanden (Koninkrijk en EU) speelt de vraag over bevoegdheidsverdeling. De discussie die speelt binnen het Koninkrijk over

autonomie is goed vergelijkbaar met de discussie over soevereiniteit van de lidstaten binnen de EU.

Dat komt volgens mij op het volgende neer. Waar een jurisdictie over wetgevende bevoegdheden beschikt, kan die jurisdictie die bevoegdheden delen met andere jurisdicties. Dat leidt dan tot samenwerking door dezelfde regels te stellen en zo hun wetgevende bevoegdheden op gelijke wijze in te vullen. Soms is het handig dezelfde regels te hebben, omdat dat het economisch verkeer tussen de jurisdicties vergemakkelijkt. Soms zijn gelijke regels nodig om samen sterker te staan tegenover een ander machtsblok; dat kunnen vreemde mogendheden zijn, maar ook machtige private ondernemingen, zoals de Big Tech of financiële instellingen. Ook vanuit het gelijkheidsbeginsel is harmonisatie of concordantie van wetgeving soms noodzakelijk. Dat zorgt voor eenheid van recht en gelijke rechten en plichten voor alle inwoners van de verschillende samenwerkende jurisdicties. Op EU-niveau is dat noodzakelijk om EU-burgers dezelfde rechten te garanderen. Binnen de EU hebben de lidstaten wetgevende bevoegdheden om die redenen gedeeld en soms zelfs geheel overgedragen aan de EU.

Om een machtsblok te vormen in de huidige wereld, heeft de EU recent nieuwe wetgeving aangenomen om bijvoorbeeld Big Tech te reguleren, zowel qua economische dominantie, de verspreiding van nepnieuws, als de bescherming van persoonsgegevens. Dat laatste is zelfs een fundamenteel EU-recht. Binnen het Koninkrijk kennen wij vijf verschillende persoonsgegevensbeschermingsregimes. Dat wordt vooral veroorzaakt doordat burgerschapsrechten een landsaangelegenheid zijn en de vier landen daarop autonoom zijn. Ik vraag mij af of het fundamentele recht van de inwoners van het Koninkrijk gebaat is bij zo'n versnipperd systeem en of de autonomie van de landen dat rechtvaardigt. In de EU is er juist voor gekozen dat systeem te harmoniseren via de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG). Binnen 27 lidstaten geldt daarom één systeem, terwijl er binnen het Koninkrijk vijf systemen zijn. Ook sociaaleconomische rechten binnen de EU nemen toe, zoals het recht op een basisbankrekening. Door nu systematisch de autonomie die volgt uit het Statuut boven de concordantie van sociaaleconomische of burgerschapsrechten te stellen, hebben EU-burgers binnen ons Koninkrijk in toenemende mate niet evenveel en daarmee geen gelijke rechten.

De onjuiste aanname dat het EU-recht niet zou (kunnen) gelden voor de Caribische koninkrijksdelen en het ontbreken van democratische vertegenwoordiging van de burgers in de Caribische landen, het deficit, zorgen er mijns inziens voor dat onterecht niet de vraag wordt gesteld of EU-wetgeving niet óók zou moeten gelden in de Caribische delen van het Koninkrijk. Het gevolg daarvan is dat de EU-burgers in de Caribische delen van het Koninkrijk minder EU-rechten hebben dan in het Europese deel. Dat

wordt veroorzaakt door het systeem van associatie binnen zowel het Statuut als de EU. Desalniettemin kan er bewust voor worden gekozen om te concorderen met het EU-recht. Wat mij betreft zou bij elk nieuw voorstel van de Europese Commissie voor een richtlijn of verordening op koninkrijksniveau de vraag moeten worden gesteld of dit niet ook wetgeving is die zou moeten gelden in de Caribische koninkrijksdelen. Dat kan bijvoorbeeld via rijksconsensuswetgeving op grond van artikel 38 Statuut. Als harmonisatie van specifieke wetgeving tussen 27 lidstaten als wenselijk wordt beschouwd, waarom is harmonisatie/concordantie dan ook niet wenselijk voor de vier koninkrijkslanden? Het Caribisch gebied is immers niet gevrijwaard van geopolitieke ontwikkelingen. Ook machtige ondernemingen, als de Big Tech en creditcardmaatschappijen (met hoge tarieven) zijn daar alom aanwezig. Het EU-recht om dat te beteugelen is er evenwel niet van toepassing.

De lidstaten kiezen ervoor hun macht te bundelen op EU-niveau en daarmee bewust een deel van hun soevereiniteit op te geven. Geldt dat ook niet voor de vier landen op koninkrijksniveau? Zouden zij samen niet sterker zijn, ook al vermindert dat paradoxaal de autonomie? De wapenspreuk van de Republiek der Verenigde Nederlanden was “eendracht maakt macht”. Dat adagium wordt mijns inziens vandaag de dag op EU-niveau gebezigd. Het zeventigjarige Statuut biedt daar ook de mogelijkheid toe via rijksconsensuswetgeving. Wellicht zou de invoering van een koninkrijksparlement kunnen bijdragen aan meer rijksconsensuswetgeving en meer eendracht. En daarmee zou meteen het gebrek aan democratische representativiteit en de strijdigheid met het EU-recht zijn opgelost.

Wessel Geursen is senior legal adviser bij De Brauw Blackstone Westbroek in Amsterdam. Daarnaast is hij academisch onderzoeker op het gebied van EU-recht en gastdocent aan verschillende universiteiten. Deze bijdrage is op persoonlijke titel geschreven.

Autonomie niet ‘sexy’ genoeg

Door Omayra Leeftang

Mijn zorgen en teleurstelling over het gebrek aan kennis en waardering voor autonomie, dateert vanaf de tijd dat ik minister was (2003-2010). In 2008 heb ik de wet op het officialiseren van 15 december – de datum van ondertekening van het Statuut in 1954 - als nationale vrije dag ingevoerd. Sinds 10 oktober 2010 is deze dag, overigens zonder dat daar een formele wet aan ten grondslag ligt, vervangen door 10 oktober: de viering van de dag waarop Curaçao autonoom land binnen het Koninkrijk is geworden.

Het doel van het Statuut is primair de autonomie, dus de zelfstandige behartiging van de eigen aangelegenheden van de landen. In het kader daarvan heb ik het Statuut als het officiële document van de autonomie laten publiceren in de drie officiële talen van de landen van het voormalige land Nederlandse Antillen: Engels, Nederlands en Papiamentu. De drietalige publicatie van het Statuut werd gratis aan de burgers van de vijf eilanden aangeboden.

Mijn hoop was dat met de publicatie in de drie talen de inhoud beter bekend zou worden onder de bevolking. De bekendheid met het Statuut en de waardering voor de daarin vastgelegde autonomie is er echter helaas niet beter op geworden. Integendeel, je hoort de meest bizarre uitspraken, ook van personen die absoluut beter moeten weten:

- Curaçao is nog steeds een kolonie van Nederland
- Curaçao kreeg pas autonomie op 10 oktober 2010
- Nederland heeft de autonomie verzonnen om van de eilanden af te komen

Dr. Moises Frumencio Da Costa Gomez nam in april 1946, in zijn hoedanigheid als voorzitter van de vaste commissie voor politieke en staatsrechtelijke zaken, het initiatief om een autonomiepetitie van de Staten bij de Nederlandse regering in te dienen.

De in 1954 gerealiseerde autonomie betekende het einde van het koloniale bestuur, een belangrijke pijlpaal in onze emancipatorische strijd. Dat moet ons vervullen met trots, maar is tegelijkertijd ook een enorme verantwoordelijkheid. De opdracht van de autonomie moet hoog in ons vaandel staan.

We staan jaarlijks op 17 augustus stil bij de emancipatorische strijd van Tula voor vrijheid, gelijkheid en broederschap. Maar we staan amper stil bij de autonomie als einde van het koloniale bestuur en het begin van eigen zelfstandig beheer in de eigen belangen.

De gevoelens opgeroepen door de strijd van Tula maken bij velen slachtofferemoties los. We worden meegesleept met boosheid over uitbuiting van slavernij. En die uitbuiting en geweld tegen de menselijkheid was de slavernij absoluut. Maar we worden niet op dezelfde manier bewogen over de autonomie als einde van het eveneens onrechtvaardige koloniale bestuur. Ik heb de indruk dat de vreugde van vrijheid en de daarmee samenhangende oproep voor verantwoordelijkheid door autonomie niet sexy is in onze cultuur.

De eigen verantwoordelijkheid is een kernwaarde voor volwassenheid en het succesvol behartigen van de eigen aangelegenheden. Met Tula kunnen we mensen laten meevoelen, een beroep doen op de emoties. Met de autonomie moeten we mensen laten meedenken en worden we uitgedaagd doelen te bereiken. Dat is een kwestie van visie, integriteit, kennis en ambitie. In die zin is de strijd voor autonomie en de verwezenlijking daarvan een uitwerking van de droom van Tula. Want strijden voor vrijheid, gelijkheid en broederschap is één ding, maar de vraag is: wat doe je met die vrijheid als je die eenmaal hebt?

Op 15 december 2024 vieren wij zeventig jaar Statuut en de daarin vastgelegde autonomie die ons opdraagt om de eigen belangen zelfstandig te behartigen. We moeten durven op 15 december de hand in eigen boezem te steken en antwoord te geven op de vraag, hoe ver wij gekomen zijn met het dragen van de eigen verantwoordelijkheid voor eigen aangelegenheden.

Misschien kunnen wij onze baseballhelden als voorbeeld nemen. Dit jaar herdenken wij het feit dat 35 jaar geleden onze eerste speler werd opgenomen in de Major League Baseball (MLB), het hoogste niveau van georganiseerde baseball in de VS en Canada. Het was Hensley Meulens in 1989. In 2012 werd hij benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje Nassau. Sindsdien zijn er minstens zeventien jongeren, voornamelijk uit volkswijken van Curaçao, toegetreden tot de MLB. Zij maakten Curaçao tot een van de hofleveranciers van de prestigieuze league. Een prestatie van formaat, zeker voor een klein land met een bevolking van 150.000. Dit hebben onze jongeren bereikt, omdat ze niet in de slachtofferrol zijn gekropen, maar wel plichtbewuste dragers van eigen verantwoordelijkheid zijn. In die zin biedt het Statuut voor het Koninkrijk nog vele kansen voor innovatie en ontwikkeling.

Omayra Leeftang is tussen 2003 en 2010 meerdere keren minister geweest (o.a. van Onderwijs) en tussen 1999 en 2017 (met onderbrekingen) Statenlid van de Nederlandse Antillen en Curaçao.

De vergeten geest

Door René Zwart

Over het Statuut kun je maar beter geen grappen maken, zelfs niet op 1 april. Op die datum publiceerde ik op mijn website DossierKoninkrijksrelaties.nl de uit de duim gezogen ‘onthulling’ dat PVV, VVD, NSC en BBB tijdens de coalitieonderhandelingen overeen zouden zijn gekomen dat het Caribische deel van het Koninkrijk een ‘buitengewone provincie’ van Nederland wordt.

Hoewel het bericht er nogal dikke bovenop liggende onwaarachtigheden bevatte, werd het door velen voor zoete koek geslikt. Geheel naar Caribisch gebruik namen tal van lokale media het ‘nieuws’ klakkeloos over. Een tv-zender op Curaçao haalde zelfs een ervaren politiek analist voor de camera die de Nederlandse regering waarschuwde voor massief verzet, een van de minister-presidenten stond er in haar wekelijkse persconferentie uitgebreid bij stil en een respectabele krant wijdde er een vlammend hoofdredactioneel commentaar aan.

Hét bewijs dat de staatkundige verhoudingen en dus de koninkrijksrelaties vooral aan Caribische zijde gevoelig liggen, om niet te spreken van een open zenuw. De ophef logenstrafte nog maar eens de veronderstelling dat de staatkundige hervorming van 10-10-10 een einde zou maken aan het voortdurende gesteggel. Het omgekeerde is het geval, weten we nu. Als parlementair correspondent in Den Haag voor het Antilliaans Dagblad heb ook ik me dat destijds laten aanpraten door de onderhandelingsdelegaties. Het optimisme op weg naar 10-10-10 van een Bonairiaanse politicus dat “de zilvervloot in aantocht was” heb ik nooit serieus genomen, maar ik geloofde – hoe naïef! - wel in de oprechtheid van het veelgehoorde “we doen dit om het leven van de burgers op de eilanden beter te maken”. Juist daarom kan ik de teleurstelling bij Caribische land- en rijksgenoten goed begrijpen. Zelfs het ontwrichtende effect van de coronacrisis als verzachtende omstandigheid meewegend, is de belofte van een betere kwaliteit van leven niet waargemaakt, óók niet voor de inwoners van de *bijzondere gemeenten* Bonaire, Sint Eustatius en Saba.

In de eerste vergaderingen van de Tweede Kamercommissie voor (toen nog) Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken (NAAZ) die ik vanaf 2004 bijwoonde, waren de referenda waarin vier van de vijf Antillen zich uitspraken voor het opbreken van het Antilliaanse staatsverband geen hot issue. Het ging vooral over de gifuitstoot door de Isla-raffinaderij en de mensonterende omstandigheden in de Koraal Specht-gevangenis.

Kamerleden die aandacht vroegen voor deze misstanden werden (ook toen al, dus) afgepoeierd met de mededeling dat het landsaangelegenheden betrof.

Met het in 2005 aantreden van Alexander Pechtold als minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties kwam de staatkundige hervorming ook op de Haagse agenda te staan. Hij vond dat de uitkomst van de op de eilanden gehouden referenda moest worden gerespecteerd. Het grootste obstakel om het land Nederlandse Antillen te ontmantelen was de astronomische staatsschuld. Een verdeling naar rato van bevolkingsomvang was niet realistisch: het zou een kansrijke start van de nieuw te vormen landen Curaçao en Sint Maarten onmogelijk maken. Pechtold bewerkstelligde tijdens een 'top' in Willemstad een doorbraak door de (ei) landen een sanering van hun schuld in het vooruitzicht te stellen. Dat werd overigens door de eilandelijke politici meteen iets te zonnig vertaald naar "een schone lei." Opvolger Atzo Nicolaï wist de BES-eilanden over de streep te trekken. Op 11 oktober 2006 zetten afgevaardigden van Bonaire, Sint Eustatius en Saba hun handtekening onder het *Akkoord van het Spaansche Hof* waarin werd vastgelegd dat de eilanden als 'openbaar lichaam' in het Nederlandse staatsbestel zouden worden opgenomen. De besprekingen met Sint Maarten en vooral Curaçao verliepen aanmerkelijk stroever, met name over de begrenzing van de begeerde autonomie. In 2007 werd duidelijk dat niemand zich meer verantwoordelijk voelde voor een fatsoenlijk functioneren van de Nederlandse Antillen. Het land stond zowel bestuurlijk als financieel op instorten. Dat verklaart de haast van de inmiddels aangetreden staatssecretaris Ank Bijleveld: de aanloop naar 10-10-10 werd als één lange sprint afgelegd. Het openbreken van het Statuut werd een haastklus, ook voor de ambtenaren die de operatie in wetten en regels moesten zien te vatten. In de afgelopen veertien jaar is gebleken dat hun werk niet af was toen op 9 september 2010 in de Ridderzaal de delegaties van zes Caribische eilanden en het moederland tijdens een plechtige Slot Rondetafelconferentie een wijziging van het Statuut bekrachtigden die weliswaar minder verstrekkend was dan het vertrek 35 jaar eerder van Suriname uit het Koninkrijk, maar wel aanmerkelijk complexer.

Curaçao en Aruba waren er op cruciale beleidsterreinen niet klaar voor land te worden. Daarom werden aparte, in consensusrijkswetten en 'sideletters' verpakte afspraken gemaakt die werden gemonitord door voortgangscommissies in de gedachte dat er nog luttele jaren voor nodig zouden zijn om de laatste eindjes aan elkaar te knopen. Veertien jaar na dato is dat Sint Maarten nog steeds niet gelukt... De landen werd tevens niet toevertrouwd een wijs begrotingsbeleid te voeren. Daarvoor werd het College financieel toezicht in het leven geroepen. De landen gingen er mee akkoord in ruil voor een schuldsanering ter grootte van 1,7 miljard euro.

Zonder financieel toezicht zouden de nieuwe landen – maar ook Aruba - al voordat corona toesloeg failliet zijn gegaan. Met name Curaçao is na

2010 ongeremd voortgegaan met schulden maken. Vandaar dat het financieel toezicht dat aanvankelijk voor een termijn van vier jaar was aangegaan, onlangs opnieuw is verlengd. De pandemie heeft aan de oppervlakte gebracht hoe weinig weerstand de landen – inclusief Aruba – al daarvoor hadden als gevolg van hun afhankelijkheid van massatoerisme, een zwak ontwikkelde belastingmoraal (óók aan de kant van de ontvanger), een te duur zorgstelsel en een obees en slecht functionerend overheidsapparaat. Dat was al langer een zorg voor Nederland, maar het Statuut bood te weinig handvatten om zonder het risico van een escalerend conflict in te grijpen.

Daarvoor is de coronacrisis aangegrepen. De CAS-landen zijn met 1,2 miljard euro aan leningen door Den Haag overeind gehouden. In ruil daarvoor moeten zij het toestaan aan het handje van Nederlandse ambtenaren verstreckende hervormingen door te voeren: de zogeheten landspakketten. Die samenwerking is gebaseerd op artikel 38 van het Statuut: de ‘onderlinge regeling’. Een misleidende titel, want van vrije wil is nauwelijks sprake. Zonder akkoord zouden de landen de komende dertig jaar vier procent ‘strafrente’ extra moeten betalen over hun coronalening. Het is om diezelfde reden dat Aruba zich na lang tegenstribbelen alsnog, maar wel morrend heeft neergelegd bij een per rijkswet afgedwongen financieel toezicht.

Sint Maarten had al eerder kennisgemaakt met de Hollandse handelsgeest van *voor-wat-hoort-wat*. Toen het in 2017 door de verwoestende orkaan Irma uitgeteld op zijn rug lag, was Nederland alleen bereid een donatie (overigens met 550 miljoen allesbehalve krenterig) voor de wederopbouw te geven als de regering haar verzet staakte tegen de oprichting van een onafhankelijke Integriteitskamer. Dat werd door toenmalig minister-president William Marlin gevoeld als chantage. Zijn weigering leverde hem in eigen huis een motie van wantrouwen op: voor de Staten ging geld boven principe. Gezien de grote nood onder de ontredderde bevolking niet geheel onbegrijpelijk.

In plaats dat Curaçao en Sint Maarten na 10-10-10 autonomer zijn geworden, hebben ze met de rug tegen de muur moeten toestaan dat Nederland meer dan ooit sinds de totstandkoming van het Statuut bemoeienis heeft met honderd procent interne aangelegenheden. Daar komt bovenop dat hun onderhandelingspositie is verzwakt. Door het wegvallen van het Nederlands-Antilliaanse – samen sterker - staatsverband is het bij het dealen met Den Haag ieder voor zich. En Nederland is er niet vies van de (ei)landen tegen elkaar uit te spelen om zijn zin te krijgen. Zowel de CAS-landen als BES-eilanden doen wel pogingen meer samen op te trekken, maar het onderlinge wantrouwen – mede gevoed doordat ze bijvoorbeeld op het gebied van toerisme elkaars concurrenten zijn - staat vooralsnog succes in de weg.

Het vorenstaande maakt duidelijk dat van de in de afgelopen zeventig jaar veelvuldig herhaalde – om niet te zeggen misplaatste - woorden “op voet van gelijkwaardigheid” uit de preambule van het Statuut weinig terecht is gekomen. Het Statuut biedt de Caribische delen geen munitie om een gelijkwaardige omgang af te dwingen. Ze staan daarom per definitie op achterstand. Onderhandelingen worden gevoerd in een voor hen vreemde taal. Een aanwijzing voor wat de impact daarvan is, is het hoge percentage Caribische studenten dat de studie in Nederland voortijdig afbreekt, omdat zelfs deze - toch bollebozen – de onvoldoende beheersing van het Nederlands opbreekt. Een tweede factor is de personele capaciteit, in kwantiteit en kwaliteit. Nederlandse bewindspersonen worden bijgestaan door een legertje ambtenaren vanuit verschillende disciplines en met de middelen om overleggen grondig voor te bereiden. Caribische bestuurders moeten het doen met een enkele assistent die niet zelden vanwege een familierelatie en niet op basis van competentie is aangesteld. En als dat laatste wel is gebeurd, wordt de betrokkene gehinderd door te veel werk en te weinig budget.

Vanwege de geringe bevolkingsomvang zijn de eilandelijke vijvers met talenten sowieso klein. En de *goudvissen* die de eilanden voortbrengen, worden na de succesvolle afronding van hun vervolgstudie opgewacht door Nederlandse werkgevers (waaronder ministeries!) die arbeidsvoorwaarden aanbieden die ‘thuis’ ondenkbaar zijn. Het verklaart waarom Nederland bij onderhandelingen met punten voorsprong begint. Het weinige dat de overzeese gesprekspartners er tegenover kunnen zetten is - tot grote ergernis in Den Haag - ‘ja’ zeggen en ‘nee’ doen.

Aan dat laatste maakt Nederland zich overigens ook schuldig om een onwelgevallig onderhandelingsresultaat te saboteren. Zoals de in 2010 in het Statuut verankerde afspraak een regeling op te tuigen om juridische geschillen over de interpretatie van het Statuut te beslechten. Met de komst van een onafhankelijk instituut dat bindende uitspraken doet, wordt de overmacht van Nederland in de rijksministerraad enigszins ingeperkt. Nu kunnen adviezen die de Raad van State van het Koninkrijk uitbrengt over bezwaren die landen tegen besluiten van de RMR indienen, door Nederland worden genegeerd. Dat recht op het laatste woord wil Den Haag voor geen prijs opgeven, ook al lapt het daarmee artikel 12a van het Statuut aan de laars.

Het is tekenend voor de selectieve wijze waarop Nederland het Statuut toepast. Als de voor de koninkrijksrelaties verantwoordelijke bewindspersoon bijvoorbeeld door de Kamer of ngo's wordt aangesproken op de gebrekkige naleving van mensenrechten in de Caribische landen, luidt het antwoord onder verwijzing naar het Statuut steevast dat het een autonome landsaangelegenheid betreft. Het is waar dat lid 1 van artikel 43 stelt dat “elk der landen zorg draagt voor de verwezenlijking van de fundamentele

menselijke rechten en vrijheden, de rechtszekerheid en de deugdelijkheid van het bestuur.” Lid 2 zegt echter dat “het waarborgen van deze rechten, vrijheden, rechtszekerheid en deugdelijkheid van bestuur aangelegenheid is van het Koninkrijk.” De waarborgfunctie is meerdere keren door de koninkrijksregering toegepast (in gewone mensentaal: ingrijpen), maar alleen uit eng – meestal financieel – eigenbelang en nooit als er mensenrechten in het geding zijn. Zelfs internationale kritiek (zoals onlangs nog van Amnesty vanwege de inhumane behandeling van Venezolaanse vluchtelingen op Aruba en Curaçao) wuift de Nederlandse regering weg onder het mom niet in de autonomie van de zelfstandige landen te kunnen treden.

Als het praktiseren van het Statuut ergens faalt, is het wel op het gebied van de mensenrechten. Het “ongedeelde Nederlanderschap” blijkt geen garantie voor het verkrijgen van fundamentele burgerrechten, zoals goed onderwijs, fatsoenlijke medische en sociaalmaatschappelijke zorg, voor de eigen bevolking betaalbare huisvesting, een leefbaar minimumloon, uitkeringen waarvan men rond kan komen, adequaat natuur- en milieubeheer en bescherming tegen huiselijk geweld en (kinder)misbruik. Arubanen, Curaçaoënaars en Sint Maartenaren kunnen zich met reden ’s konings tweederangs onderdanen voelen.

De architecten van het Statuut treft geen blaam. Dat het burgers onvoldoende beschermt tegen onrecht, komt door de wijze waarop latere bestuurders aan beide zijden van de oceaan er mee omgaan. De oproep van de minister-presidenten Drees, Jonckheer en Currie bij de ondertekening van het Statuut toch vooral te handelen naar de geest van het Statuut is de afgelopen zeventig jaar te vaak veronachtzaamd. Te vaak is energie gestoken in procedureel-juridisch gebakkelei.

In plaats van naar de in 1954 bedoelde geest te handelen, is er gaandeweg, vooral de laatste twee decennia, een lightversie van koloniale verhoudingen ontstaan die 1) aan Caribische zijde politici de ruimte biedt vooral aan zichzelf, familie en vrienden, partijgenoten en sponsors te denken in plaats van het algemeen belang en 2) de kille kant van de oceaan een excuus aanreikt om – vanwege de centen - niet borg te hoeven staan voor het handhaven van fundamentele rechten voor alle koninkrijksburgers, in welk deel ze ook wonen.

In 1954 leefde tevens de hoopgevende gedachte dat de nieuwe rechtsorde een impuls zou geven aan de emancipatie binnen het Koninkrijk met voor de Caribische delen meer vrijheid zelf te beschikken over de eigen ontwikkeling. Het valt niet te ontkennen dat bestuurders op de eilanden die vrijheid ten volle hebben uitgenut, daarbij niet alleen grenzen opzoekend, maar ze geregeld ook overschrijdend. Sinds 2010 zijn meer dan vijftien politici in de Cariben achter de tralies gezet. Meestal wegens ambtelijke corruptie, fraude en witwassen en in één geval zelfs voor betrokkenheid bij het uit de weg ruimen van een politieke rivaal.

Nederland investeert de laatste jaren zeer fors in de justitiële keten op de eilanden om integriteitschendingen in het openbaar bestuur op te sporen, te vervolgen en te berechten. Dat is het paard achter de wagen spannen als niet tegelijkertijd even fors wordt ingezet op preventie. Dat zou langs twee wegen kunnen. De eerste is het oprichten van een Bestuursacademie waar een nieuwe generatie politici wordt gevormd. Gedacht kan worden aan een in de aanvangsfase door Den Haag te financieren samenwerking van de in Nederland bestaande Bestuursacademie met de eilandelijke universiteiten.

Maar wat vooral nodig is om van het Statuut en het Koninkrijk een echt succes te maken, zijn burgers aan Caribische kant die net zo geëmancipeerd zijn als hun Europese koninkrijksgenoten. Het zou de bestuurders en parlementariërs van de vier landen sieren het Statuut niet als politieke speelbal te mishandelen, maar – geheel in de vergeten geest ervan – er een gezamenlijke missie van te maken het onderwijs (met in de slipstream de jeugdzorg) in Aruba, Curaçao en Sint Maarten naar een hoog gemeenschappelijk koninkrijksniveau te tillen.

Bij voorkeur op basis van artikel 38 dus uit vrije wil, maar als het niet anders kan dan maar met inroeping van het breekijzer: de ‘waarborgfunctie’. Want goed opgeleide, geëmancipeerde en dus mondige burgers zijn een betere garantie voor het eerbiedigen van fundamentele rechten dan – met alle respect – een stuk papier. En wat mijzelf betreft: grappen over het Statuut zal ik niet gauw meer maken.

René Zwart is (behalve leeftijdgenoot van het Statuut) uitgever van de nieuwssite DossierKoninkrijksrelaties.nl. waar hij in zijn wekelijkse column ‘Kadushi’ de koninkrijksrelaties van stekelig commentaar voorziet.

Het onzichtbare potentieel

Door Renske Pin

Het zeventigjarig bestaan van het Statuut is een belangrijk moment om terug te blikken op onze gedeelde geschiedenis, maar vooral ook om vooruit te kijken naar de kansen en het potentieel dat voor ons ligt. Terwijl er in de media vaak gefocust wordt op de uitdagingen waar de eilanden mee worstelen, zoals economische ongelijkheid en een gebrek aan goed functionerende instituties en de vraag wat de koninkrijksdelen elkaar feitelijk te bieden hebben, is er onder de oppervlakte veel meer gaande. Potentieel dat wellicht onzichtbaar is, maar dat ons Koninkrijk democratisch sterker kan maken en ons verbindt op manieren die we nog niet volledig hebben benut.

Het Statuut biedt de fundamentele basis voor samenwerking en gelijkwaardigheid binnen het Koninkrijk, maar het is juist de rol van niet gouvernementele organisaties, (indirecte) watchdogs, zoals journalisten, studenten, wetenschappers en kunstenaars, die deze democratische idealen levend houden. Zij functioneren als ‘culturele’ en ‘intellectuele’ waakhonden door kritisch te reflecteren op de maatschappij, machtsstructuren uit te dagen en bij te dragen aan het publieke debat. Deze groepen bevorderen de ontwikkeling van nieuw denken en innovatie, wat essentieel is om de democratie dynamisch en gezond te houden. Juist door hun unieke positie - deels binnen, deels buiten de formele instituten - zijn zij in staat belangrijke veranderingen te initiëren en het publieke bewustzijn te vergroten, niet alleen op lokaal niveau, maar ook binnen de bredere context van het Koninkrijk en daarbuiten.

Journalisten: de nieuwe generatie watchdogs

Een vrije pers is een fundamentele pijler van elke democratie. Wereldwijd wordt de pers geconfronteerd met grote uitdagingen als gevolg van technologische, sociale, politieke en economische veranderingen. Deze veranderingen bedreigen niet alleen de operationele slagkracht van nieuwsorganisaties, maar ook de integriteit en onafhankelijkheid van de pers. Denk hierbij aan uitdagingen zoals desinformatie en nepnieuws, financiële druk en veranderende businessmodellen, toenemende politieke druk en censuur, polarisatie en afnemend vertrouwen, door AI gegenereerde content, en het veranderende gedrag en de kortere aandacht spanne van het publiek.

Ook op de eilanden staan journalisten onder druk en worden zij geconfronteerd met deze uitdagingen en meer. Diverse rapporten van

Transparency International en UNESCO hebben aangetoond dat journalisten op onze eilanden in de kleinschaligheid vaak te maken hebben met grote politieke en commerciële invloed, gebrek aan middelen, beperkte opleidingsmogelijkheden en zelfcensuur. Dit belemmert hun vermogen om als echte waakhonden van de democratie te functioneren. Maar er is hoop.

Door het versterken van netwerken tussen journalisten binnen het Koninkrijk kunnen zij weerbaarder worden tegen deze druk. En dit netwerk functioneert al. Journalisten op de eilanden leveren regelmatig nieuws voor zustereilanden en publiceren ook nieuws vanuit Nederland. Een recent UNESCO-project toonde aan dat journalisten onderling materiaal en primeurs uitwisselen wanneer ze lokaal te dicht op betrokkenen zitten. Dit creëert een gezamenlijk front, waardoor de pers sterker kan optreden als bewaker van de democratie en de waarheid.

Daarnaast zijn er positieve ontwikkelingen op het gebied van financiering. Het Fonds Bijzondere Journalistieke Projecten heeft bijvoorbeeld recent zijn reikwijdte uitgebreid naar het hele Koninkrijk. Dit betekent dat er meer onafhankelijk geld beschikbaar is voor diepgravende onderzoeksjournalistiek, wat de toekomst van een onafhankelijke pers in de regio kan versterken. De eilanden en hun journalisten zijn nauw met elkaar verbonden. Het versterken van deze banden en het opschalen van samenwerking is essentieel om de commerciële en politieke druk te verminderen en de onafhankelijkheid van de pers te waarborgen.

Het is belangrijk om structureel te investeren in het medialandschap. Dit kan door trainingen aan te bieden voor de huidige beroepsgroep en jong talent, en door verdere professionalisering te stimuleren. Denk bijvoorbeeld aan de oprichting van een beroepsvereniging voor journalisten, eventueel een Caribische afdeling van de Nederlandse Vereniging van Journalisten, en de invoering van gedragscodes en zelfregulering. Voor een goed functionerende journalistiek is onafhankelijk geld noodzakelijk. In een medialandschap op de eilanden dat bijna uitsluitend uit commerciële media bestaat, is dit een extra uitdaging. Een stimuleringsfonds voor de journalistiek op de eilanden of Koninkrijksbreed openstellen van het huidige stimuleringsfonds in Europees Nederland zou een waardevolle bijdrage aan kunnen leveren.

Een mogelijke investering vanuit een stimuleringsfonds, waar ik zeer veel potentieel zie, breng ik graag extra onder de aandacht: de terugkeer van een jeugdjournaal. Op de eilanden is er momenteel weinig tot geen lokaal media-aanbod voor kinderen in hun eigen taal. Enkele jaren geleden werd dit nog verzorgd door Caribbean Kidz News, een jeugdjournaal dat gemaakt werd op en voor de eilanden, in samenwerking met het Nederlandse Jeugdjournaal. Door een gebrek aan lokale financiering is dit initiatief gestopt. Het terugbrengen van een jeugdjournaal zou niet alleen wenselijk zijn om het media-aanbod voor kinderen te verbeteren en hun mediawijsheid

te vergroten, maar het zou ook op andere vlakken positieve effecten kunnen hebben. Zo zou het de nieuwsvoorziening en mediawijsheid van meekijkende (groot)ouders, familieleden en docenten kunnen versterken. Bovendien kan het kansen bieden voor jong talent dat met scholarships in het buitenland journalistiek studeert. Een structuur waarbij studenten met een beurs fungeren als ‘buitenlandcorrespondenten’ en tijdens stages of afstudeerprojecten al kunnen bijdragen aan de redactie van het jeugdjournaal, zou een win-winsituatie creëren. Studenten uit dezelfde cohorten kunnen onderling contact onderhouden en zo hun netwerk opbouwen. Dit kan bijdragen aan het omzetten van een braindrain in een braingain. Ook kan een goed gestructureerde redactie beter bestand zijn tegen commerciële en politieke druk. Met redactiestatuten en andere vormen van zelfregulering zou dit een blauwdruk kunnen vormen voor andere lokale media, waarmee samenwerkingsverbanden kunnen worden opgezet.

Het bevorderen van mediawijsheid, waarbij de nieuwsconsument kritisch nadenkt over wat hij hoort, ziet en leest, is essentieel. Door vragen te stellen als: “Wat is de betrouwbaarheid van de bron?”, “Is er hoor en wederhoor toegepast?”, “Zijn alle kanten van het verhaal belicht?”, “Wie heeft voordeel van dit verhaal?”, “Zijn de feiten gecheckt?” en “Wordt er onderscheid gemaakt tussen feiten en meningen?”, kan de consument een meer bewuste houding aannemen ten opzichte van nieuws. Dit draagt niet alleen bij aan een grotere vraag naar verantwoording door media, maar stimuleert ook de behoefte aan onafhankelijke, objectieve journalistiek. Het doel is een beter geïnformeerde samenleving die niet zomaar alles aanneemt, maar actief onderzoekt en eist dat journalisten hun werk zorgvuldig en eerlijk doen.

De kracht van jongeren en studenten

Een van de grootste uitdagingen voor de Caribische eilanden binnen het Koninkrijk is het vertrek van talentvolle jonge mensen, de eerder genoemde brain drain. Veel studenten vertrekken naar Nederland voor een vervolgstudie, aangetrokken door beurzen en bredere onderwijsmogelijkheden. Het Statuut maakt het mogelijk om te studeren in andere delen van het Koninkrijk, en voor meerdere generaties heeft dit geleid tot blijvende familiebanden tussen de eilanden en Nederland. Maar niet alleen vertrekken jongeren naar Nederland; zij trekken ook de wereld in, gesteund door hun Caribische achtergrond en hun kennis van de talen en culturen die ze hebben opgedaan in hun thuis, de smeltkroes van de Caribische regio, Latijns-Amerika en de Verenigde Staten.

Dit vertrek van jonge, ambitieuze denkers en activisten lijkt de eilanden soms achter te laten zonder hun meest veelbelovende talenten. Toch hoeft dit

vertrek niet per se negatief te zijn. Het mooie is dat je niet op je eiland hoeft te zijn om bij te dragen. En veel jongeren willen graag terugkeren om bij te dragen aan de verdere ontwikkeling van hun (ei)land. Ze verlangen naar de leefstijl van vroeger en de nabijheid van familie, en brengen kennis en ervaringen mee die van onschatbare waarde kunnen zijn voor de toekomst van hun geboortegrond.

Na vele uitdagingen keren sommigen terug: de brain gain. Maar hoe houden we ze vast wanneer ze eenmaal terug zijn? Dit blijkt vaak een nog grotere uitdaging. Werkgevers en collega's reageren niet altijd enthousiast of verwelkomend op terugkeerders met frisse ideeën, die gewend zijn aan hogere salarissen, doorgroeimogelijkheden en de kans om vroeg in hun carrière verantwoordelijkheid en invloed te krijgen. Dit leidt soms tot een tweede, onzichtbare brain drain. Er zijn echter ook positieve ontwikkelingen. Als mensen opnieuw vertrekken, is dat vaak naar een ander deel van het Koninkrijk, waardoor zij behouden blijven voor de regio. Op de eilanden zijn maar weinig mensen te vinden die nooit buiten het eiland hebben gewoond. Migreren is voor eilandbewoners heel normaal, en zelfs van grote meerwaarde.

Ook vanuit Europees Nederland vinden steeds meer jonge mensen hun weg naar de eilanden. Zo kiezen sommige Nederlandse studenten ervoor om te studeren aan de University of Curaçao (UoC), wat aantoont dat de uitwisseling tussen Nederland en de eilanden geen eenrichtingsverkeer is. Hoewel dit nog niet op grote schaal gebeurt, laat het zien dat er ruimte is voor groei en meer balans in de kennisuitwisseling binnen het Koninkrijk.

Daarnaast trekken de eilanden jaarlijks veel stagiairs aan uit Nederland. Voor velen is dit een kans voor een tropisch avontuur en voor de eilanden een extra economische impuls, maar het biedt ook onbenut potentieel. Deze stagiairs kunnen bijdragen aan kennisuitwisseling en internationale samenwerking. Door buddy-systemen op te zetten met studenten van de eilanden, kunnen we niet alleen culturele uitwisseling bevorderen, maar ook academische en praktische kennis tussen de delen van het Koninkrijk laten stromen.

Ook jonge digital nomads ontdekken de eilanden steeds meer. In coworking spaces ontmoeten zij lokale ondernemers, wat leidt tot nieuwe samenwerkingen en kruisbestuiving. Het Red Carpet-plan op Curaçao, dat ten tijde van COVID werd ontwikkeld en inspeelt op de internationale trend van langdurig verblijfstoerisme, is hier een goed voorbeeld van. Zulke initiatieven kunnen nog verder worden uitgerold en benut om meer kansen te creëren.

Resilient Science: veerkrachtige wetenschap binnen het Koninkrijk

De eilanden worden vaak gezien als regio's met beperkte wetenschappelijke infrastructuur, waar kleine instituten vooral focussen op onderwijs en nauwelijks wetenschappelijk onderzoek of publicaties voortbrengen. Maar wie dieper kijkt, ontdekt een sterk en dynamisch netwerk dat zich zowel binnen als buiten het Koninkrijk uitstrekt. Dit noem ik 'resilient science': wetenschap die bestand is tegen het komen en gaan van financiële middelen en 'brains'.

De wetenschappelijke gemeenschap op de eilanden bestaat namelijk niet alleen uit lokale onderzoekers die werken aan de instituten, maar ook uit independent academics, visiting academics en diaspora-academics. Deze laatsten hebben zich soms aan gerenommeerde instellingen elders gevestigd en brengen niet alleen publicaties en waardevolle ervaring met zich mee, maar openen ook deuren naar internationale samenwerkingen en financieringsmogelijkheden die anders onbereikbaar zouden blijven. Deze vier groepen kennen elkaar en werken met grote regelmaat over (ei) landsgrezen heen.

Daarnaast bieden de eilanden ideale mogelijkheden om te dienen als proeftuinen voor het aanpakken van wereldwijde maatschappelijke uitdagingen, zoals obesitas, duurzaamheid, migratie en de balans tussen toerisme en leefbaarheid. De kennis die hier wordt ontwikkeld, kan vervolgens geëxporteerd worden naar andere delen van de wereld. Hiermee waarborgt het Koninkrijk niet alleen zijn eigen toekomst, maar levert het ook een belangrijke bijdrage aan mondiale oplossingen. De culturele, taalkundige en traditionele diversiteit van de Caribische delen van het Koninkrijk maakt de eilanden tot een uniek laboratorium voor vraagstukken als duurzaamheid, energie, migratie en de druk die toerisme legt op lokale gemeenschappen. Dankzij de overvloed aan natuurlijke hulpbronnen zoals zon, wind en diepzee-energie, kunnen de eilanden bovendien vooroplopen in de wereldwijde transitie naar duurzame energie. De kennis en ervaring die worden opgedaan, kunnen worden gedeeld met andere delen van de wereld, waarmee de wetenschappelijke gemeenschap van het Koninkrijk een actieve bijdrage levert aan wereldwijde ontwikkelingen.

We zien ook dat financiers van wetenschappelijk onderzoek, zoals NWO en ZONmw, nu openstaan voor aanvragen vanuit de Caribische delen van het Koninkrijk. Er wordt actief gezocht naar manieren om samenwerkingen te bevorderen en de regels aan te passen zodat deze beter aansluiten bij de lokale context en zorgen voor projecten die daadwerkelijk impact hebben op de eilanden. Hoewel dit proces niet altijd zonder uitdagingen verloopt en soms tot discussie en kritiek leidt, brengt het steeds

meer onderzoekers samen in gesprekken over het proces, in de onderzoeksprojecten en bij het presenteren van hun werk, bijvoorbeeld tijdens de jaarlijkse Dutch Caribbean Research Week.

Kunst en grassroots community building over grenzen

Ook in de kunstsector, die een kritische rol speelt bij het bevragen van de maatschappij en vaak moeilijke kwesties bespreekbaar maakt, zien we vergelijkbare ontwikkelingen. Zo heeft het Nederlands Filmfonds zijn deuren geopend voor Caribische filmmakers. De netwerken tussen de verschillende delen van het Koninkrijk zijn ook in de kunstsector duidelijk aanwezig. Een recent voorbeeld is de gezamenlijke theaterproductie *Free to be Free*, waarbij theatermakers over landsgrenzen heen samenwerkten om de slavernijgeschiedenis vanuit diverse perspectieven te belichten, en zo de enorme impact ervan zichtbaar te maken. Voorbeelden uit de literaire hoek zijn recent verschenen werken zoals *De barmhartige staat* van Etienne Ys en *Oro is goud* van Maghalie van der Bunt-George uitgebracht door Wintertuin, een literaire organisatie die een netwerk van makers, lezers, vertalers en professionals over landsgrenzen en talen heen creëert.

Naast film, theater en literatuur zijn vergelijkbare dynamieken ook bij andere kunstdisciplines waar te nemen, zoals street art, dat steeds belangrijker wordt voor grassroots-bewegingen en gemeenschapsvorming. De laatste jaren is street art bijzonder populair geworden op de eilanden, wellicht geïnspireerd door vergelijkbare ontwikkelingen in steden als Medellín, waar kunst uit de straten wordt ingezet als middel voor sociale transformatie. Movements zoals Kaya Kaya op Curaçao laten zien hoe street art niet alleen bijdraagt aan de esthetiek van de omgeving, maar ook dient als een krachtige manier van expressie en community building. Zowel lokale als internationale artiesten brengen verhalen en perspectieven naar voren die anders misschien ongehoord zouden blijven. Deze vorm van kunst versterkt de gemeenschapszin, stimuleert dialoog en draagt bij aan een gedeelde identiteit. Daarmee speelt het een indirecte, maar essentiële rol in het opbouwen van een veerkrachtige en verbonden samenleving binnen het Koninkrijk.

Borging voor de toekomst

Het Statuut, dat ons al zeventig jaar verbindt, heeft als doel het Koninkrijk te versterken door samen te leven, samen te werken, gezamenlijk beslissingen te nemen en samen verantwoordelijkheid te dragen. Hoewel de potentie van ons Koninkrijk soms verborgen blijft, is deze er onmiskenbaar. Journalisten, studenten, wetenschappers en de kunstsector fungeren als

culturele en intellectuele watchdogs voor dit Koninkrijk. Zij stimuleren kritisch denken, dagen machtsstructuren uit en bevorderen een gezond debat, wat essentieel is voor een goed functionerende democratie en tegenwicht biedt aan de overheid.

Hoewel er steeds meer financieringsmogelijkheden ontstaan, is de weg ernaartoe vaak nog lastig te bewandelen. Dit kan te maken hebben met onbekendheid of met regels en doelen die niet aansluiten bij de realiteit van het Koninkrijk of de eilanden, of misschien wel met andere obstakels. Momenteel biedt het Koninkrijk misschien weinig waarborging voor deze watchdog-rol, maar het biedt wel kansen. De ruimte voor persoonlijke groei en individuele soevereiniteit kan worden vergroot. Door koninkrijksdenken te bevorderen en de bestaande netwerken van journalisten, studenten, wetenschappers, kunstenaars en andere professionals verder te ondersteunen en zichtbaarder te maken, kunnen we de verborgen kracht van het Koninkrijk naar voren brengen.

Het is tijd om te erkennen wat er al is en dit te versterken, zodat we samen kunnen bouwen aan een toekomst waarin het Koninkrijk niet alleen overleeft, maar ook bloeit — voor de komende zeventig jaar en verder.

Renske Pin is onafhankelijk onderzoeker op Curaçao en oprichter van RE-Quest Research & Consultancy.

Yui di afo

Door Luc Alofs

“Het Statuut voor het Koninkrijk kan nog wel zeventig jaar mee”, zo oordelen talloze bewindslieden, ambtenaren, staatsrecht- en andere geleerden. Dat is terecht, maar wel onder de voorwaarde dat we zorgvuldig en enigszins behoedzaam omgaan met deze *gereedchapskist van het Koninkrijk*. Bijzondere aandacht vraagt het dubbele gezicht van het Statuut, enerzijds als partners die blijkens de preambule zich vrijwillig gelijkwaardig verhouden tot elkaar, de in 1954 aanstormende postkoloniale wereldorde en de immer onzekere toekomst. Anderzijds zijn er de 61 artikelen die gezamenlijk het instrumentarium van de gereedchapskist vormen. De effectiviteit van enkele artikelen is betrekkelijk onomstreden, maar anderen geven voortdurend aanleiding tot irritatie, vooral als het koninkrijksaangelegenheden betreft. Preambule en artikelen verhouden zich zoals de *gedachte tot de vader*: ‘Samen is mooi, maar er kan er maar één vader zijn’.

In de aanloop naar 10-10-10 betoogde ik samen met Jan Veneman tijdens het koninkrijksymposium ‘De meerwaarde van het Koninkrijk’ (Aruba, 2010) dat koninkrijksverhoudingen functionele waarde moeten hebben voor burgers, dat die moeten kunnen participeren in besluitvorming en dat er sprake moet zijn van emotionele verbondenheid bij het Koninkrijk door middel van gedeelde symbolen zoals vlaggen, vorstenhuizen of voetballers. Deze redeneertrant namen we over van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid. *Identificatie met Nederland* (WRR) werd *Identificatie met het Koninkrijk* (Alofs en Veneman).

Beeld(mis)vorming door journalisten en politieke populistten kan identificatie met Nederland of het Koninkrijk maken of breken. Ook wetenschappelijke beeldvorming doet ertoe. *Ongemak, zes Caribische eilanden en Nederland* van Gert Oostindie en Wouter Veenendaal, zo merkte een gevatte Haagse onderwijscollega op, “ligt onder het kussen van alle Nederlandse bewindspersonen en hun ambtenaren.” De auteurs betogen dat kleinschaligheid, personalisme, beperkte bestuurlijke capaciteit en kwetsbaarheid voor (externe) verstoring van economie en rechtsorde moeten doen inzien dat de eilanden zich maar beter kunnen neerleggen bij de beperkingen die non-soevereiniteit met zich meebrengt. Collega Eric Mijts herkent de bevindingen, maar stelt dat onbegrip geen eindpunt, maar een startpunt moet zijn van dialoog waarin tevens de Nederlandse positie binnen het Koninkrijk wordt bekeken. Ik voeg daar aan toe: en ook het bestuurlijk handelen en de beeldvorming omtrent de eilanden.

Langs koloniale lijnen

Op 15 december 2023 sprak ik bij de Haagse Hogeschool (de koninkrijkslezing) over *institutioneel kolonialisme* in het Koninkrijk: de aanhoudende ongelijkheid tussen Europese en Caribische instellingen waarbij beslissingsmacht, behoeftearticulatie, agendabepaling, beleidsimplementatie en -evaluatie worden gedomineerd door instellingen in Nederland. Eilanden komen maar zelden in de *driver's seat*, ook als het beleid betreft dat hen (ons) aangaat.

Ik noem twee voorbeelden uit eigen ervaring. Wie het proces heeft gevolgd waarbij de Nederlandse Staat in december 2022 excuses aanbood voor de rol in de slavernij, kan het zijn opgevallen dat de Tweede Kamer in 2021, na het verschijnen van het rapport *Ketenen van het Verleden*, in gesprek ging met nazaten in Nederland. De eilanden – plaats delict! – werden overgeslagen. Gelukkig is dat manco later hersteld. De Nederlandse regering heeft zich sindsdien ingespannen nazaten, organisaties en overheden van de eilanden bij de vervolgstappen te betrekken, maar de ultieme besluitvorming is onverminderd in Nederlandse handen gebleven. Aanbevelingen vanuit de eilanden om tot een gezamenlijke regie over het proces na de komma te komen, zijn niet opgevolgd.

Een tweede voorbeeld betreft het beleid van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek dat Caribische instellingen sinds 2020 kunnen meedingen naar onderzoeksubsidies in het Europese deel van Nederland. 'Nederlandse potjes werden koninkrijkspotjes.' Een goed bedoeld initiatief, maar met onbedoeld pijnlijke gevolgen. Kleine-eiland-universiteiten uit de Global South kunnen zich op het extreem competitieve subsidielandschap in Europa en Noord-Amerika immers niet meten met grote continentale universiteiten. Sterker nog: Caribische universiteiten en wetenschappers worden uit elkaar gespeeld in de *gold rush* om onderzoeksgelden door aan te sluiten bij concurrerende, vanuit Nederland geleide consortia. Op andere momenten verwacht Nederland dat de Caribische universiteiten als goede broeders en zusters in gemeenschappelijkheid optreden. En dat doen we, wijs als we zijn.

Inmiddels zijn van de 31 projecten over het Caribische deel van het Koninkrijk er 31 toegekend aan Nederlandse instellingen. Pogingen om die schade te herstellen zijn tijdrovend en weinig belovend zolang er weliswaar inspraak, maar geen gedeelde regievoering en besluitvorming is over een gedeelde Caribische onderzoeksagenda. Je zegje kunnen doen is onvoldoende, en er zijn uitwegen om te voorkomen dat 'de koloniën terug meppen' (Adriaan van Dis, 2024) door uitkomsten van eenzijdige besluitvorming te boycotten. Gedeelde ('collaboratieve') governance is een benadering waarbij wederzijds vertrouwen, begrip, legitimiteit en toewijding

leidend zijn voor het samen oplossen van gedeelde uitdagingen. Gezien de missers in het verleden moeten we leren regie te delen.

Voorbij koloniale lijnen

Een wat botte stelling om de discussie te openen: Oostindie en Veenendaal bestuderen de dynamiek in het Koninkrijk vanuit hetzelfde perspectief als de bestuurlijke praktijk. Langs koloniale lijnen, met Den Haag als centraal station, zonder de positie van Nederland afdoende te bevragen en zonder intra-Caribische netwerken naar waarde te schatten. Er zijn meer netwerklijnen om te bestuderen dan die tussen Den Haag en de eilanden. Verbindingen tussen Caribische landen en openbare lichamen hebben een onderbenut en onvoldoende onderzochte meerwaarde voor hun bevolkingen. Het lijkt op zijn plaats het Koninkrijk als onderzoeksobject te herdefiniëren waarbij (meer) ruimte vrijkomt voor inclusieve, meerstemmige en interdisciplinaire perspectieven. Hiermee kunnen we over een kader beschikken om bestuurlijke missers zoals hierboven beschreven te interpreteren.

Het Koninkrijk is een postkoloniaal sociaal contract: een ten diepste vrijwillig en gelijkwaardig samengaan van bevolkingen en landen zoals vastgelegd in de preambule van het Statuut. De facto is het Koninkrijk een asymmetrisch, gecentraliseerd en bestuurlijk gelaagd trans-Atlantisch netwerk met inbeddingen in verschillende maatschappelijke en regionale contexten en met een ongemakkelijke historische belasting van kolonialisme en slavernij.

Een grof omlijnde (tenminste ‘gedeeltelijk gedeelde’) onderzoeksagenda over het Koninkrijk moet nadruk leggen op fundamentele, maar evenzeer op praktische vraagstukken in alle maatschappelijke en bestuurlijke domeinen. Multiperspectiviteit vereist dat onderzoekers uit alle delen van het Koninkrijk samen optrekken. Onderzoekers in Nederland maken deel uit van Nederlandse wetenschappelijke ecosystemen waarin de beroepsgroep voortdurend met elkaar (zichzelf) in onderhandeling is en het ecosysteem vaak ver afstaat van de Caribische wetenschap en realiteit.

Het lijkt nodig te komen tot een *Code voor wederkerige wetenschapsbeoefening binnen het Koninkrijk*. Deze moet eraan bijdragen dat onderzoek over het Koninkrijk wint aan inclusiviteit en meerstemmigheid en – niet onbelangrijk – geldstromen voor kennisinstellingen en loopbaanmogelijkheden beter worden verdeeld. Recente affaires omtrent Nederlandse onderzoekers in de Cariben tonen aan dat het wetenschappelijk bedrijf crimogene structuurkenmerken bevat die aanzetten tot onaanvaardbare onderzoekspraktijken. Ook daarom is zo’n gedragscode nodig: om ogen te hebben waar het Nederlandse wetenschapsveld blinde vlekken vertoont.

Oostindie en Veenendaal merken terecht op dat de vele regeringswisselingen op de Caribische eilanden niet bijdragen aan continuïteit en efficiëntie. Bestuurlijke omslagen maken het moeilijk beleid in voorbereiding of uitvoering voort te zetten. Sinds november 2023 is hetzelfde het geval in Europees Nederland. Gebrek aan synchronie en synergie tussen de overheden van de bevolkingen die met elkaar ‘een statuut aangingen’, is een spelbederver voor de meerwaarde die het Statuut te bieden heeft. Ik deel de mening van Ernst Hirsch Ballin dat het Statuut het gereedschap bevat voor een meer gelijkwaardige benadering van de koninkrijksbanden. Lukt dat niet, dan blijven de Caribische eilanden *yui di afo*, het buitenkind, in het Koninkrijk.

Cultureel antropoloog en historicus Luc Alofs is hoofddocent aan de Universiteit van Aruba.

De nieuwe generatie

Als enige onderwijsinstelling in Nederland biedt De Haagse Hogeschool vanuit de faculteit Bestuur, Recht en Veiligheid een minor over de koninkrijksrelaties. Deze bereidt studenten met affiniteit met het Caribische deel van het Koninkrijk voor op een loopbaan op het gebied van de koninkrijksrelaties, bijvoorbeeld bij de Directie Koninkrijksrelaties van het ministerie van BZK, maar ook bij overheden op de eilanden. Voor de praktijkopdrachten, werkbezoeken en stages die deel uitmaken van de minor wordt samengewerkt met het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Hoe de aanstormende generatie koninkrijksprofessionals over het Statuut en de samenwerking in het Koninkrijk denkt, blijkt uit de bijdragen waarmee drie HSS-studenten hun deelname aan de minor koninkrijkszaken hebben afgerond.

Nederlands-Antilliaanse Unie

Door Jop van der Pijl

De keuze om de minor koninkrijkszaken aan de Haagse Hogeschool te volgen, heb ik gemaakt omdat ik van mening was dat Europees Nederland onvoldoende kennis heeft en ‘gebruik’ maakt van de overzeese gebieden. Deze mening vormde ik na het zien van een filmpje van Arjan Lubach over de BES-eilanden. Hij vertelde over de armoede op de eilanden en het ‘even-goede-vrienden-construct’ (vanaf nu: egvc). De egvc bedacht Lubach om Europees Nederland dichter bij de eilanden te brengen. Het doel was een midden te vinden.

Het dilemma platgeslagen: de eilanden willen zoveel mogelijk economische steun uit Europees Nederland en willen zo min mogelijk autonomie hiervoor afstaan. Tegelijkertijd wil Europees Nederland zo min mogelijk geld afstaan en hiervoor terug zoveel mogelijk inzicht in inkomsten en uitgaven. Deze wensen zijn tegenstrijdig en vanwege de positie van de eilanden brengt het hen in moeilijke posities. In dit essay schrijf ik over mijn beeld van de eilanden en hoe het Koninkrijk mogelijk beter zou kunnen werken. Ik gebruik hiervoor kennis die ik heb opgedaan tijdens de lessen en interviews van de minor, maar ook ons bezoek aan Curaçao.

De Staten van Curaçao heeft de omvang van een gemeenteraad, maar de verantwoordelijkheid van een landsbestuur. Er ontbreken op de eilanden

bestuurlijke lagen, die ieder hun eigen verantwoordelijkheid dragen, zoals in Nederland de gemeenten, provincie en het landsbestuur. Dat leidt er op de eilanden toe dat het bestuur aan de grond staat, het is de onderste en enige laag van het Huis van Thorbecke. Maar dat betekent ook dat de discussies en oplossingen vaak niet verder gaan dan wat binnen handbereik is.

Tijdens onze studiereis naar Curaçao hebben wij (de studenten) mogen praten met mevrouw Leeftang. Zij is langere tijd bewindspersoon geweest van de Nederlandse Antillen. Ze heeft mij verteld dat ze destijds niet bezig was met de lantaarnpalen of met de belijning van wegen, maar met internationale kansen en uitdagingen. Hiermee wilde ze te zeggen dat zij de mogelijkheid had verder te kijken dan het eiland, omdat haar positie dat toeliet.

Zelf draai ik al langere tijd mee in de gemeentepolitiek. Als lijsttrekker van de lokale fractie van D66 merk ik hoe lastig het kan zijn om soms keuzes te maken die goed doen aan het algemeen belang. Soms moet je beslissingen nemen die jouw familie of vrienden niet leuk vinden, omdat er bijvoorbeeld een speeltuin gesloopt moet worden of er huizen gebouwd worden naast iemands huis. Deze keuzes horen erbij, maar ze zijn lastig. Inwoners weten de gemeenteraad te vinden als zij hierover hun mening willen delen. De thema's in de gemeentepolitiek zijn niet zo polariserend als landelijke thema's. Wij hebben het niet over vaccineren, een vervroegd levenseinde, de pensioenleeftijd of vrijheid van onderwijs. In de gemeente hebben wij het over infrastructuur, onze groene omgeving en dorpspleinen. Dat maakt dat ook de feedback vanuit inwoners vaak respectvol en rustig is.

“Het gaat fout, maar ik ga het niet veranderen”, vertelde een student van de University of Curaçao mij. Hiermee bedoelde ze het landsbestuur van het eiland. De studente noemde enkele voorbeelden van corruptie en omkoping die ertoe hebben geleid dat sommige mensen nu macht hebben op het eiland. Persoonlijk ben ik iemand die meteen in de startblokken staat als er iets moet gebeuren. Vanuit die eigenschap vroeg ik haar dan ook waarom zij niet zelf de lokale politiek in wil om er iets aan te doen. “Als ik dat doe, is mijn leven afgelopen”, vertelde ze. Hiermee probeerde ze te zeggen dat als zij deze keuze zou maken zij vanaf dat moment altijd onder een vergrootglas zou moeten leven, waardoor ze minder privacy heeft. Ook vertelde ze mij bang te zijn voor corruptie.

De Nationale Ombudsman van Curaçao weet als geen ander hoe het is om te kiezen voor actie en daarbij privacy te verliezen. Hij vertelde dat hij nog nooit zoveel vrienden is verloren in korte tijd. Dit komt volgens hem omdat hij soms moeilijke keuzes moet maken en hard moet zijn voor de bestuurders. Ondanks zijn, vind ik, moedige houding zich in te zetten voor het land, wordt dit zeker niet door iedereen gewaardeerd. “Je wordt hier direct als vijand gezien. Je komt klachten brengen en wordt daarom niet

geliefd (...). Klachten worden nog niet gezien als onderdeel van de rechtsstaat of mensen snappen niet wat het voordeel van objectiviteit is.”

Er hangt een cultuur van angst. Deze cultuur belemmert studenten, zoals ik die heb gesproken, om een politieke loopbaan te ambiëren. Deze cultuur maakt het moeilijk objectieve beslissingen te nemen en zorgt er ook voor dat de overheid het laat afweten. Deze cultuur zorgt er mogelijk ook voor dat Europees Nederland meer inzicht wil krijgen in de inkomsten en uitgaven van de eilanden.

Maar hoe moet het Koninkrijk van morgen er dan uitzien? Oud-politici op Curaçao vertelden ons dat ze een bestuurlijke laag missen. Ik kan mij niet voorstellen dat wij als gemeenteraad ons ook moeten gaan bezighouden met provinciale en landelijke taken.

Ik kan mij dit niet alleen niet voorstellen vanwege de hoeveelheid werk die erbij komt kijken, maar ook vanwege de deskundigheid die bovenregionale vraagstukken behoeven. In onze gemeenteraad merk je het eigenlijk al dat je met 21 leden te weinig mensen hebt met vakkennis die inhoudelijk met elkaar het debat aangaan. Daarmee doe je eigenlijk de onderwerpen op inhoud te kort, laat je dingen liggen en kan je jouw controlerende taak niet (volledig) uitvoeren.

Bij het College financieel toezicht kregen we te horen dat men het bestuur hebben moeten uitleggen hoe je een begroting opstelt. De leden van de Staten is vervolgens uitgelegd hoe zij de begroting moeten lezen. Daarom zie ik in de toekomst een nieuwe bestuurslaag. Een bestuurslaag die boven de eilanden staat, vertegenwoordiging heeft van de eilanden en zich bezighoudt met bovenregionale uitdagingen en kansen. Daarnaast heeft deze bestuurslaag, evenals de provincie, de taak om ‘gemeenten’ (in dit geval de eilanden) tot op zekere hoogte te controleren en sturen. Deze nieuwe bestuurslaag wordt een autonoom land binnen ons Koninkrijk waaronder vervolgens de individuele lidstaten vallen.

Eilanden geef je opnieuw de keuze: word een Europees-Nederlandse gemeente of word een lidstaat binnen de nieuwe Nederlands-Antilliaanse Unie. Wanneer eilanden de keuze maken te vallen onder Europees Nederland en binnen Europees Nederland een gemeente worden, moeten zij dezelfde voordelen, taken en verantwoordelijkheden krijgen als Europees Nederlandse gemeenten. De huidige constructie van ‘bijzondere gemeenten’ gaat op de schop om de keuze autonomie af te staan. Deze keuze heeft Frankrijk ook gemaakt. Het voordeel van de Nederlands-Antilliaanse Unie is dat er een vertegenwoordiging is die boven de individuele eilanden staat en vanuit die positie in het algemeen belang kan opereren. Niet alleen omdat de lokale belangen niet direct inzichtelijk zijn, maar ook omdat de vertegenwoordiging niet alleen bestaat uit leden van een enkel eiland.

De Nederlands-Antilliaanse Unie zal bestaan uit een parlement met 31 vertegenwoordigers die direct verkozen worden op de eilanden. De

verkiezingen vinden eens in de vier jaar plaats en de eilanden hebben elk een eigen kieslijst. Kandidaten en partijen kunnen zowel in het land van herkomst als andere eilanden meedoen. Vertegenwoordigers worden, evenals in het Europees Parlement, niet alleen vanwege representativiteit verdeeld, maar ook om te zorgen dat kleinere lidstaten toch vertegenwoordigd worden.

De zetels worden naar inwonertal verdeeld: Saba en Sint Eustatius elk één, Bonaire drie, Sint Maarten zes, Aruba negen en Curaçao elf. Met deze zetelverdeling wordt rekening gehouden met de argumenten die Aruba had om uit de Nederlandse Antillen te stappen. Curaçao krijgt op deze manier namelijk niet voldoende zetels om alleen beslissingen te nemen, maar heeft vanwege de omvang wel meer zetels dan Aruba. Binnen het Nederlands-Antilliaanse parlement moet een meerderheid de vertegenwoordigers kiezen. De vertegenwoordigers krijgen verantwoordelijkheden zoals ministers die ook hebben met eigen beleidsambtenaren. De portefeuilleverdeling wordt gekozen door een meerderheid van het Antilliaanse parlement en sluit aan bij de subregionale uitdagingen. Denk hierbij aan (onder andere) migratie en klimaat.

Het construct van de Nederlands-Antilliaanse Unie is gebaseerd op de Europese Unie en Nederlandse provincies. Het Nederlands-Antilliaanse parlement en de ministeries worden gevestigd op een van de drie kleinste eilanden die lid worden. Dit om tegemoet te komen aan de mindere mate van inspraak die inwoners van deze eilanden hebben, maar ook om ervoor te zorgen dat het parlement met vertegenwoordigers van de grootste eilanden van de Unie meer feeling krijgen met de situatie op de kleinere eilanden.

Semi-onafhankelijkheid

Door Esmeralda van Kalmthout

10 oktober 2010, een bijzondere datum voor ons Koninkrijk. Vanaf die datum hielden de Nederlandse Antillen op te bestaan en werden Curaçao en Sint Maarten, naast Aruba en Nederland, autonome landen binnen het Koninkrijk. De verandering van de status van de eilanden zorgt ervoor dat ze meer zelfstandigheid hebben dan voorheen en bepaalde zaken zelf kunnen regelen. Daarnaast brengt de verandering een aantal dilemma's met zich mee. Niet iedereen is daarom blij met de autonomie die de eilanden hebben gekregen. Men vraagt zich af hoe het verder moet.

Een van de moeilijkheden is in hoeverre Nederland zich mag bemoeien met het bestuur van Aruba, Curaçao en Sint Maarten. Volgens artikel 36 van

het Statuut dienen de landen van het Koninkrijk elkaar hulp en bijstand te verlenen. Verder wordt in het Statuut niet vermeld tot hoe ver de hulp en bijstand mogen gaan, zo lang de bemoeienis van Nederland maar niet in strijd is met artikel 41. Dat bepaalt dat de landen zelfstandig hun eigen aangelegenheden behartigen. Door de ruime omschrijving van artikel 36 kunnen bepaalde situaties zorgen voor een stroeve band, of 'intensieve relatie' zoals professor Gert Oostindie het noemt in zijn stuk 'Uit balans'. Hij wijst migratie en de betrokkenheid van de Nederlandse overheid bij het bestuur van de eilanden aan als oorzaken van die intensieve relatie.

Het dilemma daarbij is autonomie tegenover integratie. Volgens de heer Oostindie raken de eilanden gefrustreerd wanneer Nederland bijvoorbeeld investeert in de eilanden. Men krijgt dan het gevoel dat de eilanden worden overgenomen waarbij de term 'rekolonisatie' valt. Hij stelt verder dat de band tussen de landen van het Koninkrijk onder andere kan worden verbeterd door het onderlinge respect en vertrouwen te vergroten.

Wat samenhangt met bovengenoemd dilemma is trots tegenover hulp aanvaarden. Zoals eerder opgemerkt dienen de landen van het Koninkrijk elkaar hulp te verlenen. In het geval er te veel hulp wordt geboden en aanvaard, wat een vorm van bemoeienis kan zijn, kan dat de autonomie van de eilanden aantasten. Wat ook weer resulteert in angst en frustraties bij de eilanden.

Vooral sinds de coronacrisis is die vrees op de eilanden weer erg gaan leven. Het toerisme, de grootste inkomstenbron, kwam een tijd stil te liggen. Dit zorgde voor financiële problemen waar de eilanden niet zelfstandig uit konden komen. In die situatie was de hulp van Nederland hard nodig om de eilanden te voorzien in de basisbehoeften. In zo'n situatie moeten trots en angst aan de kant worden gezet en moet er gekeken worden naar wat het beste is voor de bevolking.

Naar mijn mening biedt het Statuut een goede mogelijkheid om zowel de voordelen van een zelfstandig land als de voordelen van onderdeel te zijn van een Koninkrijk te genieten. Zoals hierboven genoemd voorbeeld van de coronacrisis. Als de eilanden er namelijk voor hadden gekozen volledig zelfstandig te zijn, hadden zij veel minder makkelijk hulp gekregen. In het geval dat de eilanden ervoor hadden gekozen om, net als de BES-eilanden, een openbaar lichaam van Nederland te zijn, hadden zij bovendien sneller hulp gehad. Alleen konden de eilanden dan niet bepaalde aangelegenheden zelf regelen.

De heer Ron van der Veer (Raad van State) geeft in zijn bijdrage 'The elephant in the room' in het boek Koninkrijk op Eieren aan dat de autonomie is bedoeld om bij te dragen aan het welzijn en de welvaart van de burgers op de eilanden en niet om de andere kant op te kijken in het geval een van de eilanden Nederland 'nodig' heeft, in geval van nood. Hij bevestigt

daarmee dus dat de autonome status zeker voordelig kan zijn voor de eilanden.

Verder zijn er in de Nederlandse politiek verschillende meningen over de eilanden. Zo pleit de VVD voor een gemenebest met Aruba, Curaçao en Sint Maarten. De BES-eilanden kunnen daarbij volgens de VVD ook aansluiten. Op die manier werken de landen samen op verschillende gebieden en zijn ze ten opzichte van elkaar gelijkwaardig en onafhankelijk. Elk land kan daarbij zelf kiezen om zelfstandig te worden of niet.

Kort samengevat is het grootste dilemma binnen het Koninkrijk autonomie tegenover integratie, waarbij op de eilanden frustraties kunnen ontstaan vanwege de aantasting van de autonomie. Naar mijn mening is de inrichting van het Koninkrijk niet slecht en hebben de eilanden er goed aan gedaan te kiezen voor semi-onafhankelijkheid. Samen zijn ze één en sterker dan alleen.

Van zij naar wij

Door Daisy Assmann

Het is januari 2020. Op dat moment is de tweede helft van mijn derde studiejaar Bestuurskunde/overheidsmanagement begonnen. Voor mijn stage in het derde jaar ben ik bij de afdeling Kabinetszaken van de gemeente Leidschendam-Voorburg terechtgekomen. Nu vraag je je waarschijnlijk af wat dit te maken heeft met een essay over de status van het Koninkrijk, maar dit wordt snel duidelijk.

Naast dat 2020 het jaar was van het begin van de pandemie, vierden we in dat jaar ook 75 jaar vrijheid sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog. Binnen alle gemeenten in Nederland zijn er projectgroepen gevormd om deze gebeurtenis niet ongemerkt voorbij te laten gaan. Zo ook in de gemeente Leidschendam-Voorburg en als stagiair Kabinetszaken nam ik plaats in de projectgroep. Een van de evenementen die door gemeente zou worden georganiseerd, was een tentoonstelling over George Maduro in Villa Dorrepaal.

Zelf kon ik na het horen van de naam George Maduro alleen de link leggen met Madurodam. Na wat zoekwerk en informatie vanuit de projectgroep kwam ik erachter dat hij een verzetsheld is, afkomstig uit Curaçao. Tijdens de meidagen van 1940 heeft George Maduro bij Villa Dorrepaal ervoor gezorgd dat de Duitsers niet via dat punt Den Haag hebben

kunnen binnenvallen. Indirect heeft dit ertoe geleid dat de koningin heeft kunnen vluchten. Na zijn dood in 1945 heeft George Maduro postuum de Militaire Willemsorde gekregen. Voor Curaçaoënaars is hij een nationale held. In Europees Nederland wordt hij vooral gelinkt aan Madurodam. Dit is illustratief voor de huidige relatie tussen de Cariben en Nederland. Op dit moment is weinig sprake van een wederzijdse relatie. Hier moet verandering in komen.

Het onderwijs is een goed voorbeeld van de eenzijdige relatie tussen het Caribische deel van het Koninkrijk en Europees Nederland. Op middelbare scholen wordt de laatste jaren veel aandacht besteed aan de Tweede Wereldoorlog, omdat het een belangrijk onderwerp is. Als ik eraan terugdenk, kan ik mij niet herinneren dat ik les heb gehad over George Maduro. Terwijl zijn verzet van groot belang is geweest. Tijdens de colleges die gedurende de minor zijn gegeven, is het onderwerp onderwijs over het Caribische deel van het Koninkrijk aangehaald. Een enkele student vond het onderwijs dat op de middelbare school wordt gegeven toereikend. Het overgrote deel vond echter dat de geschiedenis van het Caribische deel onderbelicht is.

Deze mening wordt ook al een paar decennia door geschiedenisdocenten gedeeld. In 1995 vond een groep docenten dat het geschiedenisonderwijs een dominant mannelijk en eurocentrisch karakter had. En in 2016 werd de oproep gedaan meer kansen te scheppen voor minder eurocentrische geschiedenis (Heilbron, 2019). Het onderwijs wordt door middel van overheidsbeleid vastgesteld. Een verandering van het geschiedenisonderwijs zal dan ook door de overheid gestimuleerd moeten worden.

In zowel het Caribische als Europese deel van het Koninkrijk wordt volgens Van der Veer (2020) door de politiek nog te veel vastgehouden aan het Statuut dat in 1954 is vastgesteld. Wanneer er vanuit Den Haag kritiek is op het beleid van één van de eilanden, dan wordt vaak de autonomie aangehaald. Aruba, Curaçao en Sint Maarten (CAS-landen) hebben de autonomie om hun eigen beleid te maken volgens het Statuut. Wederzijds wordt vanuit Den Haag de zelfredzaamheidstroef als reactie gebruikt als er misstanden zijn op Aruba, Curaçao of Sint Maarten (Van der Veer, 2020).

Binnen de verkiezingsprogramma's in Nederland is verdeeldheid over de relatie met de Cariben. Zo speelt de VVD in op de autonome status van de CAS-landen en vindt ze dat de eilanden hun eigen broek op moeten kunnen houden. In het verkiezingsprogramma van het CDA worden er twee alinea's van zes regels gewijd aan Caribisch Nederland. Als het gaat om de CAS-landen, vindt het CDA dat we solidair moeten zijn. Zeker als het gaat om tijden van corona. Echter willen ze er wel op toezien wat er gebeurt met de steun die door de eilanden wordt ontvangen. Op Bonaire, Saba en Sint

Eustatius (BES-eilanden) wil het CDA inzetten op een verdere versterking van de lokale bestuurskracht. Ook hier moet aangetoond worden wat er met het geld wordt gedaan.

Waar de VVD en het CDA hooguit een halve pagina aandacht hebben, krijgen de CAS-landen en BES-eilanden in de verkiezingsprogramma's van D66 en de CU meerdere pagina's. De inhoud is ook anders. Zo wordt er bij D66 ingegaan op gelijkwaardigheid binnen democratie en bestuur, schone en groene economie, klimaatverandering en een stabiel Caribisch gebied. De CU wil in de CAS-landen criminaliteit tegengaan, lokaal ondernemerschap stimuleren en een ruimhartige ondersteuning geven. Op de BES-eilanden wil de CU zich onder andere inzetten voor het bestrijden van armoede, het verhogen van het sociaal minimum en investeren in onderwijs.

Naast de verkiezingsprogramma's van de Nederlandse partijen zijn er ook programma's van politieke partijen op Aruba, Curaçao en Sint Maarten. In het partijprogramma voor 2021 van Partido Alternativa Real (PAR) op Curaçao komt het woord Nederland 35 keer voor. Gezien het programma 37 pagina's lang is, is dit, met uitzondering van het voorblad en de inhoudsopgave, één keer per pagina. In het verkiezingsprogramma voor de jaren 2013-2017 van de Arubaanse politieke partij Partido di Pueblo Arubano (Arubaanse Volkspartij) is het woord Nederland 24 keer terug te vinden. Het programma heeft 34 pagina's.

De verschillen tussen de partijprogramma's van Nederlandse en Caribische partijen zijn een goed voorbeeld van de invloed die Nederland heeft op het Caribische deel van het Koninkrijk. Tijdens de minor koninkrijkszaken is er door lector Hara een college gegeven over invloeden. Elk land heeft te maken met invloeden die effect hebben op het dagelijkse bestuur. De grootste invloed voor ieder land was in de afgelopen jaren de pandemie. Ook de vluchtelingenstroom uit Venezuela heeft een grote impact op de eilanden. Daarnaast is Nederland van grote invloed vanwege aangelegenheden die nog in Den Haag geregeld worden. Dit zijn onder andere Buitenlandse Zaken en Defensie. Maar ook het aantal toeristen uit Nederland heeft een grote invloed op de toeristensector op de eilanden. Als we kijken naar de invloeden waar Nederland mee te maken heeft, dan maken de Cariben hier geen deel vanuit. Het feit dat de Cariben van weinig tot geen invloed zijn op Nederland bevordert niet de wederzijdse relatie tussen de twee delen van het Koninkrijk.

Als het gaat om een wederzijdse relatie tussen Caribisch en Europees Nederland, dan is er nog aardig wat werk te verzetten. Er zou meer aandacht besteed moeten worden aan een inclusiever geschiedenisonderwijs, dat minder eurocentrisch is en ook gericht is op de geschiedenis van de Caribische eilanden, zowel voor als na de dekolonisatie. Net als in iedere relatie zijn er hoogte- en dieptepunten, maar deze moeten worden

aangegaan. In de afgelopen jaren is er genoeg kennis opgedaan over de structuur en hoe het anders kan. En het kan ook anders, alleen beide partijen moeten hiertoe bereid zijn. Als die bereidheid is gevonden, dan kan er een gelijkwaardige relatie ontstaan.

Wat vindt ChatGPT?

Als ‘toegift’ hebben we de door ons opgeworpen vraag of het Statuut een last of een lust is ook – we staan immers op het punt ons te onderwerpen aan AI – voorgelegd aan een chatbot en tevens de vraag gesteld of het Statuut toekomst heeft.

Beste ChatGPT, is het Statuut een last of een lust?

Het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden wordt vaak gezien als zowel een ‘lust’ als een ‘last’, afhankelijk van het perspectief van de betrokken partijen en de specifieke omstandigheden. Hier zijn enkele overwegingen die beide kanten belichten:

Lust

1. *Stabiliteit en veiligheid:*
Het Statuut biedt een kader voor politieke stabiliteit en veiligheid, zowel intern als extern. Vooral de kleinere Caribische landen profiteren van de diplomatieke en militaire bescherming van Nederland.
2. *Economische en financiële ondersteuning:*
De Caribische delen van het Koninkrijk profiteren regelmatig van financiële steun en ontwikkelingshulp vanuit Nederland, vooral in tijden van crisis, zoals bij natuurrampen of economische neergang. Dit geeft een zekere mate van economische zekerheid.
3. *Toegang tot Nederlandse voorzieningen:*
Inwoners van Aruba, Curaçao en Sint Maarten hebben toegang tot bepaalde Nederlandse voorzieningen, zoals het onderwijs- en zorgsysteem, wat kan bijdragen aan een hoger levensniveau. Bovendien kunnen ze profiteren van de connecties met de Europese Unie.
4. *Culturele en sociale verbinding:*
Het Statuut bevordert culturele en sociale uitwisselingen tussen de landen, wat kan leiden tot een verrijking van de diverse culturen binnen het Koninkrijk.

Last

1. *Beperkte autonomie:*
Hoewel de Caribische landen binnen het Koninkrijk formeel autonoom zijn, ervaren zij soms de invloed van Nederland als beperkend. Dit komt

vooral naar voren wanneer Nederland ingrijpt in binnenlandse aangelegenheden, zoals financieel beheer of bestuur, wat leidt tot spanningen over de mate van werkelijke autonomie.

2. *Economische afhankelijkheid:*

De financiële afhankelijkheid van Nederland kan een gevoel van kwetsbaarheid creëren bij de Caribische landen. Deze afhankelijkheid kan hun vermogen om onafhankelijk economisch beleid te voeren, beperken en een gevoel van ongelijkheid versterken.

3. *Culturele spanningen:*

Er kunnen culturele spanningen ontstaan door verschillen in waarden, normen en verwachtingen tussen Nederland en de Caribische landen. Deze verschillen kunnen soms leiden tot onbegrip en conflicten, vooral wanneer Nederlandse regels en wetten als te strikt of niet passend worden ervaren.

4. *Politieke spanningen:*

De verhoudingen binnen het Koninkrijk kunnen leiden tot politieke spanningen, vooral wanneer er meningsverschillen zijn over hoe het Statuut moet worden toegepast of geïnterpreteerd. Deze spanningen kunnen de onderlinge relaties verstoren en leiden tot discussies over de toekomst van het Koninkrijk.

Conclusie

Of het Statuut voor het Koninkrijk een last of een lust is, hangt sterk af van het perspectief en de context. Voor Nederland kan het als een lust worden gezien vanwege de versterkte invloed in het Caribisch gebied en de verbondenheid met de Caribische delen. Voor de Caribische landen biedt het voordelen zoals veiligheid en economische steun, maar ook nadelen zoals beperkte autonomie en politieke spanningen. De balans tussen deze voor- en nadelen bepaalt of het Statuut als een last of een lust wordt ervaren.

En: denkt u dat het Statuut toekomst heeft?

Het Statuut blijft een relevant kader voor het Koninkrijk, maar de toekomst ervan is een onderwerp van voortdurende discussie. Enkele belangrijke aspecten die de toekomst van het Statuut beïnvloeden zijn:

1. *Autonomie versus samenwerking*

De landen binnen het Koninkrijk hebben formeel een aanzienlijke mate van autonomie, vooral op het gebied van binnenlandse aangelegenheden. Echter, economische, politieke, en sociale uitdagingen leiden soms tot spanningen tussen de eilanden en Nederland. Aruba, Curaçao en Sint Maarten hebben bijvoorbeeld regelmatig aangegeven

dat zij meer autonomie willen, terwijl Nederland soms ingrijpt wanneer het bestuur of de financiën op de eilanden onder druk staan. Deze balans tussen autonomie en samenwerking is cruciaal voor de toekomst van het Statuut.

2. *Economische en sociale uitdagingen*

De Caribische delen van het Koninkrijk hebben te maken met economische kwetsbaarheden, vooral gezien hun afhankelijkheid van toerisme en beperkte middelen. De impact van de COVID-19-pandemie heeft deze kwesties verscherpt. Nederland heeft financiële steun verleend, maar die kwam met voorwaarden, wat soms leidde tot fricties over de mate van invloed die Nederland heeft.

3. *Juridische en constitutionele ontwikkelingen*

Het Statuut is sinds de totstandkoming in 1954 verschillende keren aangepast. Er is echter kritiek dat het niet altijd goed functioneert in de hedendaagse context, waarin de wensen en verwachtingen van de Caribische eilanden veranderen. Er zijn regelmatig oproepen tot herziening van het Statuut, of zelfs een mogelijke volledige heronderhandeling van de relaties binnen het Koninkrijk.

4. *Identiteit en zelfbeschikking*

De discussie over het Statuut raakt ook kwesties van nationale identiteit en zelfbeschikking. Sommige groepen binnen de Caribische delen van het Koninkrijk willen meer onafhankelijkheid, terwijl anderen de voordelen van het huidige systeem zien, zoals toegang tot de Nederlandse markt en ondersteuning in tijden van crisis.

5. *Internationale context*

Geopolitieke ontwikkelingen en internationale betrekkingen kunnen ook van invloed zijn op de toekomst van het Statuut. De relatie met de Europese Unie, de Caribische regio, en andere mondiale kwesties kunnen nieuwe dynamieken introduceren die de rol en betekenis van het Statuut verder beïnvloeden.

Conclusie

Hoewel het Statuut voor het Koninkrijk nog steeds functioneel is, staat het onder druk door veranderingen in de behoeften en verwachtingen van de betrokken landen. Het is waarschijnlijk dat het Statuut in de toekomst verdere aanpassingen zal ondergaan om de relatie tussen Nederland en de Caribische delen van het Koninkrijk te blijven waarborgen, maar of het Statuut in zijn huidige vorm behouden blijft, is onzeker. De discussie over autonomie, economische afhankelijkheid en culturele identiteit zal hierin een cruciale rol spelen.

Epiloog

Minder vechten, meer samenwerken

Door Gert Oostindie

Zeventig jaar Statuut, last of lust? Redacteuren Glenn Thodé en René Zwart hebben mij met listige vleierijen zover gekregen dat ik er nog eens wat woorden aan wijd. Heel veel nieuws kan dat niet zijn, niet na de overpeinzingen die ik te berde bracht in eerdere publicaties en in het bijzonder bij vorige jubilea van het Statuut, deze ‘grondwet’ van het Koninkrijk der Nederlanden. Maar gelukkig, en belangrijker: zij hebben een flinke groep auteurs bij elkaar gebracht die ieder vanuit eigen achtergrond en met eigen opvattingen een oordeel geven over het Statuut en breder, de stand van zaken in de koninkrijksrelaties. Het resultaat is inspirerend. Daar mag ik nu wat hoofdpunten uit halen, over wat in de bijdragen wordt geschreven en over wat ongezegd blijft. Ik bespreek de stukken niet afzonderlijk, noem geen namen van auteurs. In algemene zin wél een woord van waardering voor de moeite die zij zich hebben getroost om hun gedachten te ordenen en op papier te stellen. Het resultaat is een flinke oogst: rijp en groen, wetenschappelijk dan wel meer praktisch van aard, vlakjes of juist polemiserend, maar altijd met een zeker engagement. Dat engagement, dat kunnen de koninkrijksrelaties goed gebruiken.

Waar de auteurs schrijven over het Statuut zelf springt een zestal thema's eruit. Allereerst de spanning tussen het waarborgen van deugdelijk bestuur, volgens art. 43 lid 2 een taak van het Koninkrijk, en het respecteren van de autonomie van de Caribische eilanden. Die spanning is inderdaad onmiskenbaar. Volgens datzelfde artikel 43, maar dan lid 1, zijn de afzonderlijke landen verantwoordelijk voor deugdelijk bestuur. Vanuit Nederlands perspectief voldoet de kwaliteit van dat Caribische bestuur te vaak niet aan de hoge eisen die mogen en zelfs moeten worden gesteld. En dan gaat het Koninkrijk aandringen op beter bestuur, daar zelf op allerlei manieren een rol in spelen en een enkele keer ook hard ingrijpen. En dat ‘Koninkrijk’, dat valt bestuurlijk vrijwel samen met het land Nederland. Wat moet nu zwaarder wegen, de eis van deugdelijk bestuur of de Caribische autonomie? Daar wordt in de regel heel anders over gedacht in politiek Den

Haag dan door Caribische politici, onder wie sommigen de ontwikkeling van de afgelopen decennia als 'rekolonisatie' ervaren. Die tegenstelling is ook in deze bundel terug te vinden. Minder vaak wordt de vraag gesteld die zeker Caribische politici zich zouden moeten stellen: is het zo angstvallig bewaken van de autonomie werkelijk in het belang van de Caribische burgers, of eigenlijk meer in het belang van de politieke klasse op de eilanden?

Nauw hieraan verbonden zijn de kwesties van gelijkwaardigheid en het democratisch tekort. Eerst die gelijkwaardigheid. Alle burgers in het Koninkrijk behoren gelijkwaardig te zijn, of zij nu aan de Noordzee of aan de Caribische Zee wonen, dat is een kerngedachte achter het Statuut. De praktijk is anders, in vele opzichten hebben burgers in de Caribische landen minder mogelijkheden om een goed leven te leven. Sterker, zo merken meerdere auteurs op, dat geldt zelfs voor de inwoners van Bonaire, Sint Eustatius en Saba, die toch sinds 10-10-10 als 'openbare lichamen' deel uitmaken van Nederland. Dat laatste klopt en is zorgelijk; maar dat is niet zozeer een gevolg van het Statuut als wel van de tekortkomingen van die integratie. Hoe dan ook, dat gebrek aan werkelijke gelijkwaardigheid wordt allerwegen als problematisch ervaren, om het nog maar voorzichtig te stellen. Terecht.

Dan het democratisch tekort. Dat gaat opnieuw over het ontbreken van werkelijke gelijkwaardigheid, maar nu op politiek-staatkundig niveau. De koninkrijksregering is in feite het Nederlandse kabinet aangevuld met een drietal gevolmachtigde ministers die niet veel te vertellen hebben; en er is geen democratisch verkozen koninkrijksparlament dat deze regering controleert. Dat past inderdaad niet. Hieraan wordt vooral door auteurs – en politici – van de eilanden zwaar getild, al roept dit ook in Nederland ongemak op. Dus wordt er al jaren gesteggeld om dit democratisch tekort op te heffen of tenminste te verminderen. In dit kader past ook de strijd om een geschillenregeling. Er is hier meer mogelijk en wenselijk, blijkt ook uit deze bundel. Maar een bedenking mijnerzijds. Wat er ook aan legislatieve *mediation* verzonnen wordt, dat zal nooit de enorme schaalverschillen wegnemen tussen Nederland (17 miljoen inwoners) en de zes eilanden (325.000). Het is een illusie dat Den Haag werkelijk verregaande stappen zal zetten, zodat de Caribische landen een vetorecht verkrijgen (zoals Nederland niet de illusie koestert in de Europese Unie, de NAVO of de Verenigde Naties beslissende invloed te hebben). Er zijn wat *quick fixes* om het tekort te verminderen, en wat mij betreft krijgt de Raad van State hierin een nog sterkere rol. Maar verder lijkt het mij niet zinvol hieraan zoveel energie te besteden. Er zijn hogere prioriteiten.

Een thema waaraan opmerkelijk genoeg slechts een minderheid van de auteurs zich waagt, betreft de deugdelijkheid van het Caribische bestuur. Zij die zich hier wel aan wagen stellen terecht vast dat de afgelopen decennia

veel mankeerde aan de kwaliteit en integriteit van dat bestuur. Natuurlijk, er waren en zijn enorme uitdagingen, die voor een belangrijk deel niet door de lokale politiek te beïnvloeden waren. Maar dan nog. De kleinschaligheid van de Caribische samenlevingen beperkt niet alleen het reservoir van kundige bestuurders, maar leidt ook tot allerlei vormen van cliëntelisme en door persoonlijke belangen geleide politiek. Dat betekent, los van eventuele beloningen op de korte termijn, voor de wat langere duur weinig goeds voor de gemiddelde burger van de Caribische eilanden. Dat is in de eerste plaats een probleem voor de autonome Caribische landen. Maar de uitwassen ervan hebben Den Haag er steeds vaker toe gebracht de waarborgfunctie in stelling te brengen – en daar komt het Statuut dan weer in zicht. Onvermijdelijk, lijkt me, juist omdat er de afgelopen decennia zoveel mis is gelopen in het Caribische bestuur. Maar daarmee zijn we wel weer terug bij het eerste thema, de spanning met de autonomie.

Dan is er de vraag, door verschillende auteurs opgeworpen, hoe de in het Statuut verankerde mogelijkheden tot samenwerking beter kunnen worden benut. De auteurs die zich over dit thema uitlaten, bieden, met recht, eigenlijk vooral goed nieuws: het Statuut biedt mogelijkheden om nog veel meer aan te pakken. Een enkeling neemt zelfs het begrip ‘zelfredzaamheid’ weer in de mond, rijkelijk optimistisch. De uitwerking van de mogelijkheden tot samenwerking wordt in deze bundel weinig concreet – terzijde, vrijwel niets over klimaatadaptatie! – maar duidelijk is wel, aan het Statuut zal het niet liggen. Dat biedt dus alle mogelijkheden, als politici aan beide zijden van de oceaan maar willen.

Een laatste thema, door auteurs sterk uiteenlopend uitgelicht, betreft de doorwerking van het koloniale en in het bijzonder het slavernijverleden. Over dat eerste kan ik kort zijn, de Antillen zijn in veel opzichten koloniale creaties; met het Statuut probeerde men hierin een cesuur aan te brengen, maar die was beperkt van aard. En dus getuigt veel in de koninkrijksrelaties nog van dat verleden. Daartoe behoort dan ook nog het slavernijverleden, een langgerekt dieptepunt in die koloniale geschiedenis. Hoe daarmee om te gaan is een punt van fel debat. Ook in deze bundel wordt hierover zeer verschillend geoordeeld. Ik las een betoog waarin de keuze voor staatkundige onafhankelijkheid van Sint Maarten de ultieme breuk zou zijn met dit verleden van geweld en racisme. Maar evengoed bijdragen waarin bewustzijn van datzelfde verleden juist ruimte zou moeten worden gegeven om er afstand van te nemen en zelfbewust *binnen* het Koninkrijk verder te leven.

Zes grote thema's, en dat is al heel wat. Ik ben toch zo vrij er nog een viertal aan toe te voegen, thema's die niet aan de orde worden gesteld, of minder uitdrukkelijk of niet erg scherp omschreven. Dat betreft allereerst het onderscheid tussen de voor- en nadelen van non-soevereiniteit enerzijds, de

vormgeving daarvan in het Statuut anderszijds. Het valt me op dat in de meeste bijdragen de status quo van non-soevereiniteit als uitgangspunt wordt genomen en dat men vooral overdenkt of het Statuut hieraan een bevredigende invulling geeft. De achterliggende vraag of andere modellen van non-soevereiniteit wellicht beter werken wordt weinig gesteld. Toch kunnen we van zo'n verkenning leren. Ik mis bijvoorbeeld een discussie over de wezenlijke alternatieven voor de huidige status quo van de drie Caribische landen Aruba, Curaçao en Sint Maarten, dus ofwel volledige integratie als (één?) provincie, ofwel een volledig staatkundig afscheid, de onafhankelijkheid – dat laatste als bekend een optie waar slechts weinigen op de eilanden voor ijveren. Er zijn een paar uitzonderingen, zowel uit Sint Maarten als Nederland, maar de meeste auteurs zien af van deze discussie. Pragmatisch, zeker, gezien de enorme blokkades die in het Statuut en het volkenrecht zijn ingebouwd om tot een fundamenteel nieuwe verhouding te komen; de vereiste consensus zal niet snel worden bereikt (hoezo 'geen eeuwig edict', zoals de preambule van het Statuut verzekert?). Toch kan zo'n vergelijkende verkenning nuttig zijn. Overigens ook omdat inwoners van andere non-soevereine gebieden waar de autonomie anders (of niet) wordt ingevuld veelal vergelijkbare klachten hebben over de relatie met het 'moederland', klachten die stevast draaien om het gevoel dat er geen sprake is van echte gelijkwaardigheid en dat de eigen cultuur niet wordt begrepen en gewaardeerd.

Heel weinig wordt gezegd over migraties, binnen het Koninkrijk en vanuit de regio naar de Antilliaanse eilanden. Terwijl toch het 'zevende eiland' – de Antilliaanse gemeenschap in Nederland – in omvang groter is dan welk van de zes eilandelijke bevolkingen ook en deze migraties aan beide zijden van de oceaan problemen opleveren waarover veel wordt gepiekerd en gesproken. Terwijl bovendien – een heel andere invalshoek – de bevolking van elk van de eilanden in hoog tempo wordt aangevuld met migranten van elders die op den duur ook Caribische Nederlanders zullen worden, levend in de orde van het Statuut. Opnieuw, met alle uitdagingen van dien.

Deels hieraan gekoppeld is een thema dat er mijns inziens – een enkele prikkelende bijdrage daargelaten – wat bekaaid afkomt. De wereld van 1954 is totaal anders dan de wereld van 2024, soevereiniteit betekent heel wat anders dan zeventig jaar geleden en dat geldt ook voor non-soevereiniteit. Het Statuut bleef, afgezien van het lidmaatschap, vrijwel onveranderd. Wat wel veranderde, mede in reactie op die mondiale veranderingen en de weerslag daarvan in Nederland, is de houding van de Haagse politiek ten opzichte van de Caribische (ei)landen. Die houding was sinds 1954 overwegend constructief, afgezien wellicht van de jaren 1970-1990 toen Nederland afstuurde op een staatkundig afscheid. Maar sinds kort tekent zich wellicht een andere Haagse werkelijkheid af, met de PVV als grootste

partij. Dat is immers de partij waarvan leider Geert Wilders jaren geleden te kennen gaf de Antillen het liefst op Marktplaats te zetten. Het is mooi dat de PVV-woordvoerder een bijdrage wilde leveren aan deze bundel, en zijn toon is milder. Niettemin schrijft hij eerlijk dat wanneer eilanden zelf voor de onafhankelijkheid zouden kiezen, dit reden voor ‘een feestje’ zou zijn. Ik vermoed dat veel politici van zijn partij daar niet anders over denken; sterker, dat geldt vermoedelijk ook voor veel politici van andere Nederlandse partijen. Hoe dan ook ligt hier een prangende vraag, zeker voor degenen die vinden dat Nederland de afgelopen decennia al te streng was: steekt er een ijziger Haagse wind op, en biedt het Statuut de eilanden dan nog bescherming?

Wat me brengt op een laatste thema, de kwestie van wederkerigheid van belangen. Daarover schrijft een enkeling. Last, lust, en list. Het is een beproefde, listige Caribische strategie om voortdurend van wederzijdse belangen te spreken. De werkelijkheid is weerbarstiger en ook hier is er een sterke disbalans. Het positieve belang van de eilanden om binnen het Koninkrijk te blijven is groot, gezien hun kwetsbaarheid. De belangen van Nederland worden juist primair negatief geformuleerd: het zo klein mogelijk houden van de vele uitdagingen die voortvloeien uit het feit dat het Koninkrijk nu eenmaal trans-Atlantisch is. Natuurlijk kan er ook op allerlei manieren een positieve draai worden gegeven aan de onevenwichtigheid van die onderlinge verbondenheid – en voor alle duidelijkheid, ik heb de afgelopen decennia niet anders gedaan dan dat te bepleiten. Maar het antwoord op de vraag of het trans-Atlantische karakter van het Koninkrijk nog altijd lust of last is, dat is geen hersenkraker. De beantwoording ervan hangt wel sterk af van de vraag welk perspectief men kiest. Vanuit Caribisch perspectief is het vooral een lust, ook al zijn er vele, deels terechte klachten over de wijze waarop Nederland de eilanden behandelt. Vanuit Nederlands perspectief is het trans-Atlantische karakter van het Koninkrijk echter primair een last, aangezien de problemen en kosten zwaarder wegen dan de opbrengsten.

Het is uitermate wrang in het licht van een koloniale geschiedenis van slavernij, geweld en racisme en eveneens in het licht van de hedendaagse ongelijkheden, maar de lusten van de bestending van de koninkrijksbanden zijn dus onevenwichtig verdeeld, die liggen veel sterker op de eilanden dan in Nederland. Dat is dan ook precies wat Walter Palm – één naam dan toch, dichters hebben een streepje voor – benoemt in zijn pessimistisch getoonzette gedicht. Het gaat slecht op Curaçao, dicht hij, en Nederland ‘is dit koninkrijksdeel/eerder kwijt dan rijk’ – en dus vraagt hij zich af of Nederland het eiland ‘daarom van de hand [zal] doen’. We mogen Curaçao hier wel als part pro toto voor alle eilanden lezen, vermoed ik; de dichter heeft zich even laten meeslepen in het koloniale beeld van ‘Curaçao en

onderhorigheden'. Maar het belangrijker punt hier is dat hij de dreiging benoemt dat Nederland alsnog uitvoert wat al sinds de late negentiende eeuw af en toe werd gesuggereerd, namelijk de eilanden verkopen of anderszins 'abandonneren', met als argument dat er geen economisch of geopolitiek belang meer is om er te blijven. Dát zou werkelijk getuigen van een koloniale mentaliteit, 'vaarwel, we hebben niks meer aan jullie'. Vanuit een ethische optiek – opmerkelijk, overigens: niemand schrijft expliciet over gemeenschappelijke *waarden!* – zou zo'n beleid mijns inziens schaamteloos en onverdedigbaar zijn. Helaas wordt ethiek wel vaker terzijde geschoven, in de wereldpolitiek en waar niet. Maar in dit geval zijn er altijd nog de staatsrechtelijke en volkenrechtelijke obstakels die een eenzijdig opleggen van de onafhankelijkheid vrijwel onmogelijk maken. Dus over dat scenario hoeven de Antillen zich nu niet erg druk te maken. Wel voor de dreiging van een hardere Haagse opstelling, ten koste van de eigen autonomie en van de geldstromen richting de eilanden.

Vooralsnog blijven de koninkrijksrelaties dus overeind en blijft het Statuut de 'grondwet' van dat Koninkrijk. Is dat Statuut lust of last? Als we echt terug naar de tekentafel zouden kunnen, dan zou het logisch zijn het heel anders te organiseren. Met veel duidelijker keuzes, en dan zou wat mij betreft het provinciemodel de voor de hand liggende keuze zijn – één provincie, wel te verstaan, van alle eilanden. Maar ook hier geldt: dat gaat er voorlopig niet van komen, althans niet in de zin van grondwettelijk; wel heeft Nederland zich de afgelopen decennia, onvermijdelijk en dus goed verdedigbaar, steeds meer laten gelden in het Caribische bestuur. Caribische politici die zich hierover beklagen, betogen dat het Statuut door dat Haagse optreden wordt uitgehold, of in de kern toch al niet deugt omdat de autonomie te ver afstaat van de gewenste (pseudo)soevereiniteit. Vanuit dit perspectief is het Statuut dus een last.

In zekere zin is het Statuut ook een last vanuit het perspectief van diegenen, zoals ik, die denken dat het trans-Atlantische Koninkrijk een toekomst heeft. Het zou zoveel eenvoudiger kunnen. Maar we moeten het ermee doen, gegeven de obstakels om tot een betekenisvolle staatsrechtelijke hervorming te komen. En dan zou ik zeggen dat het Statuut alle ruimte biedt een betekenisvolle verdieping van de samenwerking te realiseren, niet alleen in de sfeer van het waarborgen van deugdelijk, dus meer integer en daadkrachtig bestuur, maar vooral ook ter bevordering van een brede ontwikkeling van de eilanden, ten dienste van de burgers daar. Met begrip voor het gewicht van het verleden en voor cultuurverschil, zeker, maar zonder dat laatste als rookgordijn te accepteren. Het Statuut is verre van logisch en verre van perfect, maar er is veel en vooral ook méér mee te doen. Dat vergt meer engagement, meer transparantie en meer onderling vertrouwen dan wij nu zien.

ChatGPT, zo blijkt uit de voorlaatste bijdrage in dit boek, had op de vraag of het Statuut lust of last is niet veel meer te melden dan dat het antwoord afhangt van perspectief en context. Briljant. Ik heb ook nog even een *query* uitgevoerd, de machine bood me in net wat andere bewoordingen dezelfde open deur. Van meer waarde is het ongevraagde advies van de Raad van State, *70 jaar Statuut voor het Koninkrijk*, dat – je zult het altijd zien – net werd gepubliceerd toen ik deze epiloog bijna had voltooid. Snel gelezen: niet verwonderlijk geheel in de geest van de bijdrage van de vicepresident van de Raad, Thom de Graaf, aan deze bundel. *Samenwerking op basis van wederzijds begrip*, luidt de ondertitel. Daar had wel achter mogen staan: *en vertrouwen*. Begrip en vertrouwen zijn allebei onmisbaar; terecht wijst ook de Raad van State erop dat daar hard aan moet worden gewerkt, ook omdat er zoveel is misgelopen. Lust of last, het Statuut is voorlopig nog de context waarin de koninkrijksrelaties worden uitgewerkt, uitgevochten soms. De richting zou moeten zijn: minder vechten, meer samenwerken.

Gert Oostindie is emeritus hoogleraar koloniale en postkoloniale geschiedenis aan de Universiteit van Leiden en oud-directeur van het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde.

Over de samenstellers

René Zwart (Leiden, 2 mei 1954) begon zijn journalistieke loopbaan in 1973 bij het Dagblad van Rijn en Gouwe. In 1996 vestigde hij zich op Curaçao om leiding te geven aan de Caribische editie van het Algemeen Dagblad. In 2004 richtte hij het Antilliaans Dagblad op. Die krant was de eerste met een parlementair correspondent in Den Haag, een functie die Zwart tot 2018 vervulde. Thans is hij uitgever van de door ruim 40.000 lezers frequent bezochte website DossierKoninkrijksrelaties.nl. Van zijn hand verschenen eerder 'Passie, visie en lef', 'Koninkrijk op eieren' en de bundels 'Kadushi's Prikkeljaar' 2021, 2022 en 2023.

Glenn Thodé (Bonaire, 1 november 1965) was gezaghebber van het eilandgebied Bonaire toen het land Nederlandse Antillen ophield te bestaan. Dat moment viel samen met een herinrichting van het Koninkrijk, met het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden als gereedschap. Sindsdien heeft hij functies vervuld van rector van de Universiteit van Aruba, lid van het Cft BES, voorzitter van CBP BES en lid van de commissies Spies, Thodé en Van Zwol. In deze functies heeft het Koninkrijk en het praktisch functioneren daarvan telkens een belangrijke rol gespeeld. Momenteel woont hij in Groningen en werkt hij als docent strafrecht aan de RuG.

Ontwerp, opmaak en druk van deze bundel zijn mogelijk gemaakt door ADCaribbean BV.